

MC
111.063/1

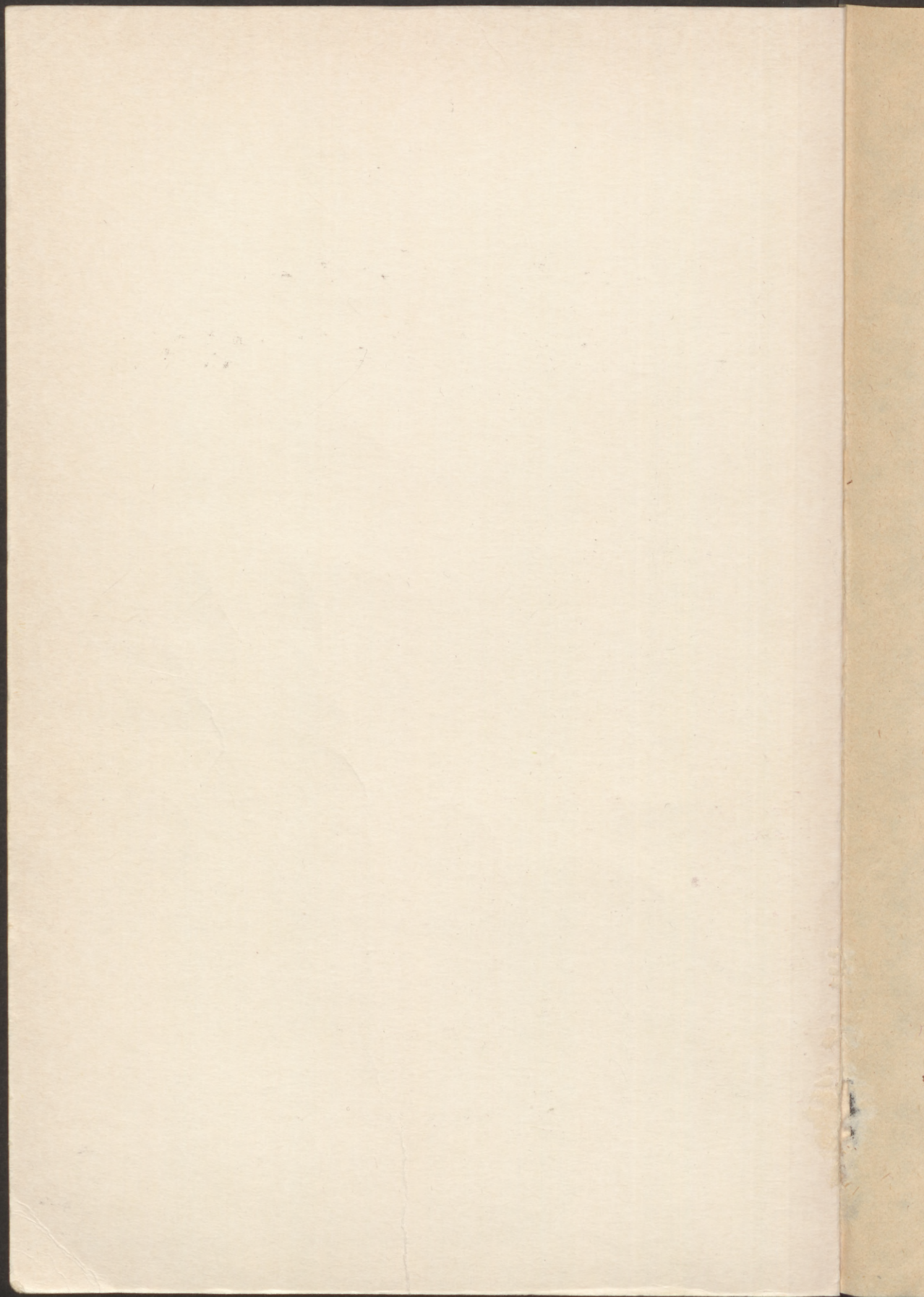
Vajda Róbert
Vadas Vera

MAGYARORSZÁG GYÓGYIDEGENFORGALMA

I.

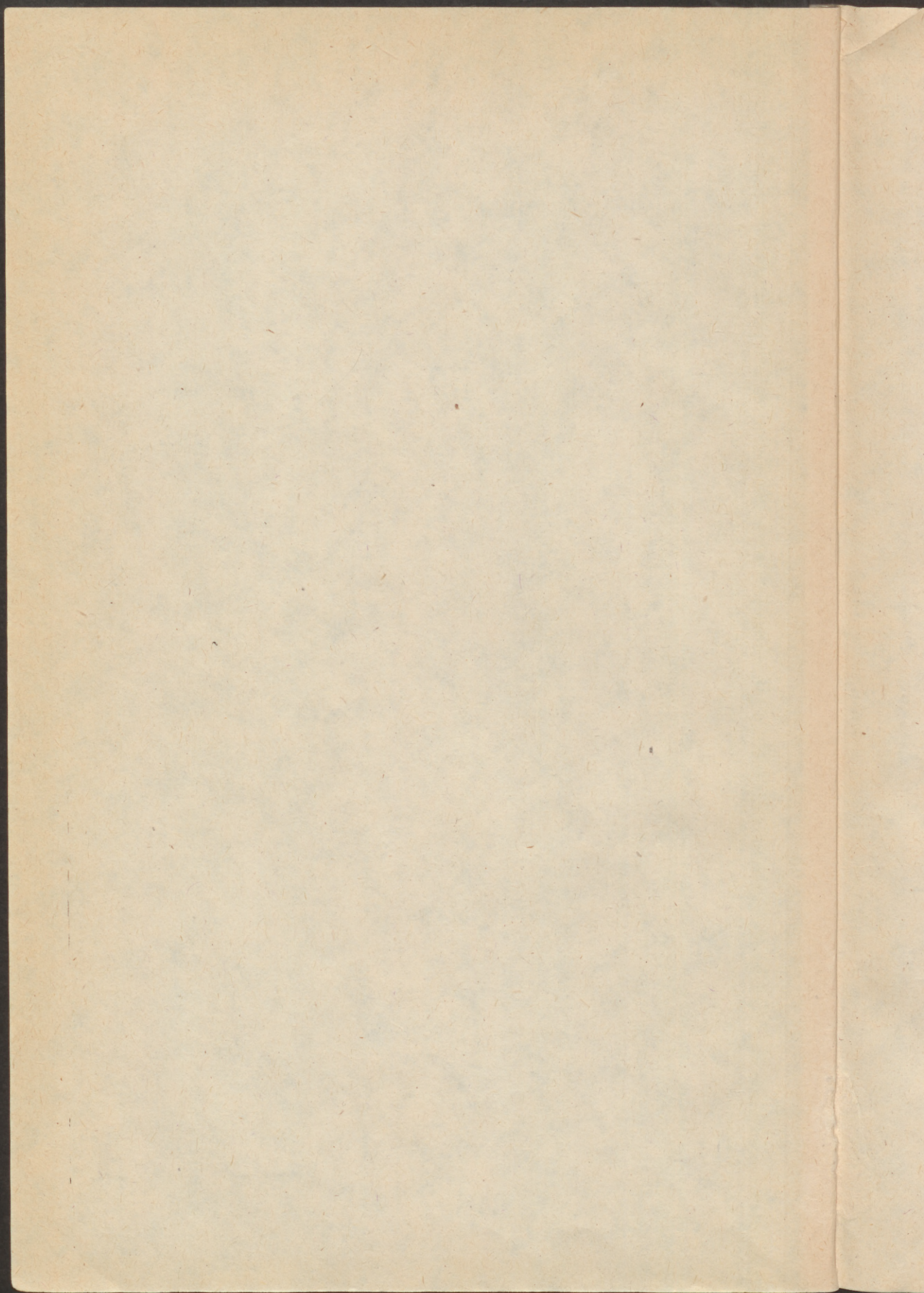
1990.

Vajda Róbert
Vadas Vera

**MAGYARORSZÁG
GYÓGYIDEGENFORGALMA**

1990

I. RÉSZ

A TURIZMUS ÉS A GYÓGYIDEGENFORGALOM

Szerzők: Dr. Vajda Róbert
Dr. Vadas Vera

Lektorok: Dr. Gellai Imre és Dr. Kollarik Amália
Szerkesztő: Dr. Imre János

ISBN. 963 7015 44 2 ö.

ISBN. 963 7015 45 0

MC111.063/1

1990

Készült: az ALFAPRINT Nyomdaipari Kiszövetkezetben
Munkaszám: 495/1990/I-II.kötet
Példányszám: 1000
Felelős vezető: Barabás Gábor

TARTALOMJEGYZÉK

I. RÉSZ

A TURIZMUS ÉS A GYÓGYIDEGENFORGALOM

I. AZ IDEGENFORGALOM ÁLTALÁNOS KÉRDÉSEI

1. Az idegenforgalom fogalma	13
2. Az idegenforgalom jelentősége	13
3. Az idegenforgalom kezdetei, tendenciái	14
4. Magyarország nemzetközi idegenforgalma	17

II. A TERMÁL- ÉS GYÓGYTURIZMUS HELYE AZ IDEGENFORGALOMBAN

1. A termálturizmus, mint az idegenforgalom része	28
2. A termálvíz idegenforgalmi hasznosításának lehetőségei	28
3. A gyógyturizmus jelentősége	29
4. A gyógyidegenforgalom, mint az idegenforgalom része	29
5. A fürdő-kultúra magyarországi kialakulásának és fejlődésének rövid történeti áttekintése, kialakult hagyományai	34
6. A barlangkutató és barlanggyógyászat	40

III. MAGYARORSZÁG GYÓGYIDEGENFORGALMI ADOTTSÁGAI

1. A természetföldrajzi környezet és a gyógyidegenforgalom kapcsolata	44
2. Klimatikus adottságok, a klimatéripia módszerei és javallatai	47
3. A klíma tényezői	48
4. Geológiai és vízföldtani adottságok	49
5. A vizek osztályozása	52
6. A gyógyvizek osztályozása és előfordulási helyei	56
7. Ásvány- és gyógyvizeink osztályozása	59
8. A gyógyvizek élettani hatása	60
9. Az emberi szervezet számára legfontosabb gyógyvíz és ásványi anyagok	62
10. Az iszapkezelés	68
11. A termál- és gyógyturizmus Magyarországon	68
12. A gyógyidegenforgalom irányítása és feladatai	69
13. A termál- és gyógyvíz hasznosítás lehetőségei	70
14. Az ásvány- és keserűvizek, valamint a gyógyvizek jelentősége a gyógyászatban	72
15. A gyógyvizek és gyógyiszapok alkalmazási módszerei	74
16. A gyógyvizek balneológiai alkalmazásának javallatai és ellenjavallatai	76
17. A barlangok szerepe a gyógyturizmusban	81
a. A barlangok kialakulásának geológiája	81
b. A barlangok osztályozása	81

c. A barlanggyógyászat helyzete Magyarországon	82
d. A barlang-terápia legfőbb hatótényezői	82
e. A barlangterápia módszerei, javallatai	83
18. A termál-, gyógyturizmus és a természetvédelem kapcsolata	84

IV. MAGYARORSZÁG GAZDASÁGI ÉLETÉNEK ÉS IMAGE-NAK KAPCSOLATA

1. A gazdasági élet és az idegenforgalom kapcsolata	87
2. Az idegenforgalom a jövő ágazata	88
3. Vonzerő-elemek és image	90
4. Magyarország idegenforgalmi lehetőségei	93
5. A termál- és gyógyturizmus, mint image alakító tényező	94

V. A TERMÁL- ÉS GYÓGYIDEGENFORGALOM ÉS A PIAC KAPCSOLATA

1. A nemzetközi kapcsolatok szerepe a termálturizmus és a gyógyidegenforgalom szervezésében	98
2. A fő nemzetközi tendenciák az idegenforgalomban	99
3. Együttműködés a gyógyidegenforgalomban	104
4. A termál- és gyógyturizmus helyzete a nemzetközi kínálat piacán	105
5. A termál- és gyógyturizmus helyzete a nemzetközi kereslet piacán	107
6. A kereslet és a kínálat objektív és szubjektív tényezői	109
7. A termál- és gyógyturizmus hatékonysága	110
8. Az idegenforgalmi propaganda	111
9. A termál- és gyógyidegenforgalmi piac értékelése	113
a. piackutatás	113
b. a magyar lakosság belföldi utazási szokásai	114
10. A piacbefolyásolás lehetőségei marketing tevékenysége a termál és gyógyidegenforgalomban	121
11. A termál- és gyógyidegenforgalom fejlesztésének problémái	129
12. A termál- és gyógyturizmus tervezése	134
13. A termál- és gyógyturizmus fejlesztésének feladatai	142
14. A kiegészítő programok szükségessége	149
15. A gyógyfürdők üzemeltetésének kérdései	150
16. A termál- és gyógyturizmussal foglalkozó vállalat szervezésének, működésének alapjai, intézményei (A Danubius Szálloda- és Gyógyfürdő Vállalat tevékenysége)	152
17. Társasági formák a termál és gyógyidegenforgalomban	160
18. A termál- és gyógyidegenforgalom fejlesztésének prognózisa	163
19. A gyógyidegenforgalom szerepe a Budapest-Bécs Világkiállítás megrendezésében	165

II. RÉSZ MAGYARORSZÁG GYÓGY- ÉS TERMÁLFÜRDŐI

BUDAPEST

Budapesti gyógyfürdők és gyógyforrások	9
Gellért fürdő	14
Lukács gyógyfürdő	16
Rác gyógyfürdő	18
Rudas gyógyfürdő	20
Királyfürdő	22
Széchenyi gyógyfürdő	23
Margitszigeti Thermal Hotel	24
Csepeli fürdő	27
Palatinus fürdő	28
Szabadság fürdő	28
Tétényi úti uszoda	29
Pesterzsébeti gyógyfürdő	30
Császár gyógyfürdő	31
Dandár utcai gyógyfürdő	32
Csillaghegyi fürdő	32
Tungsram fürdő	33
Római fürdő	33
Újpesti gyógyfürdő	33
Pünkösdfürdő	34

DUNÁNTÚL ÉS A KISALFÖLD

Bükkfürdő	39
Szombathely	42
Sárvár	43
Balf	46
Hegykő	49
Petőháza	50
Borgáta	51
Mesteri	52
Győr	53
Lipót	56
Mosonmagyaróvár	57
Csorna	59
Zalakaros	61
Igal	63
Csiszta-puszta	65
Balatonfüred	66
Hévíz	68
Táska	72
Agárd	73
Csokonyavisonta	75
Kaposvár	76
Nagybajom	78

Tamási	79
Dombóvár	81
Nagyatád	83
Siklós	84
Harkányfürdő	86
Sikonda	89
Magyarhertelend	90
Sellye	91
Barcs	92
Szigetvár	93
Szentendre	94
Visegrád	95
Leányfalu	96
Esztergom	97

NAGYALFÖLD

Dávod-Püspökpuszta	103
Kiskőrös	104
Kecel	105
Jászberény	106
Abony	107
Vác	108
Fehérgyarmat	109
Kisvárd	110
Mátészalka	112
Hódmezővásárhely	113
Tiszafüred	114
Kunhegyes	115
Törökszentmiklós	116
Berekfürdő	117
Kisujszállás	118
Debrecen	119
Hajdúszoboszló	121
Püspökladány	124
Hajdúnánás	125
Berettyóújfalu	126
Békés	127
Gyula	128
Békéscsaba	130
Mezőkovácsháza	131
Csongrád	132
Szentes	134
Cserkeszőlő	135
Tiszaöldvár	137
Szolnok	138
Kiskunfélegyháza	140
Lakitelek-Tőserdő	141
Nagykőrös	142

Cegléd	143
Kecskemét	144
Mezőberény	145
Nagyszénás	146
Gyoma	147
Mezőtúr	149
Szeged	150
Makó	152
Kiskunhalas	153
Gyopárosfürdő	154
Tótkomlós	156

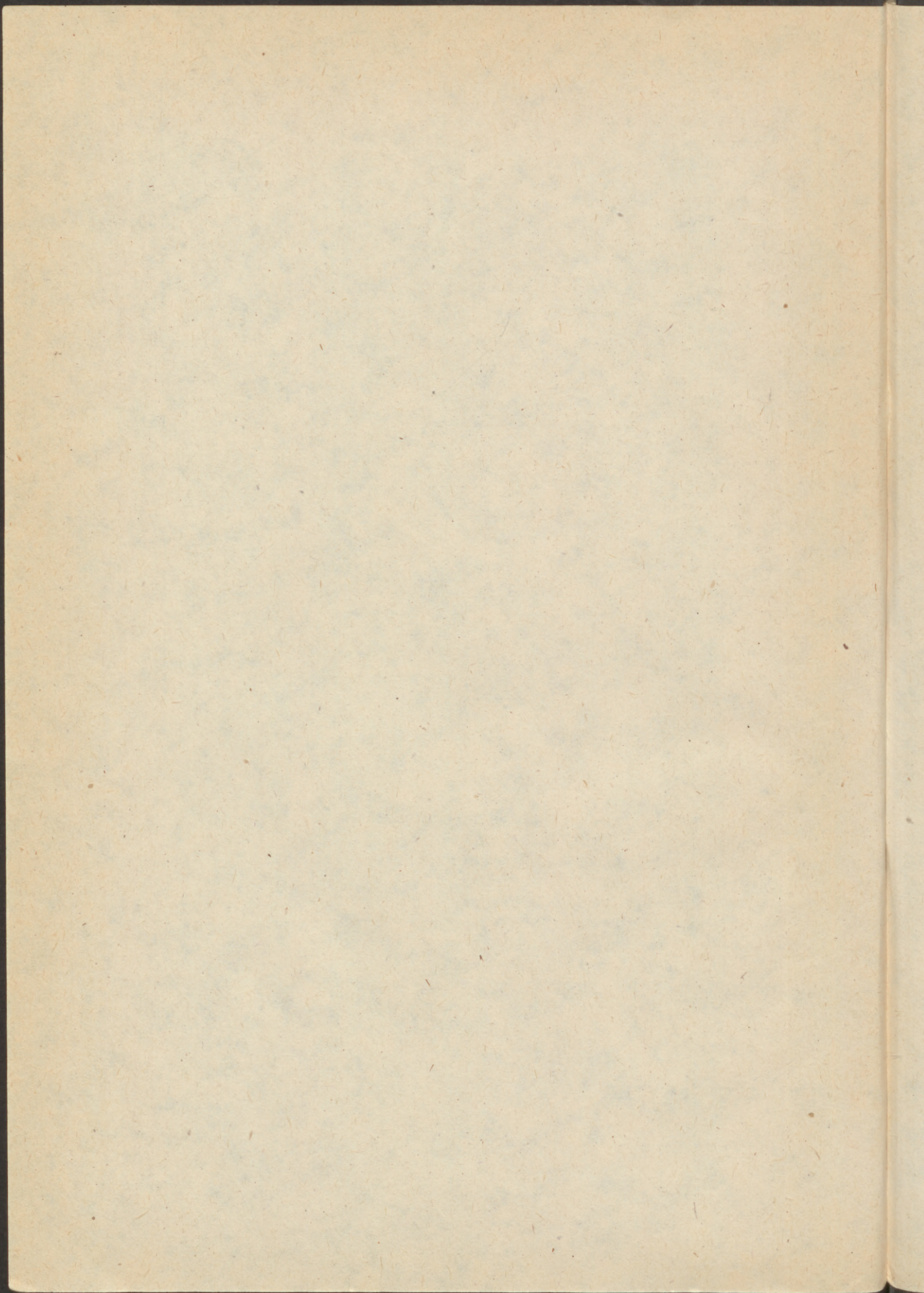
ÉSZAK-MAGYARORSZÁG

Miskolc-tapolca	159
Kácsfürdő	160
Bogács	161
Tarnaméra	163
Eger	164
Bükkszék	167
Mátraderecske	169
Gyöngyös	170
Pásztó	171
Hatvan	172
Parád-fürdő	173
Heves	177
Mezőkövesd	178
Szendrő	179
Abaújszántó	180
Sárospatak	181

MELLÉKLETEK

1. A Szociális és Egészségügyi Minisztérium tájékoztatója a gyógyfürdőintézmények, az elismert ásványvizek, a gyógyvizek, a gyógyiszapok és a gyógyforrástermékek jegyzékéről	185
2. A fontosabb gyógyfürdők szolgáltatásai	198
3. Várható nemzetközi események a WTO szerint	204
4. Gyógyidegenforgalmi alapfogalmak	207
5. Államigazgatási és kormányzati döntések a fürdőügyben, illetve a termál- és a gyógyidegenforgalomban	211
6. Nevezetesebb magyarországi klimatikus gyógyhelyek	214
7. Nevezetesebb barlangok és iszapok hazánkban	216

IRODALOMJEGYZÉK	219
---------------------------	-----

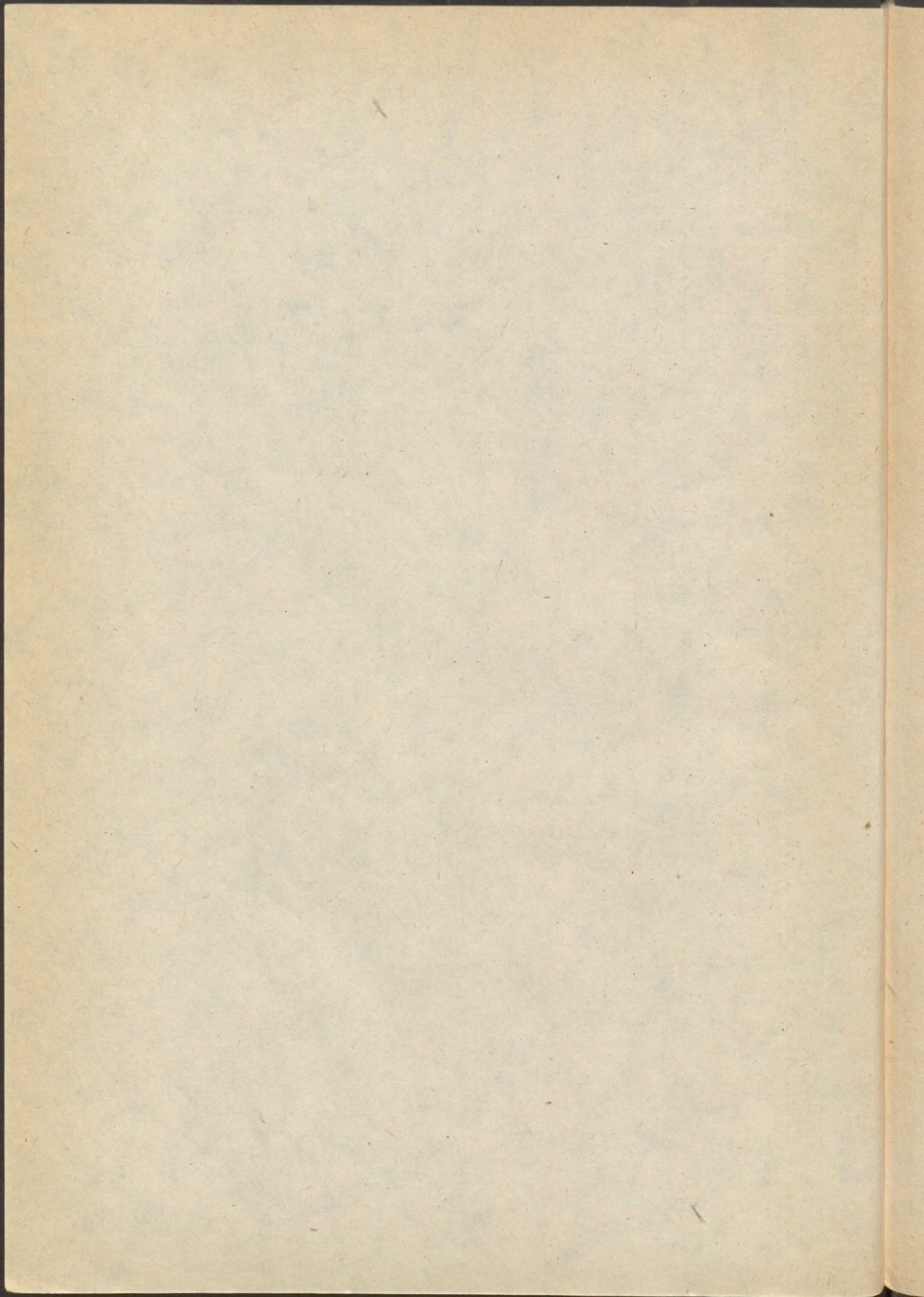

„A turizmus alapvető tevékenység a nemzetek életében, mivel közvetlen hatást gyakorol az országok társadalmi, kulturális és gazdasági életére, valamint nemzetközi kapcsolataira. Fejlődése szorosan összefügg a társadalmi haladással és csak akkor teljesezhet ki, ha az embereknek joguk van az aktív pihenéshez, az utazáshoz, a szabadidőhöz. A turizmus léte és fejlődése teljes mértékben a tartós békétől függ, ugyanakkor ennek megteremtéséhez a turizmusnak is hozzá kell járulni.”

Manilai Nyilatkozat*
WTO – 1980

in.;

- * Manilai Nyilatkozat a világturizmusról
Idegenforgalmi Közlemények 1981 13–17pp

I. AZ IDEGENFORGALOM ÁLTALÁNOS KÉRDÉSEI

1. Az idegenforgalom fogalma

A turizmus ma világjelenség. Az üdülés, az utazás, a kikapcsolódásra törekvős életstílus jellegűvé vált. Az idegenforgalom olyan társadalmi jelenség, amely komplex gazdasági folyamatként működik.

A természeti adottságok hasznosítása, a fogadókörülmények megteremtése a gazdasági élet ösztönzője lehet, ami a ki- és a beutazások kötöttségeinek a megszüntetésében, illetve annak mérséklésében mutatkozik. Jelentőségét aláhúzza, hogy visszatükrözi a lakosság reáljövedelmének színvonalát, az utazási célra fordítható szabad vásárlóerő meglétét, a tömegközlekedés fejlettségét és árszínvonalának stabilitását. Mindezeknek párosulniuk kell a fogadóországok megfelelő fogadóképességével.

A turizmus gazdasági-politikai kategória, amely a gazdasági kereslet és kínálat törvényei szerint működik. A turizmus üzleti tevékenység, megfelelő szolgáltatással, iparral és piaccal, bevételei a fizetési mérleg fontos tényezői.

Az utóbbi évtizedek változásai az idegenforgalom szocializálásához vezettek, a tömeges részvétel és igény egyetemessé vált. Így a turizmusnak éppen a magában hordott emberi tényezők miatt társadalmi hatásai is vannak.

Politikai szempontból az egyetlen politikamentes gazdasági ágazat, ezért csak békeidőben funkcionálhat. Működési feltételei a nyugodt nemzetközi és helypolitikai helyzet, a nemzetközi kapcsolatok kiteljesedése. *A turizmus a béke iparága.* (79)

Magyarország idegenforgalmi politikájának alapelve a nyitottság. Az *idegenforgalmi politika* a hazai lakosság turizmusával, a nemzetközi idegenforgalommal és az idegenforgalom fejlesztésével foglalkozik. A turizmus olyan társadalmi-gazdasági folyamat, amely egyrészt a társadalom széles rétegeit érinti, ugyanakkor az egyszerű realizálási folyamat törvényszerűségeit tartalmazza. (104)

2. Az idegenforgalom jelentősége

Az idegenforgalom jelentősége abban mutatkozik meg, hogy a világ sok országában, így egyre inkább nálunk is, a *népgazdaság egyik vezető gazdasági ága*, ma már egyre több munkaalkalmat teremt. A fogadóképesség megteremtése, a turizmus megvalósulása termelési, foglalkoztatási és jövedelemszerzési lehetőséget jelent a lakosságnak. A gazdasági szerepben a turizmus több arcát mutatja egyszerre. Rugalmas munkaalkalmat jelent a helyi lakosságnak, rendkívül munkaintenzív iparág, sok munkaerőt igényel. A természeti források felhasználásával hozzájárulhat a természeti környezet megőrzéséhez, vagy, tönkretételéhez. Az idegenforgalom nemzetközi örökségek őrzője. Ma már a világkereskedelem legnagyobb tételei közé tartozik. Növekedési rátája az áruforgalmat is meghaladja. Kereskedelmi jelentősége összefoglalható abban, hogy az ország termékeinek egy részét értékesíti a hazai földön a turistáknak, mégpedig sokkal előnyösebben, mint a külkereskedelem.

A népek megértése, közeledése érdekében a turizmus rendkívül sokat tesz és tehet. Fejlődése valamennyi nép érdeke. Egy ország jó hírneve nagyban függ vendégfogadó képességétől, nyitottságától.

Az Európai Biztonsági és Együttműködési Konferencia záróokmányát 1975. július 30-án írták alá Helsinkiben. A dokumentum kimondja: „A résztvevő államok véleménye szerint az idegenforgalom elősegíti más országok életének, kultúrájának és történelmének

jobb megismerését, a népek közötti jobb megértést, a kapcsolatok javítását és a szabadidő szélesebb körű kihasználását.,*

A *belföldi turizmusnak* növekvő a szerepe a szabadidő kulturált eltöltésében az egészséges életmód kialakításában. A nemzetközi turizmus ezt a lehetőséget tovább bővíti a népek közötti kapcsolatok kiteljesedésével, amelynek gazdasági vonzata az ország kül-gazdasági egyensúlyának javítása és javulása.

A turizmus minőségi alapkövetelménye a differenciált igény kielégítés és a színvonalas lebonyolítás. A turizmus különféle igényeket ébreszt fel. Az igényeket úgy értékelhetjük, mint kihívásokat, melyeket az adott lehetőségek legjobb színvonalán és legteljesebb mértékében kell kielégíteni, ezáltal az idegenforgalom a gazdasági fejlődés egyik rugójává válhat.

Az idegenforgalom közelebb hozza a népeket, csökkenti a félelemérzést, segíti a távoli kulturák és történelmek megismerését, ráébreszti az emberiséget, hogy mennyire egymásra vagyunk utalva, mennyire egymástól függünk. Ugyanakkor a technika fejlődése a teljesítménykényszer világában a regenerálódás és a túlélés eszköze; kiút és szükségyszerűség egyidejűleg. Az idegenforgalom kapcsán a turista a politikus szerepét vállalja.

Turizmusunk jelenlegi helyzetére nálunk a külterjes jelleg, az alacsony bevételi szint, a mérsékelt hatékonyság, a szállodai és szervezett idegenforgalom szerény szerepe jellemző. Számos ország kisebb idegenforgalommal több bevételre tesz szert, mint hazánk.

A nemzetközi turizmus devizabevétele a láthatatlan exporttal együtt az egyes népgazdaságok jelentős bevételi forrása. Vannak olyan országok, amelyek jelentős külkereskedelmi segítséggel, aktív fizetési mérlegük alapján megengedhetik, hogy idegenforgalmi mérlegük passzív maradjon (például NSZK, USA, Hollandia, Svédország stb.). Ők a hagyományosan küldő országok. Az országok másik csoportja a fogadóországok, melyek aktív turizmusukból fedezik az állampolgáraik külföldi utazásait (például Finnország, Anglia). A harmadik országcsoport krónikus fizetési mérleghiányát kompenzálja idegenforgalmi bevételeinek aktivizálásával (Spanyolország, Olaszország, Jugoszlávia és Magyarország).

Az aktív turizmus valutát hoz, ami az import és a passzív idegenforgalom fejlesztésének is az alapja. A nemzetközi aktív turizmusból származó bevételeket a bruttó hazai termék százalékában (GDP) is kifejezhetjük. Az európai átlag 1,7 %. Magyarországon ez az érték 1,8 %. Mindezek az adatok bizonyítékok arra is, hogy a turizmus integrációs tényezőként működik az országok és rendszerek, valamint régiók között. (161)

3. Az idegenforgalom kezdetei, tendenciái

A II. világháború utáni időszak jelentette a nemzetközi idegenforgalom kibontakozásának kezdetét. Eleinte csak minimális kapcsolatfelvételekről volt szó, ami annak az időszaknak, a hidegháborús éveknek az elméleti és gyakorlati politikájának volt következménye. Az idegenforgalom a két ellentétes társadalmi rendszerű országokban egészen más úton fejlődött. A tőkés országok a kereskedelmi alapokat erősítve látványos turisztikai fejlesztéseket hajtottak végre, míg a szocializmust építő, tervgazdálkodást folytató országok a szociálturizmusra fektették a hangsúlyt. (176)

1963–64-ben bizonyos fokú javulást jelentettek a vízumok megszüntetéséről szóló rendeletek a KGST-országok között. 1967-ben az ENSZ Nemzetközi Idegenforgalmi Évet hirdetett meg, melynek során a keleti és nyugati országok között számos idegenforgal-

* in.; Az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet záróokmánya
Kossuth Könyvkiadó Budapest, 1975.

mi egyezmény született, 1975-ben pedig a Helsinki Konferencia az európai biztonság-ról és együttműködésről tárgyalva újabb ajánlásaival nagy lépést tett előre a kelet-nyugati közlekedés érdekében.

A nemzetközi idegenforgalom fejlődését jól jellemzi, hogy 1950 és 1985 között a forgalom tizenháromszorosára, a dollárbevétel pedig ötvenszeresére emelkedett, 1988-ban pedig már 390 millió turista lépte át a határokat, összköltségük 195 milliárd dollár volt. A nemzetközi turizmus átlagban a nemzeti export 6–7 %-át jelenti, de Olaszországban 10,1, Portugáliában 14,2, Görögországban 18,1 és Spanyolországban 21,1 százalékot is eléri.⁽¹⁶²⁾

1. táblázat

A világ nemzetközi idegenforgalma és idegenforgalmi devizabevételei

Év	Vendégérkezés (millió fő)	Devizabevétel (milliárd dollár)
1950	25,3	2,1
1960	70,9	6,8
1965	115,5	11,0
1970	169,0	17,9
1975	213,5	38,8
1980	285,0	92,5
1985	332,9	108,1
1986	340,4	127,8
1987	355,0	150,0
1988	390,0	195,0

Az OEC és a KGST országok a világturizmus több, mint háromnegyedét bonyolítják le, azaz a nemzetközi turistaérkezések 66, illetve 12 százalékát, a nemzetközi idegenforgalmi bevételek 71 és 2 százalékát. Maga a turizmus azonban többnyire az egyes régiók „belügye”. A kelet-nyugati turizmus még számtalan fejlesztési lehetőség előtt áll.^(1,22)

A nemzetközi idegenforgalom piacát a II. világháború óta a kereslet dinamikus fejlődése jellemzi. A valutabevételek 1950 és 1985 között ötvenszeresére emelkedtek, Európában viszont több, mint hatvanszorosára.

Az idegenforgalom átlagos növekedési üteme az 1980–85 közötti években Európában 4,4 %. Észak–Amerikában 2,8, Latin-Amerikában 4,8, Kelet–ázsiaiában és Óceániában 9,6, Afrikában 9,1, Közél–Keleten 3,5, Dél–ázsiaiában 10,6 százalék évente. Összegezve ez 3,9 százalékos évi átlagemelkedést jelent.

A nemzetközi turizmus dinamizmusát lényegében húsz küldőország utazási szokásai határozzák meg. A világturizmus 75 %-át ők adják. Ezek a következők: Ausztria, Ausztrália, Belgium, Kanada, Dánia, Franciaország, NSZK, Olaszország, Japán, Kuvait, Mexikó, Hollandia, Norvégia, Szaud–Arábia, Spanyolország, Svédország, Svájc, Nagy–Britannia, USA és Venezuela.

Az utazásra fordított kiadások mértékét tekintve az egyes országok közötti sorrend 1975-ben a következő volt: USA, NSZK, Kanada, Franciaország, Nagy–Britannia, Japán, Hollandia, Olaszország, Belgium, ami 1983-ban így változott: USA, NSZK, Nagy–Britannia, Japán, Kanada, Franciaország, Venezuela, Hollandia, Szaud–Arábia, Svájc és Ausztrália.⁽¹⁰⁴⁾ Ezen gazdaságilag gyorsan fejlődő turizmusküldő országok esetében a gazdasági növekedés mértéke egyenes arányban volt és van a turizmusra költött összegek mértékével.^{(174);}

A világexport és az idegenforgalmi devizabevételek alakulása
1950–1987

Év	Export	Idegenforgalmi bevételek	(milliárd USA dollár, folyóáron)
			Idegenforgalmi bevételek az exportbevételek %-ában
1973	572,0	27,6	4,8
1974	829,9	29,0	3,5
1975	869,9	38,8	4,5
1976	984,8	43,6	4,4
1977	1124,7	52,4	4,7
1978	1297,8	65,1	5,0
1979	1610,6	79,0	4,9
1980	1996,6	92,5	4,6
1981	1966,7	106,0	5,4
1986	2066,6	127,8	6,2
1987	2450,0	150,0	6,1

Forrás: ENSZ Havi Statisztikai Bulletin, UIOOT és OMT adatközlések.

A világturizmus „maradék” 25 %-a a következőképpen oszlik meg: háromnegyede Latin–Amerikát érinti (Mexikó és Venezuela nélkül), tizedrésze közel-keleti olajexportáló országokból származik (Szaud–Arábia és Kuvait kivételével), hatodrésze Nyugat–Európából, maradt összesen 8 %, melyen a kelet-európai országok Ázsia és Afrika osztozik.

Az utazások nagyrésze, mintegy 80 %, a szomszédos országokba irányul. Általában egy-két napos autótutakból áll, ami a költség 37 %-át és vendégéjszakák 43 %-át adja.

A külföldre irányuló utazási hajlandóság, ami az utazások száma és a népesség, valamint a költség és a népesség viszonyszámával jellemezhető, a következő adatokkal támasztható alá. Magasnak értékelhető: Ausztria, Belgium, Norvégia, Svájc. Viszonylag magasnak: Dánia, NSZK, Hollandia, Szaud–Arábia, Svédország. Viszonylag alacsony: Ausztrália, Kanada, Franciaország, Nagy–Britannia. Alacsony: Olaszország, Japán, Mexikó, Spanyolország, USA.

A turistaáramlás 85 %-a Észak–Amerika és Európa felé halad. A KGST-országok turisztái a világ idegenforgalmi mozgásának 12 %-át alkotják, míg a turizmusból eredő bevételeknek csupán 2 %-át érik el, tehát a fejlesztési lehetőség fejlődés előtt nyitott.

A nemzetközi idegenforgalmat meghatározó küldő országok *demográfia hullámai* nagy befolyással vannak az idegenforgalmi piacra. A népesség előregedésével, az ugynevezett harmadik korosztály érdeklődése és szükséglete is jelentkezik a turizmus speciális ága a gyógy- és termálidegenforgalom iránt. Ugyanilyen hatású a korábbi nyugdíjazás, a rövidebb munkahét és munkaidő bevezetése. (184)

3. táblázat

Megnevezés	Idegenforgalom és világexport (milliárd SDR)ú					
	1969	1978	1979	1980	1986	1987
Világexport összesen	326,1	1229,4	1526,7	1834,8	1911,7	2266,4
Láthatatlan export	76,7	279,3	346,8	417,1		
Idegenforgalom	15,9	56,0	66,9	76,1	118,2	138,8
Idegenforgalmi bevételek a láthatatlan export %-ában	20,7	20,1	19,3	18,3		

ú = 1 SDR = 1,081 USA-dollár (1982.aug.13-i adat)

Forrás: World Invisible Trade Bulletin, Committee on Invisible Exports.

4. Magyarország nemzetközi idegenforgalma

Az elmúlt harminc év nemzetközi idegenforgalmának alakulása három jól elkülöníthető szakaszra osztható:

– 1958–1963-ig a gazdasági és politikai konszolidáció időszakában a Magyarországra érkező külföldiek számának lassú, de határozott növekedési tendenciája érvényesült.

– 1964-ben a forgalom ugrásszerűen nőtt, a forgalom bővülését ösztönző utazási kedvezmények és a szocialista országokkal a vízumkényszer megszüntetésének hatására. A magyarországra érkező külföldiek száma 1964-ben 1,8 millió, az 1963 évinek közel kétszerese volt. 1965-től a forgalom ennél lassúbb, de emelkedése folyamatos. Az extenzív növekedés döntően a szocialista országok turista forgalmának növekedéséből származott. Átmeneti megtorpanást az 1973. évi olajárrobbanás okozott.

A hetvenes évek közepétől megszorodtak a kedvezőtlen kísérőjelenségek, elsősorban az áru- és a valutaspekuláció. 1978-ban a forgalom az ország teherbíró képességét meghaladó mértékűre bővült, közel 17 millió külföldi érkezett.

– A harmadik szakaszban (1979–1988) az addig spontán folyamatok tudatosabb kormányzati befolyásolásaként a megfogalmazott cél az idegenforgalmi szolgáltatások színvonalának jelentősebb emelése, a minőségi turizmus kialakítása lett.

4. táblázat

A nemzetközi idegenforgalom mutatói
1965–1988

Év	Külföldi látogatók ezer fő	Külföldre utazók	Bevétel millió		Kiadás millió	
			Rbl	USD	Rbl	USD
			1965	2135	893	..
1975	9404	3477
1980	13996	5164	213	180	73	97
1981	14841	5547	249	217	88	85
1982	9832	3893	207	261	80	84
1983	10463	4754	282	253	103	88
1984	13429	5380	341	265	117	102
1985	15127	5533	383	286	122	136
1986	16646	6279	389	364	117	165
1987	18953	7196	442	555	146	185
1988	17965	10797	388	668	162	629

A nemzetközi idegenforgalom a nyolcvanas évek elejére volt képes a maga számára kivívni azt az elismerést, ami lehetővé tette, hogy a kormányzati gazdaságpolitika érdeklődésének is a homlokterébe kerüljön. Ehhez nemcsak az a tény járult hozzá, hogy valóban olyan mértékben vált tömegméretűvé a turizmus, hogy az ország lélekszámát közel kétszeresének megfelelő számú külföldi látogat egy-egy évben Magyarországra, de az is, hogy nagyot változott az a külső és belső gazdasági környezet, amelyben az egyre erősödő üzletággá fejlődő turizmus dolgozhat. Összefüggött ez azzal a körülménnyel, hogy a nemzetközi fizetési mérleg dollár relációban egyre nehezebb helyzetbe került, a növekvő adósságszolgálat teljesítéséhez egyre kevésbé lehetett lemondani azokról a devizabevételekről, melyek megszerzésével – az átlagosnál lényegesen kedvezőbb kitermelés mellett – a nemzetközi turizmus vérkeringésébe való intenzív bekapcsolódás kecsegtetett. Nemzetközi megállapodások az utazások könnyítésére, beruházás élenkítő szabályozó rendszer, adókedvezmények, állami garanciavállalással felvett külön célhitelek a nemzetközi pénzpiacon és egyéb lépések jelezték a gazdasági vezetés kezdte felismerni: Amit a világ számos táján a gazdaság jövedelemtermelő képességét növelő ún. „húzó-ágazat”-ok között tartanak nyilván, azt Magyarországon is érdemes valódi jelentőségének megfelelően, a korábbi gyakorlatnál hangsúlyozottabban kezelni.

Az évről-évre hullámzóan alakuló külkereskedelmi áruforgalmi egyenleg, a fokozatosan növekvő adósságállomány mellett az idegenforgalom volt az a forrás, amely egyik évről a másikra növekvő egyenlegével a nemzetközi fizetési mérleg egyik biztos pontja volt. A devizaszerző képességet táplálta, hogy hosszú éveken át dinamikusan nőtt az utasforgalom, egyre jelentősebb vendégforgalmat bonyolítottak le a kereskedelmi szálláshelyek, a kiskereskedelmi bolthálózat is számíthatott a külföldiek élénkülő vásárlási kedvére.

1988-ban már 18 millió külföldi látogatott az országba, közülük a turisták száma 10,6 millió fő volt. A jelentős növekedés mellett figyelemre méltó az a strukturális átalakulás is, mely a hetvenes évek végén kezdődött. A rendkívül dinamikus extenzív idegenforgalmi növekedéssel, mely eleinte döntően a szocialista országokból származott, a lassabban fejleszhető fogadó kapacitás nem tudott lépést tartani. A forgalomnak az ország teherbíróképességének megfelelő keretek között tartását célozta a rubelelszámolású idegenforgalomban 1981-től érvényesített, lényegében korlátozó szabályozás, melynek hatására a forgalom ezen szegmensében 1982-ben jelentős visszaesés történt. Ezzel szemben a magasabb fizetőképességű, tőkés országokból érkező külföldiek száma az 1978–79-től hozott utazást könnyítő rendelkezések hatására ugrásszerűen megnőtt. Az ezekből az országokból érkezők száma 1988-ban meghaladta a 6 milliót, az összeforgalmon belüli arányuk pedig a korábbi 10–15 %-ról, 33 %-ra növekedett. 1988-ban a legtöbben, 3,8 millióan Ausztriából érkeztek Magyarországra, igaz az osztrák forgalom több, mint kétharmadát a 24 óránál rövidebb ideig tartózkodó kirándulók tették ki. A második legnagyobb partner a nyugati országok közül hosszú évek óta az NSZK, 1987 óta több, mint évi egymillió látogatóval. Hagyományosan jók az idegenforgalmi kapcsolatok Olaszországgal és az USA-val is. Két év óta dinamikusan növekszik holland turisták érdeklődése is Magyarország iránt.

A turizmus sokéves nemzetközi tapasztalatainak megfelelően Magyarországot is nagy számban keresik fel a közvetlen szomszédos országok turistái. Mivel Magyarország szomszédai Ausztria kivételével a volt szocialista országok, utasszámban jelentős tömeget jelent ez forgalom is. Vásárlóerő tekintetében azonban lényegesen szerényebb tömegről van szó. Az első három legfontosabb partner az utasszám alapján Lengyelország, Csehszlovákia és az NDK. Megélenkült a jugoszláv forgalom is az utóbbi években, és új keresletet jelentenek a Szovjetunióból érkezők.

Jelentős szerkezeti változást jelent, hogy csökken a szállásigényes forgalom aránya és bővül a tranzit és kiránduló forgalom, mindkettő évi 3–4 millió fős nagyságrendben.

A kirándulók zömében Ausztriából és Csehszlovákiából, az átutazók Lengyelországból és Jugoszláviából érkeznek.

Az évtizedek folyamán átalakult az *utazási mód* is. A motorizáció térhódítása erőteljesen éreztette hatását a turizmusban is, ami az országon belül új idegenforgalmi területek bekapcsolódásához vezetett. 1964-ben a külföldiek 24 %-a érkezett közúton, a nyolcvanas években ez az arány már 70 % felett volt.

5. táblázat

Magyarország idegenforgalmi férőhelykapacitása
a főszezonban

Megnevezés	1937	1957	1977	1987	1988	(ezer férőhely) 1989
Szállodák	34,8	13,8	31,2	49,2	51,5	52,1
Egyéb kereskedelmi szálláshelyek	167,6	269,6	270,7	256,3
Ebből: kemping	37,9	85,1	89,4	90,3
fizetővendéglátás	10,0	6,2	97,2	148,8	145,9*	133,3*
Kereskedelmi összesen	44,8	20,0	198,8	318,8	322,3	308,4
Üdülési szálláshelyek	7,9	40,7	107,7	149,3
Mindösszesen:	52,7	60,7	306,5	468,1

* = + 276,9 (Nem szervezett fiz. vendéglátás)

A külföldi forgalom *szállásigényessége* (a látogatók közül az un. kereskedelmi szálláshelyeket igénybevevők arányát mutató mérőszám) az évek során hullámzóan alakult, de hosszú idő óta alacsony szinten van, még 1988-ban is meglehetősen alacsony, 24 % volt és a forgalom fokozatosan az olcsóbb szállástípusok felő toódott el. Jelentős a különbség a kereskedelmi szálláshelyek igénybevétele tekintetében a kelet és a nyugat-európai országok turistái között. A kelet-európai országokból érkezőknek csupán 15 %-a éjszakázott kereskedelmi szálláshelyen, a nyugati országok vendégei esetében az az arány 40–45 %.

Az idegenforgalomból származó *devizabevételek* forintban számítva 1988-ban meghaladták a 46 milliárd forintot, 1980-hoz képest közel ötszörösükre emelkedtek, ami azonban a forint folyamatos leértékelése miatt devizában nem jelent ilyen mértékű növekedést. A Magyar Nemzeti Bank adatai szerint a nyugati országok látogatóitól 532 millió dollár, a keleteurópai országokból érkezőktől 386 millió tr. rubel származott.

A devizabevételek közel 75 %-a származik a tőkés országokból érkezőktől, mely arány jelentősen meghaladja az ezekből az országokból érkezők forgalmi részesedését.

Az idegenforgalomból származó bevételek a nyolcvanas évek elejére az exportbevételek 3–4 %-ának feleltek meg, 1988-ban ez az arány már meghaladta a 9 %-ot.

A nyitott idegenforgalmi politikánkból következően a *külföldre utazások száma* is dinamikus (5,5 milliőről 7,2 millióra) nőtt. E nagyvolumenű idegenforgalomnak gazdasági szempontok mellett kedvező társadalmi, politikai, kulturális hatásai is vannak, amelyek végső soron visszahatnak a gazdasági életre.⁽¹⁷⁾

A nemzetközi idegenforgalom gazdasági eredményei
1965–1988

Év	Export	Idegenforg. bevétel	Idegenforgalmi bevétel az export arányában
	millió Ft*		(%)
1965	17.721	320	1,8
1975	52.170	1.975	3,8
1980	281.012	10.250	3,6
1981	299.405	14.114	4,7
1982	324.486	15.353	4,7
1983	374.108	18.550	5,0
1984	413.957	22.085	5,3
1985	424.601	25.280	5,9
1986	420.303	27.983	6,6
1987	450.142	39.081	8,7
1988	504.070	46.061	9,1

* 1965-ben és 1975-ben millió devizaforint.

a) Eredményeink tényezői

A turistaforgalom ilyen mértékű növekedését a kedvező nemzetközi konjunktúra is lehetővé tette, amit igyekeztünk jól kihasználni. Ennek jegyében sikeresen kapcsoltuk be a magánszektort (fizetővendéglátás, vendéglátóipar) a turisták fogadásába. A magasabb fajlagos (napi) költségű turizmus fejlesztését jól szolgálták a nyolcvanas évek első felében – döntő részben osztrák hitelből – épített magas kategóriájú szállodák.

Az eredmények elérésében jelentős szerepe van annak, hogy az adott feltételek és infrastruktúra mellett az idegenforgalomban résztvevő vállalatok, szervek is jó munkát végeztek, vagyis nemzetközi idegenforgalmunkban meghatározó az emberi tényező.

Az idegenforgalmunk fejlődésében fontos tényező volt az ország kedvező nemzetközi megítélése, a viszonylag jó áruellátás, a nyugati turisták számára a versenyképes árak, árfolyampolitika és nem utolsósorban nemzetközi viszonylatban jónak mondható közbiztonság.

Idegenforgalmi eredményeink a volt szocialista országok között kiemelkedőek. A fejlődés azonban extenzív jellegű volt. A turisták számához képest viszonylag alacsony az állami devizabevételek, különösen alacsony – nemzetközi összehasonlításban is – az egy turistánpra jutó költség, ami a következőkkel függ össze:

– Az infrastrukturális elmaradottság miatt nem kielégítő a környezeti kulturáltság, a fejlődés ellenére még mindig kevés a komplex szolgáltatásokat (pihenés, szórakozás, sport, hobby stb.) nyújtó létesítmény, programkínálat és általában alacsony a szolgáltatási színvonal.

– Az alacsony fajlagos bevételekben szerepet játszik az, hogy a kínálatunk nagy része alacsony színvonalú, a tőkés vendégkörünk zöme a szerényebb jövedelmű rétegekből tevődik ki. KGST viszonylatban a turisták alacsony valutaellátmánya nem teszi lehetővé a napi költség növekedését. Ezért a relációban is jelentős arányú az illegális áru és valuta-spekuláció. Tőkés relációban az 1 napra jutó bevétel 1.020.–Ft. (21 dollár) körül mozog, Jugoszláviánál 185 Ft. (4 dollár). KGST viszonylatban pedig 200 Ft. (7,6 trf.Rbl) a fajlagos bevétel.

– A forgalom döntő része (3/4-e) *magán szálláshelyeken* ismerősi, baráti, rokoni kapcsolatok alapján bonyolódik le. E szférában az állami devizabevétel alacsony, mivel a devizabevételek feltehetően jelentős része közvetlenül a lakosság birtokába kerül.

– A kereskedelmi szálláshelyeken belül *alacsony a szállodai férőhelyek száma*. A szálláshelyeink zöme kemping és fizetővendéglátás. Mindebből következik, hogy alacsony (16 %) a magasabb állami fajlagos bevételt jelentő szervezett turizmus aránya. A mintegy 550 ezer kereskedelmi szálláshelyi férőhelyből (amely tartalmazza a nem szervezett fizetővendéglátást és a magánkempingeket, panziókat is) csak 52 ezer (8–9 %-os arány) a szállodai.

b) Idegenforgalmunk jellemzői

1988-ban jelentősen változott a turistaforgalom volumene, struktúrája és az idegenforgalmi szaldó, amiben szerepe volt egyes központi intézkedéseknek, a gazdasági életben bekövetkezett változásoknak. A legjelentősebb változást az új útlevél törvény hozta, aminek következtében a nyugati országokba utazó magyarok száma közel a négyszeresére nőtt.

Kedvezőtlen, hogy az új adórendszer bevezetésével – a kereslet oldalán – az érdekeltviszonyok a szervezett turizmus csökkenése és egyéni turizmus növekedése irányába hatottak. Különösen a KGST országok viszonylatában csökken a szervezett beutazás, ami az utazási irodáknak, szállodáknak, de különösen a vendéglátásnak okozott tetemes bevételcsökést.

A személyi jövedelemadóknak a legnagyobb fogadóképzettségünkénél, a fizetővendéglátásban mutatkozik visszatartó hatása, ami abban nyilvánul meg, hogy csökken az utazási irodákon keresztül szervezeten értékesített szobák aránya és nő a magán alapon történő értékesítés. Ez az állami devizabevételeket csökkenti.

c) A forgalom relációkénti alakulása

1. A nyugati országokból beutazók száma 1988-ban elérte a 6,5 millió főt. A turistanapok száma 21 millió, 15 %-kal több, mint az előző évben volt. A fő küldő területeken (NSZK, Ausztria aránya az egész tőkés forgalomban 80 %) kívül más országokból is dinamikusan nőtt a forgalom. Ki kell emelni Hollandiát, ahonnan az előző évi 68 %-os forgalomemelkedés után, 1988-ban is 50 %-kal nőtt a beutazók száma. Olaszországból 20 %-kal, a skandináv országokból 14 %-kal, USA-ból 10 %-kal, Nagy-Britanniából 11 %-kal jöttek többen.

Jelentősek az eredmények a kongresszusi turizmusban. Kiemelkedő volt a sikeresen lebonyolított ASTA (Amerikai Utazási Irodák Szövetsége) kongresszus, amelyen közel hét ezer fő vett részt és a devizabevétel elérte a hét millió dollárt. A nagyobb rendezvények (Tavaszi Fesztivál, Soproni napok, stb.) sora gazdagodott az először megrendezett Balatoni ős programozással, amelynek célja az idegenforgalmi szezon meghosszabbítása, az utószezon jobb kihasználása.

A termálturizmus iránti igény növekedésére utal, hogy a sárvári és a büki termál szállók szoba kihasználtsága 1988-ban 90-95 % között alakult, lényegesen, (20–30 %-kal) meghaladva az előző évi forgalmat.

Kedvezőtlen tendencia, hogy a nyugati vendégkörünk összetételéből adódóan kevesebb idegenforgalmi, vendéglátó szolgáltatást vesznek igénybe. Pl. jellemző, hogy étkezési szükségleteik zömét éttermek helyett az élelmiszer üzletekben vásárolják meg.

2. *Jugoszláv viszonylatban* csökkent mind a beutazó, mind a kiutazó forgalom, ami mindkét ország dinamikus áremelkedésével függ össze. A beutazók száma 1988-ban 2 millió fő, a kiutazóké 390 ezer fő volt. A devizabevételek és kiadások kiegyenlítették egymást.

3. A *KGST országokból* érkezők száma 9 millió fő volt, két millióval kevesebb az 1987. évinél. A csökkenés összefügg az áremelkedésekkel, a szervezett turizmus visszaesésével, a kétoldalú, ill. egyoldalú forgalomcsökkentő intézkedésekkel. Lengyel relációban a két ország közötti megállapodás alapján kölcsönösen intézkedtek a bevásárló turizmus visszaszorítására.

A *KGST országokba 1988-ban* többen utaztak, főleg Csehszlovákia és NDK felé nőtt az egyénileg kiutazók érdeklődése, amelyben szerepe van az alacsonyabb árszínvonalnak.

7. táblázat

Magyarország nemzetközi idegenforgalmának összefoglaló adatai, 1988

Ország	Látogatók	Turisták	Turisták ált.eltölt. idő, ezer éjszaka	Keresk. szállás hely Külf.vendégj. ezerben	Ebből szálló- dák	Külföldre utazó ma- gyarok ezerben
	száma ezerben					
Összesen:	17.965	10.563	66.367	27.840	7.469	10.797
Ebből:						
Ausztria	3.844	919	3.568	1.134	686	2.749
Bulgária	625	293	1.226	122	46	100
Csehszlovákia	3.505	2.235	11.910	1.420	202	4.071
Egyesült Királyság	57	49	388	177	99	16
Finnország	41	38	221	151	93	6
Franciaország	49	45	369	163	87	23
Hollandia	137	125	1.483	1.080	177	9
Jugoszlávia	2.023	928	3.511	288	91	760
Lengyelország	2.820	1.900	10.737	1.126	250	698
NDK	1.638	1.363	11.424	2.336	248	623
NSZK	1.278	1.126	10.307	3.885	1.517	225
Olaszország	192	174	849	502	374	88
Románia	271	166	1.114	68	12	1.007
Svájc	70	66	481	251	181	17
Skandináv országok	139	123	980	413	220	16
Szovjetunió	683	578	4.231	1.084	931	206
USA	126	113	920	330	250	8

d) Idegenforgalmunk rövidtávú célkitűzései

A fő célkitűzés, hogy az idegenforgalom hatékonyan járuljon hozzá az ország gazdasági kibontakozásához és segítse elő a lakossági közérzet javítását.

konvertibilis elszámolású viszonylatban fő cél a devizabevételek évi 8–10 %-os növelése. Ez részben a turisták számának növelésével, részben a fajlagos (napi) költség emelésével érhető el.

KGST viszonylatban a beutazóforgalom változatlan szintje prognosztizálható, a devizabevételeknél évi 4–5 %-os növekedéssel számolunk. Célunk a szervezett forgalom dinamikusabb növelése.

A *magyar állampolgárok külföldre történő* utazásainál azzal számolunk, hogy a volt KGST viszonylatban kismértékben csökken a forgalom. A nyugati kiutazásoknál a jelenlegi felvételek között egyre nagyobb forgalom várható.

Az idegenforgalom fejlesztését 1989-től a szabályozórendszer a következőkben preferálja:

A vállalkozási nyereségadó törvény alapján:

– a külföldi részvétellel működő saját építésű szálloda üzemeltetésének első öt évében 20 %-os, azt követően 30 %-os nyereségadót fizet, az általános 50 %-os nyereségadó kulccsal szemben.

– amennyiben a vegyesvállalat közepkategóriájú szálloda, vagy termál és gyógyszálloda létesítmény építésére, műemlékkastélyok helyreállítására jön létre, az első öt évben nincs nyereségadó kötelezettsége, a hatodik év után is csökkentett, 20 %-os a nyereségadó.

– Ezen kívül az exportbővítő pályázati rendszer keretében a kamat-bonifikáció nyereségadó kedvezményével is számolhatnak a vállalatok.

– Az élelmiszer kiskereskedelem 40 %-os nyereségadókedvezményben részesül, amely a szakma általános pozíciójának javulása mellett, javítja az idegenforgalmilag fontos szezonüzletek gazdasági helyzetét, ill. az érdekeltségét.

– Tevékenységi alapon 80 %-os adókedvezményben részesülnek azok a belföldi infrastruktúra fejlesztését elősegítő szolgáltató tevékenységek, amelyek egyúttal az idegenforgalmi szolgáltatások színvonalát is emelik.

Az átmeneti törvény szerint:

– az 1988. december 31-ig megvalósult szállodafejlesztésekhez kapcsolódó hitel törlesztő részletének 60 %-át a hitel lejáratáig a számított adóból vissza lehet tartani.

– Az 1991. december 31-ig megkezdett szálloda-rekonstrukciónál – ha a beruházási költségek nem érik el a teljes rekonstrukciós költség 30 %-át – a teljes ráfordítás költségként számolható el.

Az exportképes termelést elősegítő pályázati rendszer keretében az idegenforgalmi vállalatok (beleértve a külföldi vegyesvállalatokat is) pályázhatnak különféle szálloda és szolgáltatásfejlesztő beruházásokkal. A pályázat elnyerése esetén különféle kedvezményekben (ÁFA visszatérítés, nyereségadó mérséklő kamatkedvezmény, állami alapjuttatás stb.) részesülnek.

A célok elérése érdekében szükséges a meglévő eszközök jobb kihasználása, a változó körülményekhez alkalmazkodó *rugalmas vállalati üzletpolitika, a szolgáltatási színvonal javítása.*

Idegenforgalmi céljaink elérése érdekében intézkedések történnek többek között a programkínálat bővítésére, a valutaváltás feltételeinek javítására, a határátkelőhelyek forgalmának gyorsítására, az idegenforgalmi vállalatok importigényének kielégítésére. Javul a kongresszusi turizmus szervezése és nő a propaganda tevékenység hatékonysága.

Az idegenforgalom gazdasági jelentőségét a népgazdaságon belül végső soron a *bevételek és kiadások egyenlege* adja meg. Ezért a bevételek növelése mellett fontos a devizakiadások érdekeinknek megfelelő szabályozása. A jelenlegi helyzetben az látszik célszerűnek, hogy a bevásárló turizmust különböző kereskedelmi és közgazdasági eszközökkel szorítsuk vissza a lakosság tényleges turisztikai érdekeinek sérelme nélkül.⁽²⁸⁾

e) Idegenforgalmunk távlati fejlesztésével kapcsolatos főbb célok, feladatok

Az idegenforgalmi Világszervezet (WTO) prognózisa szerint az idegenforgalom a kilencvenes években tovább fejlődik.⁽³¹⁾ A keresleti oldalról lehetőség mutatkozik arra, hogy a kilencvenes évek közepéig a konvertibilis devizabevételek évente 10–15 %-kal növekedjenek. Így idegenforgalmi adottságaink, lehetőségeink jobb hasznosításával, a turizmus intenzív fejlesztésével 4–5 éven belül elérhetőnek látszik az egy milliárd USD idegenforgalmi devi-

zabevétel, ha a fogadókapacitást megfelelően fejlesztjük, hatékony érdekeltségi rendszert alkalmazunk a versenyszféra keretei között és fokozzuk a propagandát.

A konvertibilis devizabevételek fokozása érdekében a legfontosabb feladatok a következőkben összegezhetők:

Tovább kell fejleszteni a szállodahálózatot, ezzel érhető el leginkább a devizabevételek növelése. Elsősorban Budapesten és a gyógyidegenforgalmi centrumokban indokolt 3–4 csillagos szállodák építése. Terveink szerint 4–5 éven belül 6–8 ezer férőhellyel növekszik a szállodai kapacitás a szállodafejlesztési program keretében, döntően külföldi vegyesvállalkozás formájában.

Arra törekszünk, hogy a szállodák belépése folyamatos legyen, mert különben nem lehet az értékesítésre szervezeten és veszteség nélkül felkészülni. Négy szálloda építése fejeződik be Budapesten: Dráva utcai gyógyszálló, Hotel Liget, Thermal Hotel Aquincum, Kálvin téri „Korona” szálloda.

Az eddigi tapasztalatok alapján – az új beruházások ellenére – megállapítható, hogy nem kielégítő a bel- és külföldi partnerek érdekeltsége a vegyesvállalatok létesítésében. A hazai vállalkozóknál leggyakrabban a megfelelő fejlesztési eszközök hiánya merül fel, a külföldi beruházóknál a befektetés lassú megtérülése, az ügyintézés elhúzódása és nem utolsósorban még bizalmatlanság is mutatkozik.

A közlekedési és hírközlési infrastruktúra fejlesztése, a környezeti kultúráltság színvonalának javítása fontos feladat. E területek fejlesztése nélkül nem lehet hosszabb távon nemzetközileg versenyben maradni.

A közlekedés terén idegenforgalmi szempontból a Bécs-Budapest közötti autópálya megépítése és a Balaton melletti úthálózat kapacitásának bővítése a legfontosabb, de a szervezett turizmus fejlesztése feltételezi a légiközlekedési kapacitás bővítését, az utazási irodák részéről színvonalas (panorámás, légkondicionált) turistabuszok beszerzését.

A gyors nemzetközi hírközlés (telefon, telefax) lehetősége ma nemcsak üzleti úton lévőek természetes igénye, hanem az üdülésre érkezett turistáknak is.

Szükséges, hogy a közlekedés fejlesztésénél a lehetőségek függvényében rangsorolják előre az idegenforgalommal kapcsolatos beruházásokat, feladatok megoldását. A Magyar Posta a fejlesztési tervek elkészítésénél vegye figyelembe az idegenforgalommal kapcsolatos tervezett beruházásokat. E fejlesztésekhez szükséges anyagi alapok megteremtése érdekében közvetlen érdekeltség alapján lehetővé kell tenni, hogy a közlekedési tárca szolgáltatásának arányában nagyobb mértékben részesüljön az idegenforgalom bevételeiből.

A környezeti kulturáltság terén a tisztasággal, szemétszállítással, a mellékhelyiségek állapotával kapcsolatban vannak hiányosságok. Ez utóbbiak miatt kapjuk a nyugati turisták részéről a legtöbb kritikát.

A nagy idegenforgalom egyre több gondot vet fel a környezetvédelemben is. Az idegenforgalom fejlesztésénél jobban előtérbe kell helyezni a környezet megőrzését, egyes frekvenciált területeken (elsősorban a Balatonon) a zsúfoltság csökkentését.

Idegenforgalmunk közel 80 %-a Budapestre és a Balatonra koncentrálódik. Ezeken a területeken a forgalom bővítése, – a jelenlegi feltételek mellett – nehézségekbe ütközik. Vidéki területek idegenforgalmi adottságai jórészt megfelelő infrastruktúra, fogadókapacitás hiányában nincsenek kihasználva. A megoldást abban látjuk, hogy a tanácsoknál – a fővárosban és vidéken egyaránt – képződjenek pénzalapok arra, hogy az idegenforgalmi vállalkozókat megfelelő infrastruktúrával vonzzák. *Ennek érdekében növelni kell az önkormányzatok érdekeltségét az idegenforgalomban*, vagyis lehetővé kell tenni, hogy az idegenforgalmi bevételekből nagyobb arányban részesedjenek. Át kell tekinteni továbbá,

az üdülő- és gyógyhelyé nyilvánítás, illetve az üdülőhelyi díjfizetés rendszerének eddigi tapasztalatait a rendszeres egyszerűsítése, a bevételek növelhetősége és rendeltetésszerű felhasználása céljából.

Fontos szerepe van a terület és a szolgáltatások fejlesztésében az *Idegenforgalmi Alap*-nak, amely katalizátorként is működik. Az eddigi tapasztalatok szerint az Alap három-négyszeres tanácsi, vállalati pénzeszközt mobilizál az idegenforgalom érdekében. Ezért az IFA szerepét, súlyát meg kell őrizni, sőt a lehetőségekhez képest növelni kell.

A *Balaton nemzetközi versenyképessége csökkent* az utóbbi években. A szállodák állapota leromlott, a kempingek szolgáltatási színvonala alacsony, csúcsnapokon vízellátási gondok jelentkeznek, a partmenti közlekedési feltételek néha elviselhetetlenek. Nem kielégítő az egészségügyi ellátás sem. A Balaton a devizabevételeinknek kb. 1/3-át adja, ezért intézkedéseket kell hozni a helyzet normalizálására, hogy a Balaton hosszabb távon is jelentős devizabevételi forrásunk lehessen.

A feladatainkkal összhangban növelni kell az idegenforgalom irányításának hatékonyságát. Szorgalmazzuk az idegenforgalmi vállalatok szervezeti és gazdálkodási rendszerének korszerűsítését, a verseny feltételeinek a szélesítése, a hatékonyabb gazdálkodás érdekében. Arra törekszünk, hogy az új társasági törvényadta lehetőségekkel (részvénytársasági formák kialakítása stb.) a vállalatok széleskörűen éljenek, amely elősegíti az egészséges tőkemozgást, az idegenforgalom területén.

A kiskereskedelemben a korszerű üzemeltetési formákat kell továbbfejleszteni (pl. a szerződéses rendszernél a határozatlan idejű szerződés bevezetése, egyéb kötöttségek feloldása). Szorgalmazzuk a hálózati struktúra kereslethez igazodó fejlesztését, a vendéglátásban több hangsúlyos kisvendéglő kialakítását.

A magánérő szerepét tovább kell növelni az idegenforgalomban. A jelenlegi kötöttségeket fel kell oldani, a támogatás nyújtásának (adó, hitelkamat kedvezmény) a lehetőségét bővíteni szükséges.

Decentralizáljuk a nemzetközi utaztatási és a fizetővendéglátó szervezési tevékenység engedélyezési rendszerét.

KGST viszonylatban érdekünk a kölcsönös idegenforgalom fejlesztése. Ezt a baráti kapcsolatok mellett indokolja a szomszédos országokban élő nagyszámú magyar nemzetiiség, az idegenforgalmi fogadóképzettségünk megfelelő kihasználásának biztosítása, a hazai lakosság turisztikai igényeinek a kielégítése, ill. ezen keresztül a konvertibilis devizakidásaink kímélése.

A jelenlegi pénzügyi szabályozórendszert úgy kell alakítani, hogy a beutazó forgalom politikai, gazdasági érdekeinkkel és a fogadóképességünkkel összhangban alakuljon. Hosszabb távon azonban a közvetett közgazdasági (ár és árfolyam, vám) szabályozókat kell előtérbe állítani.

A hatékonyság növelése érdekében a szervezett turizmus kiemelt fejlesztését kell előtérbe állítani és a szabályozásban is elő kell segíteni. Határozottabban kell fellépni a hozzánk érkező turisták jobb valutaellátása érdekében és a szükséges többletforint ellátásának meg kell találni az ellentétét. Kívánatos az elő- és utószezon jobb kihasználása és a forgalom területi széthúzása.⁽¹⁷⁾

Magyarország idegenforgalmi keresletének alakulása
1975–1985

Megnevezés	1975	1980	1985	(millióban)
				Index 1985/1975
Szállásigényes kereslet (éjszaka)				
		Aktív forgalom		
– belföldi	59,9	74,3	82,5	138
– külföldi	28,4	68,1	70,0	246
Együtt	88,3	142,4	152,5	173
Külföldiek %-os részaránya	32,2	47,8	45,9	–
Kirándulók és tranzitutasok száma				
– belföldi**	44,0	60,0	65,0	148
– külföldi	4,4	4,4	5,1	116
Együtt	48,4	64,4	70,1	145
Külföldiek %-os részaránya	9,1	6,9	7,3	–
Összes kereslet				
– belföldi	103,9	134,3	147,5	142
– külföldi	32,8	72,5	75,1	229
Együtt	136,7	206,8	222,6	163
Külföldiek %-os részaránya	24,0	35,1	33,7	–
Passzív forgalom				
Turistaéjszakák száma	25,0	35,7	30,4	122
Kirándulók száma	0,2	0,1	0,5	250
Együtt	25,2	35,8	30,9	123
Az összes belföldi kereslet %-ában	24,3	26,7	20,9	–

* Tartalmazza a szociálturisztikai, az ifjúsági, a kereskedelmi szálláshelyek és az OIH–BKI becsléssel számbavett magánüdülők (hétvégi házak) forgalmát.

** OIH–BKI becslés.

Megjegyzés: A látogatónapban történő mérést a magánüdülők, hétvégi házak forgalmának megnyugtató becslése nem teszi lehetővé. Ezért a tartózkodással járó idők csak éjszakával mérhetők. A későbbiekben (területi, nemzetközi megbontásban) azonban már napban (és alkalomban) számolunk.

f) Feladatok és intézkedések

– Az idegenforgalom növekedése szükségessé teszi a *szakemberképzés* fejlesztését is. E téren a jövőben nagyobb szerepet kell kapni a vállalaton belüli képzésnek, továbbképzésnek. Fokozni kell a középvezető-képzést. Kialakítjuk a két tanítási nyelvű idegenforgalmi szakközépiskolák létrehozásának feltételrendszerét. A képzési rendszert – a vizsgáztatás szigorításával párhuzamosan – szélesebb alapokra helyezzük és nagyobb szerepet kap az idegennyelvek oktatása.

– A Szakszervezetekkel együttműködve arra törekszünk, hogy a szakszervezeti, vállalati és intézményi *üdülők szabad kapacitásait* az idegenforgalomban *hasznosítsuk*, elsősorban a konvertibilis devizabevételek növelése érdekében. Az üdülők szabadkapacitásainak kereskedelmi célú értékesítésében érdekeltek a szakszervezetek, illetve a tulajdonos vállalatok, intézmények.

Az üdülők által alkalmazott árak kialakítását a kereskedelmi szálláshelyekhez kell igazítani, vagyis hasonló színvonalú szálláshelyek között az alapárakban lényeges eltérés nem indokolt.

– Az 1992. évre tervezett *EGK egységes belső piac* megteremtése a magyar idegenforgalomban is új helyzetet teremt. Az idegenforgalmi vállalatoknak, szállodáknak, a légi-közlekedésnek új követelményekkel kell szembenézni, ha versenyben akarnak maradni.

II. A TERMÁL- ÉS GYÓGYTURIZMUS HELYE AZ IDEGENFORGALOMBAN

1. A termálturizmus, mint az idegenforgalom része

Az aktív turizmus mindenekelőtt üzleti vállalkozás, így érthető, hogy a kereskedelmi szemlélet jellemzi. A termálturizmus csupán egy, igaz el nem hanyagolható szegmense az idegenforgalomnak. Magyarország adottságai lehetővé teszik, hogy a termálturizmus lehetőségeit maximálisan értékesítse.

A természet által számunkra „felkínált” gyógy-pihenési – kikapcsolódási és rekreációs lehetőségek hasznosítása többféleképpen lehetséges. A *termálvíz melletti üdülés* a turizmusnak olyan, a természeti adottságokra épülő formája, amely amellett, hogy önálló program, főként a körutazó és tranzitturizmus, valamint a városlátogató idegenforgalom, a sport és kirándulóturizmus lehetőségét bővítheti, palettáját színesíti. Olyan szervezési kérdésekkel foglalkozik, amelyek a termálvízre alapozott turizmus leggazdaságosabb kiaknázását teszik lehetővé. Ez több összetevő együttes hatásának következménye. Ilyen például a minőség szerepe, ami meghatározza az alkalmazható modell milyenségét, az alkalmazás gyakoriságát, az alkalmazás időtartamát. Mindezeket kiegészítik a környezeti adottságok, a természeti körülmények, a klimatikus viszonyok, a hőmérséklet, a napsugárzás intenzitásának milyensége, a levegő nedvességtartalma, a hely tengerszint feletti magassága. Lényeges a meglévő infrastrukturális fejlettség foka, valamint az emberi tényező is.

A termálvizek hasznosítása történhet állami feladatként is, a hazai lakosság egészségének szolgálatában, a szociálturizmus keretein belül.

2. A termálvíz idegenforgalmi hasznosításának lehetőségei

A termálturizmus lehetőségei, fejlettsége, eredményessége, számos kiegészítő körülménytől függ. Így a kulturális és a történelmi örökségtől, a kulturális jelentőtől és a fogadó-képességtől.

A termálturizmus fejlesztése fontos a népgazdaság számára, mert különösen kedvező gazdasági eredményessége, speciális a kínálata és viszonylag szilárd, egyenletes az érdeklődés.

A termál- és gyógyturizmus devizakitermelési mutatói kedvezőek, a fajlagos költés lényegesen meghaladja az átlagost. Az idegenforgalmon belül ez mutatja a legdinamikusabb fejlődést.⁽¹²³⁾

A termálturizmus az ország komplett „exportterméke”. Egyszerre jelenti azt, hogy élelmiszert, gyógyvizet, szálláshelyet, orvosi tudást tudunk eladni jó áron, s mindezt úgy, hogy a „vásárló” helybe jön. Ez új típusú közgazdasági gondolkodást és tevékenységet követel.

Magyarországon 1956-ig csak néhány termálfürdő működött, közülük a jelentősebbek a budapesti, egri, hévizi és a harkányi fürdők. 1956 óta 125 új termálfürdő kezdte meg működését, ezek egyidejűleg 300 ezer vendég fogadására alkalmasak. A napi össz termálvízhozam mintegy 167 ezer liter.

A fürdők *egyszerre több követelményt* elégítenek ki, helyi és általános igényeket teljesítenek, ezért helyben a termálvízre alapozva üdülő, bevásárló központ létesül, valamint a vízminőségtől, hozamtól és egyéb körülményektől függően a termálvízre gyógyászati ellátás is szerveződik. Ehhez megfelelő szálláshely kapacitás létesül, illetve bővül.

Az egyes termálvizek keresettségét a róluk kialakult image nagyban emelheti. A minőségi mutatók (vízösszetétel, hatásosság) – felett országos felügyeleti szervek őröködnének. Az így kiépített termálvizre telepített fürdőhelyek – az elmondottakból fakadóan tehát többes feladatot teljesítenek. Részesei a szociálturizmusnak, jó közlekedési adottságaik miatt pedig a tranzitforgalomnak is. Aktív részt vállalnak a rehabilitációs, rekreációs programban, s megfelelő infrastruktúra és fogadóbázis esetén a nemzetközi idegenforgalom célpontjai. *A termálturizmusnak ennek alapján számos előnye van a hagyományos idegenforgalommal szemben*, azért, mert itt a szezonális csak kismértékben érvényesül, a gyógyüdülők, gyógyszállók egyenletes töltésűek. A termálturizmusban résztvevők átlagos tartózkodási ideje 3–5 nap helyett 14 nap. A költségi készség 35 százalékkal magasabb, mint az idegenforgalomban résztvevők átlagos költsége.⁽²²⁸⁾ Az árszínvonal magasabb a speciális szolgáltatások miatt, sőt a vendégkör 90 százaléka a termál és gyógyszállókban konvertibilis valutában fizet és az igénybevevők általában visszatérő vendégek.

3. A gyógyturizmus jelentősége

A turizmus számos funkciót tölt be, így politikai, ideológiai, szociális, gazdasági, kulturális, egészségvédelmi feladatokat teljesít. Ezen funkciók közül Magyarországon az *egészségvédelem* különös hangsúlyt kap az általában is dinamikusan fejlődő termál- és gyógyidegenforgalomban. A termál- és gyógyturizmus is az idegenforgalom legdinamikusabban fejlődő ága.

A gyógyidegenforgalom a turizmusnak azon része, amely a bel- és külföldi *vendég számára gyógyászati ellátást is nyújt*. Ide sorolandó mindaz a tevékenység, amely a természeti adottságokat gyógykezelés céljából hasznosítja, illetve a betegség megelőzés és regenerálás céljából igénybe veszi.

A gyógyidegenforgalom a turizmus speciális ága, amely magában foglalja az igényelt kórházi, szanatóriumi vagy gyógyüdülőben történő ellátást is. Kettős funkciót lát el: a szorosan vett idegenforgalmi feladatokat és közegészségügyi funkciókat is teljesít.

A gyógyturizmusban való részvétel az idegenforgalom általános szabályain keresztül valósul meg. Az egyén a lakóhelyét elhagyja, a gyógy- illetve termálhelyen bizonyos időt eltölt és igénye szerint pénzt költ.

A termál- és gyógyturizmus tekintettel arra, hogy termékértékesítéssel láthatatlan exportot valósít meg, a gazdasági mérleg fontos tényezője. Azzal, hogy a munkaerő regenerálásához nyújt segítséget, szintén közvetlen hasznot hajt a népgazdaság számára.

A termál- és gyógyturizmus különlegessége, hogy megvalósulásával az élet minősége javul a résztvevők számára, segítséget nyújt a civilizáció okozta mindennapi élet rohanásával együttjáró fizikai-szellemi állapotromlás regenerálásához, megelőzéséhez, enyhítéséhez.

A gyógy- és termálidegenforgalom céljai egybeesnek az ország egészének gazdasági és társadalmi céljaival, eredményei azokat szolgálják. A gyógyturizmus, mint kereskedelmi töltésű ipari vállalkozás, a többi üzletág között éppen a humánus tartalmával tünteti ki magát.

4. A gyógyidegenforgalom, mint az idegenforgalom része

A gyógyidegenforgalom egyedi funkciója a lakosság egészségének megőrzése, ami a jelenlegi egészségügyi helyzet ismeretében a legszélesebben jelentkező programfeladat is egyben. A gyógyturizmus funkciója a betegek ellátása, betegségmegelőző tevékenység, és kondicionálás.

A természet adottságai, a napfürdő, a légfürdő, a barlangok, a domborzati viszonyok, a klimatikus alaphelyzet, az ásvány és gyógyvízbázis – mind-mind egy-egy lehetőség a gyógyturizmus fejlesztése számára. Ennek természetesen van hazai hatása és külföldre vonatkozó vetülete. A gyógyturizmus sajátos terméket hasznosít, sajátos eszközökkel.

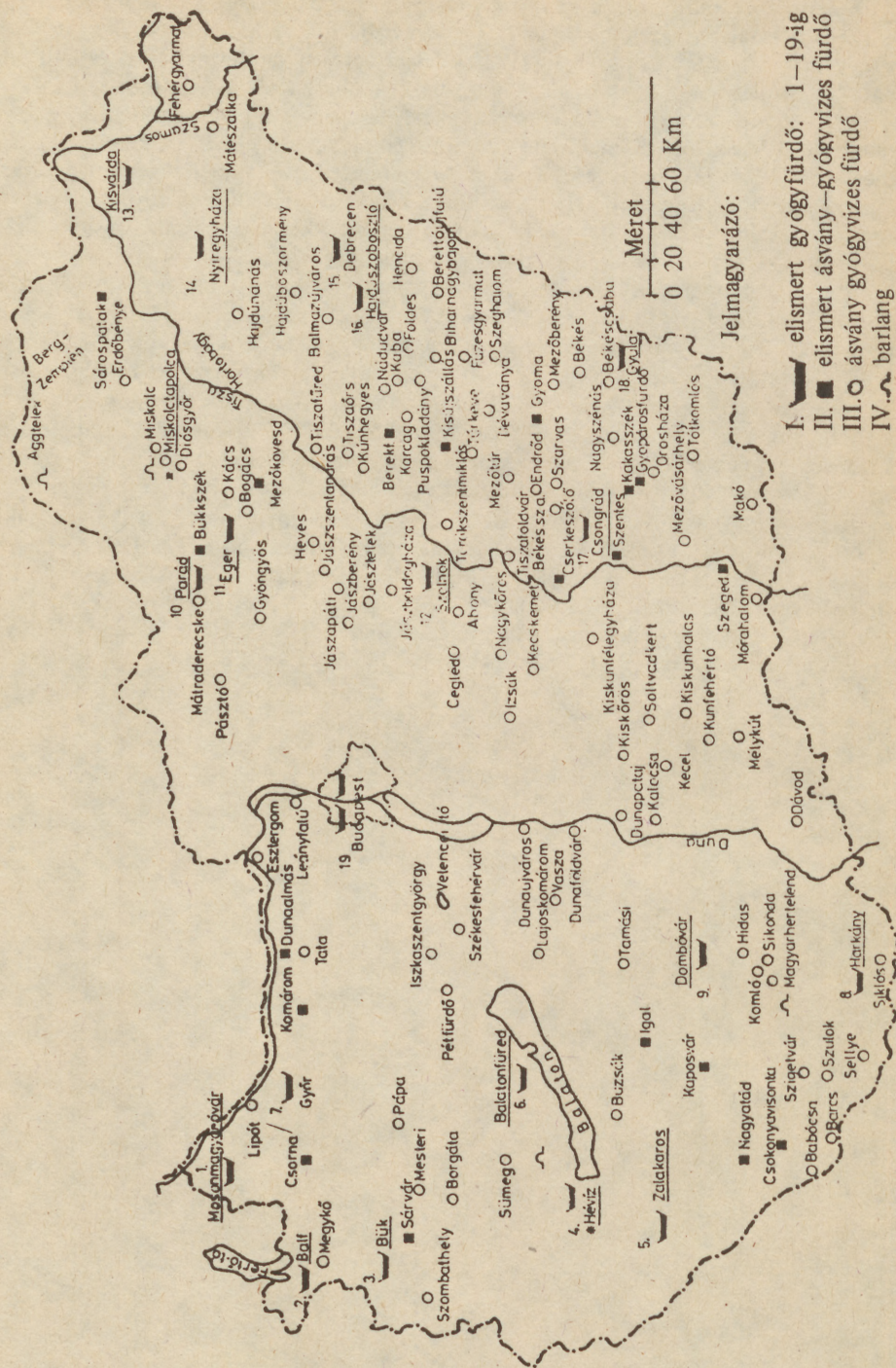
A gyógyidegenforgalom az eredményeket már nem a mennyiségi, hanem a minőségi mutatóktól várja, ehhez megfelelő idegenforgalmi kereslet járul. A kereslet kielégítését megfelelő feltételek teljesítésével lehet megteremteni. A gyógyidegenforgalomra, mint bázisra egész üdülőtelepek (Harkány, Bük, Zalakaros, Hajduszoboszló, stb.) létesültek, speciális iparágak teremtődtek. A kialakított komplex kezelési formák – a speciális gyógyvíz mellett – megfelelő árak kialakításával nagy vendégkört biztosíthatnak.

A gyógyvíz nemcsak fürdözést „jelent”, hanem gyógyszerhelyettesítő egészségügyi szolgáltatást. A gyógyturizmusra alapozott vendégkör speciális: az ideális vendég, bármilyen furcsa a megfogalmazás, se nem nagyon egészséges, se nem nagyon beteg. Több mint húsz nemzetközi színvonalú gyógyfürdő intézmény – a világturizmus áramkörébe bekapcsolva – szolgálja a hagyományos idegenforgalmat is. *A fürdők több funkciót látnak el.*

Magyarország 166 városa közül több, mint húsz, 2892 községe közül pedig 62, gyógyfürdővel rendelkezik.⁽¹⁸⁰⁾ Az ország tizenhárom területrésze gyógyhely. Az üdülőhelyek száma 80 fölött van. Mintegy hétszáz terület rendelkezik üdülési funkcióval.

A *gyógyhelyek* a következők: Balatonfüred, Harkány, Hévíz, Zalakaros, Bükfürdő, Sopron, Balf, Eger, Parád, Kékestető, Lillafüred, Hajduszoboszló és Debrecen. Az üdülőhelyek területi megoszlása: Velencei tó közeli 3, Dunakanyar 11, Vas, Baranya és Heves megye együtt 14, Tiszapart 2, Budapest 4 és egyéb területek 11.⁽¹⁸⁰⁾ A gyógyhelyek közül tíz kifejezetten a gyógyvíznek köszönheti fejlődését. Az elismert gyógy- és ásványvíz előfordulások száma alig marad a száz alatt ⁽¹⁸¹⁾

Elismert gyógy- és ásványvizek és barlangok Magyarországon

- I. --- elismert gyógyfürdő: 1-19-ig
- II. ■ elismert ásvány-gyógyvizes fürdő
- III. ○ ásvány gyógyvizes fürdő
- IV. ~ barlang

A gyógyidegenforgalom feladatai

A hazai betegellátás és a gyógyidegenforgalom érdekei azonosak, vagy legalábbis nagyon közel állnak egymáshoz.

A feladatok úgy oszlanak meg, hogy míg a gyógyturizmus szervezése és lebonyolítása kereskedelmi feladat, a gyógykezeléssel kapcsolatos szolgáltatások megszervezése, biztosítása, felügyelete már az egészségügyi tárcához tartozik. Ez persze nem történik minden zavar nélkül.

A gyógyidegenforgalom az idegenforgalom egyik ága, amely az ilyen jellegű szolgáltatásra igényt tartó bel- és külföldi vendégek kórházi és szanatóriumi betegellátását és gondozását is jelenti. A kezelési idő alatt állandó kórházi vagy szanatóriumi ellátásban részesül a vendég, a javulás csak így biztosítható.

Az idegenforgalom területén működő vállalatok feladata itt csupán a szervező tevékenység, amit egészségügyi államközi egyezmények megállapodásai tesznek lehetővé. Ezen kívül a gyógyidegenforgalom teszi lehetővé a gyógykúrára igényt tartó bel- és külföldiek egészséghelyreállítására irányuló kezelését, betegség megelőző egészségvédelmüket, kondíciótartásukat. Ez az egészségromlási állapot még nem igényel szanatóriumi, vagy kórházi kezelést. A vendégek elszállásolása és ellátása, valamint kezelése, gyógyászati résszel rendelkező gyógyszállókban történik.

A gyógyturizmus több, mint 40 országból vonz vendégeket hazánkba, bár minden korosztályból érkeznek, legnagyobb mértékben mégis az 51–60, valamint a 61–70 év közöttiek keresik fel a gyógyhelyeket. A nők aránya majdnem kétszerese a férfiakénak. A legtöbb vendégre a nyári időszakban és decemberben számíthatnak, de az év többi hónapjában is egyenletes eloszlást és telítést mutat. A gyógyvíz nagy érték, amit hirneve és az orvosi felügyelet mellett elért terápiás eredményei biztosítanak. Ez garanciát jelent a minőségre.

A gyógyidegenforgalom egészségügyi feladatai: a gyógykezelés, ami lehet profilaktikus, kondicionáló jellegű. Lehet célja a rekreáció, relaxáció, vagy megvalósulhat csupán egy üdülés melletti fürdőzésben. Így megakadályozhatja a betegségek kialakulását, s az egyes betegségek lezajlása után utókezelést nyújthat. Az igénybevételkor fontos szempont, hogy az orvosi tanács meghallgatása nem kötelező, hanem csupán lehetőség.

A gyógyidegenforgalomban az egészségügyi dolgozók és az orvosok a betegeket szolgálják. A megelőzés, a rehabilitáció és a gyógyítás eszközével operálva, az egyes gyógyhelyek hatásának és hasznosítási lehetőségeinek ismeretében egyénre szabott programokkal teszik lehetővé a pihenést, gyógyulást.

A gyógyidegenforgalom sajátos iparág, a bizalomra épül, egy gondosan kiépített vonzórőre és az egészségügyi szolgáltatás hirnevére.

A gyógyturizmus rendkívül összetett terméket kínál, kereskedelmi szálláshelyeket bocsát rendelkezésre, ellátást ad, gyógyellátást nyújt és az aktív pihenésre is gondja van. Természetes, hogy egy ilyen irányú tevékenység nagy kereskedelmi hasznot produkálhat, de a kapacitás-kihasználtság még nagyban fokozható is. A magyar gyógyfürdők két milliós vendégéből jelenleg csupán öt százalék tart igényt valamilyen formájú gyógykezelésre.

A kiépült, kialakított gyógyhelyek nem csupán megfelelő földrajzi és természeti környezetben levő fürdők, gyógyellátást és egészségügyi intézményt jelentenek, hanem jóval többet, mert ilyen esetben az egész település minden funkciója a betegellátásnak, a vendégek érdekeinek, kiszolgálásának van alárendelve. Lakossága ebből él, ez jólétének, a település fejlesztésének a forrása. Az eddigi létesítmények komplettizálásával megköze-

lítható az a kívánt optimum, amit a nemzetközi gyógyidegenforgalmi szakma mindenhol megkövetel. Ez az infrastruktúra fejlesztésén túl a kiegészítő programok nyújtása mellett a kísérő hozzátartozók teljes körű kiszolgálását is jelenti, ami úgy valószínűsíthető csak meg, ha az állam érdeklődése és érdekeltsége a gyógyidegenforgalom fejlesztésében, fenntartásában megmarad.⁽¹¹⁰⁾

9. táblázat

Idegenforgalmi célokat szolgáló gyógyfürdők

Sorszám	Település	Megye	Üzemeltető	Egyidejű befogadóképesség (fő)
1-9.	Budapest 9 db (pl. Lukács)		Fővárosi Fürdőigazgatóság	9127
10.	Gyula	Békés	Városi Vízmű V.	6406
11.	Mezőkövesd	Borsod-A.-Z.	Megyei Vízmű V.	8314
12.	Csongrád	Csongrád	Megyei Vízmű V.	367
13-15.	Balf Győr Mosonmagyaróvár	Győr-Sopron Győr-Sopron Győr-Sopron	Állami Szanatórium Megyei Vízmű V. Megyei Vízmű V.	50 200 50
16-17	Debrecen Nagyerdő Hajdusoboszló	Hajdú-Bihar Hajdú-Bihar	Városi Vízmű V. Városi Fürdőváll.	9492 9278
18.	Kisvárd	Szabolcs-Szatmár	Megyei Vízmű V.	1328
19.	Szolnok Tisza Sz.	Szolnok	Megyei Vízmű V.	167
20.	Dombóvár-Gunaras	Tolna	Megyei Vízmű V.	1914
21.	Bük	Vas	Megyei Fürdőváll.	5688
22.	Balatonfüred	Veszprém	Állami Kórház	45
23-24.	Héviz Zalakaros	Zala Zala	Állami kórház Megyei Vízmű V.	3024 6208
Összesen:				61. 658

Alig húsz éve az idegenforgalom még megtört rossz volt Magyarországon, ma már a gyógyidegenforgalom fejlesztése is kormányzati program részét képezi, s tekintettel szinte korlátlan lehetőségeinkre, ott tudjuk megteremteni, ahol elképzeléseinknek a legjobban megfelel.

5. A fürdő-kultúra magyarországi kialakulásának és fejlődésének rövid történeti áttekintése, kialakult hagyományai

Az orvostudomány feladata az egészség fenntartása, a betegségek mibenlétének megállapítása és a gyógyítása.

Évezredek óta nagyfokú érdeklődés volt a *természetes gyógymódok* iránt és a dialektika örök törvényei szerint az egészségügyi szakemberek is ilyen irányú érdeklődést tanúsítanak.

Az első gyógymódok *fizioterápiás módszerek* voltak – legalábbis mai szemmel értékelve. A klimato-fürdőkúrák alkalmazása egyszerű megfigyeléseken alapult. Az empirikus felismerés vezetett az egyes források vizének alkalmazására mozgásszervi bántalmak esetén. Vértesszőlősen, mintegy hatszázezer évvel ezelőtt az előember melegvízű források köré települt. Buda várbarlangja is őrzi a vértesszőlőssel egykorú előember nyomait.⁽⁴³⁾

A kínai, több évezredes orvoslás terápiai alapelvét ma is valljuk: ez a megelőzésen, a szervezet megerősítésén alapul. Az asszírok, a babiloniak, perzsák, indiaiak és az egyiptomiak számára a fürdés vallási rituális célokat szolgált.⁽¹⁵⁰⁾

A Kárpátmedence területe, kedvező geológiai adottságai miatt rendkívül gazdag hévízekben. A mai Budapest területén a kelták több ezer évvel ezelőtt várost alapítottak, melyet jellemző módon Ak-Inknek, azaz Bővíznek neveztek.

A görögök magasszintű fürdőkultúrájáról az építészeti emlékeken kívül többek között Herodotos munkáiból értesülhetünk. Hippokrates, az orvostudomány atyja, a vízzel történő gyógyítás híve volt.

Számos vallás, így például a zsidó és a mohamedán, a fürdözést, a tisztálkodást, mint rituális előírást szabja meg. A Római Birodalom idején Caracalla császársága alatt Rómában 15 luxus és 856 népfürdő működött. A római fürdőkultúra fantasztikus eredményei a mai Magyarország területén is nyomon követhetők. Hosszú utakat építettek a fürdőkhöz, sőt vízvezetékeket is használtak. A Duna-menti limes vonalán létesített város neve – Aquincum – maga is árulkodó, a forrás és a víz település kialakítását, szervezését elősegítő funkciójának tanúsága. Az aquincumi polgárvárosnak kettős közfürdője volt: külön a férfiak, külön a nők számára. A fürdőnek már kialakultak az alapfunkciói egyidőben teljesített tisztálkodási, rituális, gyógyítási és társadalmi érintkezési feladatokat. Kialakult a „gyógyidegenforgalom” kezdeti formája. Jellemző példa erre, hogy Traianus, Hadrianus és Marcus Aurelius császárok a veteránjaikat pihenésre, gyógyulásra Pannóniába küldték. A Pannónia provinciában 11 fürdő működött, ebből hat a polgárság, öt pedig a katonák ellátását szolgálta. A leghíresebb itt működő orvosok neve is fennmaradt: Caius Julius Fileto és Sextus Pompeius Carpus.

Junia Cyrilla több, mint kétezeréves fogadalmi oltártöredéke beszámol arról, hogy egy Titus nevezetű vendég i.sz. 150 körül Aquincumban járt, ahol „Quad a longa infirmitate virtute aquarum numinis sui revocaverunt”, vagyis a „vizek védő istenségének erejével hosszú betegségéből meggyógyult.” (208)

a) Fejlődés a honfoglalás után

A honfoglalás utáni törzsi elhelyezkedésben nagy szerepet játszott a gyógyvíz és a víz. Anonymus a Gesta Hungarorumban Árpád területválasztásában meghatározóként a budai melegforrások közelségét említi.

Az *Árpádházi királyok alatt*, a magyar törzsi hagyományok továbbélésével, elég fejlett fürdőkultúra virágzott, pedig a középkor szelleme nem nagyon kedvezett ennek. Évszázadokig vitatott kérdés volt, bár például Alexandriai Szent Kelemen megengedte magát a fürdést, de csak akkor, ha az egészségi okokat szolgált. Szigorú dörgedelemmel tette hozzá, hogy ebből semmiféle élvezetnek nem szabad származni, mert az már bűnnek számít.

A XII. században a Gellérthegy tövében a mai Rudas fürdő helyén alapították a *Johanna lovagok* ispotályukat. Működött ekkor már Felhévizen – a mai Lukács és Császárfürdő környéke – hasonló forrásvízre települt gyógykórház. A Margit legenda szerint Alhévizen – a Gellérthegy tövében volt II. Endre lánya, Szent Erzsébet által alapított ispotály, ahol ő maga ápolta, fürdette a betegeket.

Az 1233. évi Budai Polgári Törvénykönyv külön fejezetet szentelt a fürdők használatának. *Zsigmond német-római császár és magyar király ideje alatt, aki székhelyévé tette Budát*, a fürdőkultúra újabb lendületet vett. Az uralkodó kedvenc fürdője a mai Rácz fürdő volt, amit éppen ezért átalakítottatott saját kedvére. A fürdő neve: „Thermal Regiae” volt. A császári udvarban vendégeskedő burgundiai követ leveleiből tudjuk, hogy a várfalakon kívül számos melegfürdő volt található. *Corvin Mátyás* a Rácz fürdőt fedett folyosóval kapcsolta össze a várral. Visegrádi palotájából fürdőmedencéjének töredékei is fennmaradtak. A király – a meglévő adatok alapján – kedvelhette a szaunát is. (70)

• *Európa többi részén* bizonyos „tartózkodás” jellemző ugyanakkor. 1433-ban a kereszties hadjáratból, keletről visszatérő Bertrand de la Braquere lovag a fürdőzés eszméjét kezdte terjeszteni, nem törődve a XV. századi Oliver Maillard szerzetes szavaival, aki így ostromozta kora hölgyeit: „Ti asszonyállatok pedig, akik langyos vízben pácolódtok, valamennyien a pokolban fogtok pácolódní majdan.” Az átkok nem hatottak Diane de Poitiers-re – Henrik francia király kedvesére sem – mert ahogy a korabeli képek ábrázolták, középkori Poppea-ként számártejben fürödve óvta fiatalágát, avagy annak látszatát, így örökítette meg Clovet festményén.⁽²⁴⁶⁾

Az első gyógyvíz-analizist Paracelsus tanítványa Thurnegsen végezte. Magyarországon, a fürdők első leírását 1512-ben Vadianus végezte el, aki a források hőmérsékletét különösen dicsérte.

1536-ban Oláh Miklós esztergomi érsek „Hungaria” című munkájában beszámol a Gellérthegy tövében levő forrásról, melyeket kiütések és sorvadás miatt kerestek fel a betegek. Egyebek között ezt írja: „Óbudától alább Buda felé van a Szentháromság piaca, amely híres templomáról és pompás fürdőházairól. Három helyen csodás hatású fürdők vannak. Egynémelyikük alig esik a Duna parttól tíz lépésnyire, szőlőművesek fejig belemerülve fürödnek benne.”⁽⁷⁹⁾

b) Fürdőkultúra a török időkben

A XVI. és XVII. században a török hódoltságí részen meghonosodott a keleti fürdőkultúra. Ennek jellemzője, hogy a muzulmán vallás előírásainak értelmében a fürdőmedencéket minden esetben a gyógyforrások fölé építették: a rituális szokások értelmében csak az állóvíz alkalmas a test megtisztítására. (A jelenlegi fürdők közül azok, amelyekben a medence kupolás csarnokban van, török eredetűek. Ilyen áll, illetve állt például Egerben, Esztergomban, ilyen a Rudas- és a Rácz-fürdő is.)

A mai Buda területén a nagy építő Szokoli Musztafa pasa volt 1556-ban. A Lukács fürdő helyén a Barat Dergeminen fürdő, a mai Császár fürdő, eredetileg Veli bég fürdője volt 1572-ben. Hatásosságát a kor nagy török írója Mohamed Ben Bajazid is megírta. A Gellért fürdő helyén a török időkben az „Acsik Ilidzsa” volt. Egerben Amant pasa fürdője ismert.

1660-ban Evlia Cselebi bejárta az akkoriban törökök által elfoglalt magyarországi területeket és elismerőleg írt fürdőinkről, s a vizek gyógyhatásáról. Munkájából megismerhetjük a *török fürdő két típusát*, a közönséges tisztasági fürdőt a „haman”-t és a gyógyfürdőket a „kaplodsza”-t, vagy „ilidzsa”-t, amelyben medencék voltak. A Rudas fürdőt „zöld-oszlopos fürdőnek” – fesil direkli ilidzsének – nevezte.

1673-ban Edward Brown hirneves orvos, az Angol Királyi Orvosi Társaság megbízásából bejárta Magyarországot. Utleírásában a budai fürdőket Európa legjobb fürdőinek nevezi a hévizek hőisége és gyógyító ereje miatt, valamint a fürdőépületek szépsége és méretei alapján.

A *reneszánsz és a humanizmus* a megfelelő helyre állította Európa-szerte a fürdőkultúrát. Új fényben tündökölt a régi mondás „In balneus salus” – fürdőben az üdvösség.

A gyógyhatásban való remény még nem rendelkezett tudományos bizonyítékokkal. A tapasztalat és a hit összefonódásával általában fürdőhelyekből vallási kegyhelyek váltak, így például a franciaországi Lourdes is. A természetes gyógymód hívei előretörték.

c) Fürdő kultúra a legújabb korban

A török hódoltság megszűnése után a magyarországi gyógyfürdők a Habsburg udvar kincstári tulajdonába mentek át. 1752-ben Mária Terézia megbízta Laugier orvost, hogy mérje fel és írja össze az ország gyógyvizeit – az úgynevezett „Gesundheits-Brunnen”-eket. Ez a munka Van Swieten felügyelete alatt folyt. 1763 januárjában felkérték a megyei „physikusokat”, hogy tegyenek jelentést saját vizsgálataik eredményéről. 1768-ban Balatonfüreden megszületett a fürdők irányítását szolgáló igazgatási rendtartás. A XVIII. század végén Budán kívül más fürdőhelyek is működtek, például Balatonfüreden, Balfon, Hévízen és Harkányban.⁽²²¹⁾

Cranzt bécsi professzor és Winterl pesti professzor felkérésére 1812-ben a Helytartótanács felszólította az ország fürdőorvosait, hogy a feltörő vizeket vizsgálják meg. A munkát Kitaibel Pál végezte el, illetve összegezte 14 év alatt. Kitaibel munkáját végül is Schuster János jelentette meg latin nyelven, „Hydrographia Hungarie” címmel. A mű a mai napig balneológiai alpműnek tekinthető. Kitaibel módszere abban foglalható össze, hogy mindig figyelembe vette a környezet földrajzi, köztettani jellemzőket, a víz fizikai tulajdonságait – szín, átlátszóság, hőfok, fajsúly, szag, íz- és kémiai ismérveit. Felismer- te a geológiai, kémiai és balneológiai ismérvek egységének a fontosságát.⁽⁹⁴⁾

1818-ban Richard Bright, a világhíró angol orvostanár megjelentette magyarországi utazásáról szóló könyvét „Travels from Vienna through lower Hungary” címmel. 1837-ben egy német utikönyv 14 magyar fürdőt ismertet.

Török József 1848-ban javasolta az országos fürdőorvosok kinevezését, 1862-ben Seeger osztrák tudós Bécsben jelenteti meg munkáját „Heilquellen Lehre” címen. A művében a mai Magyarország területéről a következő fürdőhelyeket, illetve forrásokat említi: Alsó- és Felsőaláp, Balatonfüred, Balf, Buda, Esztergom és Harkány. A kiegyezéskor 27 első osztályúnak minősített fürdő volt Magyarországon – pl. Balatonfüred, Harkány, Parádsáska és 6 budai.⁽⁷⁹⁾

1878-ban Zsigmondy Vilmos geológiai ismeretek birtokában, tudatos fúrást kezdeményezett a Városligetben. Addig a gyógyfúrások felismerése véletlen felismerés gyümölcse volt. A mélyfúrás, vagyis a szénhidrogén-ipar fejlődése jelentette a termálfürdő kutatás számára a legfontosabb lépést. A városligeti kút 970 m-es artézi fúrás eredményeként sikeres volt és például szolgálhatott más kutatófúrások szervezése számára.

Than Károly, a nagy magyar kémikus – az analitika atyja – a harkányi víz tanulmányozásakor fedezte fel a carbonilsulfid nevet kapó gázt. Than nevéhez fűződik az ásványvizek összetételének ábrázolásakor az egyenértékű százalék fogalma. Számos gyógyvíz első kémiai analizisét Hankó Vilmos és Kitaibel Pál végezték el.

d) A fürdőhelyek, mint társasági központok

A XIX. század vége egyébként is a gyógyvíz értékelése tekintetében változást jelentett: orvosok és kuruzslók a „hidropatia” elvét vallva előszeretettel használták. A fürdőhelyek újra feltámadtak. A felső tízezer találkozóhelyévé váltak, „divatba jöttek”. Ekkor kezdte hódító karrierjét Marienbad, Baden-Baden, Karlsbad, Spa, Herkulesfürdő mellett Balatonfüred, Parádsáska, Harkány, Balf is.

A huszadik század elején a gyógyvizek élettani hatásának elemzését a Budapesti Egyetem Gyógyszertani Intézetében végezték. Ennek a munkának a vezetője Vámosy Zoltán volt. A Kórtani Intézet részéről Belák Sándor vett részt a munkában. Uttörő munkát végzett még a balneológiai kutatások során Bálint Rezső, Dalmady Zoltán és Benczur Gyula.

Budapest a XX. század elején fürdővárossá fejlődött. Zboray Béla, mint a Széchenyi fürdő orvosa írta: „Csúzosak, zsábások, bujakórosok, gyomorhajosok és férfi hysteria által sújtottak” nyerhettek itt gyógyulást.⁽²²³⁾

1891-ben megalakult a Balneológiai Egyesület, a világhírű magyar szülész-nőgyógyász Tauffer Vilmos elnökletével. Jellemző, hogy ebben az időben Londonból különvonat indult a magyar gyógyfürdők meglátogatására, gyógyító kúrára. Ekkorra Budapesten a Gellért gyógyszálló és a Margitsziget szállói, panziói már elkészültek.

1907-ben megjelent Papp Samu és Hankó Vilmos „A Magyar Birodalom Ásványvizei és fürdőhelyei” című munkájában a Balatonon kívül 23 helyen említ gyógyvizet és gyógykörtet.²²⁹

10. táblázat

A nevezetesebb fürdők vendégforgalma 1926-ban

A fürdőhely neve	A bel- földi	A kül- földi	Az összes	A bel- földi	A kül- földi
	állandó		fürdővendégek száma	ideiglenes	
Balatonaliga (Veszprém vm.)	222	—		222	27
Balatonalmádi (Veszprém vm.)	842	20	862	1810	2
Balatonberény (Somogy vm.)	315	15	330	—	—
Balatonboglár (Somogy vm.)	1539	33	1572	214	—
Balatonföldvár (Somogy vm.)	2085	22	2107	68	24
Balatonfüred (Zala vm.)	4800	398	5198	2565	184
Balatonkeresztur (Somogy vm.)	962	52	1014	78	—
Balatonőszöd (Somogy vm.)	77	—	77	—	—
Balatonszárszó (Somogy vm.)	2369	9	2378	243	—
Balatonszemes (Somogy vm.)	1108	36	1144	55	—
Bodajk (Fejér vm.)	438	6	444	507	—
Budapest:					
Császárfürdő	1057	93	1150	724	20
Erzsébet-sósfürdő	747	17	764	—	—
Rácfürdő	54	—	54	220	3
Szent Lukács-fürdő	1208	525	1733	361	27
Szent Margitsziget-fürdő	366	97	463	1010	308
Fonyód (Somogy vm.)	769	6	775	207	8
Gizellatelep (Pest–Pilis–Solt– Kiskun vm.)	220	—	220	—	—
Gyopáros sóstó (Békés vm.)	819	—	819	—	—
Hévízfürdő (Zala vm.)	2255	25	1474	4276	397
Keszthely (Zala vm.)					
Kiskunhalas (Pest–Pilis–Solt– Kiskun vm.)	56	—	56	6	—
Konyári Sóstó (Bihar vm.)	140	—	140	168	—
Mátrafüred (Heves vm.)	185	—	185	—	—
Nyíregyháza (Szabolcs vm.)	192	—	192	—	—
Parád (Heves vm.)	1843	—	1843	848	—
Révfülöp (Zala vm.)	277	8	285	11	—
Siófok (Veszprém vm.)	494	30	524	1660	56

1929-ben a Kormány fürdőtörvényben írta elő a fürdőügy szabályzatát. Ennek alapján Budapesten 3 nagy fürdőközpont kialakítását vették tervbe a Városligetben, a Margitszigeten, a Gellérthegynél. A fő szempontok: vízrajzi adottságok, vízösszetétel domborzati viszonyok, természeti adottságok, (klíma, tájképi összhatás, helyi természeti jelenségek), kulturális örökség, jelen, férőhely kapacitás ideális környezet (pormentes, tiszta levegő, zajmentesség).

c) Budapest – fürdőváros

1937-ben, a magyar fürdőkultúra megbecsüléseként Gyógyfürdőügyi Kongresszust rendeztek Budapesten. A szervezet a balneológiai kutatások folytatása érdekében, Budapest székhellyel megalapította a Nemzetközi Fürdőügyi Szövetséget, a mai Federation Internationale du Thermalisme et du Climatisme jogelődjét. A harmincas években hat gyógy szálló működött Budapesten.

11. táblázat

A gyógy szállók szobaszámai az 1930-as években

Szálló neve	Szobaszám
Palatinus	250
Gellért	233
Margareta	120
Dalia	100
Lukács	80
Rudas	23

A Balneológiai Világkongresszus Budapestet hivatalosan fürdővárosi ranggal és címmel tüntette ki. Erre azok az adatok is feljogosították, melyek szerint a gyógyidegenforgalom a harmincas években ötven százalékos emelkedést mutatott.⁽⁷⁴⁾

12. táblázat

A gyógy szállók külföldi és belföldi vendégforgalma
1934–1938 között

Év	Összes vendégszám	Két vagy több hétig tartózkodók	Összes vendégéjszaka	Ebből kettő vagy több hetet meghaladó v.é.
1934	22224	7425	240.843	132.210
1935	31571	9070	322.201	163.694
1936	34824	10695	362.525	133.692
1937	36400	11431	386.398	207.657
1938	34597	12234	286.369	229.828

A Nemzetközi Gyógyfürdőügyi, Klimatológiai és Tengergyógyászati Egyesület székhelye szintén Budapest lett a következő indoklás alapján: „Egyetlen város sem tarthat igényt erre több joggal, mint Budapest, amelyet a természet pazar bőkezűséggel halmozott el kitűnő hatású gyógyvizekkel, páratlan természeti szépségekkel, amellet Budapest magas orvosi felkészültsége, gyógyintézeteinek kitűnő felszerelése, a tudományos kutatás magas színvonala méltóvá teszi, hogy a gyógyfürdők ügyét innen intézzék.”*

A Budapesti Gyógy- és Udülöhelyi Bizottság a harmincas évektől állandó képvisellel rendelkezett a világ számos országában és nagyvárosában, így például Amszterdamban, Stockholmban, Helsinkiben és máshol.

* in.; Papp F.; Budapest meleg gyógyforrásai, Budapest 1942

A Budapesten kívüli fejlődés két centruma Balatonfüred és Hévíz volt. Füreden Schmidt Ferenc, Hévizen Moll Károly, Schulhof Ödön és Vilmos kutatói munkáját kell kiemelni.⁽¹⁸⁰⁾

A II. Világháború nagy pusztítást végzett az ország gyógyfürdőiben. A helyreállítás fokozatos munkája a gyógyidegenforgalom lassankénti újraindulását eredményezte.

A geológusok, vegyészek, orvosok, valamint az idegenforgalmi szakemberek együttes munkájának köszönhetően világosan ismertté váltak azok az indikációs területek, ahol az egyes gyógyvizek alkalmazása eredménnyel kecsegtetett és tudatos tervező munkával az igényeket kielégítette, illetve az igények ismeretében a jövő feladatait meghatározhatta.

A belföldi turizmus 27 %-a, a külföldi idegenforgalom 20 %-a a termál- és gyógyfürdőkre alapozódik. A további forgalom 50 %-a valamilyen módon igénybe veszi a gyógyforrásokat.⁽²³⁹⁾

A hatvanas években a szinttartás és az állagmegóvás volt a kitűzött feladat. A IV. ötéves terv a helyi erők összefogásával épülő helyi jelentőségű strandok építését szorgalmazta. Az V. ötéves terv a hetvenes évek második felében a tanuszodák létrehozását tette elsődleges feladattá.

A nyolcvanas évektől kezdve az extenzív növekedés helyett az intenzív fejlesztést írták elő a rekonstrukciós programok, a víztakarékossági és egészségügyi követelmények technológiájának előtérbe helyezése mellett.

1972-ben állami feladatként a termálturizmus szervezője, gazdája a Danubius Szálloda és Gyógyfürdő Vállalat lett.⁽⁹⁸⁾

A gyógyászati munkát a Szociális és Egészségügyi Minisztérium illetékes osztálya, az Országos Reuma- és Fürdőgyógyászati Intézet, az itt működő Balneológiai Kutató Intézet ellenőrzi, irányítja. Az ásványvizek analizisét az Országos Közegészségügyi Intézet Vízügyi Osztálya és a DOTE Orvosvegytani tanszéke irányítja.

A történelmi áttekintést zárjuk Erdős József századeleji szavaival:

„A tejjel, mézzel folyó Magyar Kánaánról közszájon forgó mondás nem mese: nincs a kerek földnek még egy országa, melynek buja termékenysége, természeti kincsekben való gazdagsága vetekedhetnék Magyarországéval. . . . Hogy Magyarország ennyi kedvező körülmény ellenére még mindig nem első fürdőországa Európának, annak oka . . . viszont az, hogy az utóbbi évtizedekben rohamos fejlődésnek indult külföldiével nem csak kényelem, hanem ár tekintetében is sikerrel versenyző fürdőhelyeink ismertetése céljából úgyszólván semmi, vagy nagy on kevés történt. . . .”*

6. A barlangkutatás és barlanggyógyászat

1672-ben Hain János „De draincobinus Carpatibus et eorum cavernis” című munkájában ír a Kárpátok barlangjairól és a sárkánycsontokról. 1713-ban Herberstein Zsigmond diplomata az Orosz Birodalomról szóló beszámolójában említi a gyógybarlangokat, Csiba István pedig Nagyszombatban jelenteti meg a barlangászatról is szóló munkáját „Történeti és természettudományi értekezés Magyarország csodálatos vizeiről” címmel.

Érdemes megemlíteni Jacobus Tollius 1714-ben, Amszterdamban kelt V. levelét, melynek címe „Iter Hungarorum”. Tollius a felvidéki bányavárosokat látogatta sorra, s ekkor látta saját szemével a Wernher által leírt barlangot, s meggyőződött annak gyógyerejéről. 1794-ben Sartory József Aggtelek barlangterképét készíti el, melyet 1801-ben Raisz Keresztély, Gömör megyei földmérő ad ki.

* in.; Magyarország gyógyfürdői, gyógyhelyei és üdülőhelyei
Szerk.; Farkas K., Frank M., Schulhof Ö., Székely M., Medicina, Budapest 1962.

A barlangterápia ősidők óta ismert, de nem elismert. A gyógyhatást egyébként nem a barlangban való tartózkodástól, hanem a cseppkövek különböző formában való felhasználásától várták. A leírások szerint a tiszta fehér cseppkővet porrá kell törni, és ennek fogyasztása az anyatej mennyiségének gyarapítására jó. Jellemző, hogy ma a XX. század végén sem tudunk jobbat, mint kalcium-tablettákat adni a terheseknek a mézforgalom biztosítása érdekében.

Még a XIX. század elején az aggteleki barlang melletti Baradla cseppkövének porát friss sebre szórták, majd a sérülést ecetes ruhával kötötték be. Bél Mátyás 1742-ben „Notia Hungariae novae historica geographica” IV. kötetében a barlangi medve kiásott csontjairól, mint sárkánycsontokról beszél, és elmondja, hogy ennek gyógyászati felhasználásával „végig szerencsés eredménnyel küzdöttek a butaság és egyéb szellemi gyengeség ellen.” (169)

Aggtelek első tudományos leírását Vas Imre 1825-ben készítette. A tudományos barlangtan megalapítója a francia Alfred Martel, (akinek húsz könyve jelent meg ebben a témában). 1891-ben Herman Ottó Miskolcon a jégkori ősember eszközét találta meg egy barlangban, ami további kutatásoknak adott újabb lendületet. Ennek egyik legnagyobb képviselője Kadic Ottokár volt.

Az úgynevezett meleg-barlangok mozgásszervi betegségek gyógyításáról voltak híresek. Klasszikus gyógyhelynek számított a torjai (Erdély) Büdös-barlang. „Nyárban eljönnek a szem- és idegbetegek, kiizzasztják magukat benne, s gyógyulva térnek meg övéikhez. E kénnel vegyült szénsavany gáz a legjótékonyabb gőzfürdő ugyan, de egy lehelet és sirunká válik.” – írja Frivalszky János 1767-ben, s úgy említi, mint a köszvényesek és egyéb nyavalyák földi paradicsomát. „Ide sereglenek mindazok, akiket súlyos rühesség, fejfájás és szembetegség támadott meg.,” *

Fichtel János nürnbergi geológus 1780-ban így ír a torjai barlangról: „a környékről összegyűlt köszvényesek itt húzódnak meg éjszakára.,” *

A múlt század közepén, 1949-ben ismerte meg a világ Monsummano falucska nevét, amely Firenze és Pisa között fekszik. E település határában van egy meleg barlang, a Grotte Giusti. A levegő hőmérséklete 40 °C páratelt. Az első tudományos leírást Targioni Tozzetti 1854-ben adta ki, javasolva a légzőszervi és légúti bántalmak gyógyítására. Itt gyógyíttatta magát Garibaldi, Verdi, Kossuth is. Kossuth erről írt Mednyánszky Sándornak is 1871-ben: „...nyolc napon át napi egy órát töltöttem ebben a csodálatos grottában. De az én átkozott csúszom tökéletesen el lett seperve, mondom elseperve, a szó szoros értelmében.”

A II. Világháború idején a Ruhr vidéken, az Ennepe folyó völgyében számos barlangot, mint légoltalmi helyet hasznosítottak. Ez történt a weszfáliai Klutert barlanggal is. Az ide menekülő, addig felső légúti megbetegedésben szenvedők állapota ugrásszerűen javult.

A zubogó víz útja során hordalékát helyenként lerakva tavakat is képez. A keményebb, nehezebben oldódó szakaszokon a nagy víznyomás miatt a víz színültig feltölti az üregeket, úgynevezett szifonokat képezve.

Ha a barlangtér mennyezete betörik és a felszín felé kilyukad, aknabarlang alakul ki, zsomboly, mely több emelet magasságú.

A barlangok – Cholnoky Jenő beosztása szerint – lehetnek juvenilisek (alsószintűek), máturek (középső szintűek), és senilisek (azaz felsőszintűek).⁽¹¹⁹⁾

* in.; Kordos L.; Magyarország barlangjai
Gondolat, Budapest, 1984

Történeti áttekintés

A barlangokat először a jégkorszakban használta az ember. Fekhelyeket készített benne, melyek az időjárás viszontagságaitól is megóvták.

Az emberek természetjáró és kincskutató tevékenysége egyre több barlang megismerését tette lehetővé. A középkorban gyógyító erejű „sárkánycsontot” kerestek, ami nem volt egyéb, mint medvecsont.

Az első tudományos barlang vonatkozású közlés Petrus Ransanus (1420–1492) dominikánus szerzetes kódexében volt. Wernher György (Georgius Wernherus) 1594-ben számol be Baselben megjelent könyvében a híres szklenói „izzasztó” barlangról a „De admirandis Hungariae aquaes hypocomnematation” című munkájában. 1558-ban Zsámbéky János munkája jelenik meg a barlangokról. Címe „Epitoniae serum Hungaricum”.

1654-ben Jaygues Gaffael megjelenteti munkáját „A föld alatti világ” címmel, amelyből öt lap maradt ránk. Ebből idéz 1655-ben Athanasius Kirchner. Gaffael a barlangokat isteni, emberi, állati, természetes és mesterséges eredetűeknek osztályozza.⁽¹⁶⁹⁾

1926-ban alakult meg a Magyar Barlangkutató Társulat. A megfelelő barlangok gyógyászati hasznát a magyar egészségügyi kormányzat viszonylag hamar felismerte. Magyarországon az Elnöki Tanács 1961. évi 18. számú törvényerejű rendelete alapján, a világon az első államként, minden barlang védett.

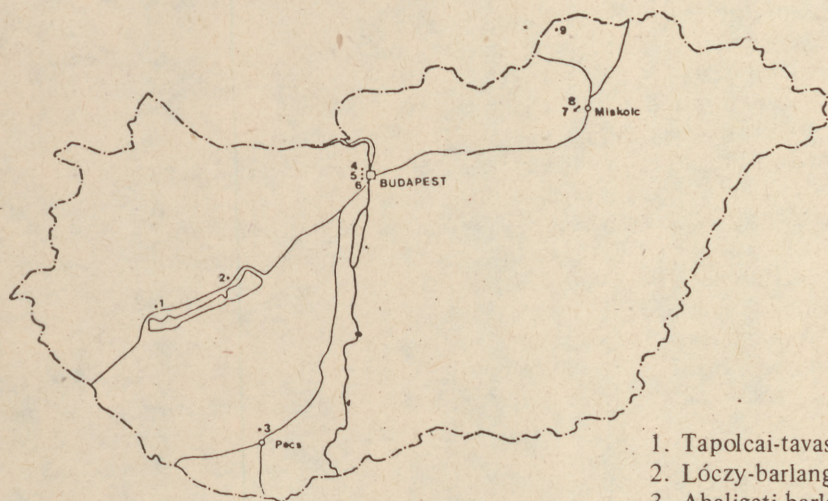
1955-ben a Magyar Hidrológiai Társaság keretében megalakult a Központi Karszt-hidrológiai és Barlangkutató Bizottság. 1958-tól működik a Magyar Karszt és Barlangkutató Társulat Barlangklimatológiai és Terápiás Szakosztálya, amely egyben tagja az UNESCO B jelű szervezetének, a Nemzetközi Szeleológiai Uniónak (Unium International de Speleologiae), valamint annak albizottságának, a Barlangterápiás Szakbizottságnak.

A 11/1965 (VII.11.) számú kormányrendelet és a végrehajtásáról intézkedő (4/1966) v.v.6. egészségügyminiszteri rendelet engedélyezte a gyógybarlang elnevezés használatát, s a gyógybarlangokat a gyógyfürdő intézmények közé sorolta.

Az illetékes Akadémiai Bizottság 1980-ban így foglalt állást a szeleológiáról: „...a barlanggyógyászat egyes gyógytényezőinek, az ásványos összetételnek, a barlangi mikroklímának, a kórfolyamatokra gyakorolt hatásmechanizmusa összefüggései általában nem ismeretesekek, munkahipotézisük tudományosan nem bizonyított.”

A fenti szakvélemény lényegében a bizonyítást várja, az eredményeket, a meggyőző adatokat ahhoz, hogy a gyógyászati eredmények sikere általános betegfogadási lehetőséget vonzzon maga után.⁽¹⁵³⁾

Magyarország barlangjai

1. Tapolcai-tavasbarlang
2. Lóczy-barlang
3. Abaligeti-barlang
4. Pál-völgyi-barlang
5. Szeplő-hegyi-barlang
6. Budai-Vár-barlang
7. István-barlang
8. Anna-barlang
9. Baradla-barlang

III. MAGYARORSZÁG GYÓGYIDEGENFORGALMI ADOTTSÁGAI

1. A természetföldrajzi környezet és a gyógyidegenforgalom kapcsolata

Magyarország természetföldrajzi adottságait a turizmus oldaláról kívánjuk értékelni. Magyarország túlnyomó részt a 46° és a 48° pontosan $45^{\circ} 48' 49'' 35''$ északi szélességi körök között fekszik a mérsékelt éghajlati zónában. Az évi középhőmérséklet $9-10^{\circ}\text{C}$. A nyár meleg, átlag $21-22^{\circ}\text{C}$. A tél hideg, átlag $1-3^{\circ}\text{C}$, januári $-1, -3$. A nyári hónapokban általában szubtrópusi klíma jellemző. Az ősz és a tavasz mérsékelt övi, a tél pedig kontinentális. A tengertávolság mértéke a 16° és 23° -os keleti hosszúsági körök közötti fekvés miatt 1300 és 1700 kilométer óceántól való távolságot jelent. Ennek alapján érthető, hogy részesülünk az óceán közelségéből eredő hatásokból, ami $+2^{\circ}\text{C}$ hőmérsékleti anomália és a kisebb csapadék mennyiségben és a légnedvességben jelentkeznek. A földrajzi elhelyezkedés és az óceánoktól való távolság következménye az éghajlat négy évszakos jellege. A légáramlatok nyugati jellegéből fakad Magyarország szélvédettsége, valamint az erős légáramlatok hiánya.⁽²¹⁵⁾

A hőmérsékletet a tenger közelsége szabja meg. A nagy szélsőséges értékeket ($+41^{\circ}$ és -34°C) csak ritkán éri el a nyári és téli hőmérsékleti maximum és minimum. Csapadék szempontjából hazánk eléggé kiegyensúlyozott, minden évszakra mérsékelt mennyiség jellemző. Évi átlaga 620 mm. A területi különbségek miatt nagy a szórás. Magyarország természetföldrajzi adottságainak köszönhetően Európa intenzív idegenforgalmat vonzó területe, mert uralja a Kárpát-medencét.⁽¹⁶⁵⁾

A medence megfelelő kijárókkal rendelkezik, így könnyen elérhető és elhagyható. A medencehelyzet következménye a hegykoszorú által kiváltott fűn hatás, ami a hozzánk érkező légtömegek előzetes felmelegedésével és a leszálló mozgással jellemezhető. Ez viszonylagos szárazságot eredményez. Télen a medencét kitöltő hideg levegő akadályozza az enyhébb levegőtömegek betörését, nyáron a medencehelyzet éppen fordított hatást indukál.

Az említett elhelyezkedésbeli tény Magyarországnak földszármazástani helyzete is megerősíti. A Dél-Európát átszelő Alpida rendszeren belül jelentős kiterjedésű ősből hegység-rögök is fennmaradtak. Ez alkotja a területünket tagoló középhegységet. A feltöltéses síkságok a medence alacsonyabb részeit jellemzik.

Idegenforgalmi szempontból fekvése alapján legfőbb földrajzi jellemzőnek az *átmenetiség* nevezhető.⁽²¹⁶⁾

A földtani fejlődéstörténet során elegyengetett síkságok alakultak ki. A hegyvidéknek csupán egyharmada emelkedett a tengerszint fölé.

A terület nagyrésze alacsony dombságú terület, az ország felszíne mérsékelt alacsony tengerszintfeletti magasságú és egyúttal kevésbé változatos is. Hegyvidékeink előnye – és ezt a turizmus, az idegenforgalom szempontjából különösen hangsúlyozni kell – változatos felépítése, félelmetes szintkülönbség nélküli bejárhatósága, alakzatokban való gazdagsága. Egyes régiói még a téli sportok művelésére és a gyógyidegenforgalomra is egyaránt alkalmasak. Lényegében interpretálás dolga, hogy a földrajzi környezetet miként fogjuk fel és mennyire kívánjuk az idegenforgalom számára felhasználni.

A dél-keleti előtérbe húzódó szerkezeti vonal mentén számos gyógyító erejű forrás fakad. A dombos és síksági tájak kevésbé vonzóak. Az ország gazdag talaj- és rétegvízben. A vízfolyások a csapadékgazdag tájakról érkeznek hozzánk, ami árhullámok okozta árvizekben is megmutatkozhat. A szerkezeti viszonyok következménye az alacsony geotermi-

kus gradiens — ez magashőfokú, gyakran gyógyító hatású ásványi oldatokban gazdag vízbőséggel jár együtt.

Az állóvizek közül a Balaton, mert lényegében melegvizű tó — természeti és gazdasági földrajzi adottságai alapján — nagy idegenforgalmi vonzerő. Hasonló adottságokkal rendelkezik a Velencei- és a Fertő-tó is. Szíkes vize miatt gyógyhelyként értékelhető a Nyíregyházi Sóstó, Gyopáros, Kakasszék, valamint a Szelidi tó is. Mindezek kellemes, turizmust erősítő-szolgáló, vonzó központok.⁽²¹⁵⁾

Folyóvizeink a nyári üdülési és vízisport szempontjából rendkívül sokrétűek. A vízmélység ingadozás és a szennyeződés, a parttagozódás ebben nagy szerepet játszik.

Hét nagyobb meder és hullámtéri tározó, valamint 180 kisebb és közepes nagyságú tározó, amellet, hogy közel 500 millió köbméter vizet is tartalékol, kellemes horgászparadicsom, víziüdülő és sporthely is.

Az ország zónális növényföldrajzi képe általában tölgyes erdő, mesterséges erdősáv, szőlő és gyümölcskertek, melyek a sztyepp helyén létesültek. A hegyvidéken ötszáz méter felett bükkös zóna alakult ki. Az idegenforgalmi adottságok között kiemelendő az erdők vadban való gazdagsága, különösen a Duna menti ártéri erdők és a hegyvidékre jellemző ez.^(178,215)

Magyarország területe két zónálisan uralkodó talajtípusra osztható. A középhegységek és a dombságok erdőtalajára és az Alföldre jellemző csernozjom változatokra. Magyarország egyedi földrajzi geológiai sajátosságairól megemlíthető, hogy az adott természeti földrajzi kép velejárója a különleges idegenforgalmi vonzóhatás, ilyen például a Hortobágy, amely a kontinentális sztyepp legnyugatibb maradványa, valamint Apajpuszta és Bugac. A növényzet, a délibáb, a hajdú életforma maradványai igazi turistacsalogató vonzerők.⁽¹⁶⁶⁾

A hegyek általános mészkőbősége a karsztjelenség gazdagságát is jelenti. Ilyen okok miatt kiemelkedő idegenforgalmi fontosságú az Aggteleki barlangvidék is.

A Duna áttörési völgye, a Visegrádi és a Börzsöny hegység közötti Duna-kanyar egyedülálló természeti együttes. Budapest számára különösen előnyös, hiszen közelsége folytán a hétvégi pihenések, kirándulások kiváló területe.

A középhegységek Keszthelytől Sátoraljaújhegyig nyúló mintegy 400 km hosszú és 50 km széles sávja Magyarország idegenforgalmi tengelye.^(194,230)

Magyarország tájainak vízgazdálkodási jellemzőit a 13. táblázat mutatja be.

13. táblázat

Magyarország tájainak vízgazdálkodási jellemzői

A táj neve	Terület km ²	Vízhiány (-) ill. vízfeles- leg(+) mm/lv	Felszíni vízmenny. m ³ /s	Felszín alatti vízkészl. 1/s/km ²	Összehason- lítható vízkész- let 1/s/km ²	m ³ /s
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
I. Alföld	50850					
1. Dunamenti-síkság	4300					
a) Pesti-síkság	700	-100	1400*	6	2000	1406
b) Csepel-solt-Bajai síkság	2800	-100	1405*	6	460	1420
c) Sárköz	300	- 50	1410*	5	4700	1412
d) Mohácsi sík.és szig.	500	- 50	1415*	7	2800	1420
2. Duna-Tiszaközi Síkság	7100	-150	1	3	3	22
3. Bácskai-síkság	1900	-100	0,5	3	3	6,5

13. táblázat folytatása

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
4. Mezőföld	4300	-100	2	3	3	15
5. Drávamenti-síkság	1500	+ 10	385*	7	260	395
6. Felső-Tiszavidék	2800					
a) Szatmár-Beregi sík.	1500	- 50	85*	7	63	95
b) Bodrogköz	1300	- 25	148*	5	118	155
7. Közép-Tisza-vidék	8600					
a) Taktaköz	300	-140	150*	7	507	152
b) Borsodi ártér	600	-150	160*	5	270	163
c) Hevesi ártér	800	-150	160*	3	203	162
d) Hortobágy	2200	-160	1	2	2	5
e) Szolnoki Löszöshát	2700	-180	170*	2	63	176
f) Zagyva-medence	2000	-180	1,5	2	3	5
8. Alsó-Tisza-vidék	2000	-140	196*	2,5	100	201
9. Észak-Alföldi hordalékkúp síkság	2900	-100	5	5	7	20
10. Nyírség	4400	-100	1,5	3	3	14
11. Hajdúság	1500	-130	-	2,5	2,5	4
12. Körösvidék	4600	-170	14	3	6	28
13. Körös-Maros köz	4950	-150	-	3	3	15
II. Kisalföld	5300					
1. Győri medence	2300					
a) Mosoni-sík és Szigetköz	800	-130	1320*	9	2200	1325
b) Fertő-Hanság med.	500	- 60	5,5	7	12	12,5
c) Rábaköz	1000	- 50	21,5	7	26	27
2. Marcal-medence	1700	+ 25	22	7	24	31
3. Komáromi-Esztergomi síkság	1300	- 90	1350*	5	140	1355
III. Nyugatmagyarországi peremvidék	7100					
1. Alpokalja	650					
a) Soproni hegység	150	+ 25	0,2	3	4	0,7
b) Kőszegi-hegység	2200	+200	1	3	8	1,5
c) Vasi-hegyhát	200	+150	20	5	10000	21
d) Felső-Órség	100	+150	20	3	200	20,5
2. Soproni-Vasi-Síkság	2000	+ 75	25	8	18	20
3. Kemeneshát	1100	+ 50	1,5	4	5	5,5
4. Zalai dombság	3350					
a) Ny.Zalai-dombság	1700	+130	81*	7,5	167	84,5
b) K.Zalai-dombság	1650	+100	375*	5	187	383
IV. Dunántúli dombság	11350					
1. Balatoni medence	900	0	1,5	5	6	6
2. Külső-Somogy	3150	- 50	2	2	3	8
3. Belső-Somogy	2700	+ 50	385*	5	146	390
4. Mecsek és Tolna-Baranyai dombvidék	4600					
a) Mecsek	850	+ 20	0,5	3	3,5	3
b) Völgység	450	+ 40	1,5	2	4	2,5
c) Tolnai-hegyhát	750	+ 45	1	5	6	4,5
d) Szekszárdi-dombság	250	- 25	0,5	2	4	1
e) Baranyai-dombság	1100	+ 10	1	5	6	6
f) Zselic	1200	+ 20	2	5	7	7
V. Dunántúli közphegység	7200					
1. Bakony	4300	+ 40	2,5	5	6	15
2. Vértes-Velencei hg.	1100	+ 50	1	4	5	5,5
3. Dunazug-hegyvidék	1800					
a) Gerecse	100	+ 75	0,5	5	5,5	5,5
b) Budai hg.	580	+ 75	0,5	5	6	3
c) Pilis hg.	220	+ 50	0,5	2	4	1

13. táblázat folytatása

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
VI. Északi-középhegység	11200					
1. Visegrádi hg.	300	- 50	1380*	2	6900	1380
2. Börzsöny	700	+ 100	0,5*	2	3	2
3. Cserhát	2800	- 50	1	1	1,5	4
4. Mátra	900	+ 100	1	2	3	3
5. Bükk	1600	+ 100	3	7	9	13
6. Aggtelek-Rudabányai hg.	300	- 50	1	5	5	2,5
7. Tokaj-Zempléni hg.	1100	- 50	1,5	3	4	4,5
8. É. Magyarországi medence	3500					
a) Nógrádi medence	350	- 50	1	2	4	1,5
b) Felső-Zagyva-Tarna közi dombság	500	- 50	1,5	1	4	2
c) Gömöri-Hevesi domb.	650	- 50	1	0,5	2	1,5
d) Borsodi dombság	600	- 50	2	1	4	8,5
e) Cserhát	1000	- 75	0,5	1	1,5	1,5
f) Hernád-völgy és Szerencs- köz	400	- 75	5	2	13	6

* Az átfolyó nagy folyók (Duna-tisza-Dráva) augusztusi 85 %-os gyakoriságú víz hozamainak beszámításával

Forrás: Somogyi S.: Magyarország természeti adottságainak idegenforgalmi szempontú értékelése
MTA - Budapest, 1987. Földrajztudományi Kutató Intézet.

2. Klimatikus adottságok és a klimaterápia módszerei, javallatai

Magyarország éghajlati adottságai átlagosak. Az ország – a kárpátmedencei fekvéséből adódóan – viszonylag nedves, szárazföldi terület. Nyara kedvezően hosszú, ez a mérsékelt égövi elhelyezkedésből fakad.

Az évet a négy évszak szinte egyenletes szeletekké osztja, a tél enyhe, a nyár meleg. A tavasz és az ősz átmeneti időszakot jelent, enyhe időjárással. Az ország klímáját nagy mértékben formálja az óceáni, a mediterrán és legfőképpen a kontinentális éghajlat. Hatásukra az időjárási bizonytalanságok elég nagyok, nemcsak az évszakok, hanem már az egyes napszakok esetében is. Mindezek következménye, hogy a napfényt és a meleget a magyar idegenforgalom „nem tudja garantálni”.

Klímaadottságaink lényegében *egyszezonúvá* teszik idegenforgalmunkat. Egyéb vonzerőt csupán a hűvösebb éghajlatú, csapadékos területű országok turistái számára jelent.⁽¹⁷⁸⁾

A domborzati viszonyok közül, melyek az éghajlati tényezőket befolyásolják, az idegenforgalom számára lényeges, hogy az ország területének csupán 2 %-a emelkedik 400 m fölé. Ez ad magyarázatot arra, hogy a klimatikus gyógyhelyeink közül a hegyvidéki levegőre alapozott gyógyturizmus lehetőségei meglehetősen körülhatároltak hazánkban.⁽¹⁸⁰⁾

A 400 és 1000 m közötti hegyvidék vonzásintenzitás tekintetében inkább kiegészítő programot jelent, pihenő, üdülő, kiránduló természetjáró turizmus szempontjából van jelentősége. Az ország területének több, mint egyharmada nem éri el a tengerszint feletti 100 m-es magasságot. Ezekon a területeken kontinentális klíma uralkodik sajátos jellemzőivel.⁽¹⁶⁶⁾

A klimatikus adottságok szerepét azért kell hangsúlyozni, mert fontosságuk a termék és gyógyturizmusban az eddig elismertnél is nagyobb. Bármilyen bőséggel is fakadnak gyógyvizeink, tartalmi változatosság tekintetében nem széles skálájúak. A sok hasonló víz között a medicinális hasznot a terápiás különbséget – a gyógyvíz ismert jelentőségén kívül – a hely, a régió speciális klímája adja. Ezért lényeges a klimatikus viszonyok fokozottabb igénybevétele a gyógyidegenforgalomban résztvevők számára.

3. A klíma tényező

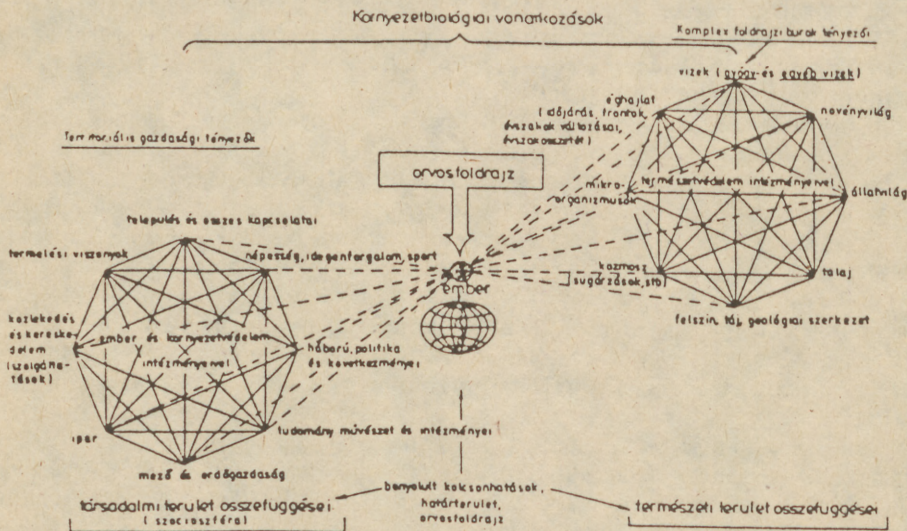
Ha elfogadjuk, hogy a klimatikus faktorok, tehát lényegében a környezetváltozás jelenti az elsődleges terápiás hatást, továbbá tudomásul vesszük azt a tényt, hogy a gyógyidegenforgalom szervezésének csak ez lehet a kiindulópontja, akkor mondhatjuk, hogy mind szakmailag, mind humanitárius szempontból is megfelelően jártunk el. A gyógyidegenforgalomban részt vevők már a klímaváltozás miatt is – megfelelő irányítás mellett – jelentős egészségállapot javulást regisztrálhatnak. Ez szociálprofesszionálisan, pszichogénen és ökológusan hat. Az ökológia ebben a megközelítésben az élő és az élettelen környezet egységének a meghatározója. (159,210)

A klimatikus tényezők megkövetelik az élő szervezetek tartalékerejének mobilizációját, alkalmazkodóképességének növelését. Ez egyszerre jelenti a kóros folyamatok legyűrését és a szellemi, fizikai fáradtság csökkentését. Eszköz a rehabilitáció és a rekreáció megvalósításához. Egyéb gyógymódokkal együtt alkalmazva mértékadó módszer hatása megszokszorozódik. Minden oki terápia megkezdése előtt ismerni szükséges azokat a környezeti tényezőket, klimatikus viszonyokat, ahonnan a gyógyturizmus miatt hozzánk érkező származik. Csak ennek ismeretében választható a megfelelő terápia és a lehetőségekkel rendelkező éghajlati gyógyhely, ahol az infrastruktúra, a levegő, a gyógyvíz is elősegíti az egészség javulását. A klíma lényegében specifikus ingerterápia mellett nyújt aspecifikus gyógyhatást.

A páratartalom, a levegő hőmérséklete, a légnyomás, a tengerszint feletti magasság és a szélerősség figyelembevétele, azaz a klíma tényezőinek ismerete objektív adatokat jelent a helyes terápia megválasztásához. Ezek az empirikus adatok a komplex terápia hatásosságát fokozzák.

Mindezekből viszont az is következik, hogy a gyógyturizmus fejlesztésénél mindig figyelembe kell venni, hogy a gyógyhely eredeti mikroklímája ne változzon.

Orvosföldrajzi vizsgálati modell

(In.; dr. Vargha L. Gy.
Orvosföldrajzilag a gyógyvízország fejlesztési problémájáról
Tér és Társadalom 1988 2. 2.)

A klíma, mint gyógytényező felhasználása az éghajlati gyógyintézetekben történik, ami a helyi földrajzi és klimatikus tényezők – napfény, hőmérséklet, páratartalom, levegő tisztasága – segítségével nyújt kezelést. Ez lehet gyógyító jellegű, vagy helyreállító jellegű. Az éghajlati viszonyok jellemzői az egyes területek gyógyhelyé nyilvánításának kritériumai közé tartoznak. (158,159)

Az éghajlat gyógyászati szempontból való osztályozása alapján ismerünk:

1. gyógyklímájú helyeket,
2. levegőkúrára alkalmas, valamint
3. kiránduló-helyeket.

A klimatológiai osztályozás alapján a *topográfiai beosztás* segítségével megkülönböztetünk (180)

1. égövi klímát	(5000 km)
2. nagytérségi klímát	(1000 km)
3. egy tájegység klímáját	(100 km)
4. regionális klímát	(10–20 km)
5. helyi klímát	(1–10 km)
6. mikroklímát	(egészen kis kiterjedés).

Agyógyklímák lehetnek:

1. tengeri klímá	
2. erdős–dombos vidék klímája	(500 m alatt)
3. középhegységi klíma	(500–1000 m)
4. magashegységi klíma	(1000 m felett).

A bioklíma lehet:

1. inger-, és
2. kímélő jellegű.

Az *alföldi*-kontinentális klíma ingerklímának tekintendő. Gümőkór kezelésében jelent segítséget, ha az a csontokat támadta meg. Megfelelő anémia esetében is.

Az *erdős* dombos vidék klímája idegnyugtató hatású. Rehabilitációs műtéti utókezelésre, valamint vérszegénység kezelésére is alkalmas.

A *középhegységi* klíma hasznos magasvérnyomás, szív és érbetegségek esetében. Ugyancsak kitűnő hatású kiegyensúlyozatlan, vegetatív-idegrendszerű egyének esetében.

A *magashegység* klímája asztmás betegek és a gümőkór megfelelő formáinak kezelésére jó. Körültekintéssel kezelhető a magasvérnyomás és a szívkoszorúér szűkület is.

A *tavi klíma* lényegében ingerklíma; megfelelő étvágytalanság, legyengült szervezet, érzékeny idegrendszer esetén.

A klimatikus megterhelés megválasztásakor a vizsgált terület éghajlati értékeinek az ingadozási adatait is szükséges ismerni. Ugyanannak a gyógyhelynek az évszaktól függően más- és más klimatológiai javallatai lehetnek.

4. Geológiai és vízföldtani adottságok

A természetföldrajzi adottságok közül a geológiai ismervek a legfontosabbak. Ezek határozzák meg a vízkészlet nagyságát, elhelyezkedését, milyenségét, összetételét, megoszlását.

A földtörténet legrégebb idejében a jelenlegi Kárpát-medencében hatalmas hegymaszivum állt, amely feldarabolódott és később lesüllyedt. Mintegy kétszázmillió éve, amely a

föld középkorának triász és jura korszakában játszódott, a mai Földközi-tenger őse, a Thetys az egész területet elborította. Így képződött a Mecsek, a Bakony, a Vértes, a Gerecse, valamint a Budai hegyek, a Pilis és a Bükk hegység kőzete, amelyek lényegében üledékes jellegűek.

A földtörténeti középkor végén alakult ki az Alpok, a Kárpátok, a Bükk és a Dunántúli Középhegység rendszere, ezek mind gyűrt jellegűek. A szomszédos területek ugyanakkor nagymértékben lesüllyedtek. A földkéreg nagy mozgása következtében a tájegységek találkozásánál a kéreg megtört. A törésvonalak mentén a mélységből hatalmas lávatómegek jutottak a felszínre. A lávatómeg hirtelen lehűlt, így alakultak ki a Balaton-környéki vulkanikus hegyek, ezenkívül a Dunazug, a Börzsöny, a Cserhát, a Mátra és a Tokaj-Zempléni hegység. (186,192)

A harmadkorban, a mai Kárpát-medence helyén sekély tenger volt, amely a Pannon tenger nevet kapta. Ennek a tengernek nem volt lefolyása, ide ömöltek az Alpok vizei. Idővel, tekintettel a víz lefolyástalanságára, az elvesztette sós jellegét. Miközben a víz a hegyek mészkövét málasztotta, a törmelékét el is egyengette. Az ekkori, úgynevezett Szarmata tengernek volt még a Fekete-tengerhez lefolyása. A Dunántúl mélyebb területeit és az Alföldet az ős-Duna öntötte el. Csak a mai Börzsöny, Mátra és Bükk alkotott összefüggő szárazföldet. (248)

A hordalék, amely a hegyekből lezúduló vízzel jutott le, fokozatosan feltöltötte a mai Alföld mélyedéseit, a Dunántúlt, a Dráva-Száva teknőit. Az ős-Dunatengerből kialakult medrű folyamat lett, létrejöttek a Kárpát-medence belső hegyei és törésvonala. Az ős-Duna is ilyen törésvonal mentén alakult ki, ez a mai Váctól a Dráva torkolatáig húzódó árok. Egy másik ilyen törésvonal a Mátrából indult ki és a Pilisen, Gerecsén, Vértesen át a Bakony talpáig húzódott.

A Kárpát-medence tehát négy nagy területre osztható. Középen a *Nagyalföld*, ettől keletre a hegyektől elválasztott *Erdélyi Mélyedés*, az északi oldalon a hegyek vonulata – ez összeköttetést nyújt a *Felvidékkel*. Nyugaton a *Dunántúlt* három oldalról folyók határolják. Magyarország nagy tájegységei a Nagyalföld, az Északi-Középhegység, Dunántúl és a Kisalföld.

A harmadkor végén, a jégkorszakban zord klíma alakult ki, a szélviharak vastag löszréteget mozgattak és építettek fel. Ebben az időben jelent meg az ősember, s elkezdődött az emberiség története. Az ásvány- és gyógyvizek jóval magasabb szinten törtek fel, mint jelenleg.

14. táblázat

Magyarország hévízkútjai megyénként
(a VITUKI adatai alapján 1970–80)

Megye és Főváros	26–34°C vizet adó kút (db)	35 C-nál melegebb vízü kutak vízhozam kifolyó víz			
		db	l/p	hőfoka 34–59°C	60–90°C
Baranya	22	17	866	13	4
Bács–Kiskun	18	19	680	18	1
Békés	137	74	1093	59	15
Borsod–Abaúj–Zemplén	8	13	423	8	5
Csongrád	126	65	1422	24	41
Fejér	5	1	510	1	–
Győr–Sopron	3	13	935	6	7
Hajdú–Bihar	63	33	806	18	15

14. táblázat folytatása

Heves	44	12	860	11	1
Komárom	1	2	1525	1	1
Nógrád	1	—	—	—	—
Pest	26	18	652	14	4
Somogy	35	19	431	12	7
Szabolcs—Szatmár	2	19	1025	18	1
Szolnok	92	66	642	52	14
Tolna	20	5	652	5	—
Vas	1	8	881	6	2
Veszprém	4	11	880	11	—
Zala	1	5	573	3	2
Budapest	1	20	1680	14	6
Összesen:	610	420	16.536	294	126

A tenger maradékának tekinthető a Fertő-tó, a Balaton és a Velencei-tó.

Hazánk területén a két leggyakrabban előforduló kőzet a mészkő és a dolomit. Mindkettőnek jellemző tulajdonsága, hogy vízzáró adottsággal rendelkezik. A kőzetek a szerkezeti mozgások hatására összetöredezték, s a képződött üregeket víz foglalta el. Ezt a folyamatot nevezzük karsztosodásnak. Ez a karsztosodott mészkő, vagy dolomit nagymennyiségű víz tárolására alkalmas.

A felszín alatti lefolyás kijárata a forrás. Ez lehet hideg, langyos, meleg. Általában a gyógyvizeink hétszáz és tizezer méter mélyről származnak. Ezt azok a rádióaktív anyagokkal végzett vizsgálatok támasztották alá, amelyek a víz leszivárgási sebességéből levont következtetések alapján adódtak.

Magyarország hévíz kincse Új-Zéland, Japán, Olaszország és Izland után következik a világon. Másodpercenként 4 köbméter termál, illetve gyógyvíz tör fel hazánkban.

A Kárpát-medence különleges geológiai adottságai miatt 16–20 méterenként lefelé haladva a Föld belseje felé 1 C°-kal emelkedik a vizek hőmérséklete. A világátlag 1 C° hőemelkedés esetében 33 méter. Budapest területe méginkább eltér az átlagtól. Itt 8–14 méterenként regisztrálható a vízhőfok 1 C°-kal való emelkedése, ennek az oka az ország közepén végighúzódnó törésvonal. A feltörő termálvizek kategorizálása hőfokuk alapján: langyos 19–27 C°, meleg 30–40C°, hévíz 47 C° felett.

Ha a természetes úton jut a felszínre a hévíz, forrásnak nevezzük, de a legtöbb esetben ásott, mélyített fúrt kutakból nyerhetjük csupán.

A Föld felszínére jellemző, hogy a kéregmozgás állandó, ami lehet lassú, kőzetkompaktáló is. Ez azzal a következménnyel jár, hogy fokozódik a kőzetréteg víz át nem eresztő képessége. Lehet a kéregmozgás intenzívebb is, ennek eredményeképpen az egyes rétegek elválásztódnak, repedések keletkeznek és így út nyílik a víz mozgásának.

Ha a víz útját, a hévíz keletkezését kísérvük figyelemmel, a következőképpen foglalhatjuk össze a folyamatot: A felszínre jutott csapadék egy része elpárolog, vagy valamilyen módon felhalmozódik. Másik része a repedéseken és az úgynevezett vízvezető rétegeken keresztül a mélybe jut. Ezt a mozgást a nehézségi erő irányítja. Az ismételt felszínre jutást a nyomás alól felszabaduló gázok és gőzök, valamint a hidrosztatikai nyomás felhajtó ereje produkálja. A csapadékból így a Föld mélyén a különböző rétegeken áthaladva és mélyebbre jutva hévíz és ásványvíz képződik egyidejűleg.

A víz összetétele tehát a Föld mélyében megtett úttól függ. A felszínre kerülés módja, illetve a víz tárolása a kőzet szerkezetének függvénye. A kőzet lehet laza, tömött, vagy repedezett.

Termálkútak vízhőmérséklet szerinti megoszlása

°C	db	%	Hozam l/perc	%
35-44	235	41,1	139.630	28,6
45-59	164	28,3	125.342	35,7
60-69	69	12,0	76.749	15,7
70-79	48	8,3	56.034	11,6
80-89	29	5,0	38.695	7,9
90-	30	5,2	51.196	10,5
Összesen:	575	100,0	487.646	100,0

A VITUKI-tanulmány 451 hévízkút 390.669 l/perc vízhozamának rendeltetésszerű felhasználási lehetőségét az alábbiak szerint részletezi (181):

	Kutak száma	%	Hozam l/perc	%
Fürdés	205	38,1	174.206	38,4
Ivóvíz	141	25,6	72.983	16,2
Mg. fűtés	81	14,7	118.650	26,1
Egyéb	9	1,6	12.450	2,6
Ipari haszn.	15	2,8	12.360	2,6
Összesen:	451	83,0	390.669	85,9

5. A vizek osztályozása

A Föld mélyében lévő vizek a következőképpen *osztályozhatók*:

Talajvíz: a rétegvíz az első vízzáró réteg alatt húzódik. Erre minden oldalról erős hidrosztatikus nyomás nehezedik. A víz eredete szerint csapadékvíz.

Karsztvíz: a mészkőből származik, amelyben üregeket, járatokat, repedéseket képez. A karsztvizek általában hidegvizűek. A vetődési vonalak mentén azonban lényegesen melegebbek.

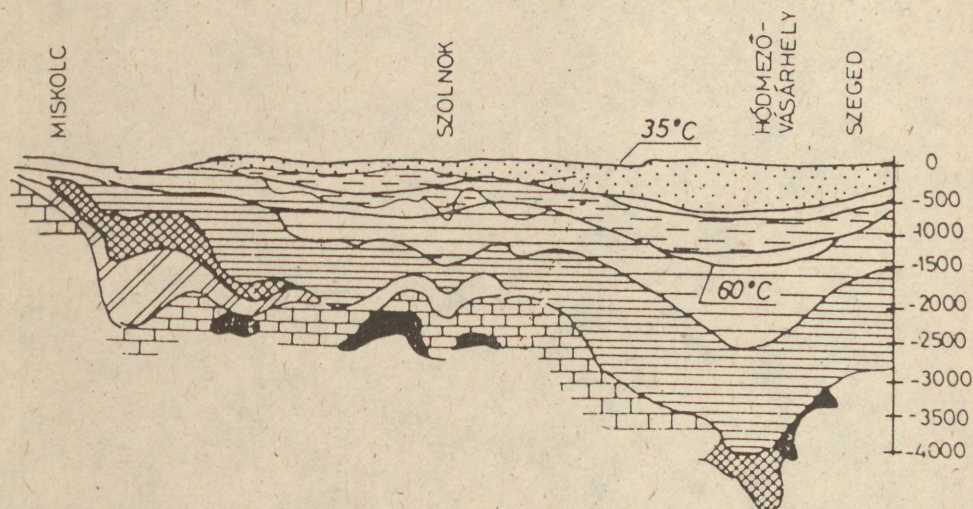
Mélyégi (profundus vizek): régmúlt *tengerek vizei*.

Fiatalabbkori vizek: A megolvadt kőzetanyagból a magmából származik. Ez nem vesz részt a víz körforgalmában.

Utóvulkáni melegforrások és mofetták: az utóvulkáni működés eredménye. A vulkáni kőzetből származó víz a széndioxidfeltörések segítségével felszínre hozza a juvenilis vizeket.

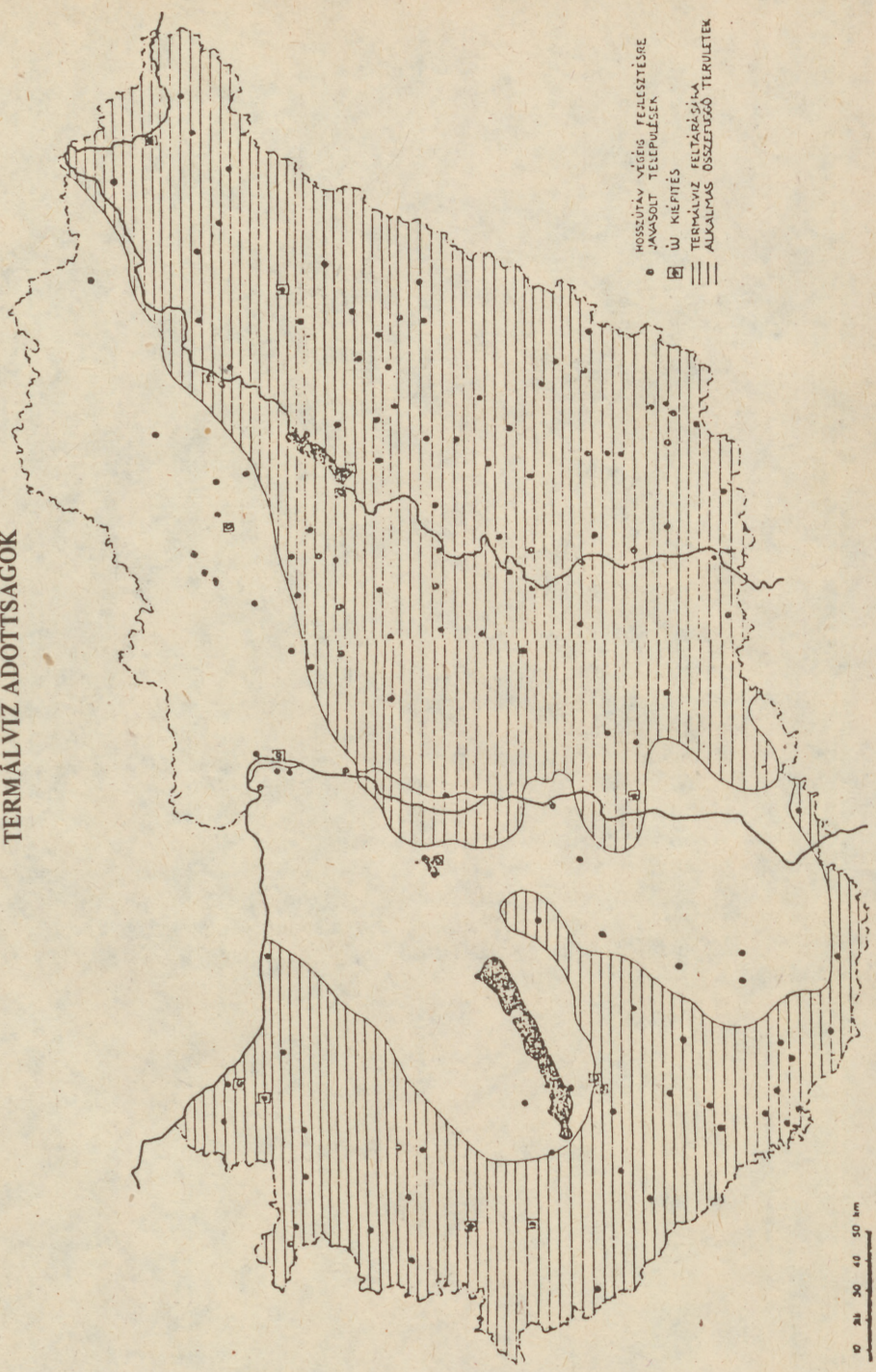
Feltörővízű források: ezen belül a talaj és rétegforrások hőfokuk alapján hidegvizek csoportjába tartoznak.

Földtani metszet

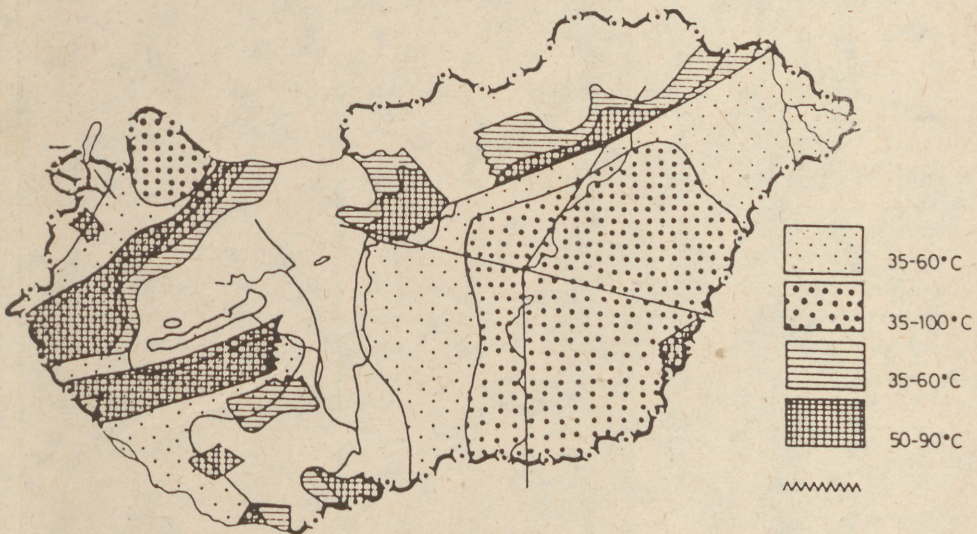
A magyarországi ásvány- termál- és gyógyvízfeltárások viszonyítva a külföldön végzett kutatásokhoz, 50–70 százalékkal rentábilisabbak, illetve olcsóbbak, mert a földtörténet harmadkorából származó Pannontenger, úgynevezett felső és alsó emeletének határán lyukacsos, homokos rétegből származnak. Ezek tekinthetők a legkitűnőbb víztárolóknak. A Kárpát-medencében a Föld szilárd kérgé rendkívül vékony, mindössze 25 km vastag. Alatta forró víztenger helyezkedik el. Ez a készlet 8000 milliárd köbméterre becsülhető, amiből évente 166 millió köbméter jut felszínre. Az említett *víz-tömeg évszázadokig lehetővé teszi a folyamatos kitermelést.* Ásványvizeink változatos összetételűek, de viszonylag kevesebb ásványi anyagot tartalmaznak. Nincs olyan ásványi vizünk, amely valamilyen ásványi anyagot, elemet kóros mennyiségben tartalmazna. A legtöbb kút Tiszántúlon, Budapest területén és a Zempléni hegységben található. Az egyes ásvány- és gyógyvizek összetétele attól függ, hogy milyen rétegen halad át a feltörő víz, hőfokát pedig a lelőhely mélysége határozza meg.

TERMÁLVIZ ADOTTSÁGOK

Ma
me
tár
viz
vor
a h
pon
tó

Hévízi tárolók

Magyarország bemutatott térképén a hévíztárolók hazai elterjedését láthatjuk. Kétféle tárolótípust ismerünk. Az egyik a hasadékos (a térképen vonalkázott) tároló, a másik (pontokkal jelzett) porózus tároló. Ezekben belül is elkülönítettük a 35 C-fok és 60 C-fokig, valamint a 60 C-foknál melegebb hévíz feltárására alkalmas területeket. Van, ahol a tároló határai még nem teljesen ismertek, ezt cik-cakk vonal jelzi a térképen. Mint látható, egyes helyeken mind a két tárolótípus megtalálható. (Megjegyzés: a hasadékos tárolók esetében egy adott területen általában egyfajta vízhőmérséklet fordul elő, míg a porózusmedence üledékeknél 35 C-foktól a maximális hőmérsékletig többfajta hőfokú víz is feltárható a fúrás mélységétől függően.)

„VIZDOK,, nyomán –

6. A gyógyvizek osztályozása és előfordulási helyei

Mintegy hatvan minősített gyógyvizünk és húsznál több minősített ásványvizünk van. (lásd: 1.sz. melléklet)

A nemzetközi megállapodásoknak megfelelően ásványviznek akkor tekinthető valamely természetes víz, ha legalább 1000 mg oldott szilárd alkatrészt tartalmaz, vagy valamilyen életműködést elősegítő, biológiai aktivitást kifejtő elemből kimutatható mennyiség van benne. Ez lehet: litium, molibdén, ezüst, mangán, réz, titán, nikkel, stroncium, bárium, kobalt, arzén, jód, fluór, kén, borsav és kovasav vegyületei, rádium, és rádium emanáció.

16. táblázat

Ásvány- és gyógyvizekben szereplő különleges alkatrészek alsó határértékei

Oldott szilárd anyag	legalább 1000 mg/l
Szabad szénsav, CO_2	legalább 1000 mg/l
Litiumion, Li^+	legalább 1 mg/l
Stronciumion, Sr^{2+}	legalább 10 mg/l
Báriumion, Ba^{2+}	legalább 5 mg/l
Vasion, ha CO_2 több mint 1000 mg. Fe^{2+}	legalább 10 mg/l
Vasion, ha CO_2 kevesebb mint 1000 mg. Fe^{2+}	legalább 20 mg/l
Aluminiumion, Al^{3+}	legalább 20 mg/l
Mangánion, Mn^{2+}	legalább 10 mg/l
Bromidion, Br^-	legalább 5 mg/l
Jodidion, J^-	legalább 1 mg/l
Fluoridion, F^-	legalább 2 mg/l
Hidrogénarzenát-ion, HAsO_4^{2-}	legalább 1, 3 mg/l
Hidrogénfoszfát-ion, HPO_4^{2-}	legalább 1 mg/l
Szulfid vagy titrálható kén, S_2	legalább 1 mg/l
Metaborsav, HBO_2	legalább 5 mg/l
Metakovasav, H_2SiO_3	legalább 50 mg/l
Rádiumemanáció ² , RaLm	legalább 1 m curie/l
Rádiumion, Ra^{2+}	legalább 10^{-9} g/l
Hőmérséklet	legalább 25°C

Forrás:

Magyarország gyógyfürdői, gyógyhelyei és üdülőhelyei.
Medicina, Budapest 1962.

A vizek elemzése kolorimetriás, fotometriás, titrimetriás, és szinképelemző eljárások segítségével történik. Vizsgálatok segítségével az egyes összetevők ezredmilligram mennyiségben is kimutathatók – ez egyidejűleg 30-50 elem bizonyítását teszi lehetővé. A vizsgálatok, az analízisek célja a nagyobb koncentrációban lévő alkatrészek, – így a nátrium, magnézium, kalcium, vas, klór és a mikroelemek – arányainak, mennyiségének a meghatározása. (209)

Az egyes ásványvizek gyógyhatásának megítélése függ a gyakorlati tapasztalatoktól, a közegészségügyi követelményektől, a víz összetételétől.

A közegészségügy minden olyan víz használatát eltiltja, amelynek baktériumtartalma milliliterben meghaladja a százat.

A colli baktériumból, a gyógyvizek esetén ötvennél kevesebbnek szabad csak kitenyésznie. Egyes nitrogéntartalmú vegyületeknek – például ammónium, nitrit vagy nitrát – egyáltalán nem szabad a gyógyvizekben előfordulniuk.⁽⁸³⁾

Ásványvíznek, illetve gyógyvíznek akkor tekinthető a természetes víz, ha: a hőmérséklete, a benne oldott alkatrészek mennyisége, a biológiailag aktív anyagok valamelyike eléri vagy meghaladja a 16.sz. táblázatban ismertetett határértékeket.

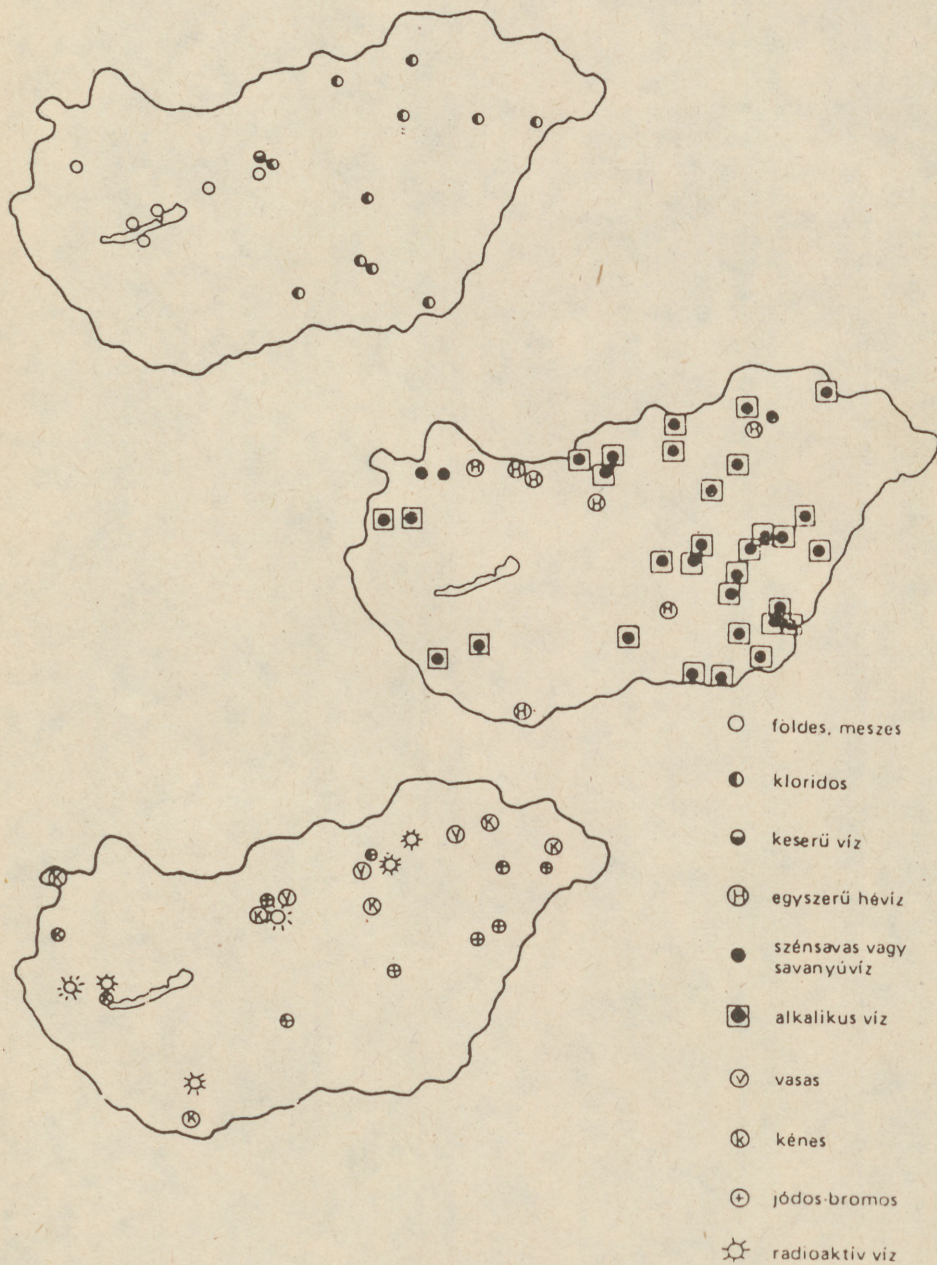
Az ásványvizek összetételét a fürdőhelyeken mindig pontosan ismertetik. Ez történhet úgy, hogy a sótartalmat adják meg (1 literben mg mennyiségben), vagy az egyenértéket adják, vagy pedig az egyenérték százalékot.

Ez a harmadik szempont azt veszi figyelembe, hogy az adott ásványvízben minek van a legjelentősebb ásványi só tartalma, vagyis, hogy mennyi az egy liter vízben oldott alkotórészek, ionokban kifejezett és milligrammban megadott mennyisége. Ez a Than Károly által megállapított egyenérték százalék.

Szénsavas víznek csak az 1000 mg/CO₂, radioaktív víznek pedig az 1000 Bq (becquerel) radioaktivitásnál nagyobb víz értékelhető.

Vizeink rendkívül gazdagok mikroelemekben. Közülük külön kiemelendő a kalcium, magnézium, natrium, fluor, bróm, vas, mangán, kén, arzén, litium és különböző nehézfémek, valamint ezek változatos vegyületei. Emellett a metabórsav, a metakovasav, s legfőképp a konyhasó és hidrokarbonát fordul elő.

GYÓGYVIZEK KÉMIAI ÖSSZETÉTEL SZERINTI HAZAI ELŐFORDULÁSA

Vargha L.Gy.,
 Orvosföldrajzilag a gyógyvízország fejlesztési problémájáról.
 Tér és Társadalom, 1988. 2. 2.

7. Ásvány- és gyógyvizeink osztályozása

Schulhof szerint 11 csoport különíthető el, mégpedig: egyszerű hévizek, szénsavas ásványvizek, alkalikus gyógyvizek, földes-meszes, kloridos, keserű, vasas, kénes, jódos, brómos, radioaktív vizek csoportja.

Ennek részben módosított változata Papp Szilárdtól származik.⁽¹⁹¹⁾ Beosztása szerint vannak:

a) Egyszerű termális vizek

Átlagos hőmérsékletük a folyók, tavak hőmérsékletével – 20°C–25°C között mozog. Sportolásra, strandolásra használható. Ásványi anyagtartalma 1 gramm/liter alatt van. Ilyen található: Esztergom, Eger, Leányfalu, Visegrád, Miskolc, Szeged, Csillaghegy.

b) Savanyú (szénsavas) vizek

Az oldott ásványi anyag tartalom literenként 1000 milligrammnál több. Jellemző a szabad széndioxid kimutathatósága. Hazánkban kevés ilyen jellegű forrás található: Sikonda, Szombathely, Balatonfüred, Csopak, Parád, Kékkut, Bük, Moha.

c) Alkali hidrogénkarbonátos (alkalikus) vizek

Az oldott ásványi anyag mennyisége 1000 mg feletti. A nátrium és kalciumionok töltik be a kation szerepét, az anion pedig a hidrogénkarbonát. Kiváló fürdőkúrára, ivókúrára, főleg emésztőrendszeri megbetegedések és mozgásszervi rendellenességek esetén. Található: Zalakaros, Gyula, Nagyatád, Szolnok, Kaposvár, Dombóvár, Szécsény, Bükkszék (Salvus víz 1), Kéked, Abony, Békéscsaba, Kiskunhalas, Szeged (Anna forrás), Sikonda, Csokonyavisonta, Mezőkövesd.

d) Földes-meszes (kalcium-magnézium-hidrogénkarbonátos) vizek

A szabad szénsavtartalom miatt vérkeringési zavarok esetén kiváló hatású. A hévizek közé soroljuk. Található: Balatonfüred, Bük, Sárospatak, Cegléd, Eger, Esztergom, Miskolc-tapolca, Parád (Szent István forrás), Moha.

e) Konyhasós (kloridos) vizek

Literenként legalább 1000 mg oldott ásványi anyagot tartalmaznak. Mozgásszervi megbetegedések, idegrendszeri rendellenességek, bőrbetegségek, reuma és nőgyógyászati gyulladások esetén alkalmazható. Hatása a vízben lévő nátrium és klórionoknak köszönhető. Található: Győr, Sárvár, Kalocsa, Nyiregyháza, Igal, Hajdúszoboszló, Debrecen.

f) Keserű (szulfátos) vizek

Elsősorban ivóvízkúrára alkalmas, a benne lévő nátrium, magnéziumsulfát révén. Az emésztőrendszeri rendellenességek gyógyítását szolgálja, de nőgyógyászati krónikus gyulladások esetén is ajánlatos fürdőkúráként. Található: Nagyigmánd, Tiszajenő.

g) Vasas vizek

Fürdő és ivókúrára egyaránt alkalmas. Nátrium és szulfát iont tartalmaz, elsősorban emésztőszervi megbetegedések kezelésére (pl. gyomor és nyombélfekély) és krónikus nőgyógyászati gyulladások gyógyítására megfelelő. Található: pl. Parád (Clarissa forrás), Erdőbénye, Moha, Csopak.

h) Kénes vizek

A kén általában oxidálható szulfidkén alakban fordul elő. Ha a többi oldott ásványi anyag mennyisége nem éri el az 1000 mg-t, akkor egyszerű kénes vízről van szó. Ha egyéb oldott anyagot is tartalmaz, akkor azt az elnevezés is tükrözi. (Például vasas kénes víz, koridos kénes víz, stb.) Alkalmazási területe fürdőkúraként: reumatikus megbetegedések, mozgásszervi bántalmak, keringési rendellenességek. Ivókúra, emésztési zavarok esetén alkalmazható, például gyomor-bél és epepanaszok gyógyítására. Található: Balf, Harkány, Bogács, Kéked, Parádsasvár, Mezőkövesd, Erdőbénye, Hévíz, Csisztapuszta, Lukács fürdő, Rudas fürdő.

i) Jódos-brómos vizek

Mozgásszervi megbetegedések, reuma és nőgyógyászati krónikus gyulladások gyógyítására alkalmas. A vérkeringést serkenti. Található: Mosonmagyaróvár, Eger, Bükkészék, Hajdúszoboszló, Cegléd, Sóshartyán, Karcag, Tiszaföldvár, Túrkeve, Cserkeszlő, Debrecen, Kecskemét, Csokonyavisonta.

j) Radioaktív vizek

Anyagcsere zavarok, belsőelválasztású mirigyek rendellenes működése, ízületi és gerincbántalmak, köszvény és reuma esetén jó hatású. Nem okozhat sugárártalmat, mert a radioaktivitás mértéke mérsékelt, inkább pezsdítő jellegű, serkenti az életfolyamatokat. A fürdőkúra a mozgásszervi bántalmak, idült ideggyulladás esetén hasznos, keringési zavarok enyhítésére is alkalmas. Található: Hévíz, Eger, Miskolctapolca, Gellért fürdő, Rudas fürdő, stb.

8. A gyógyvizek élettani hatása

A gyógyvizek megfelelő regeneráló, kondicionáló, rehabilitáló és gyógyító hatásukat csak a szervezet és a környezet összhangja esetén, tartós és szoros egymásra hatása révén fejtik ki. A gyógyhelyi hatás így a feltárt és összetételében ismert ásványvíz, az éghajlat, valamint a környezet együttes munkájának a gyümölcse.

A gyógyfürdők áldásos hatását, a gyógyvízkúrák szerepét az egészségmerőzésben és gyógyításban, a rehabilitációban sokáig vitatták. Orvosi, egészségügyi feladat, hogy az egyes betegségekben szenvedőket, gyógyuláskeresőket a megfelelő természetes gyógy mód kiválasztásában segítsük és olyan gyógyhelyre történjen az irányítás, olyan gyógyvíz felé orientáljuk a rászorulókat és az ilyen szolgáltatást igénylőket, ami az állapotának a legmegfelelőbb ellátást tudja nyújtani.

Az egyes ásvány és gyógyvizek hatása függ az összetételüktől, az oldott ásványi anyagok mennyiségétől, annak arányától, valamint a víz hőfokától. A vízben oldott anyagok a bőrön keresztül, illetve ivókúra esetén a bélrendszerből, inhalációs alkalmazáskor pedig az ornyíláson, illetve légzést biztosító szerveken át jut a szervezetbe.

A hatások tehát külső és belső alkalmazás útján, illetve gáznemű anyag belélegzése során jelentkeznek.

A gyógyvizek által a szervezetet *egyszerre több hatás* éri. Ez lehet *fizikai hatás*, azon belül

a) Mechanikai hatás

A vízben lévő, abban bizonyos fokig elmerülő testekre adott nagyságú víznyomás nehezedik. A fürdővíz nyomása annál nagyobb a belémerülő testre, minél mélyebbre merül az

a víz felszíne alá. A nyomás az alsó végtag vénáit és nyirokereit komprimálja. A test felületére ható nyomás az egész szervezetben, a testüregben, azaz a test belsejében is érvényesül. A víznyomás 80 %-a a hasüregben hat, egyúttal így megemeli az intraabdominalis nyomást. A haskörfogat 2,5–6,5 cm-rel csökken. A nyomáskülönbség fokozódása a hasúri nedvkeringés felgyorsulásához vezet. A tágult visszerek összehúzódnak, mérséklődnek az ízületi folyadékgyülemek nagysága és mennyisége. Mindezek következménye a végtagok hőmérsékletének megváltozása. Csökken a felhajtóerő, s lehetőség van olyan testmozgás végzésére, amit egyébként bizonyos betegségek esetén „szárazon”, vagyis a gyógyvíz segítségével nélkül a gondozottak nem lennének képesek elvégezni. Érthető mindez, ha elfogadjuk, hogy a gyógyvíz fürdőkúra esetén a test súlya az egytizedére csökken a víz alatt.

b) Hőhatás

A hőhatás a balneoterápia feltétlen alkotórésze. Hatása úgy mutatkozik, hogy a termoreceptorok segítségével ingerület alá kerülnek az úgynevezett „kontraktilis” elemek, amelyek így a periarterialis ingerfonatokban közvetlen vasomotoros hatást fejtenek ki. A bőrsejtekben kiválnak és felszabadulnak a H anyagok – így acetilcholin képződik. Ez a folyamat a víz hőmérsékletének emelkedésével jár.

A meleg hatására az erek először összehúzódnak, majd kitérülnek, ezért először a vérnyomás emelkedése, majd tartós csökkenése lesz a következmény. Egyes ásványanyagok, a bőrön átjutva, hatásukkal tágítják a vénákat, arterialákat, artériákat, azaz serkentik a keringési folyamatokat. Ennek segítségével lokalizálódnak a gyulladásos területek, a lob miatt keletkezett termékek felszívódása meggyorsul és bekövetkezhet a különböző eredetű összenövések oldódása.

c) Vegyi összetételből adódó hatás

Az egyes ásvány- és gyógyvizek, összetételüktől függően – a bennük lévő ásványi anyagok és gázok függvényeként – különböző hatást fejtenek ki. A gyógyvizek hatása és felhasználási javaslata függ összetételüktől és az oldott anyagok koncentrációjától. Laboratóriumi vizsgálatok bizonyították, hogy a fürdőkúra alkalmából az egyes ásványi anyagok bejutnak a szervezetbe. A bőrön átjutva az idegpályák útján – reflexhatásképpen – érvényesül a bőrnek hiporemiája. A felszívódás a bőrfelületen ható inger hatására történik. A bőringer a receptorokra hatva az idegpályákon a tractus spinothalamosuson át a thalamus opticushoz, a szenzibilis érzetek központjába kerül, communicanteseken át jut a perifériára. A vegetatív neuronokon keresztül az inger eljut a paravertebralis ganglionokhoz és innen a belső szervekhez is.

Experimentális és gyakorlati kísérletek alapján ismert, hogy

- a *kénes vizek*
az ízületi megbetegedések gyógyítói,
az immunképességet fokozzák,
javítják az idegrendszer reakcióképességét,
- a *késérő vizek*
a műtét utáni kezelésre alkalmasak,
a gyulladások felszívó kezelését segítik elő,
- a *radioaktív vizek*
az anyagcsere javulását ígérik,
- az egyszerű *termális vizek*
a bőrerek kitérülését fokozzák,
- a *vasas vizek*
bőringerlő hatásúak,

– a *meszes vizek*
szabad szénsavtartalma a vérkeringést javítják,

– a *savanyú vizek*
tágítják a bőreket. A szabad szénsavgáz hatására értágulat következik be, a szív munkájában javulás áll be, a keringés feltételei közel kerülnek az optimálishoz.

A gyógyvizek nem csodaszerek, hanem a gyógyulást elősegítő folyamatok katalizátorai. Az oldott anyagok a gyógyszereknél lassabban, egyenletesen, természetes módon hatnak. A vízben oldott anyagok határozzák meg az ásványvizek minőségét.

9. Az emberi szervezet számára legfontosabb gyógyvíz ásványi anyagok

a) Kalcium, magnézium, hidrokarbonátos – földes-meszes vizek

Bizonyított gyulladáscsökkentő hatásuk. Pótolják a csontok mésztartalmát.

Alkalmazható: reuma, ízületi gyulladások, nőgyógyászati krónikus gyulladások, degeneratív – kopásos megbetegedések, ízületi és gerinc megbetegedések esetén.

Jelentősebb kalcium, magnézium, hidrokarbonátos források: Moha, Csopak, Balatonfüred, Kékkút.

b) Kén

Kémiai jellegük alapján az olyan gyógyvizeket soroljuk ide, amelyek hidrogénszulfid iont (HS^-), vagy sulfat iont ($\text{S}_2\text{O}_3^{2-}$), esetleg szabad kénhidrogént és sulfidiont (S^{2-}) tartalmaznak, mégpedig olyan mennyiségben, amely jóddal való titrálás után legalább 1 mg/l összkén kimutatását teszi lehetővé.

A SH csoportot tartalmazó vegyületek az élősejt növekedést segítik elő, míg a kétvegyértékű szulfidion a sejtek oxiredukciós folyamatait katalizálják, valamint lehetővé teszik egyáltalán nem, vagy nehezen erjeszthető anyagok erjesztését is. Serkenti a zsírok oxidációját, ezáltal a tripszin és a diasztáz hatás fokozódik.

A kén az ásványvizekben viszonylag ritkán fordul elő, oxidációs foka alacsony. Megjelenési formája lehet például kénhidrogénként, vagy könnyen kénhidrogénné bomló karbonilszulfid (COS).

A *kénes fürdők* gyógyászatilag leglényegesebb alkotórésze a kénhidrogén. A kénes víz, erős redukáló hatása miatt, a levegővel való érintkezéskor elveszti eredeti kémiai szerkezetét. A kádfürdő esetén például a kén oxidálódik és kolloid eloszlásban válik ki.

A gyógyhatás úgy jelentkezik, hogy a ként a bőr szerves anyaga visszaalakítja kénhidrogénné és ilyen állapotban hat a bőrön keresztül. Kúraszerű igénybevételre csak a forrás közelében hasznosítható – erős és gyors bomlása miatt. A kénes belégzés a hasnyálmirigy inzulin termelését fokozza.

A kén értágító hatású, ezáltal vérnyomás csökkentő hatása van. Fokozza a helyi vérbőséget, élénkíti a légzést, javítja az anyagcserét, csökkenti a gyulladásos folyamatokat. A fürdőkúra hatása, mint nem specifikus ingerterápia jelentkezik. Még nem bizonyított a kén szervspecifikus hatása, de mivel a chondrotin szulfát építésében szerepet tölt be, ezért krónikus megbetegedések esetén javasolt. A kén beépül az ízületi porcba, az erek falába, így javul a rugalmasságuk.

Alkalmazható: magas vérnyomás, gyomor és más bélbetegségek, vesemedencegyulladás, hólyaghurut, reumatikus megbetegedések, érbetegségek és ízületi gyulladások esetén. A bőrgyulladásokat csökkenti a sejtanyagcsere fokozása útján.

Ellenjavallata: fokozott pajzsmirigy működés.

Jelentősebb kénes fürdők: Harkány, Hévíz, Balf, Mezőkövesd.

c) Jód – bróm

A jódos, brómos vizekben a két elem együtt, de inkább más elemek, vegyületek társágában mutatható ki (pl. konyhasó). A jód az erekre fejt ki hatást, az erek kitágulnak s a vérnyomás csökken. Elősegíti a kalciumnak a csontba való beépülését. Fokozza az emberi szervezetben lévő különböző hártyák átteresztőképességét, ami azt eredményezi, hogy az izzadmányok kiterjedése mérséklődik. Gyakori kísérője a konyhasó, így különösen előnyös.

Alkalmazási területe: nőgyógyászati,
urologiai gyulladások, illetve ezek műtéti utókezelése.
Jelentősebb fürdők: Sósshartyán, Hajdúszoboszló, Cserkeszőlő, Sárvár.

d) Klorid

A konyhasós vizek általános erősítő hatásúak, fokozzák az ellenállást, élénkítő jellegűek.

Alkalmazási területei: gyulladásos nőgyógyászati és urológiai, mozgásszervi,
bőrgyógyászati megbetegedések, meddőség, sportsérülések utókezelése esetén kiváló.

Jelentősebb fürdők: Eger, Balf, Paráds.

A jódos-brómos–konyhasós vizek, amelyek különösen gyakoriak Magyarországon, együttes hatásukkal mérsékelik a gyulladást. Ennek magyarázata az, hogy a bőr és a nyálkahártyák átteresztőképessége javul, ezáltal a lokális vérkeringés és anyagcsere meggyorsul, amely a gyulladás izzadmányok felszívódásához vezet. (Ennek hidrodinamikai magyarázata is van – hiszen az izzadmánynál töményebb sóoldatban a folyadékáramlás megnő.)

A sós fürdők oldott ásványai lassabban szívódnak fel, így ingerhatásuk elhúzódó.

e) Széndioxid

A szénsavas vizek a szív és érrendszeri megbetegedésekben szenvedők számára gyógyhatású kúra lehetőség. A széndioxid hatására a vérkeringés teljesítményben mintegy 30 %-kal növekszik, a szív munkája így jelentősen gazdaságos lesz. A lelassult szív működés módját ad arra, hogy a szívizom ereje megnövekedjék, a telítődés fokozódjék, s a szívösszehúzódások közti szünet meghosszabbodjon. A szénsavgáz a bőr hidegérző végkészlékének ingerlékenységét csökkenti, ugyanakkor a melegérzőket fokozottan ingerli.

A szénsav jótékony hatása a fürdővízben lévő egyéb ásványi só felszívódásában.

Jelentősebb fürdők: Balatonfüred, Balf, Bükkszék, Csopak, Kékkút, Maconka, Moha, Nógrádszakál, Paráds, Szécsény, Székesfehérvár.

f) Radioaktív anyagok

A radioaktivitás – a téves felfogásokkal szemben – az élő szervezet számára nélkülözhetetlen. Kis dózisokban serkenti az életfunkciókat. A radont tartalmazó fürdők javítják, élénkítik a sejtfunkciókat. Fokozódik a húgysav ürítés.

Alkalmazási területei: reumás ízületi gyulladás,
Bechterew-kór, köszvény.

Jelentősebb fürdők: Budapest: Rudas, Gellért, Rácz gyógyfürdő, Margitsziget,
Eger, Komló, Hévíz, Miskolctapolca.

Metodikai szempontból, az egyes gyógyvizek hatástani elemzése – kémiai összetevőik alapján – elfogadható, de el kell ismernünk, s végezetül fontos még egyszer aláhúznunk,

hogy csak egy elemet tartalmazó gyógyvíz nincs a természetben, mert a vízben előforduló ásványi anyagok mindig együttesen egymás hatását erősítve fejtik ki hatásukat.

Magyarország fontosabb ásvány- és gyógyvizeinek adatait a 17. táblázat mutatja be.

17. táblázat

Magyarország fontosabb ásvány- és gyógyvizeinek adatai

A harmadik oszlopban levő víztípus-megjelölés jelmagyarázata: 1. Egyszerű termális, 2. Egyszerű szén-savas (savanyú), 3. Alkáli-hidrogénkarbonátos (alkalikus), 4. Kalcium-magnéziumhidrogénkarbonátos (föld-meszes), 5. Kloridos (konyhasós), 6. Szulfátos (keserű), 7. Vasas, 8. Kénés, 9. Jódos, brómos és végül 10. Radioaktív vizek.

A budapesti ásvány- és gyógyvizek adatai

Helység	Forrás, kút neve	Víz-típus	Összes old.alk. g/l	Fontos alk. rész g/l m uC	Víz hozam l/p	Víz hőfok C	
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	
Apenta t. Császár gy.f.	Keserűvizes k.	6	40,1		90	12	
	Antal k.	4	1,6		700	50	
	István f.	4	1,5		70	40	
	János f.	4	1,4		113	30	
	Mária f.	4	1,6		29	30	
Csepel	Török f.	4	1,4		3500	27	
	II.sz. mfk.	4	2,1		1200	46	
	Sós k.	8	12,6	S:12,4	300	17	
Csillaghegy	Árpád f.	1	0,8		1800	22	
Elektromos	Strandfürdő	1	0,9		424	41	
Ferenc József t.	Keserűvíz	6	41,1		30	12	
Gellért gy.f.	Fürdő f.	10	1,6	Ra: 4,9	1200	44	
Hunyadi János t.	Keserűvíz	6	39,2		100	12	
Imre gy.f.	Nagy f.	4	1,8		350	42	
	Mátyás f.	10	1,8	Ra: 2,3	30	40	
Király f. Lukács gy.f.	Király f.	4	1,2		355	41	
	Harsányi k.		1,4	F : 2,6	700	41	
	Dányi k.	4	1,7	S : 1,0	1000	45	
	Malomtó	1	0,9		1000	23	
Margitsziget	Római f.	1	0,8		1820	21	
	I.sz.k.	1	1,0		5010	39	
	II.sz.k.	4	1,8		1500	69	
Pesterzsébet	III.sz.k.	8	1,1	S : 1,2	5500	39	
	Uj kút	9	12,9	I:3,1 Br:14,9	180	14	
Pünkösdfürdő	Artézi k.	1	0,8		800	25	
Római fürdő	Tavi f.	1	0,7		3200	22	
Rudas gy.f.	Áttila II.sz.k.	10	2,0	Ra: 8,8	20	44	
	Árpád I.sz.f.	10	1,8	Ra: 4,8	30	42	
	Beatrix f.	10	1,8	Ra: 7,0	1	38	
	Diana-Hygiea f.	10	1,7	Ra: 22,7	30	35	
	Gülbaba f.	10	1,9	RA: 6,7	10	40	
	Hungaria II.sz.f.	10	1,9	Ra: 5,0	20	42	
	Juventus k.	10	2,0	Ra: 5,7	500	45	
	Kinizsi f.	10		Ra: 6,6	6	41	
	Mátyás f.	10	1,8	Ra: 6,7	40	41	
	Musztafa f.	10	1,6	Ra: 4,8		39	
	Rákóczi f.	10	1,9	Ra:10,8	20	39	
	Szabadság f.	Béke k.	1	1,0		6000	37
	Városliget	I.sz. artézi k.	4	1,8		400	74
II.sz. Széchenyi k.		4	1,9		4000	75	
Tétényi úti kórház	Artézi k.	8	1,7	S : 1,2	340	50	

A Dunántúl ásvány- és gyógyvizeinek adatai

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Balatonfüred	Kossuth L.f.	4	3,3	sz.CO ₂ :1331	12	14
	Lobogó f.	4	5,3	sz.CO ₂ :2539	96	15
	Savós f.	4	5,0	sz.CO ₂ :2368	30	15
	Falmelletti f.	4	4,1	sz.CO ₂ :1711	32	15
	Őskút f.	4	2,5	sz.CO ₂ : 721	40	15
Balf	István f.	8	1,6	S:8,6	19	13
	Mária f.	8	1,4	S:7,8	16	12
	Wolfgang f.	8	1,6	S:3,4	12	12
	Fekete f.	8	1,3	S:5,5	19	12
	Palackozó k.	3	3,7	sz.CO ₂ :1300	6	12
Barcs	Strandfürdő k.	1	0,6		150	37
Buzsák-Csisztap.	Fürdő k.	3	5,3	S:2,5	290	42
Bük	Fürdő k.	4	5,1	sz.CO ₂ :1099	3500	58
Csokonyavisonta	Fürdő mfk.	3-8-9	3,4	S:1,3 I:1,9	290	76
Csopak	Töltőüzem k.	4	5,8	sz.CO ₂ :3194	10	13
Dunaalmás	Fürdő f.	8	0,8	S:1,5	1080	24
Esztergom	Barlangi f.	1	0,9		3670	27
	Mosóházi f.	1	0,8		350	27
	Szt.István k.	1	0,9		1660	28
	Savanyúvizes k.	4	4,4	sz.CO ₂ :1506	40	19
Fonyód	L.sz.k.	8	1,2	S:7,6	680	62
	II.sz.k.	8	1,1	S:7,6	490	62
	III.sz.k.	8	1,1	S:7,8	2500	62
Hévíz	Tó	10	0,7	Ra: 2,2	43500	32
	Kórházi régi k.	8	0,7	S: 3,8	220	41
	Kórházi új k.	8	0,7	S: 3,5	720	42
	Postás üd. k.	8	0,7	S: 3,4	400	42
	SZOT I.sz.K.	8	0,8	S: 5,7	400	38
	SZOT II.sz.k.	8	0,8	S: 4,4	300	40
	Vízmű k.	8	0,6	S: 5,9	500	38
	Fürdő k.	1	1,1		500	33
	Keserűvíz	6	52,4		40	16
Igmánd	Fürdő k.	3	1,7	Cl:152,0	52	41
	Teodora f.	4	3,3	sz.CO ₂ :1620	10	12
Kapospár	Fürdő k.	10	1,1	Ra: 2,2	130	54
Kékkút	Fürdő k.	3	1,3		215	39
Komló	Ágnes f.	4	4,4	sz.CO ₂ :2461	96	12
Magyarhertelend	Meleg f.	3	1,2		180	46
	Langyos f.	1	0,5		375	25
Moha	Fürdő f.	1	0,4		1400	21
Nagyatád	Fürdő k.	3	3,6		750	44
	Fürdő f.	1	0,8		1410	26
Pétfürdő	Fürdő k.	1	1,2		390	36
Sárvár	Fürdő k.	1	0,7		430	31
Siklós	Árpád f.Uj k.	4	5,5	sz.CO ₂ :2449	14	17
Sikonda	Fürdő k.	3	4,4	sz.CO ₂ :1518	350	39
Sümeg	Fényes f.cs.	1	0,4		39400	22
Székesfehérvár	Tó	4	1,9			12
Szombathely						
Tata						
Velence						

A nagyalföldi ásvány- és gyógyvizek adatai

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Abony	Strandfürdő k.	1	0,9		360	44
Balmazújváros	Fürdő k.	3	2,5		260	37
Békés	Asztalos u.k.	3	1,6		75	41
	Strandfürdő	3	1,9		50	39
Békéscsaba	Fürdő mfk.	3	2,5		365	77
Biharnagybajom	Fürdő (Bi.14.sz.)k.	3	1,5		420	50
Bogács	Fürdő k.	8	0,8	S: 4,2	275	73
Cegléd	Fürdő mfk.	9	2,8	J:1,3 F:5,5	455	62
Cserkeszőlő	Fürdő mfk.	9	25,6	J:7,5 Br:36,1	180	81
Debrecen	I.sz.mfk.	9	5,2	J:2,5 Br: 5,7	760	61
	II.sz.mfk.	9	5,1	J:1,5 Br: 6,0	470	50
	III.sz.mfk.	9	6,0	J:2,8 Br: 8,1	800	61
Déaványa	Fürdő k.	9	2,1	J:1,6	840	64
Gyoma	Fürdő mfk.	3	1,7		450	62
Gyopárosfürdő	Tó	3	1,1			12
	Uj artézi k.	3	1,3		500	40
Gyula	Fürdő mfk.	3	2,4		395	71
	Fürdő a.k.	3	2,3		222	42
Hajdúböszörmény	Mélyfúrású k.	9	14,5	J:4,9 Br:25,4	120	57
	Fürdő k.	9	4,0	J:2,2	1500	49
Hajdúnánás	Fürdő k.	9	7,9	J:2,9 Br:11,2	2000	66
Hajdúszoboszló	I.sz.mfk.	9	5,3	J:7,5 Br: 7,8	980	71
	II.sz.mfk.	9	5,6	J:8,0 Br: 7,9	1080	75
	III.sz.mfk.		3,7		1420	68
Hódmezővásárhely	Fürdő k.	1	0,8		1510	43
Jászapáti	Fürdő k.	1	0,9		960	48
Jászberény	Fürdő k.	1	0,7		600	45
Kaba	Fürdő régi k.	9	2,7	J:2,1	290	31
	Fürdő új k.	9	5,3	J:7,2 Br:16,0	700	46
Kakasszék	Tó	3	3,2			12
Kalocsa	Fürdő k.	5	3,0		110	30
Karcag-Berekf.	I.sz.mfk.	9	2,7	J:1,3	1810	55
	II.sz.mfk.	9	2,5	J:1,1	660	55
Kecel	Fürdő k.	9	4,0	J:2,1 Br:5,3	240	42
Kiskörös	Fürdő mfk.	9	14,0	J:3,6 Br:17,0	70	56
Kiskunfélegyháza	Fürdő k.	1	0,7		450	47
Kiskunhalas	Fürdő k.	3	2,3	J:1,8 F:2,9	160	45
Kisújszállás	Fürdő k.	3	1,4		125	41
Kunhegyes	Fürdő k.	3	1,4		835	58
Makó	Fürdő k.	3	1,4		1120	42
Mátészalka	Fürdő k.	3	1,0		1300	54
Mezőberény	Erzsébet f.k.	3	1,1		60	35
	Strand f.k.	3	1,4		270	48
Mezőkövesd	Fürdő k.	8	3,0	S:9,6	710	67
Mezőtúr	Gőzfürdő k.	3	1,4		32	29
	Strandfürdő k.	9	3,4	J:2,1	350	75
Mélykút	Fürdő k.	3-9	2,5	J:2,4	490	43
Nagykörös	Fürdő k.	3	1,3		47	32
Nagyszénás	Mélyfúrású k.	3-9	5,1	J:4,1	140	82
Nyíregyháza	Sóstó	3	1,2			12
	Sóstó I.sz.k.	9	3,6	J:2,1	580	49
	Sóstó II.sz.k.	9	3,2		940	46
Orosháza	Diana f.	3	1,6		110	36
Püspökladány	Fürdő k.	9	2,5	J:2,0	800	45
Sárrétudvari	Fürdő k.	9,3	23,5	J:7,3 Br:35,0	24	47
Szarvas	Fürdő k.	3	1,0		126	34
Szeged	Fürdő-Anna k.	3	1,3		430	49
Szentés	Kórházi mfk.	3	2,0		1600	68

17. táblázat folytatása

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Szolnok	Gyógyfürdő k.	3	1,6		455	53
	Cukorgyári mfk.	9	3,0	J:2,3	773	60
Tiszaöldvár	Fürdő k.	9	2,9	J:1,7	2710	72
Tiszajenő	Keserűvízes k.	6	33,3		85	12
Tiszaörs	Fürdő k.	3	2,1		233	51
Tótkomlós	Fürdő k.	3	2,0		420	42
	Mélyfúrású k.	9	4,2	J:1,6	1200	83
Törökszentmiklós	Fürdő mfk.	9	2,5	J:1,6	380	65
Túrkeve	Fürdő mfk.	3	3,6		410	76

Az északkeleti peremhegység ásvány- és gyógyvizeinek adatai

1.	2	3	4.	5.	6.	7.
Bükkszék	Salvus k.	3	24,8	J:2,3 Br:13,1 sz.CO ₂ :1162	1070	40
Diósgyőr	Tapolca f.	1	0,7		1780	23
	Szt. György f.	1	0,7		0-100	22
	Boldogasszony f.	1	0,7		0-660	22
Eger	Gyógy és strand f.	10	0,6	Ra:10, 2-2,0	4400	30
	Népfürdő med.f.	10	0,6	Ra:1,8	390	27
Erdőbénye	Fürdő f.	7	0,4	Fe:6,0		13
Kács	Fürdő f.cs.	1	0,5		1010	22
Kisterenye	Régi sav.k.	3	8,8	sz.CO ₂ :1740	0-2	15
	Uj sav.k.	3	5,9	sz.CO ₂ :1164	8	19
Miskolc	Strandfürdő k.	1	0,6		1000	43
Miskolctapolca	Medence f.	10	0,5	Ra:1,4	5760	31
	Tavi f.	10	0,5	Ra:1,4	5000	31
	Barlangi f.	1	0,6		4500	30
Parád	Klarisz f.	7	2,0	Fe:17,8 sz.CO ₂ :1048	2	14
	Szt. István k.	2	3,1	sz.CO ₂ :3107	5	13
Parádsasvár	Nagy Csevice f.	8	5,3	S:8,0 sz.CO ₂ :1631	1	13
	Kis csevice f.	8	4,4	S:3,6	5	11
				sz.cO ₂ :2078		
Recsk	Községyi sav.k.	2	2,6	sz.CO ₂ :2055	5	12
Sárospatak	Végyardói k.	4-6	1,5		880	42
Sóshartyán	Jodaqua k.	9	18,5	J:92,2 Br:114,3	24	12

Forrás: Magyarország gyógyfürdői, gyógyhelyei és üdülőhelyei. Medicina Bp. 1962.

10. Az iszapkezelés

A gyógyvíznek egyik felhasználási módja lehet az *iszapkezelés*. Ilyenkor az alkalmazás helyi hatásán kívül az egész szervezetre érvényes jótékony hatásról van szó.

Az iszapkezeléshez felhasznált anyagok a gyógyfürdőkben a *peloidok*. A pelos sárt jelent, vagyis a peloid olyan sárszerű anyag, amely gyógykezelésre alkalmas. Jellemző tulajdonságuk, hogy nem oldódnak vízben, finom, apró részecskékből állnak, amelyek vízzel kevert állapotban és fürdőként is alkalmazhatók. A biolitek élő szervezetek közreműködésével keletkeznek és szerves anyagot is tartalmaznak. Az alkalmazásuk feltétele fizikai tulajdonságaik, így fajsúly, szemcsenagyság, vízkötő képesség, képlékenység és termofizikai tulajdonságaik, úgy mint fahő, hőtároló és hővezető képesség. A kémiai tulajdonságok a fizikai jellemzőket erősítik. A gyógyító hatás a gyógyiszap biológiailag aktív alkotórészein keresztül, azaz az oldott vas, kén, rádium és egyéb ásványok, valamint a humusz és egyéb tényezők okozta hatások által valósul meg.

11. A termál- és gyógyturizmus Magyarországon

A termál- illetve a gyógyturizmus szükségességéről az évek során széles körű vita alakult ki. Fontosságát, jelentőségét, hasznosságát sokszor megkérdőjelezték. Szerepét több szempontból értékelhetjük. Ezek a következők:

– Társadalmi szempontok

A termál- és gyógyvizek hasznosítása rendkívül lényeges mind a belföldi lakosság közérzetének alakulása, mind a külföldi, a gyógyturizmusban részt vevők szempontjából. A munkaeő regenerálódása, a munkából való kiesés csökkenése, a szellemi, fizikai testi-lelki jó közérzet fenntartása ösztársadalmi érdek. Egyre nagyobb réteget mozgat meg, akik vagy a belföldi termál- és gyógyturizmus részeseiként, vagy a nemzetközi gyógyidegenforgalom keretén belül érkeznek hozzánk.^(52,127)

– Gazdasági szempontok

A termál- és gyógyturizmus valójában gazdasági vállalkozás, nemzetközi érdeklődés kielégítésére, Magyarország természeti adottságait kihasználva. A gazdasági helyzetünk ismeretében megállapítható, hogy az idegenforgalom, amely jelen helyzetünkben megfelelő „menedzselés” mellett képessé válhat a húzóiparág szerepére – a termál- és gyógyturizmus – különleges lehetőségeinek felhasználásával – kiemelkedő gazdasági eredményeket produkálhat. Ezért is tekinthető egyik legnagyobb gazdasági tartalékunknak.⁽¹⁶⁾

– Idegenforgalmi szempontok

A termál- és gyógyidegenforgalom speciális iparág, a komplex idegenforgalmi „csomag” része. Ez a kínálat egyaránt tartalmaz szórakozási, kulturális, üdülési, sportolási komponenseket. A termál- és gyógyfürdők bevezetése a csomagba kiegészítő, „plusz” vonzerőként értékelhető, hiszen minőségben és ennyi feltalálási helyen sehol a világon nem szerepel az ajánlati listákon.⁽³⁵⁾

Ásvány-, gyógyvíz előfordulások száma 1985

Ország megnevezése	Előford. száma	Ebből 25 °C-nál melegebb
Franciaország	116	45
Magyarország	447	363*
Németország**	165	15
Olaszország	264	52
Portugália	67	26
Spanyolország	128	51
Svájc	65	6
Szovjetunió	76	6
Törökország	59	43

** = NDK és NSZK együtt

* = 50 °C-nál melegebb 66

– Egészségügyi szempontok

A termál- és gyógyturizmus alapja az empirikus ismeretanyag, amely tudományosan megalapozottá teszi az ásvány- és gyógyvizek használatát. A balneológia eredményei alapján szerte a világon nemzeti és nemzetközi szövetségek (pl. Osztrák Gyógyfürdők és Gyógyhelyek Szövetsége, Német Fürdők Szövetsége, Federation Internationale du Thermalisme et du Climatisme (FITEC) folytatják a tudományos, a felvilágosító és a propagandamunkát a termál- és a gyógyvizek orvosi tudományos közéletben való nagyobb elismertsége és ezen keresztül szélesebb körű hasznosítása érdekében. Az álláspontok eltérőek: vannak csoportok, amelyek a gyógyvíz széles körű bevezetését látják indokoltnak, s vannak olyanok is – sajnos ma még elég sokan – akik kételkednek, illetve tagadják a gyógyvizek balneológiai hasznosításának szükségességét, pedig ez különösen jelentős, ismerve a lakosság betegségmutatóit.

A gyógyvizek, megfelelő alkalmazás és kontroll mellett számos esetben és betegségformában hasznos kiegészítői lehetnek a terápiának. Az egyes gyógyhelyek által biztosított rehabilitációs gyógymódok a klinikai kezelés fontos elemei. A fentiek értelmében került a gyógyászati kezelés kereskedelmi értékesítésre is, az állami egészségügyi intézetekben. Az első önálló gyógyászati ellátással is rendelkező szálloda Hévízen 1976-ban létesült. Azóta több gyógyüdülő szálló épült Hévízen, Sárvarott, Bükfürdőn, Hajdúszoboszlón, Zala-karoson, stb. A gyógyidegenforgalom fejlődéséhez további fogadóbázis létesítése szükséges. Ez tisztán kereskedelmi profillal jelentkezik.⁽⁶⁾

12. A gyógyidegenforgalom irányítása és feladatai

A gyógyidegenforgalom a következő feladatokat teljesíti:

- üdüléssel összekapcsolt kereskedelmi célú gyógyszolgáltatást idegenforgalmi létesítményben;
- külföldi betegek térítés ellenében történő kórházi ápolását, ami állami egészségügyi intézmények kereskedelmi célú szolgáltatása;
- ezen kívül egyes gazdálkodó szervek által üzemeltetett intézmények gyógyidegenforgalmi hasznosítását.

A kialakított gyógyüdülőszállóink a legmagasabb színvonalú ellátást nyújtják. Mind-egyikben rendelkezésre áll a legmodernebb orvosi technika és megfelelő egészségügyi háttérintézmény, magas szintű egészségügyi szakmai irányítással. A gyógyidegenforgalom gazdasági hasznossága ismert tény. Itt egész évben magas a kihasználtság, a vendégek mintegy kilencven százaléka tőkés országokból érkezik, az átlagos tartózkodási idő 12–14 nap (az átlagos 4–5 nap helyett), magasak a költési mutatók.⁽⁹⁸⁾

Az egészségügyi intézményekre alapozott gyógyidegenforgalom szűkebb kapacitású. Ezt utazási irodák – IBUSZ, Pegazus, stb. – értékesítik külföldön. Az árszínvonal alacsonyabb, a szolgáltatások szerényebb szintje miatt.

13. A termál- és gyógyvíz hasznosítás lehetőségei

A 35°C hőmérsékletnél magasabb hőfokú hévíz a termálvíz szempontjából feltárható területek több, mint hetvenöt százalékából nyerhető. A víz átlagos hőmérséklete a felszínre jutáskor 50°C és 80°C között mozog. A termálvíz 40°C hőfok felett gyógyászati célra nem alkalmazható, vagyis jelentős „hőfokfelesleg” mutatkozik. Ez *kiegészítő hasznosítást tesz lehetővé* (fűtés, uszoda vízellátás, mezőgazdasági alkalmazás, stb.). Egyre tökéletesebb a fölös mennyiségben levő ásványi anyagok kinyerésének technikája a gyógy-, illetve ásványvízből, egyéb ipari felhasználási célból. A 363 ilyen – ásványi összetevőkben „túlzottan” gazdag – hazai forrásból 186 jól megközelíthető, a hasznosítás szempontjából ideális.

A kutak jelentős része gazdaságilag kevésbé kedvező területen van – így Hajdú-Bihar megye déli részén, Békés megye északi vidékén. Szolnok és Heves megye határterületén. Az ásvány- és termálkutak feltárása a gazdasági fejlesztés új lehetőségeit nyitja meg, így a víz hasznosítása egyben munkaalkalom teremtés és idegenforgalmi fejlődés lehetősége is egyben. A hasznosítás egyik szempontja, hogy az úgynevezett idegenforgalmi folyosók legyenek a termál, illetve a gyógyvizekhez elérhető távolságban, s ha szükséges, a fejlesztés során ilyen kiegészítő folyosó készüljön el.

Magyarországon a hévizek 43 %-át hasznosítjuk fürdésre, gyógyításra, 18 %-ot ivóvízként, 20 %-ot a mezőgazdaságban, 3 %-ot fűtésre és 17 %-ot egyéb célból (50, 236)

19. táblázat

Magyarország termálvíz-hasznosításának eloszlása

Hasznosítás területei (Ágazatok)	Mennyiség		Vízhozam	
	db	%	m ³ /p	%
fürdés (gyógy- és egyéb)	204	38,0	174.206	38,4
Ivóvíz	142	25,7	72.983	16,2
Ipari hasznosítás	15	2,8	12.360	2,6
Mezőgazdasági fűtés	81	14,7	118.650	26,1
Kommunális fűtés	9	1,7	12.470	2,6
Vízvisszanyomás	10	1,8	12.353	2,6
Észlelés	10	1,8	5.770	1,3
Ideiglenesen lezárva	53	9,3	38.270	8,4
Kiselejtezve	22	4,0	9.296	1,8
Összesen	546	99,8	456.358	100,0

A túloldali fürdőkből minősített gyógyfürdő
megoszlása: 19

minősített a Dunántúlon	6	Harkány, Hévíz, Balatonfüred, Bük, Balf, Mosonmagyaróvár
Tiszántúlon	4	Debrecen, Hajdúszoboszló, Gyula, Szol- nok
Északmagyarországon	2	Eger, Parádk
Fővárosban Budapesten	7	

(Forrás:

Varga L.Gy.: Orvosföldrajzilag a gyógyvízország fejlesztési problémájáról.
Tér és Társadalom 1988.2.2.)

Hazánkban az összes táppénzes napok 11–12 %-a mozgásszervi bántalmak miatt van. A munkából kiesés oka minden harmadik esetben valamilyen izom, ideg, gerinc fájdalom. A termál és gyógyvizek hasznosításának egyik módja, hogy a lakosság társadalombiztosítása keretében a természet adományát is felhasználjuk a gyógyítás érdekében. A munka összefogója, irányítója az Országos Reuma és Fizikoterápiás Intézet. A termálvizek felhasználhatók üdültetés céljából is. A szakszervezetek erre kiépített hálózata a megelőzés, rehabilitáció igen fontos feladatában vesz részt. Ilyen jellegű üdülő szanatóriumaink között a legjelentősebbek: Hévíz, Parádk és Balatonfüred. A szociáluturizmus keretén belül külföldi vendégek is részt vesznek üdülésekben.

20. táblázat

Külföldi vendégeknek
rendszeres gyógyidegenforgalmi szolgáltatást nyújtó
egészségügyi gyógyintézmények

1. Országos Reuma és Fizikoterápiás Intézet Ágylétszám 1427, ebből gyógyidegenforgalmi célt szolgál	25 ágy;
2. Állami gyógyfürdőkérház, Hévíz Ágylétszám 348, ebből gyógyidegenforgalmi célt szolgál	25 ágy;
3. Állami Kórház, Balatonfüred Ágylétszám 810, ebből gyógyidegenforgalmi célt szolgál	42 ágy;
4. Állami Szanatórium, Sopron Ágylétszám 360, ebből gyógyidegenforgalmi célt szolgál	20 ágy;
5. Állami Szanatórium Gyógyfürdőkérháza, Balf Ágylétszám 227, ebből gyógyidegenforgalmi célt szolgál	39 ágy;
6. Baranya megyei Tanács VB. Gyógyfürdőkérháza, Harkány Ágylétszám 270, ebből gyógyidegenforgalmi célt szolgál	14 ágy.

Összesen: 176 férőhely

Megjegyzés: Magyarországon összesen 147 fekvőbeteg gyógyintézmény van.

A termálvíz hasznosítása különböző létesítményekben valósulhat meg, így a vendégek elhelyezése történhet kórházakban, vállalati gyógyüdülőkben, költségvetési szervek üdülőiben, szövetkezeti üdülőkben, fizetővendég szobákban.⁽¹¹⁷⁾

A hagyományos fürdőkúra a modern orvostudomány eredményeivel, módszereivel ötvözve, komplex kezelési módszerek individuális módszerek a megfelelő diétával, a hagyományos gyógyászati eszközök felhasználásával, gyógyszeres kezeléssel, masszázss, torna,

elektro- és mechanoterápiával, valamint a fizioterápia eszközeivel kiegészítve komoly terápiás sikereket hozhat.

A gyógyidegenforgalom a hévizet akkor tudja megfelelően hasznosítani, ha ehhez nemzetközileg hivatalosan elismert minősített gyógyvíz áll rendelkezésére. A felfokozott életritmus, a civilizációs ártalmak, a stressz és a frusztráció összes káros hatásával sújtják a hétköznapok emberét. Ez idegrendszeri feszültséghez, rendellenességekhez vezethet. A környezeti ártalmak, a helytelen táplálkozási szokások, a környezet szennyezettsége, a vegyi anyagok elterjedése mind-mind olyan tényezők, amelyek szervi és mentális ártalmat egyaránt okozhatnak.

A gyógyvíz hasznosítható, mint kondicionáló kúra, komplex fizioterápia kúra része, komplex preventív kúra, baleseti utókezelés, műtét utáni rehabilitáció.

A termál és gyógyvizek hasznosítása különös hangsúlyt nyerhet napjainkban, amikor az Egészségügyi Világszervezet (WHO) meghirdette az „Egészséget mindenkinek 2000-re” programját, s aminek alapján Magyarországon kidolgozták az „Egészségmegőrzés Társadalmi Programját”-t. Ez a program igényli az egészséges életmód elterjedésének megvalósítását. A termál- és gyógyvizek hasznosításánál el kell különítenünk a teendőket. A kórházak feladata a bajmegállapítás, a gyógyítás, az egészségmegőrzés, a rehabilitáció, a rekreáció, az utókezelés. Az egészségi állapot megjavítása már egyéb módokat, eszközöket, létesítményeket követel magának.⁽¹¹⁷⁾

A kondíció fenntartás, betegségmegelőzés, rehabilitáció és rekreáció gyógyüdülő szálloda működtetését kívánja meg, ahol az orvosi ellátás igénye és az egyes terápiás procedúrák használata fakultatív lehetőség. A termálvíz hasznosításának körébe tartozik a vízisport és szórakozási célból való felhasználás. Az egészségügyi szakszemélyzet feladata itt a tanácsadás. A termálvíz hasznosításakor az egyes kiszolgáló létesítmények megtervezésénél figyelembe kell venni a forrás hozamát, a felhasználás módját, a gyógyhely közönségét, a felhasználás helyét, az ajánlott szolgáltatások minőségét.

Fürdőink csupán 15 %-a télielített. Az évi vendégforgalom a fürdőkben mintegy 15 millió látogató. A gyógykórházi ágyak száma kb. 3000. Állami kórházban mintegy 200 ágy áll a külföldi gyógyidegenforgalom rendelkezésére. A gyógyfürdők „vegyes” jellegűek: egyszerre strandok, tisztasági fürdők és gyógyászati intézmények.⁽¹¹⁷⁾ A termálvizek hasznosításának egyik módja az üdülőszövetkezeti rendszer megvalósítása. Ez központi pénzeszközök igénybevétele nélkül, az államháztartást tehermentesítve valósít meg gyógy- illetve termálturizmus számára infrastruktúra fejlesztést, szálláshely kapacitás növelést. A hévizek a népgazdaság egyéb területei előtt is nyitva állnak hasznosításra.

A 70°C feletti termálvizek geotermikus felhasználása a hagyományos energiahordozók kiváltását eredményezi. Termálvíz készletünk 7000 millió tonna 3000 kalória fűtőértékű szén energiájával egyenlő. Ez többszöröse az ország együttes szén-olaj-földgáz energia készletének. A hasznosítás másik – még gazdaságosabb módszere – az úgynevezett „lépcsős hőlevétel” – amely során a fokozatosan kihűlő víz teljes körű felhasználása valósul meg, azaz fűtés, fürdőzésre való alkalmazás, mezőgazdasági felhasználás.

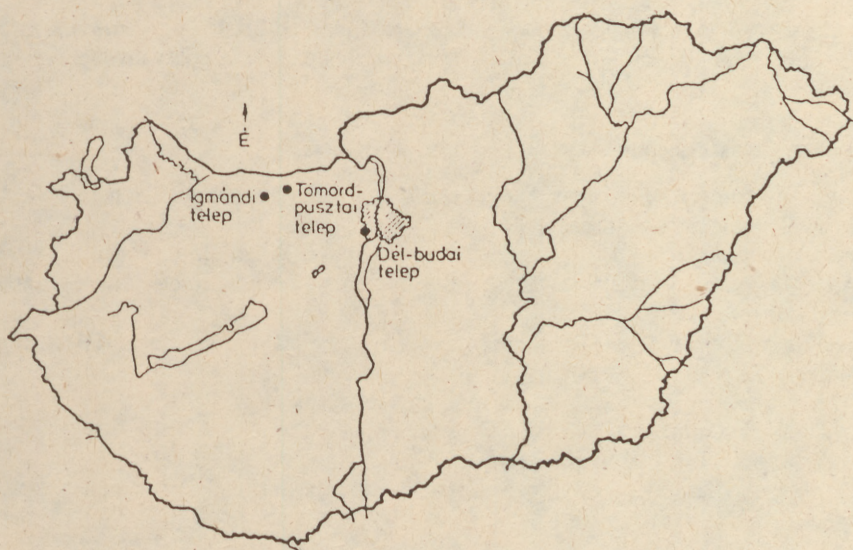
14. Az ásvány- és keserűvizek, valamint a gyógyiszapok jelentősége a gyógyászatban

A kárpátmedence földtani történetéből ismert, hogy az egykor tengerrel borított és lefolyással nem rendelkező terület nagy sótartalmú keserűvíztelepek képződését tette lehetővé. A telep nagyságának mennyiségét és minőségét a csapadék mennyisége és a külső hőmérséklet is befolyásolja. Pozitív hatása a melegebb légköri viszonyoknak van. A vízadó agyagréteg átteresztő képességétől függ a szivárgás mennyisége és az így oldott anyagtartalom, vagyis a víz minősége.

A budai keserűvizek kiscelli agyagban helyezkednek el, vagyis középső oligocénből származó rétegben, míg a tömörpusztai és az igmándi telep pleisztocén eredetű, ami a lösztartalmú üledék és az agyagréteg határán helyezkedik el. (59,186)

6. térkép

Keserűvíztelepek

A keserűvíz úgy keletkezik, hogy a talajfelszínhez közeleső ásványok a levegővel érintkezve oxidálódnak, a kevésbé konstans anyagok pedig felbomlanak. A vízben található magnézium-ion dolomitból, biolitból vagy kloritból származik. A nátrium ion biolitból és glaukonitból ered. A kálium ion földpátból, biolitból és glaukonitból jut a vízbe. (25,103) A kalcium kalcit-dolomit vagy földpát eredetű lehet, s kalcium ion alakban marad az oldatban. A vas a szilikátok bomlása útján keletkezhet és limonit alakban kötődik. Mindez alacsony térszintet és felszín alatt húzódó lefolyás nélküli képződményeket feltételez, amely az ásványok oldódását is fokozza. Az alapkőzet finomszemcséjű közege meghatározó a keserűvizek keletkezésében. (180)

A keserűvíz telepeink közül jelentősebbek a délbudai keserűvizek. Innen származik a *Hunyadi János gyógyvíz*, melynek kútmélysége 5–7 m, burkolata tétényi durva mészkő, hozama 5120 m³/év. Ettől a teleptől délre, az Őrmezői völgyben magnézium-szulfátos keserűvizet találunk.

Az *igmándi* telep magnézium-szulfátos keserűvizét dél-Budán palackozzák. 119 g/l összes oldott ásványanyag mennyiség alapján tártmélység 3,4–4,0 cm. jellemzi. Burkolata betongyűrű. Hozama: 1000 m³/év. Európa legtöményebb keserűvize. ⁴⁵

A *Tömörpusztai*-i telep vizének összeoldott alkotórész tartalma 31–82 g/l.

Az *Apenta* és *Ferenc keserűvizet* Budapesten palackozzák. Kútmélysége 5–7 m, burkolata tétényi durva mészkő. Hozama: 1200 m³/év.

A *Mira* glaubersós vizet Jászkarajenő közelében fedezték fel. A kút mélysége 3–4 m, burkolata tétényi mészkő. Hatása májbetegyek enyhítésében kiváló.

A *Salvus* alkalikus gyógyvíz Bükkszéket tette ismertté. A kút mélysége 517 m, vízhozama 380–420 l/perc. Különleges adottsága, hogy a gyomornedv fokozott savértékeit közbövíti.

A *Parádi gyógyvíz* a Csenice I. és II. forrásból táplálkozik. Hozama 55–1100 l/nap, illetve 5–6 l/perc. Mélysége 3 m. Kénes vize az alapanyagcserére van hatással.

A *Jódaqua* gyógyvíz a Nógrád megyei Sóshartyánban lévő kút jódos konyhasós összetételű. Kútmélysége 146 m. Hozama 25–30 l/perc. Különösen a golyva megelőzésében és gyógyításában van szerepe. (2, 40, 102)

Az iszapok gyógyászati jelentősége

Az iszapok azon fajtái, amelyek gyógyászati célra is felhasználhatók: a peloidok. A hidrológiai osztályozásuk a következő:

- *szervetlen iszapok*, főleg ásványi anyagokat tartalmaznak. Lehetnek: hideg és/vagy hévíz források termékei, vagy tavak és folyók medrében szedimentáció útján keletkezett anorganikus termékek,
- *szerves iszapok*, melyek algák, valamint növényi és állati szervezetek mésszel, homokkal alkotott keverékei,
- *kevert peloidok*, vagyis különböző iszapok keverékei (pl. Hévíz),
- *gyógyföldek*, vulkanikus kőzetek szállástermékei,
- *mesterséges peloidok*, - ezek művi termékek.

Az iszap gyógyhatásával foglalkozó szervezet az International Peat Society, melynek magyar tagozata a Magyar Nemzeti Láp- és Tőzegbizottság. (219,232)

15. A gyógyvizek és gyógyiszapok alkalmazása, módszerei

A gyógyturizmus akkor teljesíti megfelelően feladatát, ha megteremti a vendég számára az optimális gyógyítási, rehabilitációs és rekreációs tevékenység esélyeit. A fizioterápia számos egészségügyi beavatkozás összefoglaló neve, így a balneoterápia, klimatoterápia, a fizikoterápia és a diétetika tartozik hozzá. A fizioterápiás kezelésnek számos javallata van. A balneológia a „balneum” = fürdő latin szóból ered: valamilyen természetes gyógyvíz felhasználása fürdő-, vagy ivókúra formájában a gyógyulás érdekében. (57,72,102,105)

A fizioterápiás kezelési javallatok a következők: rezorpciós kúrák gyulladással megbetegedések következményeinek megszüntetésére, neurovegetatív zavarok esetén, egyensúly visszaállító, rekonvaleszcenciás-, rehabilitációs kúrák, fizioterápia; műtét utáni összenövések oldása céljából, valamint preventív kezelések alkati és fizikai gyengeség esetében. (161,237)

A gyógykúra, vagyis a balneoterápiával kiegészült komplex kezelés bevezetése előtt szükséges a kezelendő kivizsgálása, anamnézisének (kórtörténetének) ismerete még a folytatandó kezelés előtt diagnózis felállítása. Lényeges a megfelelő gyógyvíz-klimatikus gyógyhely orvos által való kijelölése, illetve ajánlása, a kúra időtartamának a meghatározása és a megfelelő természeti adottságok (klíma, környezet) megléte.

A komplex terápia része a *napfény* is. A napozás délelőtt 7–11 óra, délután 15 és 18 óra között a legoptimálisabb. Első nap csupán 5 perc, a 11. naptól már tíz perc az az időtartam, amit egyszerre érdemes, illetve szabad napozással tölteni. Szünetekkel megvalósítható, hogy összesen 120 perc napozás essék egy-egy napra. (243)

a) Fürdőkúra

A leggyakrabban alkalmazott balneoterápiás módszerek a medence és kádfürdőkúra, szénsavas fürdő, vízalatti masszázs és torna, súlyfürdő, ivókúra és az iszappakolás.⁽⁴⁵⁾ A *gyógyfürdőkúra* lényegében ingersorozat. Erőssége az egyes gyógyvizek összetételétől, hőfokától, fürdőzés időtartamától, valamint a kezelés módjától is függ.

Az ingerhatás mértéke annál erősebb, minél jobban eltér a víz hőmérséklete a test hőmérséklettől, bármilyen irányban. A kezelés módja is befolyásolja az inger erősségét. Lehet ülőfürdő vagy teljesfürdő, — utóbbiban a gyógyhatást kiegészíti az áramló víz hatása, a víz felhajtó ereje és a hidrosztatikus nyomás is.^(76, 245)

Az ásvány- és gyógyvíz alkalmazása többféle lehet. A balneoterápia alapja a *fürdőkúra*. Ez egy-két napos időközönként, összesen 15–20 procedurát jelent, melynek időtartama 5–30 perc között engedélyezhető, a fokozatosság betartásával. Mindez a betegség milyenségétől, és annak stádiumától is függ. A fürdőkúra csak egyik része a komplex terápiának, annak alapeleme, de kiegészítő kezelések és egyéb szükséges gyógyszerek nélkül sikerrel nem kecsegtet. A fürdő igénybevételekor igyekezni kell lehetőség szerint, hogy mindig azonos napszakra essen. A legideálisabb időpont étkezés után 1-2 órával. Ajánlatos a fokozott mozgás a vízben, ami javítja a keringést, az egyenletes hőháztartást biztosítja. Az egyes kezelések után teljes kikapcsolódás, pihenés, lazítás szükséges. A gyógyfürdők gyógyászati alkalmazása előírja a fokozatosság elvét. Az egészségügyi kontrollt egyhetes kúra után ajánlatos megismételni.⁽²⁴⁵⁾

Négy öt fürdőkezelés után gyakran jelentkezik az ugynevezett „fürdőreakció”, vagyis a fájdalom felerősödése, „szívdobogás” érzete és hőemelkedés. Az optimális fürdőkúra tartama 3–4 hét, ami után csökkenhet a fájdalomérzés, a gyulladások gyógyulás-ideje, javul a vérkeringés és a mozgáskészség, a szervezet reakcióképessége mobilizálódik. Természetesen mindez orvosi közreműködést és ellenőrzést is megkövetel.

b) Ivókúra

Számos betegségforma és egészségromlás esetén kitűnően alkalmazható az *ivókúra*. Ezt reggelente ajánlatos alkalmazni, hatására javul az emésztés és a belsőelválasztású mirigyek működése is rendeződhet. Az ivókúra nem azonnal hatásos, kivéve a keserű és az epeutakra ható ásványvizeket, amelyek magnéziumszulfátot tartalmaznak. Az ásványvíz lényegében gyógyszerkiváltó funkciót tölt be, ezért kúraszerű használata indokolt. A hidegen való felhasználás a gyomor, illetve vékonybél működését serkenti, meleg állapotban pedig csökkenti. Az ásványvizek a gyomor és a vékonybél kezdeti szakaszát zuhanyhatásként átmosják. A szövetnedveken át a sejtekbe jutó ásványi anyagok részt vesznek a szervezet működését szabályozó központok munkájában. Alkalmazása félórával a főétkezés megkezdése előtt javasolt.

Az ivókúra, bár a palackozás segítségével a lelőhelytől távolabb is folytatható, mégis akkor a legideálisabb, ha a forráshelyen valósul meg. Így a környezetváltozás a pihenés és a céltudatos diéta együtt hat, felerősítve az ásványvíz elsődleges gyógyhatását.

Legelőnyösebb lassan kortyolni, séta közben, kissé langyos állapotban. A tárolás hűvös, sötét helyet igényel, s mindig lezárt állapotban.

A légúti betegségek megszüntetésére az *inhaláció* sikert ígérő módszer. Hurut és nátha gyógyítására is alkalmas.

A gyógyvizek, illetve származékaik egyike az iszap. Az iszap-pakolás kitűnő gyógytényező, erről tanúskodnak Kolop, Makó és Hévíz terápiás eredményei. A gyógyforrások az évezredek alatt növényi és állati anyagokból finomszemcséjű üledéket „termelnek” és így a keletkezett iszap organikus összetevői rendkívül sokrétűek.

c) Iszappakolás

Az *iszappakolás* során ezt az üledéket a gyógyvízzel pépes keverékké formálják és így alkalmazzák. A beborítás 10–15 percig marad a meghatározott testrészen. Utána pihentetés következik, miközben az iszap hőmérsékletét megőrzi.

d) Fizioterápiás módszerek

A legismertebb fizioterápiás módszerek a következők:

- *alacsony frekvenciájú* elektroterápia: galván, szelektív ingeráram, interferenciás diadinamikus kezelés, ultrahang, infravörös lámpa, kvarc, szolárium.
- *magas frekvenciájú* rövidhullámú és mikrohullámú kezelés.

Mindaz *gyógymasszázzsal* és *gyógytomával* egészül ki. A bioaktív anyagok ilyen formájú komplex alkalmazása a siker lehetősége.

Magyarország gyógyfürdőinek szolgáltatásairól a 2.sz. melléklet tájékoztat.

16. A gyógyvizek balneológiai alkalmazásának javallatai és ellenjavallatai

A *balneológia* a gyógyforrások hatásával foglalkozó tudomány. A Magyarországon található természeti források összetétele változatos, ha pedig azonos alkotórészeket is tartalmaznak, arányuk akkor is különbözik egymástól. Mindezek meghatározzák az emberi szervezetre kifejtett hatás minőségét, természetesen kiegészülve a klíma alapvető jelentőségével.

A balneológia megfelelő működtetéséhez szükséges a megfelelő gyógyvíz meglétén túl a kialakult gyógyhelyi kultúra és szokások, valamint kiépített gyógyfürdő, gyógyászati egység.

Mindenekelőtt a diagnózis pontos ismeretében kezelési tervet szükséges kidolgozni a betegségstádium és a kórfolyamat aktivitásának tudatában. A gyógyhely lehetőségeinek figyelembevételével előre ajánlatos az elvárható gyógyászati eredményeket meghatározni, a lehetséges rehabilitáció mértékét megtervezni. A kúra sikeressége számos feltétel függvénye. Megkívánja például, hogy a kezelték folyamatosan és tartósan a gyógyhelyen tartózkodjanak és igénybe vegyék a helyi gyógytényezőket.⁽¹¹⁵⁾

A balneológia feladata, hogy a szervezet reakcióképességének és ellenállóképességének megváltoztatásával, fokozásával a gyógyulási folyamatokat elősegítse, megelőzze a betegségeket, kondícióban tartsa az emberi szervezet funkcióit.

A gyógyvíz hatására javul az általános közérzet, fokozódik a munkaképesség, csökken a munkából kieső napok száma, meggyorsul a felépülés. A balneológiai kezelések eredményessége függ a víz hatásmódjától, a vízben oldott ásványi anyagok és gázok mennyiségétől, és jellegétől is.

Hippokratész szerint a betegség nem más, mint az ember és a környezet közti egyensúly megbomlása. A gyógyvizek hatása módosulhat, erősödhet és csökkenhet a klimatikus faktorok, időjárás változások és a környezeti hatások miatt. A gyógyvíz nem nyújthat teljes gyógyulást, csak az egyéb gyógytényezők együttes hatásával ígérhet sikert. Felhasználhatósága nem univerzális, szigorúan meghatározott indikációs területe van, nem közbűs, hogy milyen kórformára melyik gyógyvizet alkalmazzuk. A balneoterápia tehát a természeti gyógytényezőket felhasználó fizioterápia egyik módszere, amely lényegében a gyógyvizekkel való gyógyítást preferálja. Az ingerterápia egyik változata. A javulás mértéke a kezelés elkezdésének idejétől, a betegség stádiumától is függ. Korunkban, amikor az

egészségmegőrzés feladata társadalmi programmá lépett elő, s a megelőzés szerepét lépten-nyomon hangsúlyozzuk, különös jelentőséget kell adnunk a termál- és gyógyturizmus fejlődésének. A gyógyidegenforgalomban működő szakember sem feledkezhet el a progresszív ellátás megvalósítására való törekvésről, annak eldöntésétől, hogy a kezelést igénylőt a megfelelő időben a betegségének, állapotának legjobban megfelelő gyógyintézetbe, illetve gyógyhelyre irányítsa.

a) Balneoterápiával gyógyítható kórformák

A gyógyvizek egyre nagyobb szerepet játszanak egyes betegségek kezelésében. A teljeség igénye nélkül ismertetjük, hogy melyek azok a kórformák, melyek prevenciójához, gyógyításához és rehabilitációjához hazai gyógyvizeink alkalmasak. A felhasználás módja a már bemutatott fürdő-, illetve ivókúra és inhaláció, valamint szájuhannyal, vagy iszapkezeléssel lehetséges. Meghatározója a víz összetétele és hőfoka:

- mozgásszervi megbetegedések megelőzése és gyógyítása,
- felsőlégúti rendellenességek gyógyítása,
- emésztőrendszeri- és folyadékanyagcsere rendellenességek,
- fogínyorvadás megelőzése,
- szív- és keringési bántalmak,
- idegfáradalmak megszüntetése,
- műtéti utókezelés,
- idült bőrbántalmak kezelése,
- vérképző szervi rendellenességek,
- nőgyógyászati kórképek kiegészítő kezelése,
- vesebetegségek kezelése.

aa) Mozgásszervi betegségek

A világ népességének mintegy tíz százaléka szenved mozgásszervi megbetegedésekben. Ez a civilizációnak, a technika fejlődésének, a mozgásszegény életmódnak éppúgy „köszönhető”, mint egyes professzionális eredetű bántalmaknak.

A balneoterápia, így a fürdőkúra, a vízalatti tornával, elektro- és mechanoterápiával, gyógyszeres kezeléssel, gyógytornával, orvosi masszázssal csökkenti a fájdalomérzetet, a gyógyszerigényt.

Gyógykezelésre alkalmas Budapesten: Gellért, Rudas, Rácz, Király, Széchenyi, Lukács fürdők és a Margitszigeti Termál Hotel vize; vidéken: Balf, Bükfürdő, Eger, Hévíz, Zalakaros, Harkány, Hajdúszoboszló, Gyula stb. gyógyvize.

Javallatok: ín- és izomgyulladás, ínhüvely-gyulladás, ízületi fájdalmak, polyarthrit, idült arthrit, spondylosis, spondylarthrit, ankylopoetica (Bechterew-kór), köszvény, a mozgásszervek anyagcsere zavara, csontbetegségből származó mozgáshiba, Heine-Medin kór utókezelése, agyvérzés utókezelése, myalgia, érszűkület, callus képződés elősegítése, következményes ideggyulladás, discopatia, csonterősítés, degeneratív ízületi elváltozás (arthrosis), osteochondrosis.

ab) Idült légzőszervi megbetegedések

Gyógyításukra az ásvány- és gyógyvizeink közül az alkalikus jellegűek a megfelelőek. Ivókúraként és inhalációra, inhalációs belégzésre kiválóan alkalmas.

Javallatok: felsőlégúti hurutos megbetegedései, idült ornyálkahártyagyulladás, asztma bronchiale, bronchitis, garat-, légcső-, hörghurut.

ac) Anyagcsere-megbetegedések

Számos anyagcsere rendellenesség miatt jelentkező panasz csökkenthető orvosi előírásra alkalmazott ivókúra segítségével. Javallatok: köszvény, elhízás, pajzsmirigy betegségek egy része.

ad) Az emésztőrendszer megbetegedései

Az emésztőrendszer számos rendellenessége esetén alkalmazható terápiás kiegészítő eszközként. Ivókúraként hatásos a gyógyvizek és ásványvizek fogyasztása.

Javallatok: Krónikus nyombélfekély, gyomorműtét utáni állapot, vastagbélműködési zavarok, krónikus gyomorfekély, pszichoszematikus emésztőrendszeri bántalmak, gyomorsavtúlnegés, endogén elhízás, gyomor- és bélhurut, máj-, epeutak betegsége, heveny májgyulladás, idült epehólyaggyulladás, epehólyag, illetve epevezeték kő.

Kezelésre alkalmas gyógyvizek: Budapesten: a Lukács, Rudas és a Széchenyi fürdő, vidéken: Balf, Bük, Zalakaros, Harkány, Gyula, Parád gyógyvize.

ae) Fogíny megbetegedések

A különböző szájuhány terápiákat sikerrel alkalmazzák. Megfelelő gyógyvíz és felszerelés van Budapesten a Margitszigeti Termál-Gyógy szállóban, Sárvárrott és Bükkfürdőn ugyancsak a Termál szállodákban.

af) Szív- és keringési megbetegedések

A szívbetegek rehabilitációját, utókezelését, infarktus utáni terápiáját ma már nem is tudjuk elképzelni Balatonfüred nélkül. A szénsavas fürdők különleges hatása a keringési rendellenességek gyógyításában van. A perifériás keringési zavarok kezelését a Gellért Gyógyfürdő biztosítja.

ag) Bőrbetegségek

A termál és gyógyfürdők túlnyomó többsége nemcsak, hogy nem alkalmas bőrbetegségek gyógyítására, sőt inkább tiltja az ilyen betegséggel szenvedőket az alkalmazástól, azonban a kénes fürdő egyes esetekben rendkívül hatásos. Ismert kiváló, egyedülálló hatása a pikkelysömör esetében. Az ekcéma, az ulcus cruris és a prurivitis gyógyítása is eredményes. Fürdőink közül különösen a harkányi és a pesterzsébeti javasolt ezen bőrbetegségek gyógyítására.

Gyógykezelésre még alkalmas: Balf, Zalakaros, Hajdúszoboszló gyógyvize.

ah) Nőgyógyászati alkalmazás

A balneoterápia egyik legtöbb sikert felmutató területe a nőgyógyászati betegségek gyógyítása. A legfontosabb hatóanyag a kén. Izotópvizsgálati eredmények bizonyítják, hogy a kén felszívódása a fürdőkúra során a bőrön át történik. Bizonyos iszapfajták, így például a harkányi, ösztrogénszerű anyagot is tartalmaznak. A kén szerepe: a sejtműködés aktivizálódása által fokozódik a méhizomzat tónusa. Ez fizikális ingerként a gyors, teljesértékű tüszőérés is elősegíti. Így a peteérés folyamatán keresztül hat magára a peteérésre is, egyúttal csökken az ovulációt zavaró stresszhatás. Egyéb hatásként megszűnik a petevezetők elzáródása is, ami előzetesen a meddőséget okozhatta. A sósfürdők funkciója a gyulladások és a műtétek utáni összenövések oldása.

Milyen betegségekre, mely gyógyhely javasolható?

	Thermal Hotel Margitsziget	Gellért Gyógyfürdő	ORFI	Rudas Gyógyfürdő	Rác Gyógyfürdő	Lukács Gyógyfürdő	Császár Gyógyfürdő	Király Gyógyfürdő	Széchenyi Gyógyfürdő	Hévíz	Sárvár	Bükfürdő	Balf	Balatonfüred	Zalaegerszeg	Harkány	Hajdusoboszló	Parád	
	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	r	s	
Mozgásszervi betegségek																			
Gerinc kopásos betegségei	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	-	X	X	X	-	
Gerincferdülés	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	-	X	X	X	-	
Gerinczületi betegségek	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	-	X	X	X	-	
Porckorong betegségek	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	-	X	X	X	-	
Lumbago	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	-	X	X	X	-	
Akut és kr. idegzsába	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	-	X	X	X	-	
Kr. ízületi gyulladás	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	-	X	X	X	-	
Izületi artrozis	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	-	X	X	X	-	
Köszvény	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	-	X	X	X	-	
Törés, sérülés utókez.	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	-	X	X	X	-	
Izom-fájdalmak	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	-	X	X	X	-	
Kr. izomgyulladás	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	-	X	X	X	-	
Izomspasmus	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	-	X	X	X	-	
Sokizületi fájdalom	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	-	X	X	X	-	
In-, in hüvelygyulladás	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	-	X	X	X	-	
Kr. vállfájdalom	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	-	X	X	X	-	
Teniszkönyök	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	-	X	X	X	-	
Statikus láb-fájdalmak	X	X	X	X	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Ideg eredetű betegségek																			
Idegfájdalmak	X	X	X	X	X	-	-	-	-	X	X	-	X	-	-	-	-	X	-
Ideggyulladás	-	X	X	-	-	-	-	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-	X	-
Migrén	X	X	X	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-	X	-
Kimerültség	X	X	X	-	-	-	-	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-	X	-
Stresszes állapot	X	X	X	-	-	-	-	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-	X	-
Fogászati betegségek																			
Diagnosztika	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-
Konzerválás	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-
Protetika	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-
Fogszabályozás	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fogínygyulladás	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	-	-	X	-	-	-	-
Szájsebészet	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-

	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	r	s		
Szívbetegségek																				
Funkcionális szívbaj	X	X	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	X	-	-	-	-	
Koszorúérelmeszesedés	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	
Infarktus utáni utókezel.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	
Szívoperációra előkész.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	
Szívoperáció utáni rehab.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	
Nőgyógyászati betegségek																				
Menstruációs zavarok	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	X
Kr.méhfüggelékgyull.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X
Meddőség	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	X	X
Kr. összenövés	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	X	X
Emésztőszervi betegségek																				
Gyomor-, nyombélfekély	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X
Kr.epehólyaggyulladás	X	-	X	X	X	-	-	-	-	X	-	-	-	-	X	-	-	-	X	X
Gyomor-, bélműtét rehab.	X	-	X	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	X	-	-	-	X	X
Psihosomatikus betegségek	X	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	X
Kr.vastagbélgyulladás	X	-	X	X	X	-	-	-	-	X	-	-	-	-	X	-	-	-	X	X
Kr.hasnyálmirigygyulladás	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Anyagszere betegségek																				
Cukorbeteg	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Zsírszere zavara	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Elhízás	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Egyéb betegségek																				
Vesekő	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X
Hólyagkő	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kr. légcsőhurut	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	X
Kr.hörgőhurut	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	X
Kr.torokgyulladás	X	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	X
Speciális kúrák																				
Manager fitness	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-
Kozmetológia-szépességápolás	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-

A gyógyfürdő-hálózat azon gyógyvizei, melyek nőgyógyászati kezelésre alkalmasak, a következő módszereket alkalmazzák: fürdőkúrák, iszapkezelés, gyógytorna.⁽⁴⁶⁾ A gyógyvíz alkalmazásának javallatai: fürdőkúráként meddőség, metritis chronica, szokványos abortusz, idült méhkörüli gyulladások, kismencedei gyulladások, fejletlen női nemi szervek,⁽²³¹⁾ összenövés, műtét utáni utókezelés, fluor. Az alkalmazható víz jellege: sós, jódos, kén-s^(189, 217)

Sikeres gyógyítás folyik Budapesten a Gellért-, a Széchenyi-, Pesterzsébeti fürdőben, a Margitszigeti Termál Hotelben, vidéken: Balfon, Zalakaroson, Harkányon, Parádon, Hajdúszoboszlón, Gyulán és Mezőkövesden a helyi gyógyvizekkel.

ai) Vesebetegségek

Az ivókúra egyik legmeggyőzőbb alkalmazása a vese és a húgyutak betegségei esetén történhet.

Javallatok: hólyaghurut, vesemedence gyulladás, vese, urether és hólyagkő.

b) A balneoterápia ellenjavallatai

Mint általában az orvosi beavatkozásoknak, a balneoterápiának is megvannak a maguk ellenjavallatai. A gyógyvizet igénybevétele csak szigorú előírások betartásával történhet, amit az orvosi gyakorlati tapasztalat előír. A fürdési időtartam, az előírt időköz, a megkövetelt étrend betartása, a sikeres kezelés előfeltételei.

A gyógyvízben való fürdő után a nehéz fizikai munka vagy szellemi tevékenység nem ajánlatos, a gépkocsivezetés pedig rendkívül veszélyes.

A következő esetekben ellenjavalt a termál, illetve gyógyvíz alkalmazása: a szív- és érrendszer megbetegedései, veleszületett és szerzett billentyűzavarok, szívizomgyulladás, koronária megbetegedések, vérnyomásingadozás, heveny gyulladások, fertőző- és lázas megbetegedések, rosszindulatú daganatok, tüdő- és szívastma, pajzsmirigy túltengés, epe-, vesekőrohamok, eszméletvesztéssel járó görcsös állapotok, fehérvérűség, vérzési rendellenességek, vérzékenység, általános fizikai legyengülés, terhesség, degeneratív ízületi betegségek gyulladással járó fázisai, gyulladással járó reumatológiai megbetegedések aktív fázisa.

17. A barlangok szerepe a gyógyturizmusban

a) A barlangok kialakulásának geológiája

A barlangok a szilárd földkéreg kőzeteiben lévő olyan üregek, melyek természetes úton keletkeztek, s az ember számára is bejárhatók. Keletkezhetnek magmatikus vagy vulkanikus kőzetben, kialakulhatnak a csapadékvíz munkája nyomán is, ugyanis a kőzetoldó hatás kapcsán a mészkőben üregek képződhetnek. A mészkő egyébként önmaga is évmilliók alatt alakult ki az őstengerek iszapjából, a vízben élt mészvázú állatok és egyéb élőlények évmilliók alatt felhalmozott tömegéből.⁽¹⁵⁶⁾

Ilyen jellegű hegyek az Adriai tengertől Jugoszlávián, Albánián és Bulgárián keresztül húzódnak. A Dinári Alpoknak ezt a vidékét Karszt egységnek nevezzük és ez az elnevezés terjedt el az ilyen eredetű hegyekre világszerte.

A karszt-jelenség a víz munkája: a föld alatt megbúvó patakokra jellemző, hogy a csapadék a levegőből és a vízfelszínről széndioxidot vesz fel és ezáltal enyhén szénsavassá válik. A víz beszívárog a mészkő repedéseibe és a kőzet egy részét feloldja, és ezután az oldott anyagokkal halad tovább. A kalcium-hidrogénő karbonát tartalmú víz egyre mélyebbre jut, egészen az úgynevezett vízzáró rétegekig. Ezt nevezzük karsztvíz szintnek.⁽¹⁴¹⁾

Azokat a vizeket, amelyek a föld alatti útjaikat karsztosodó kőzetben folytatják mészkő és dolomit rétegeken haladva keresztül, karsztvizeknek nevezzük. Külszíni megjelenésük a karsztforrás. A beszívárgó csapadékvíz egyidejű vegyi, oldó és korrodáló hatása a víztömeg sebességével és koptató hatásával együtt erodálja a kőzeteket és az abrasio folytán évezredek alatt kitágítja a réseket.

b) A barlangok osztályozása

A szpeleoterápia szempontjából a barlangok aszerint osztályozhatók, hogy milyen érzetet keltenek, ha bennük tartózkodunk:

Hidegérzet — ún. poláris vagy szubpoláris, általában magashegységi, jéggel kitöltött barlangok ezek. Magyarországon ilyen jellegű barlang nincs.

Hüvösérzet — mérsékelt övi, kontinentális. Ezek pl. a középhegységi magyarországi karsztbarlangok. A légzőszervi megbetegedések gyógyításában alkalmazhatók.

Komfortérzet — mediterrán és nedves szubtrópusi területek. Idetartoznak a hűvösebb éghajlati övek termálbarlangjai is.

Melegérzet — a trópusi éghajlati övre jellemző. Ilyenek a magas hőfokú termálbarlangok.

Ahány barlang, annyiféle mikroklíma létezik, ami tehát függ a barlangi légáramlás mértékétől, a felszíni viszonyoktól, a barlang vizétől. A stabil barlang-hőmérséklet megszünteti az időjárás frontok okozta meteoropátiás tüneteket. A barlangi levegő magas relatív páratartalma a levegőben lévő aeroszol lehetőséget jelent arra, hogy a számos jelenlévő mikroelem, pl. magnézium, kalcium, jód bejusson a légutakba és ott a hörgők nyálkahártyáira úgy hassanak, hogy gyulladásgátló és görcsoldó hatásuk érvényesülhessen és fokozódjon a nyál- és nedv-elválasztás. A barlangi levegő *öntisztító hatással* rendelkezik. A por- és csíraszemcsék a levegő relatíve magas páratartalma miatt kicsapódnak. Az uralkodó savanyú vegyhatás pedig a baktériumok szaporodását gátolja.

c) A barlanggyógyászat helyzete Magyarországon

A barlangterápia több évtizedes múltra tekint vissza, alkalmazási területe egyértelmű, a légzőszervi, valamint asztmatikus betegek kezelése esetén kitűnő hatású, ahol a gyógytényező az alacsony magtartalmú levegő.

Az Egészségügyi Minisztérium által minősített gyógybarlangjaink: Jósvafő, Tapolca, Abaliget. Befogadóképességük igen szerény. Budapesten kezdeti vizsgálatok folynak a Malomtó barlang és a Gellérthegyi tó alkalmazási lehetőségeiről.

Hazánkban több, mint 1500, két méternél nagyobb üreg van. Méretei alapján több, mint 90 lenne alkalmas gyógyászati felhasználásra, azonban a genetikai, morfológiai és klimatikai tulajdonságok alapján 20–25 érdemes a gyógyidegenforgalmi fejlesztésre.

Magyarországon a gyógyhatást nyolc barlang hosszabb idejű és 80 barlang időszakos vizsgálata alapján rögzítették.

A fejlett urbanizáció, a civilizációs és ipari ártalmak szükségessé teszik, hogy további lépéseket tegyünk gazdag karsztlehetőségeink felhasználására. Az idegenforgalom jól megközelíthető, természetes, látványosságokban gazdag területeket képes értékesíteni, ahová minden nehézség nélkül, akár utcai ruhában is be lehet menni. Ezek a bel- és külföldi turistáknak egyaránt érdekesek. Magyarországon a barlang látogatóknak csupán 10 %-a külföldi, míg ez pl. Jugoszláviában és Ausztriában 40–70 %-os arány. (42, 146)

Lehetőségeink pedig nagyok. Így pl. Aggtelek, a lillafüredi Anna és István barlangok, a miskolctapolcai Tavasbarlang és Abaliget csodálatos látnivalókat kínálnak a turistáknak. Budapest területén több barlangrendszer érdemes egy-egy kirándulásra, így Pálvölgy, Szemlőhegy aragonit-barlangja és a Várhegy is. (44, 131, 151)

Az aggteleki barlangban, ami egyúttal Európa legnagyobb cseppkőbarlangja, a határos megvilágításon kívül rendszeres hangversenyek várják a látogatókat. A Pálvölgyi barlang nevezetessége, hogy az ibolyántúli sugarak segítségével fantasztikus színárnyalatokat mutató, lumineszkáló hatás érhető el.

A miskolctapolcai tavasbarlangban nagyobb az idegenforgalom — lényegében a termál- és gyógyturizmus miatt — mint pl. Aggteleken. A Várbarlangban a magyar történelmet bemutató izgalmas hatású panoptikum tekinthető meg.

d) A barlangterápia legfőbb hatótényezői (140)

1. Portalanság, izgató és egyéb anyagok ingerkeltésének kizárása,

2. Bakteriális és virális sterilitás, újrafertőződés lehetőségének kizárása,
3. Penészgombák esetleges antibiotikum produkciója – antibiotikus effektus,
4. A barlangi légtér átlagosnál magasabb széndioxid tartalma: a légzés mélysége emelkedik, az anyagcsere aktivitás nő.
5. A földalatti környezet hűvössége (10°C)
6. Folyamatosan reprodukálódó aeroszol oldott ionjai: görcsoldó, gyulladásgátló, nyákoldó és fertőtlenítő hatás,
7. Hőmérsékletváltozások hiánya: stresszhatások kiküszöbölése,
8. Légáramlások hiánya,
9. A levegő magas relatív nedvességtartalma: a szervezet megnyugtatósa.
10. Gyors légköri frontok, elektron barometrikus változások hiánya: neuroendokrin szabályozás,
11. A karsztbarlang megnövekedett radongáz tartalma (alfa-sugárzása): a biológiai ritmus helyreáll.
12. A felszíni sugárzásokban való szegénység (Faraday-kamra hatás): a vegetatív idegrendszer tónusa helyreáll.
13. Mozgáshiányos környezet, csend.

Mivel a növekvő széndioxid-tartalom (0,1–0,3 %) igazgatja a légzőközpontot, a légzés mélyül. A barlangi levegőre egyébként is jellemző a magas negatív ionizáció. Ez még jobban megemelkedik radioaktív anyagok jelenlétében. Mindez közvetlen élettani hatást jelent, mégpedig úgy, hogy elősegíti az egyébként pozitív töltésű szemcsékkel szennyezett levegő tisztulását. Fokozódik a nyák-kiválasztás a hörgőrendszer öntisztító tevékenységének köszönhetően. (152)

A barlangkúrák jellegzetessége, hogy *nincs mellékhatásuk*. A gyógytényezők hatékonyságának magyarázata abban lelhető, hogy a levegő tiszta, hiszen a levegő-részecskéék, a magok száma – a városi levegő 1000 db/cm^3 feletti számával ellentétben – a barlangokban, a föld alatti üregekben még száznál is kevesebb.

A levegő relatív páratartalma a 100 %-ot is eléri. Így a belélegzett levegőben a légutak felső szakaszán a nyálkahártyán megtapadnak az ásványi anyagok és így nem kerülnek a szervezetbe.

A pára-kondenzátum kedvező összetételéből eredően a magas kalcium-tartalom *gyulladáscsökkentő hatású*. Hasonló hatás mutatkozik a sóbányákban is. A só párolgása miatt az állandó hőmérséklet általában 10°C . Kitűnő hatású mozgásszervi megbetegedések esetén. A levegő széndioxid-tartalma 0,1–0,3 % fölött van. Ez fokozza a légzőközpont aktivitását, a tüdő légcseréjét, a magas negatív ionizáció biológiai hatása pedig a szennyezett levegő öntisztulása.

e) A barlangterápia módszerei, javallatai

A barlanggyógyászat nehezen vívott ki magának helyet és valódi elismerése még ma sem történt meg. Horváth T. szerint „a barlangterápia nem csodaszer, nem pótolhat hatásos gyógyszereket, eljárásokat, nem csökkenti az igényeket a terápiás és egyéb nyitott kérdések megoldása után, de káros mellékhatásoktól mentes kiegészítő eljárásnak tartjuk a krónikus, nem specifikus légzőszervi betegségek kezelésében.” (137)

A barlangterápia alkalmazása csak bizonyított környezeti alkalmasság mellett lehetséges. A szpeleoterápia előtt klimamérési vizsgálatok szükségesek. Ismerni kell a hely mikroklímáját, amely függ külső tényezőktől, így a barlang feletti klímától, a tengerszinttől való távolságtól, a barlang méreteitől, nyitottságától. A belső tényezők a légkör mikroklímája, annak fizikai, kémiai, bioklimatológiai paraméterei, valamint a barlang morfoló-

giai és genetikai adottságai. A barlangi levegő hőmérséklete indikátora a barlang terápiás alkalmazhatóságának. A felszíni levegő hőmérséklete az adott térszín földrajzi szélességtől, tengerszint feletti magasságtól, és az óceánoktól való távolságtól függ.

A barlangok *hőmérséklete viszonylag konstans tényező*. Barlangi körülmények között a légáramlás mértéke és iránya a felszíni és barlangi tényezők fajsúly különbségétől is függ.

A barlang az egészséges és a beteg ember számára gyakorlatilag *ingermentes terület*. A barlangi levegő vizsgálata alapján megállapítható, hogy az állandó gázok, így a nitrogén és az oxigén aránya megegyezik a felszíni légtömegek gáznemű alkotóinak arányával. A különbség az úgynevezett változó gázok arányaiban (pl. a CO₂ mennyisége magasabb, a nitrít és a nitrát, valamint a kénszármazékok alacsonyabb mértékben vannak jelen, mint a szabad légtérben) van. Az ionok közül a kalcium és a magnézium jelenti a döntő tényezőt. A barlangi aeroszol olyan kolloid rendszer, amely oldott közetanyagot tartalmaz a víz-cseppekben, nagysága 10–50 mm. A természetes, zárt, nedves barlangok mikrobiológiai szempontból porcsira- és allergén-mentesek, vagyis sterilek.

18. A termál-, gyógyturizmus és a természetvédelem kapcsolata

A XX. század gondolkodó emberének, a civilizáció és a technika áldásaival sújtott emberiségnek ma az egyik legfőbb feladata a természeti környezet megőrzése.⁽²¹⁾

A természet védelme – illetve annak hiánya – világszerte a politikai zavargások egyik oka. Az érintetlen környezet fenntartása az idegenforgalom újabb és újabb szegmensének igénye. Ma az egyik legnagyobb gondunk, hogy a természeti táj és a civilizáció megtalálja azt az arányt, amit a társadalmi értékrend megkövetel és a táj-, a régió tűrőképessége elvár. Természeti környezetünk óvása létünk alapja, hiszen a természet az emberiség fejlődésének bölcsője. A turizmus csak a természetvédelemmel összekapcsolódva funkcionálhat, mert az idegenforgalom léte éppen a természeti környezet érintetlenségének a függvénye is. Ez is alátámasztja azt az elvárást, hogy környezetünket, a természetet óvjuk, ápoljuk, gondozzuk.

A technika fejlődése nem sok figyelmet szentel a környezetvédelemnek.⁽²³⁾ A változásoknak, amelyek a turizmus fejlődésével együtt járnak, mindig olyan irányúaknak kell lenniük, amelyek a természet örök körforgásában, egyensúlyi helyzetében nem okoznak kárt; más ipari hatástól eltérően éppen a javítási készségben kell jelentkezniük.^(24,41) Ezért szükséges pontosan meghatározni a létesítmények, illetve idegenforgalmi célpontok és gyógyhelyek telítettségének optimumát, s azt a módszert, ami az idegenforgalmi létesítmények tájba illeszkedését maradéktalanul megvalósítja, szavatolja.

Környezetünk épsége, minősége, szépsége szigorú előírásokat, nagyobb gazdasági figyelmet és tisztességet követel. Az idegenforgalom s azon belül a gyógyturizmus nem tűrheti a táj kizsákmányolását. A termálvíz-készletekkel való optimális, racionális gazdálkodás, a következő nemzedékek sorsáért való aggodás legyen mai munkánk, terveink alapja!

A természetvédelmi területek az idegenforgalom vonzerői közé tartoznak. Kialakításuk, fejlesztésük a turisztikai koncepció része, alapja. A turizmus számos hatása közül ismertek a fogadóterületre nehezedő gondok, problémák. A látogatott helyek környezeti viszonyait az idegenforgalom jelentősen befolyásolja. A turizmus és a környezet hatása kölcsönös. Minél nagyobb az idegenforgalom mértéke, annál nagyobb a környezetet érő megterhelés. Mindez a vonzerőadottságok függvénye is.

a) A turizmus és a környezet védelme

A termál- és gyógyturizmus csak akkor és csak úgy működhet, ha a környezetet megőrzi, értékeit óvja. A turizmus feladata, hogy a környezet szépségét, egyediségét a látogatóknak bemutassa és ehhez a lehetőséget is megteremtse. A környezetet ilyen jótékonyan befolyásoló tevékenység az idegenforgalom piacán többszörösen megtérül. A turizmus létesítményei mellett, hogy az emberi igényeket a legmagasabb szinten kívánják szolgálni, a természet szerves részeként ajánlatos funkcionálniuk. A környezetkárosítás ellentmond a turizmus elveinek és követendő gyakorlatának, hiszen ugyanazok a tényezők – természeti és tájképi adottságok, kulturált környezet, csend, nyugalom, víz és levegő tisztasága stb. – éltetik, s jelentenek megfelelő értékesítési feltételt, mint a környezet és a természetvédelem elvárásai.

Minden terület, amit az idegenforgalom elér, nagyarányú fejlődés lehetősége előtt áll, ami a természeti környezetre is pozitív hatását. Természetesen az új munkaalkalom teremtésével népességnegtartó és lakossági elosztásra dekoncentrááló hatással is van⁽¹²⁵⁾

A termál- és gyógyturizmus céljára alkalmas területek hasznosításakor figyelembe veendő, hogy ezek esetleg más célra is hasznosíthatók. Az idegenforgalmi központok kialakításánál, a terület megtervezésénél tudatosan kerülendő, hogy akár az ipar vagy a mezőgazdaság akadályozza az idegenforgalom érvényesülését. A termál- és a gyógyturizmus szempontjából lényeges, hogy a fogadóképesség kiépítésének optimális határa van: egyrészt a színvonalcsökkenés megakadályozása, a gyógyulás, a pihenés megteremtése, másrészt a romboló hatású túlzásfoltosság elkerülése érdekében.

A környezet- és a természetvédelem az idegenforgalmi fejlesztés feltétele. Csak a lég- és vízszennyeződés mértékének csökkentése, a közlekedési lehetőségek optimális szintre emelése mellett működhet kedvező eredményességgel.

A termál- és gyógyturizmusnak egyaránt érdeke, létének feltétele a természeti táj védelme, a nemzeti parkok, a tájvédelmi körzetek megóvása. Csak a természet ökológiai eltartó képességének megőrzésével számoló idegenforgalomnak van létjogosultsága. A környezet tisztéletbentartása ugyanakkor a jövő nemzedék örökségének védelme is.

b) Mit kell védeni?

Azonos hangsúlyt érdemel a *levegő tisztaságának* védelme, a zajártalom csökkentése, a növény- és állatvilág, valamint az eredeti domborzati viszonyok megőrzése. A felszíni és a felszín alatti *vizek* tisztaságának megóvása a gyógyturizmus Achilles pontja. Mindezek együtt biztosíthatják a gondozott, nyugalmas, eredeti környezet megteremtését. A szórakozási és a kulturális lehetőség megteremtésével – megfelelő hévíz adottság és klíma mellett – a gyógyturizmus célpontja lehet az ajánlott terület.

A *gyógyhelyi környezet* védelmében elsődleges feladat a források védelme. Az ásvány- és gyógyvizek fizikai tulajdonságának, vegyi összetételének állandó ellenőrzése, a forráshozam biztonságos és egyenletes tartósítása, a környezet higiénéjének fenntartása, nemcsak a víz védelmét jelenti, hanem a táj szerzetét is. Éppen ezért a gyógyhelyek övezetében a kiszolgáló létesítményeken kívül más nem is épülhet. Csak így teremthető meg a korszerű, a természet erőire támaszkodó gyógykezelés, amely csak megfelelő körülmények mellett, a feltételek meglétével és a környezetvédelemmel együtt valósítható meg.

A természet- és a környezetvédelem szempontjából a felhasznált termálvizek további biztosítása, kezelése komoly probléma. Az elfolyó víz hőmérséklete még annyira magas, hogy az elvezetés során a befogadóban jelentkező hőmérséklet-emelkedés ökológiai szempontból az ott lévő állat és növényvilágra rendkívül veszélyes. Így például a szulfát tartal-

mú vizekben, a szulfátredukáló baktériumok miatt, toxikus szénhidrogének képződhetnek a magasabb ammoniumszint hatására. A magas nátrium tartalom elszíkesíti a talajt, és szűkíti az öntözési lehetőségeket.

A hévizeket mégis valamilyen módon el kell vezetni! Ha a vízfolyás hozama megfelelően nagy és nem öntöző csatornáról van szó, kellő mértékű elkeveredés mellett a közvetlen élővízfolyásba való vezetéskor sem borul fel a biológiai egyensúly. A belvizcsatornák elvezetés szempontjából akkor jönnek szóba, ha hozamuk jóval meghaladja a termálvíz mennyiségét. Az agrárkultúra védelmét szolgálja a víz átmeneti tározása és az öntözési időn túli leengedése. Emellett még a felszín alá való visszasajtolás emelhető ki, mint környezetóvó módszer, mert ezen az úton sem a felszíni vizek szennyeződése, sem a talaj minőségének romlása nem következhet be, sőt a réteg nyomásának fenntartásával lehetővé válik a folyamatos vízkitermelés.

Az állóvízbe vezetés és a szikkasztás talajvízrontó hatása miatt nem korszerű módszer.

A vizet a visszavezetés előtt ajánlott tisztítani; az ásványi komponenseket lehetőség szerint vissza kell juttatni a vízbe, mégpedig az ismert eredeti mennyiségben.

Egyes számítások szerint Magyarországon évente mintegy 700 km³ szennyvíz elvezetése a feladat. A természetes öntisztulás csak tizenötszörös tisztavíz felhasználásával oldható meg, ezért olyan fontos, égetően napi feladat az ipari hulladékok és a szennyvizek kezelése.

Az energiatakarékosság szempontjából is lényeges, hogy a geotermikus erőművek által termelt villamosenergia tizenötödrészébe kerül a kőolajtermékek felhasználásával nyert energiának. A nem megfelelő bányaművelési módszerek a hőforrások tartalékainak pusztulását jelenthetik.

IV. MAGYARORSZÁG GAZDASÁGI ÉLETÉNEK ÉS IMAGE—NAK GAZDASÁGI KAPCSOLATA

1. A gazdasági élet és az idegenforgalom kapcsolata

•Az idegenforgalom devizabevételei fontos szerepet játszanak külgazdasági egyensúlyunk megteremtésében. A Magyar Köztársaság gazdaságpolitikájában egyre nagyobb szerepet tölt be a turizmus és a turizusból származó bevételek.

•Az 1970-es évek második felétől érvényes az az állami koncepció Magyarországon, amely az aktív, azaz a külföldi beutazó turizmust a nemzeti jövedelem tudatos gyarapítására kívánja felhasználni. Ennek feltétele, hogy összehangolt szervezéssel és fejlesztéssel, az ország meglévő idegenforgalmi adottságait hasznosítsuk, illetve újabb vonzerőket fedezzünk fel és ismertessük meg a világgal, állandóan bővülő, az igényeket figyelembevevő fogadóképesség birtokában.

•Az idegenforgalom, azon belül a termál- és gyógyturizmus gazdasági jelentőségét még jobban aláhúzza az a tény, hogy az idegenforgalom az áruexportnál *jóval gazdaságosabban* termeli ki a devizát.

•Az idegenforgalom a magyar gazdaságban is sokkal jelentősebb szerepet játszik, mint ahogy ezt az ágazatot társadalmi közfelfogásunk kezeli és értékeli. Hazánk részesedése a világ turizmusából mennyiségi oldalról nézve már ma is kiemelkedő (a lakosság lélekszámát figyelembe véve, az első tíz ország között foglalunk helyet), bevételi részesedésünk azonban ennél egy nagyságrenddel kisebb (a világ összes turista érkezéseiből 4,5 %-kal, a bevételekből 0,45 %-kal részesedünk!).

•Az idegenforgalmat közfelfogásunkban, gyakran a gazdaságpolitikában és az állami irányítás szintjén is leegyszerűsítéssel kezelik és többnyire a szállodaiparral, illetve a vendéglátással azonosítják. Pedig az idegenforgalom a gazdaság talán legkomplexebb ágazata, amelynek erőteljes kisugárzása van az egész gazdaság fejlődésére, a társadalom egészére, sőt az ország nemzetközi elismertségére is.

Az ágazat *fejlesztése*, fejlődési lehetősége nem csupán a szállodai, camping és fizetővendégszolgálati férőhelyek számával és minőségével, továbbá a kiskereskedelmi és vendéglátóipari szolgáltatások színvonalával hozható közvetlen kapcsolatba, hanem ugyanilyen szorosan összefügg az úthálózat, a közlekedés, a hírközlés korszerűségével; az *egészségügyi ellátás színvonalával*, a környezetvédelem minőségével, az un. lakossági szolgáltatások teljes skálájának színvonalával, az oktatás és kultúra helyzetével, a belföldi forgalomban megjelenő ipari és mezőgazdasági termékek (főként fogyasztási cikkek) színvonalával; a közrend, közbiztonság helyzetével; a természeti adottságokkal való gazdálkodás színvonalával; a nemzeti értékek megőrzésének színvonalával, a műemlékvédelemmel, az érvényes vám, deviza, adószabályokkal, ... stb. Mindebből a korántsem teljes körű, de azért az összefüggések széleskörűségét megfelelően érzékeltető példaszzerű felsorolásból is jól látható, hogy az idegenforgalom olyan *interszektoralis*, ugyanakkor *önállóan is értelmezhető* és saját értékrenddel is rendelkező *komplex rendszer*, amely mintegy átszövi a jelenlegi igazgatási strukturát, azaz irányítási aspektusból egyetlen tárca keretei közé sem zárható be a komplexitás jelentős sérelme nélkül.

Ez a komplexitás ugyanakkor nem csupán annyit jelent, hogy az ágazat igen széles koordinációs felületen érintkezik más gazdasági, humán és igazgatási szektorokkal, hanem egyben egy önálló értékrend megjelenítője is, amely a kapcsolódó területeket egy sajátos prioritásrendszer szerint rendezi össze. Pl. nem a hazai fogyasztási igényekből indul

ki, a kultúra egyetemes értékeit keresi, a turizmus csomópontjai köré rendezi a fejlesztéseket, a nemzeti vagyonnal való gazdálkodást új aspektusokkal gazdagítja stb.

Mіндеzen tulajdonságai miatt sajátos érdekharmonizáló, optimalizáló szerepkört is betölthet, ezt a funkcióját azonban még nem ismerték fel kellő mértékben.

2. Az idegenforgalom a jövő ágazata

Számos objektív tényező, köztük az ágazat komplexitása és sajátos érdekharmonizáló szerepköre azt mutatja, hogy a szerkezetátalakítás egyik kulcsszereplője és ilyen értelemben a jövő egyik húzó ágazata éppen az idegenforgalom lehet. Ez az állítás több oldalról is alá-támasztható:

Az idegenforgalomban rendkívül *nagy kiaknázatlan gazdasági lehetőségek rejlnek* a forgalom mennyiségi növekedése nélkül is. A világturizmusból való mennyiségi részesedésünk és bevételeink közötti rés ugyanis közel tízszeres, ami azt jelenti, hogy ugyanilyen forgalomból átlagosan csaknem egy nagyságrenddel nagyobb bevétel is kitermelhető lenne.

Az idegenforgalom *jövedelemtermelő képességének* a nemzeti jövedelemből való részesedésének rohamos növekedése és ennek megfelelően a gazdasági szerkezetben való látványos előretörése általános világtendencia.

Nemzetközi tapasztalatok bizonyítják, hogy számos gazdaságilag elmaradott, illetve fejlődési nehézségekkel, válságjelenségekkel küzdő országban (így pl. Spanyolország, Görögország, Törökország) elsősorban az idegenforgalom kiemelt és gyors ütemű fejlesztése volt a *gazdasági kiemelkedés* legfőbb hajtóereje, elindítója.

Az idegenforgalom fejlődésének rendkívül *erős pozitív kisugárzása* van a gazdaság egészére, sőt általában a társadalom fejlődésére is:

- Vásárlóerő kiáramlása nélkül *bővíti a belső piacot* és ennek a sajátosságának különösen a szerkezetátalakítás kezdeti szakaszában van kiemelkedő jelentősége,
- igényesebb fogyasztót importál a belső piacra és ezen keresztül *kikényszeríti a szolgáltatási struktúra és a minőség fejlesztését*,
- *képes felszívni* a szerkezetátalakítás következtében más ágazatokból kiszoruló *munkaerőt*,
- az idegenforgalom fejlődése a *termelő és a szolgáltató ágazatok széles körének teremthet fejlesztési lehetőségeket*, mégpedig olyan színvonalon, amelyet a közvetlen export vonatkozásában is hasznosítani lehet
- az idegenforgalom olyan termeltető ágazattá nőheti ki magát, amely a *legfejlettebb exportpiacok követelményeit testközelbe hozza a hazai termelők számára*. Egy-egy idegenforgalmi csomópont így nem csupán a szolgáltatók, hanem a termelők számára is komoly fejlesztési lehetőségeket rejt magában, amelynek egyben – túl az idegenforgalom közvetlen munkaerő felszívó képességén – munkahelyteremtő szerepe is lehet
- olyan termékeknek, szolgáltatásoknak is *kvázi export lehetőséget nyújt*, amelyek egyébként nem lennének versenyképesek, ugyanakkor pozitív irányban motiválja is ezek versenyképességének növekedését,
- az idegenforgalom révén elfogyasztott termékek és szolgáltatások olyan *extra-profitot termelnek*, amelyek a közvetlen export hasznát nagyságrenddel meghaladják,
- *ösztönzi, illetve kikényszeríti a lakossági és termelői infrastruktúra fejlesztését*, aminek leromlott állapota az egész szerkezetátalakítási program egyik szűk keresztmetszete,
- segíti, illetve *kikényszeríti a környezetvédelmi szempontok előtérbe kerülését* olyan esetekben is, amikor azokat a közvetlen gazdasági érdekek eltakarják (tájvédelem, vízvé-

delem, levegőtisztaság, zaj- és egyéb környezeti ártalmak), ugyanakkor saját érdekében ellensúlyoznia kell az idegenforgalom által okozott környezeti ártalmak hatását,

- az idegenforgalom relative nagy tőkeigényessége csak addig terheli az ágazat jövedelemtermelő képességének dinamikus növekedését, ameddig az alapvető infrastrukturális és létesítményi fejlesztések nem realizálódnak. Egy modern alaphálózat kiépítése után a *jövedelemtermelő képesség már rendkívül alacsony befektetéssel is erőteljesen növelhető*,
- befektetéseinek döntő többsége infrastrukturális jellegű, illetve ingatlanokba történik, amelyek egyértelműen a nemzeti vagyoni hatékony gyarapítását szolgálják. Az infrastruktúra fejlesztésének megtérülése a társadalom egészében kimutatható, így nem csupán az idegenforgalom céljait szolgálja, az ingatlanba történő befektetések pedig a világon mindenütt a legbiztosabbak, és legértékállóbbak. Ennek következtében az idegenforgalom fejlesztésének az átlagosnál jóval kisebb kockázata van és a tévedések lehetősége is sokkal kisebb, mint bármelyik hagyományos termelő ágazatban,
- az idegenforgalom olyan adottságokat is képes hasznosítani (pl. relative olcsó ingatlanárak, infrastrukturális szolgáltatások, munkaerő), amelyek sem a hazai, sem a *nemzetközi piacon egyébként nem hasznosulnának*,
- az idegenforgalom ideális terepet biztosíthat a *különböző tulajdonformák együttműködéséhez, a magántőke széles körű hasznosításához, a társasági formák elterjedéséhez és a külföldi tőke beáramlásához*,
- megteremti, illetve növeli a természeti, természetföldrajzi adottságok, kulturális, történelmi, műzeális, építészeti és más *nemzeti értékek jövedelemtermelő képességét* és általában a kedvező adottságaink sokoldalú hasznosításának lehetőségeit,
- *hozzájárulhat a szociálturisztikai, belső üdültetési és más idegenforgalom számára is hasznosítható kapacitásokban* (SZOT üdülők, különböző állami és társadalmi szervezetek létesítményei, vállalati üdülők, vendégházak, oktatási intézmények stb.) rejlő kihasználatlan lehetőségek feltárásához és *hasznosításához*,
- *meggyorsíthatja az egészségügyi, továbbá a kulturális ágazatok fejlesztését*, mert kikényszeríti az e területeken mutatkozó lemaradás felszámolását az idegenforgalom által preferált régiókban,
- ösztönzően hat a *pénzügyi szolgáltatások* elengedhetetlen fejlődésére,
- *növeli az ország nyitottságát*, elősegíti más népek szokásainak, kultúrájának, nyelvének megismerését és előmozdítja hazánk egyre szélesebb körben történő megismertetését is más országok polgárai számára. Ezzel jobb feltételeket teremt a nemzetközi gazdasági, kulturális, politikai kapcsolatok fejlesztéséhez,
- az idegenforgalom – miután a vendéget helyezi érdeklődése középpontjába – olyan „embercentrikus” ágazat, amely a humán értékek felértékelődéséhez is hozzájárulhat, így társadalom-szociológiai értelemben is pozitív hatást fejt ki (elidegenedés, nacionalizmus és más kedvezőtlen hatásokkal szemben),
- egyetlen termelő ágazat sem képes a *társadalom olyan széles körű részvételét* biztosítani és érdekeltiséget teremteni; tehát szinte a társadalom egészét mozgásba hozni céljai megvalósítása érdekében, mint az idegenforgalom,
- ugyancsak kevés ágazatban lehetséges az ágazati, regionális, népgazdasági és össztársadalmi érdekeket olyan *kis surlódási, ütközési felület* mentén összehangolni, mint az idegenforgalom esetében.

Az idegenforgalom tehát olyan ágazat, amely egyszerre lehetne a gazdasági szerkezet átalakításának elindítója, fő iránya, folyamatos indukálója, előrehaladásának fokmérője, de ugyanakkor feszültségeinek levezetője is.

3. Vonzerő-elemek és image

A turizmus kialakulásának egyik feltétele, nagyban meghatározója az adott terület idegenforgalmi vonzereje.

Magyarország centrális földrajzi fekvésű, nyitott piacgazdálkodást folytató, közepesen fejlett gazdaságú ország. Nyersanyagokban, energiahordozókban készletei szerények. Ez megköveteli, hogy nemzeti jövedelmének mintegy felét külföldi piacok segítségével, külkereskedelmi csatornák révén szerezze be.

Az utóbbi két évtized politikai-gazdasági mozgásai, a világgazdaságban bekövetkezett változások, az energiahordozók árának emelkedése, a politikai diszkriminációk sorozata, a mezőgazdasági túltermelés, a protekcionizmus az elbírálásban — olyan események, illetve tendenciák, melyek az ország gazdasági lehetőségeit — a belföldi gazdaságpolitikai tévedéseken és gazdaságpolitikai hibákon túl — erősen csökkentették. Az idegenforgalom a gazdaságnak azon — lényegében egyetlen — ága, amely ebben a helyzetben is dinamikusan fejlődik és a gazdaság húzó ágává léphet elő. A turizmus fejlődését hazánkban a Helsinkimegállapodás szellemében folytatott idegenforgalmi politika határozza meg. Ez megköveteli turisztikai adottságaink feltárását, felismerését, hasznosítását, a fogadóképesség fejlesztését.

Magyarország egyetlen *abszolút versenyképességgel* rendelkező vonzereje Budapest. Ennek oka a város egyedülálló földrajzi fekvése, természeti környezete, történelmi, kultúrtörténeti nevezetességei, világvárosi színvonala és nem utolsósorban termálvíz kincse.

A *relatív vonzerő* is feltételez nemzetközi versenyképességet. Ilyen Közép-Európa legnagyobb édesvízi tava, a Balaton. Ugyancsak ide sorolható a *Duna-kanyar, amely művészettörténeti értékekben gazdag kiváló kirándulóhely és egyedülálló természeti együttes. Elhelyezkedése is szerencsés, hiszen közel van Budapesthez. Ebbe a kategóriába tartoznak gyógyhelyeink is.*

Magyarország nem rendelkezik a „hagyományos” turizmusban elvárt vonzástényezők mindegyikével, s ami van területileg az sem egyenletes eloszlású. Az ország idegenforgalmi adottságai önmagukban nem képeznek abszolút vonzerőt, de néhány adottság együttes megjelenése egy sor speciális lehetőséggel párosulva jó feltételként értékelhetők. Együtt alapozzák meg az ország közepesnél jobb helyét az európai idegenforgalomban.

Természetföldrajzi adottságainak köszönhető a történelmi borvidékek világhíre, a vadászat, a gasztronómia, a termálvíz különleges idegenforgalmi értéke.

Egy ország image-ának egyik legfontosabb alapja a turisták utazási motivációja, az a kép, ami eszükbe jut róluk. Mielőtt valaki hozzánk látogat számos információt „gyűjt be”, ezen belül igen nagy jelentőségű a személyes tapasztalatokon alapuló ún. szájpropaganda. A Magyarországgal kapcsolatban, mint előzetes *image* alkotó, komoly tényezőként szerepel pl. a természeti szépség, a magyaros vendégszeretet, a kulturális élet és a történelmi múlt.

Magyarország *tény image*-ában lényegében mindaz szerepel, ami az ország vonzerejeként is szerepet játszik. Itt az egyik legfőbb motívum a lakosság vendégszeretete. A kép kiteljesedését a magas színvonalú konyhaművészet színesíti. Ehhez csatlakozik a zenei élet, a népművészet, az építészet, a tudományos élet évszázadok óta kialakult kedvező megítélése. Lényeges, hogy az országról kialakult kép egyik jelentős eleme a vidéki városok kedvező értékelése.

Az országnak világszerte romantikus image-a van. A magyarokról széles körben elterjedt, hogy szeretnek enni, inni, imádják a cigánymuzsikát és szerelmesek a lovakba. Igény van a „csikós, gulyás, fokos” romantikára, amit ki kell elégíteni, de közben bemutathatók

MAGYARORSZÁG IDEGENFORGALMI VONZÓERŐVEL RENDELKEZŐ HELYSÉGEI

MAGYARORSZÁG LÁTOGATOTTABB TERÜLETEI

az
gy
re
4.
a)

gy
fec
hív
for

les
Pia
ség
kép

hoz
am
kép
felz
gal

zell
mír

talá
- a
c
- é
s
- n
t
h
- a
é
- ú
n
- a
- n
J
gaza
foly
A
lődh
tani
gati

az ország tájai, emlékhelyei, kulturális értékei. Ily módon a szórakozás, a pihenés, a gyógyulás, a kikapcsolódás során kialakíthatjuk a vendégben azt az ország-image-t, amit szeretnénk.

4. Magyarország idegenforgalmi lehetőségei

a) Új kihívások, tendenciák

Nemzetközi környezetünk társadalmi, politikai és gazdasági változásai jelentős hatást gyakorolnak az idegenforgalom fejlődésére; ugyanakkor a világ idegenforgalmában is felfedezhetők karakterisztikus változások, új tendenciák. Mindezek együttesen komoly kihívást jelentenek, de egyben csaknem beláthatatlan perspektívát is kínálnak az idegenforgalom fejlődése számára.

Az egyik legnagyobb kihívás minden bizonnyal az „Egységes Európa” megteremtése lesz. Ennek első lépéseként már 1992-ben nagy valószínűséggel létrejön az Egységes Közös Piac, amely a tagországok, illetve a csatlakozó országok számára a határok eltörlését, egységes jogi, gazdasági szabályokat, szabad munkaerő- és tőkeáramlást, egységes szakmai képzést, illetve minden területen egységes standardokat jelent.

Ez egyfelől előnyös lehet számunkra, ha alkalmazkodni tudunk ezekhez a szabályokhoz, mert részesei lehetünk egy olyan piacnak, amely nagyobb a szovjet, vagy akár az amerikai belső piacnál. Az új követelményekhez természetesen az egész gazdaság nem képes alkalmazkodni, hiszen a termelő ágazatok lemaradása olyan nagy, hogy a totális felzárkózás illuzórikus célkitűzés lenne még az ezredforduló környékén is. *Az idegenforgalom területén azonban van reális esély és lehetőség a gyors felzárkózásra.*

Másfelől viszont komoly hátrányokkal is jár, hiszen teljes jogú részvételünk aligha képzelhető el (ennek a belső feltételei is hiányoznak). Így Kelet-Európa (köztük hazánk is) mint célpont, körülményesebben lesz elérhető.

Általános *világtendencia*, amely összefügg az anyagi jólét, továbbá az *életszínvonal általános növekedésével*, hogy

- általában nő a kereslet az idegenforgalmi szektorban, a turizmus mennyiségi növekedése tartós tendencia,
- ezen belül az igények is növekednek, a szolgáltatások színvonala, komplexitása, ill. specialitása szempontjából,
- nő az aktív keresők szabadideje, ami mérsékli az idegenforgalom erőteljes szezonálisitását. Általánossá válik az ezredfordulóig az évi két hosszabb szabadság, illetve a hosszú hétvége, ami ugyancsak erőteljesen növeli a nemzetközi idegenforgalom jelentőségét,
- a turizmus természetes és elválaszthatatlan részévé válik az emberi életnek, amely az életminőség javítása a regenerálódás fő területe lesz,
- új rétegek kapcsolódnak be tömegesen az idegenforgalomba, s ez speciális új igények megjelenését is magával hozza,
- az utazás egyre inkább integráns részévé válik a tanulás, az ismeretszerzés folyamatának,
- nő a hivatásturizmus szerepe.

Jelentős hatást gyakorolhat a világ idegenforgalmára a *Kelet-európai országok politikai, gazdasági nyitottságának erőteljes növekedése* is, ami megállíthatatlan és egyre gyorsuló folyamat.

A turizmus hazánk helyzete és földrajzi elhelyezkedése miatt is jelentősen felértékelődhet, ha annak jelenlegi gazdasági, illetve bürokratikus gátjait képesek vagyunk lebontani. Hazánk nem csupán célországként, hanem hídként is szerepet játszhat a kelet-nyugati forgalomban, így a legdinamikusabb fejlődés lehetősége akár keletről is jöhetne.

Jelentős hatást gyakorol az idegenforgalom fejlődésére az 1995-re tervezett *Bécs–Budapest Világkiállítás*. Ez a hatás persze nem egyirányú, hiszen az idegenforgalom termékei egyben a világkiállítás attrakciói is lehetnek, miközben tovább erősíti magának az idegenforgalomnak piaci lehetőségeit.

A magyar idegenforgalom számára jó pozíciót jelent a fejlődéshez, hogy *Európa piaca sok szempontból telített*; ugyanakkor a kelet-európai országok is megnyitva kapuikat az egyben *új konkurrencia* megjelenését jelentik. Ebben a versenyben pedig kiemelkedő jelentősége van az alkalmazkodás gyorsaságának és minőségének, mert ez olyan induló előnyöket jelenthet, amely behozhatatlan az idegenforgalmi piacokért való küzdelemben.

Hazánk földrajzi fekvése is olyan adottság, amelyet eddig nem megfelelően hasznosítottunk és amely jelentősége miatt külön kiemelését érdemel. Csomópontja vagyunk az észak-déli, kelet-nyugati közlekedésnek, tehát olyan tranzitország szerepet töltünk be, amely egyfelől az idegenforgalom, másfelől az üzleti, szállítási, közlekedési forgalom szempontjából is számos eddig kiaknázatlan lehetőséget rejt magában. Mindez komoly bevételi forrást is jelenthet pl. az országúti, a vízi és a légiforgalom megfelelő „kiszolgálása” esetén (parkolók, pihenőhelyek, szervizek, átszálló állomások, bázisraktárak, kikötők stb.).

Különösen nagy tartalékaink vannak a vízi utak tekintetében. A vízi turizmus népszerűsége Nyugat-Európában egyre nő, a szervezett sporthajósok száma csak az NSZK-ban több, mint százezer fő. A Rajna-Majna csatorna megépülésével a Duna, amely nyolc ország folyója, ma bármely víziúttal Európában összeköthető. Erőteljes kihívás várható a kelet-nyugati tranzit forgalomban is, amelyre időben fel kell készülnünk.

A *tranzit idegenforgalom* megfelelő színvonalú kiszolgálása esetén az átutazó legközelebb már hosszabban tartózkodó vendég is lehet, azaz potenciális piacbővítést is jelent az ágazat számára.

5. A termál- és gyógyturizmus, mint image alakító tényező

– Magyarország vonzereje nem a klasszikus idegenforgalom kínálata, illetve nem csupán az. Nincs tengerpart, magas hegy, állandó napsütés, de még műemlékeink sem nemzetközi jelentőségűek. De azok a vonzerők, amelyek „működnek” a maguk helyén és módján a nemzetközi idegenforgalmi hírünket magas szinten tartják.

– *A termálkincsünk és gyógyvizeink más idegenforgalmi vonzerőinket is erősítik.* A fürdőzési, illetve gyógyulási szándékkal nálunk pihenők szívesen részt vesznek egyéb programokon, városnézéseken, amelyek számukra érdekeseek, tartalmasak. Ez az érdeklődés úgy is megvan, hogy az egyéb programokra érkezők számára is kellemes egy fürdőzés vagy gyógyvízkúra.

A termálturizmus esetében a hangsúly a szórakoztató pihenésen és kikapcsolódáson van – a teljes relaxáció megteremtésén – ami már image-képző tényező.

– Egy felmérés szerint a magyar lakosság 12 százaléka jelölte meg az üdülése céljaként a termálfürdőket, 16 százaléka pedig a gyógyfürdőt. Magyarország iránt érdeklődő külföldiek között a hozzánk látogatók 22 százaléka a termálfürdők miatt jön hozzánk, 50 százaléka pedig, bár más utazási célja van, programjába beiktatja a termál, illetve gyógyfürdő látogatást.⁽²⁰⁴⁾

– Az elemzések szerint a gyógyfürdők meglátogatása a minden tizedik megkérdezett válaszában, mint utazás motiváció szerepel. A termál- és gyógyvízkincsünk ma már *az ország legfontosabb vonzerői* közé sorolható. Nagyrészt az idegenforgalmi politika függvénye, hogy mekkora súllyal tálaljuk, kínáljuk, ajánljuk.

Bu-
ékei
gen-

iac
t ez
ő je-
elő-
ben.
zno-
k az
be,
zem-
éte-
ese-
(tb.).
erü-
őbb,
g fo-
elet-

öze-
lent

apán
znet-
mód-

für-
gyéb
dek-
für-

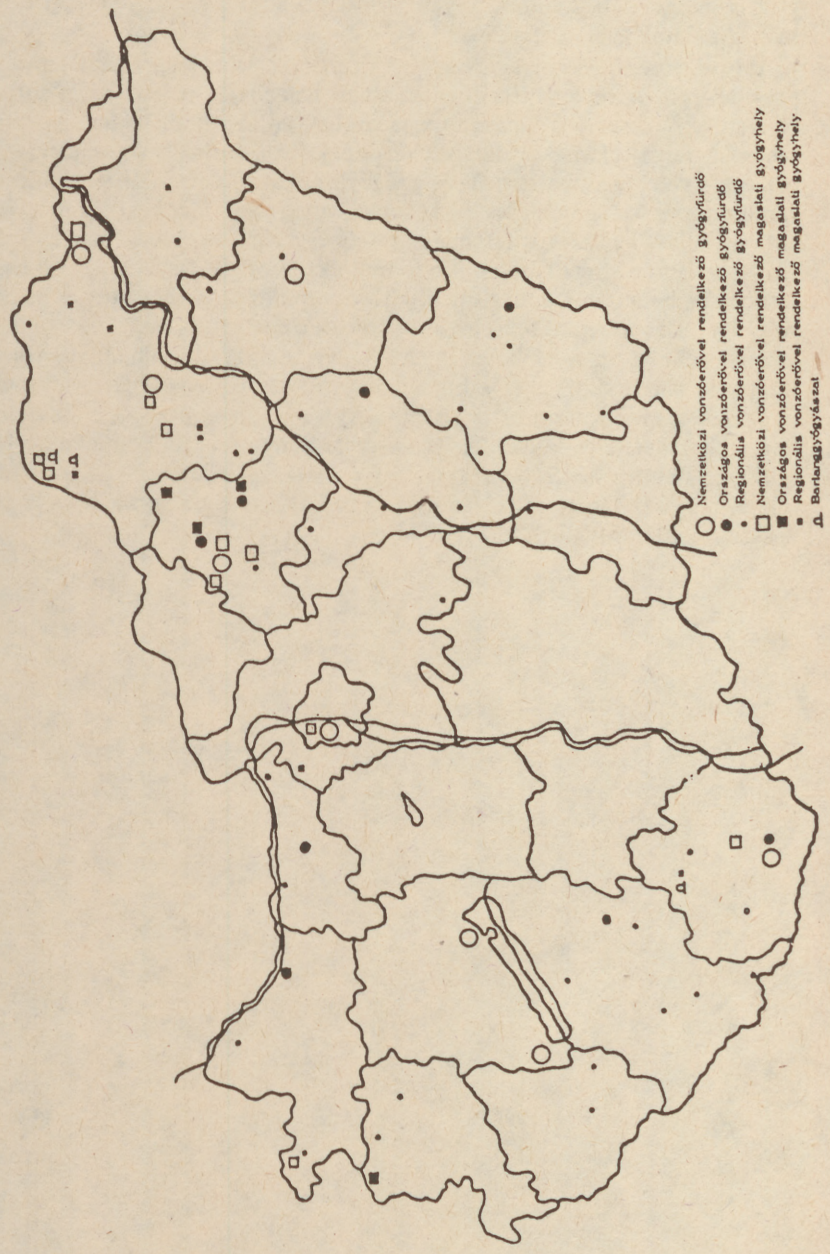
áson

ént a
kül-
ánk,
letve

t vá-
z or-
függ-

9. térkép

MAGYARORSZÁG GYÓGY-ÍDEGENFORGALMI VONZÓERŐVEL RENDELKEZŐ HELYSÉGEI

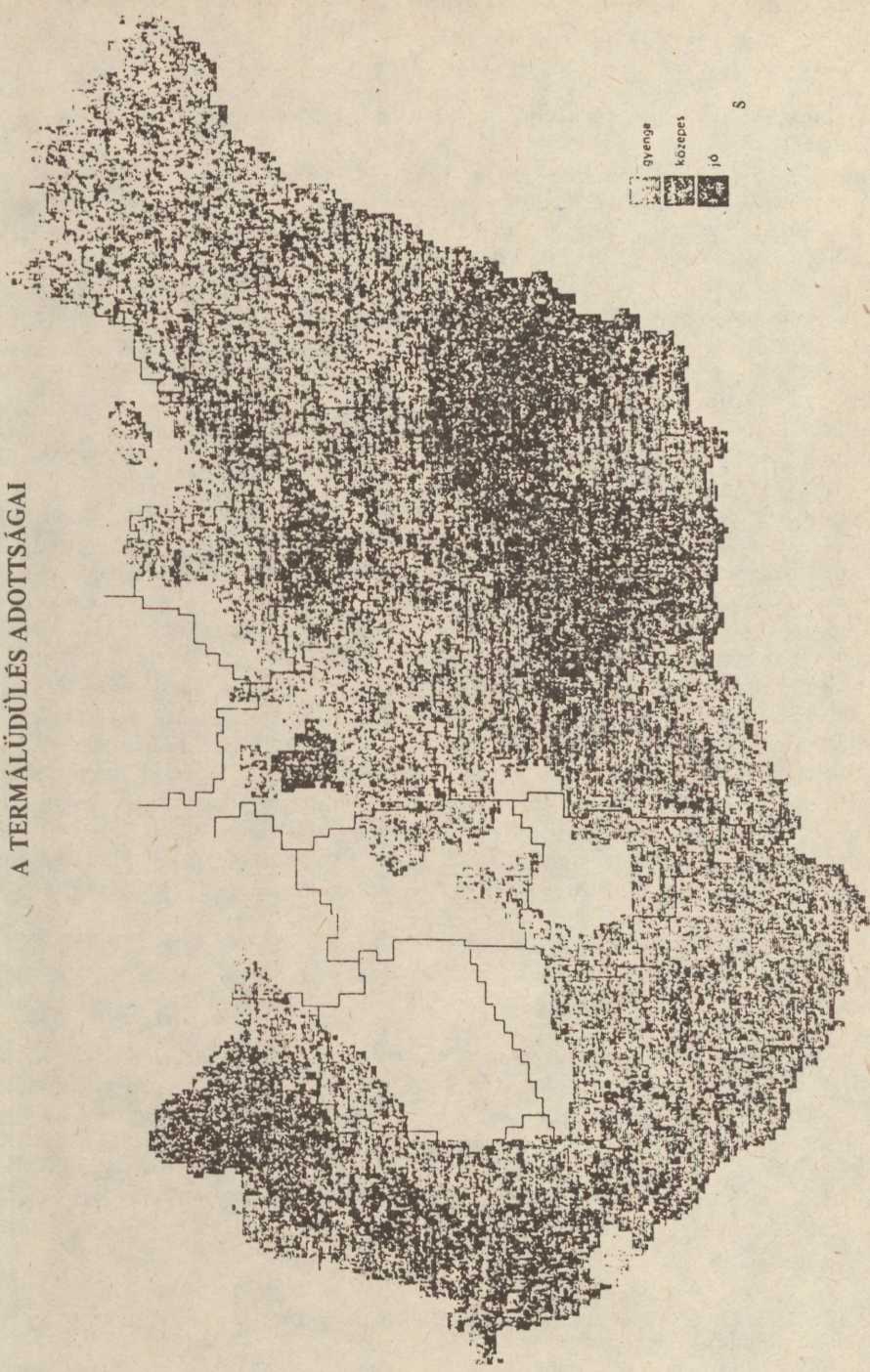
- Napjainkban a felüdülési törekvés, a civilizáció ártalmaitól való menekülés, a foglalkozási betegségek megszorodása számos olyan igényt termel ki, ami a termál- és gyógyturizmus szervezőinek aktivitására pezsdítően kell hatnia. Rendkívüli szerencsénk gazdag gyógyvíz készletünk, olyan természeti adottságunk, ami segítségünkre lehet ország image-unk gyarapításában.
- A termál-gyógyvíz program, vagyis a fürdőzés lehetősége vagy egy gyógyvízkúra a program-csomag része lehet; az egész utazás hangulatát kellemessé, oldottabbá lehet tenni ezáltal. A városnéző turizmus rohanásában üdítő oázisként hat, a repertoárban pedig pihenési, felfrissülési lehetőség. Lehet, hogy ilyen formában a vendég, a turista csupán pár órára veszi igénybe termál- és gyógyvizeinket, de kóstolót kap, új ismeretet szerez, váratlan, számára különleges és kellemes vonzerővel találkozik, amelyre nem is számított úticélja kijelölésekor és amely esetleg egy legközelebbi – már más jellegű utazásának, – talán egész családjával, – a fő indítéka, motivációja lehet. Ezért lényeges a bemutatkozás, a bemutatás, a megismertetés, nem mindegy, hogy ez hol és hogyan történik.
- A gyógyturizmus, mint vonzerő propagálása összetett feladat, csak több ágazat összefogásának lehet pozitív eredménye. A kínálat és a kereslet dinamikus piacismerete, politikája, az üzleti szellem és a humanizmus együttes megjelenése elengedhetetlen, illetve annak megvalósítása, bizonyítása, hogy az egyik nem zárja, nem zárhatja ki a másikat. Ehhez befelé és kifelé, felfelé és lefelé irányuló aktív kommunikációs tevékenység szükséges, ami a nemzeti karaktert és az ország termálstátuszát erőteljesebben húzza alá. A tájékoztatásnak, a reklámnak, nagy szerepe van a vonzerő megteremtésében, a piac megfelelő áttekintésében.

glal-
- és
énk
or-

a a
ten-
edig
pán
rez,
ámi-
tása-
mu-
k.
zefo-
poli-
illet-
mási-
ység
úzza
a, a piac

10. térkép

A TERMÁLÜDÜLÉS ADOTTSÁGAI

(Forrás: Az üdülés – idegenforgalom hosszútávú területrendezési és területfejlesztési koncepciója, VATTI Budapest, 1986)

V. A TERMÁL– ÉS GYÓGYIDEGENFORGALOM ÉS A PIAC KAPCSOLATA

1. A nemzetközi kapcsolatok szerepe a termálturizmus és a gyógyidegenforgalom szervezésében.

A nemzetközi idegenforgalmi kapcsolatok bővülésével a turizmus politikai és gazdasági szerepe nőtt. Magyarországnak jelenleg több, mint húsz országgal van kormány szinten megkötött idegenforgalmi együttműködési egyezménye. Ezek a turizmus fejlesztését írják elő, feltételeit javítják, az utazási könnyítéseket, a közlekedési feltételek javítását, a kölcsönös propaganda és tájékoztatási tevékenység fokozását és harmadik piacon való közös fellépést szorgalmazzák.

A kelet-európai országokkal az idegenforgalmi együttműködés szabályozott keretekben történő fejlesztésén van a hangsúly. A fejlett tőkésországok kormány szerveivel a kölcsönös tájékoztatásról, a fejlesztési kooperációk megvalósításáról, marketing és propaganda együttműködésről kötöttünk egyezményeket. Szükségszerű lenne biztosítószervekkel is szerződés kötés. (232)

Magyarország felismerte, hogy a nemzetközi turizmus segítségével az egész gazdaság számára – egész iparágaknak – új piacokat teremthet meg. A nemzetközi turizmusban való részvétel feltétele az aktív jelenlét a nemzetközi szervezetekben. Így Magyarország többek között az Idegenforgalmi Világszervezetnek is tagja.

Az idegenforgalmat szervező szakmai szövetségek szervei közül az Utazási Irodák Szövetségének Nemzetközi Egyesülete, az Utazási Irodák Világszervezete és a Nemzetközi Szállodaszövetséget érdemes megemlíteni. A nemzetközi kapcsolat szervezői a külképviseletek, a nemzeti idegenforgalmi képviselők és vállalati képviselők.

A Manilai Deklaráció a nemzetközi kapcsolatok kiszélesítéséről így fogalmaz: „Az idegenforgalmat úgy kell tekintenünk, mint a nemzetek életének alapvető, lényeges tartozékát, mégpedig azért, mert közvetlen hatással van a nemzetek, társadalmak szociális, kulturális, oktatási és gazdasági szektoraira, valamint nemzetközi kapcsolataira szerte a világon.” A deklaráció aláhúzza, hogy „az idegenforgalom gazdasági rentabilitása bármennyire lényeges és jelentős, nem képezheti az egyetlen kritériumot, amelynek alapján az államok e tevékenység támogatását elbírálják.”*

A világturizmus eddig is számos példát hozott az együttműködésre. Ehhez megfelelően szakosodott nemzetközi szervezetek állnak rendelkezésre pl. az Idegenforgalmi Világszervezet (WTO), a Nemzetközi Szállodaszövetség (FUAAV) vagy a Nemzetközi Légügyi és Szállításiügyi Szövetség (IATA). (175)

A turizmusban a különböző társadalmi rendszerű országok között bizonyos fokú kooperáció már jelenleg is kialakult. A KGST, az OECD és az EGK országok kapcsolat felvétele már túl van az első lépéseken. Az OECD országok 1985. novemberében kidolgoztak egy dokumentumot a nemzetközi idegenforgalomról; ez az Európa Tanács 1984. áprilisában előterjesztett javaslatára volt válasz, miszerint az idegenforgalom a világkereskedelem legdinamikusabban fejlődő ága és így a javaslat szerint, mint ilyen, prioritást kell élveznie. (210)

* in.; Manilai Nyilatkozat a világturizmusról, 1980 szept. 27–okt. 16.
Idegenforgalmi Közlemények 1981. 2 13–17 pp.

2. A fő nemzetközi tendenciák az idegenforgalomban

A világ idegenforgalmát ma is és még hosszabb ideig a „tömegturizmus” jellemzi, miközben az „exkluzív turizmus” is egyre nagyobb teret nyer. Spanyolország több, mint 15 milliárd USD bevétele az 50 millió külföldi érkezőtől származik és nem a pár tízezer jachtutastól. De azt hangsúlyozni kell, hogy minden ország a „minőségi idegenforgalom”-ért harcol. Ennek előfeltételeit kívánja országában megteremteni. A minőségi turista lényegében egyenlő a fajlagosan magas költésű, igényes, az árat a szolgáltatással együtt mérlegelő turistával. Nem mindegy ugyanis, hogy 100 egységnyi bevételt 10 vagy 100 turistától sikerül megszerezni, mert a turizmus tagadhatatlan előnyei mellett jelentős károkat is okoz adott ország természeti környezetében. Ezért nem véletlen, hogy még a valóban minőségi idegenforgalmáról ismert országok is, mint pl. Svájc, a minőségi idegenforgalomért szállnak síkra és környezetbarát infrastruktúrával a turisták jól fizető rétegeit kívánják megnyerni.

Nagy verseny folyik a gazdag országok turistáiért, így a közel-keleti arab államok, a dél-amerikai államok gazdag turistáiért, a japánokért és az amerikaiakért. Európán belül a svájciakért, britekért, nyugatnémetekért, a skandináv országok lakóiért és az utóbbi időben az olaszokért, sőt a spanyolokért. Mig egy közel-keleti ország látogatója pl. az NSZK-ban naponta 600 DEM-t költ, a szomszédos franciák csak 37, az amerikaiak 160, a norvégok 135, a belgák 104, a svédek, dánok 90, a finnek 71 DEM-t költenek (1987). A számok jól jelzik a kívánatos, a célzott reklámmal becsalogatandó vendégek körét.

a) Az üdülőturizmus

A fejlett európai országok többségében az üdülés ma már az állampolgárok elidegeníthetetlen joga lett. Új tudat alakult ki az emberekből, ami a szabadidőt egyre inkább az élet fontos részének tekinti, ezzel szemben a munkát létfenntartási kényszernek tartja. A szabadidő önálló életterületté vált.

A *tényleges munkaidő* fokozatosan csökken. Az alkalmazottak nagy részének évi hat vagy annál több hét szabadsága van. Szinte mindenki kap kiegészítő üdülési pénzt. Ezzel egyidőben korábban mennek az emberek nyugdíjba, 30 %-uk 60 éves kora előtt befejezi a munkát.

A korszerű szabadidő politika, különösen a fejlett ipari országokban azt a célt tűzi ki maga elé, hogy *megjavítsa az élet minőségét* a humánus jellegét elvesztő városokban, agglomerációkban és a turizmus segítségével csökkentse a városokból való rendszeres menekülést.

A nyolcvanas évek második felének szabadidő filozófiája az *életöröm*. Ugyanakkor a szabadidőben egyre nő az igény a fizikai tevékenységek, a testmozgás iránt. A szabadidő tehát egyre aktívabb, mobilabb és társasabb lesz. A turizmus azonban a modern szabadidő kínálatának csak egyik része, esélyét az is befolyásolja, hogy *mind több választható szabadidő eltöltési lehetőség áll rendelkezésre*, amelyekhez még elutazni sem szükséges. A turizmus *állandó versenyben áll az alternatív szabadidő eltöltési lehetőségekkel*, a videózással, a hobbi-kerttel, a hétvégi házzal, a barkácsolással stb.-vel és jövőbeni esélyeit e versenyben elért pozíciója is meghatározza.

A *hobbyutak* abból az igényből alakultak ki, hogy az üdülők szabadságukat összeköthessék hobbijaikkal, szabadidejük alatt még aktívabban sportolhassanak, vagy hódoljanak hobbijaiknak. A hobbi üdülés mind fontosabbá válik. Egyre kevesebb ember elégszik meg a főszezonban néhány négyzetcentiméternyi tengerparttal és mind többen szeretnének üdülésük során különleges szórakozásokat, tevékenységeket vagy hobbikat üzni. És ez igaz

a fő üdülésre, de különösen a rövidebb szabadságokra is. Növekvő népszerűségnek örvendenek az ismeretszerző utak, a zenei és egyéb programokra, fesztiválokra szervezett utazások.

Amikor azonban hangsúlyozzuk az élményt nyújtó utazási formák terjedését és azok fajlagosan magas hozamát, rá kell mutatni arra is, hogy az üdülő utasok *túlnyomó többsége nem igen üz semmiféle hasznos foglalatosságot üdülése során*. Ma az európai, de a *világturizmus fő trendje az északról-délre*, a bizonytalan időjárású országokból a biztosan jó időjárást nyújtó meleg tengerparti országokba *áramlás*. A szakemberek meglepődve állapítják meg, hogy a kulturkincsekben olyan gazdag országban is, mint Olaszország vagy Spanyolország a vendégek milliói mindössze a strandokon sütkéreznek és minimális érdeklődést sem tanúsít az ország népe, múltja, kultúrája iránt. Érvényes ez a tengerentúlon is; a Távol-Kelet országaiiban is a tengerpartok a fő vonzerők és sokkal kevésbé az egzotikus művészet, a népszokások, a gazdag múlt emlékei.

A hatalmas népvándorlásnak *gazdasági jelentősége* felmérhetetlen, országok sora menne azonnal tönkre, ha a nemzetközi idegenforgalom valami ok miatt hirtelen megszűnne. A nemzetközi turizmusból származó bevételek adják egyes országok összes exportbevételeinek jelentős hányadát. A nemzetközi idegenforgalom segít, hogy északról délre áramoljon a pénz, közreműködik a kevésbé fejlett területek fejlesztésében, gazdasági hátrányainak kiegyensúlyozásában és hozzájárul új munkahelyek kialakításához. Szakemberek számításai szerint napjainkban kereken 60 millió ember köszönheti saját és családja munkahelyét és keresetét az idegenforgalmi iparnak szerte a világon. *Egy milliárd USD idegenforgalmi bevétel az iparilag fejlett országokban 95 ezer, a fejlődő országokban 50 ezer új munkahelyet teremt!* A Közös Piac egész területén 7,5 millió ember dolgozik közvetlenül a „fehér iparban”, az összes alkalmazott 6 %-a.

A nemzetközi idegenforgalomból származó bevétel a világon az 1950. évi 2 milliárd dollárról 1988-ban 200 milliárd dollárra növekedett. A turisták száma világszerte gyorsan növekszik és az előrejelzések azt mutatják, hogy a nemzetközi turista érkezések száma a század végéig évente 4 százalékkal nő, ami azt jelenti, hogy volumene 1983 és 2000 között megkétszereződik. A leggyorsabb növekedés tapasztalható Kelet- és Dél-Ázsiában és Óceániában. Jelenleg a világ idegenforgalmának mintegy 80 %-a Észak-Amerikából és Európából ered és a származási régióin belül marad. A világgazdasági válságok, visszaesések ezt az iparágat kevésbé érintették, mint a többit és mivel a kereslet még távolról sem téltett, a hosszú távú fejlesztése a jövőben is biztos. Ha a világturizmusból származó bevételek évente csak öt milliárd dollárnyi összeggel nőnek, az egyben azt is jelenti, hogy évente 250 ezer új munkahelyre alakul ki igény az idegenforgalomban, nem számítva a 60 milliós munkavállaló seregből kiválók állandó pótlásának igényét.

A változó üdülési trendek között kiemelhető *az üdülések egy részének eltolódása nyárról télre*. Ez kapcsolatban van a növekvő szabadidővel, jövedelmekkel és a sísport rohamosan terjedő népszerűségével. Mivel a téli sportüdülések eleve élménygazdagabbak, mint a nyáriak, az üdülők nagy része télen szerzett magasabb élményigényeit nyári üdülései során is érvényesíteni szeretné, ami megintcsak az élmény-üdülések terjedése irányába hat.

Egyik legfontosabb irányzat a *rövid üdülések terjedéseinek a trendje*. Általában *csökken az érven te egyszer utazók aránya és átlagos tartózkodási ideje és nő a többször, de rövidebb ideig utazók aránya*. Összefügg ez is az üdülők mobilabbá, igényesebbé válásával. A rövid utazások ugyanis nem üdülő-, hanem elsősorban élményszerű utak, ismeretszerző és -bővítő, a hobbiknak hódoló, kulturális, városlátogató utak.

b) A hivatásturizmus

Az üzleti ügyben utazó hivatásturisták megnyeréséért a szállodák minden lehetőt megtesznek. A vezető üzletemberek igénye növekszik a magas színvonalú szállodák iránt, amelyek kiemelkedő szolgáltatásokat és sokrétű szabadidő eltöltési lehetőségeket kínálnak. Ez a minden kényelmet nyújtó szobáktól, lakrészekről az expressz be- és kijelentkezéseken, szállodai repülőjegy rendelésen át a speciális üzleti, egészségmegőrző (fitness) szolgáltatásokig terjed. E réteg teljes árát fizet, ezért megbecsült vendégek a világ mind az öt földrésze szállodáiban.

Még jövedelmezőbb piacszegmens az ülésező, a kongresszusi üzletág, ami szakmai becslések szerint még sokáig az egyik legnagyobb ütemben fejlődő üzlet marad, hiszen növekszik a nemzetközi szervezetek száma és a tudományágak önállósodása, újabb szakterületekre bomlása következtében soha nem tapasztalható differenciálódása megy végbe e témakörökben. Az egyre szakosítottabb rendezvények következtében jobban nő az ülések száma, mint az azon résztvevők száma.

A kongresszusok megszervezéséért folyó versenyben a szállodák mind nagyobb felkészültséggel rendelkeznek. Az elektronikus berendezések, a műholdas televíziós programok, a számítógépekhez és számítóközpontokhoz való csatlakozási lehetőségek, üzenetközvetítő telefonrendszerek maximális beépítése jellemzi a korszerű szállodaszobákat. Nagy gondot fordítanak a keretprogramokra, amelyekbe bevonják a régiót és annak jellemző kínálatát. Különösen fontos ez a követelmény a nagyobb résztvevő számú, elmélyültebb tudományos témákkal foglalkozó kongresszusok résztvevői számára, akiknek a közbeiktatott keretprogramok kikapcsolódást, felüdülést, erőgyújtást jelentenek.⁽¹⁷⁾

c) Az idegenforgalom jövője

Az Idegenforgalmi Világszervezet jelentése szerint a nemzetközi idegenforgalom 1988-ban megerősítette helyét a világgazdaságban. Az előző évnél 10 %-kal magasabb forgalmat 400 millió érkezett regisztráltak. A nemzetközi idegenforgalomból származó bevételek értékét a 200 milliárd USD-t, ami 33 %-os növekedést jelent. A bevételek a világkereskedelem több, mint 5 %-át teszik ki és ezen belül a szolgáltatások nemzetközi kereskedelmének 25 %-át adják. A WTO előrejelzése szerint a nemzetközi turizmusból részt vevők száma még a század vége előtt el fogja érni a félmilliárdot. Az idegenforgalom tehát a jövőben is fejlődni fog, mert fő meghatározó tényezői hosszú távon is pozitívan alakulnak:

– *Nőnek a jövedelmek:* Az NSZK-ban pl. a reáljövedelmek 1980–2000 között megkétszereződnek és a fogyasztás szerkezete a szabadidős tevékenységeket kielégítő javak irányába tolódik el, mert más fogyasztási területeken telítődés lép fel.

– *Nő a szabadidő:* Svájcban az éves munkaidő az 1980. évi 2100 órától 2000-ben 1650 órára, ugyanez az NSZK-ban 1910 órától 1510 órára csökken. Másszóval az éves szabadidő kerekén 500 órával nő. Világszerte csökken a napi és a heti munkaidő. A munkahét hossza a legtöbb helyen hat napról ötre csökkent, miközben néhány területen a felső vezetés hosszabb munkaidőben dolgozik. Hollandiában ma már általános az évi hat-hét szabadság, hasonló a helyzet az NSZK-ban. Japánban két hét a hivatalosan igénybe vehető szabadság, és az Egyesült Államokban általában két-három hét a fizetett szabadság. Ha az USA-ban és Japánban a fizetett szabadság elérné a nyugatnémet vagy a holland szintet, ez hatalmas növekedést jelentene a nyaralók számában, s így módon a külföldi utazás potenciáljában.

– *Nő a városlakók száma:* 2000-ben a világ 6,4 milliárd lakosának fele fog városokban és azok elővárosaiban élni. A nagyvárosok népessége az évszázad végéig megkétszereződik.

Észak-Amerika és Európa több országában a népesség több, mint 84 %-a, a fejlődő országokban 45 %-a él majd olyan városokban, amelyek tulajdonképpen lakhatatlanok lesznek.

– *Gazdasági növekedés:* A nemzetközi idegenforgalom erősen függ a gazdasági feltételektől, elsősorban a valuták egymáshoz viszonyított értékétől. Kérdés, hogy a sok európai országot jellemző lassú növekedés és magas munkanélküliség gátolja-e az utazási és szállodaiipar növekedését? Lesz-e még egy energia/olajválság, ami gazdasági káoszt okoz és megzavarja a kialakult utazási szokásokat? Vagy ellenkezőleg, az olajárak csökkenése lehetővé teszi az utazási költségek további reálértékű csökkenését?

A gazdaság növekedési üteme általában meghatározza az *üzleti utazások* szintjét is. Fontos szerepet játszanak itt is a kormányrendeletek és az árfolyamok. Ahogy a világnak egyre nagyobb része válik fejletté, egyre több ember engedheti meg magának a külföldi utazást. Kérdés, hogy hova fognak utazni és hányan külföldre? Az újonnan iparosodó országok, mint Brazília, Mexikó, Malaysia, a Fülöp-szigetek, Szingapur, Tunézia lökést adhatnak a nemzetközi idegenforgalomnak és az üzleti célú utazásoknak is.

Az összes utazásnak messze a legnagyobb részét – 90 %-át – teszi ki a *belföldi utazás*, ami a jövőben is gyorsabb ütemben növekszik, mint a nemzetközi forgalom. Az országon belüli és az üzleti utazások együttesen képezik a szállásipar vendégéjszakáinak a túlnyomó többségét s ez a trend folytatódni fog a következő században is. Az Egyesült Államokban például naponta körülbelül 1,7 millió szobát vesznek igénybe, s ennek csak 10 %-ában tartózkodnak külföldi vendégek. Szovjetunióban, Indiában vagy Kanadában is a belföldi utazók bonyolítják le az utazások túlnyomó többségét.

A futuroológusok szerint 2000-ben 2,5–3 milliárd ember utazik (1980-ban 1 milliárd), a legtöbbször saját országában, tehát belföldi turista lesz. H.Kahn szerint az ezredfordulón 2000 milliárd USD lesz az összes utazásból eredő bevétel a világon, ezzel a szabadidőipar, élén *az idegenforgalom egyértelműen vezető gazdasági ág lesz.* A turizmus 2000-ben a világ legtöbb országa számára jelenti majd a legfontosabb bevételforrást, ami könnyebben érhető el, mint a külkereskedelmi pozitív egyenleg.

A hosszú távon előre jelzett számok bár nem irreálisak, mégis a következők miatt megfontolásra intenek:

- A gazdaság folyamatos fejlődését tételezik fel.
- Nem veszik figyelembe a már sok helyen mutatkozó (elsősorban a közlekedési) szűk keresztmetszeteket, túlterhelési tüneteket. Ezt a növekedési ütemet a környezet sem viselné el.
- Nem tudjuk ma még, hogy az emberek a növekvő szabadidőt valóban nagyrészt pihenésre, üdülésre, vagy többletmunkára fordítják-e. A munkába, a vásárláshoz, a pihenéshez vezető utak hossza megnő, így ezek is több időt vesznek el a szabadidőből.
- Hogyan növekszenek a „fejlődés költségei”, pl. a szociális kiadások növekedése mennyire csökkenti a szabadon rendelkezésre álló jövedelmet?
- Hogyan alakul a lakóhely, a lakás, az ember közvetlen környezete, milyen lesz lakályosága? Elképzelhető a fejlődésnek az a változata, hogy a városok szabadidő eltöltési, pihenési értéke a jövőben megnő. Az utazást a növekvő energiaköltségek biztosan hátrányosan befolyásolják.
- A gépkocsi önön elterjedésének áldozata lesz, várhatóan jobban kiépítik a tömegközlekedési rendszereket, ami az egyéni közlekedés arányát valamelyest csökkenti.

d) A főbb trendek

A pozitív és negatív ható tényezőket összevetve valószínűnek a *következő trendek* tűnnek:

- Az átlagosnál jobban fejlődik a *közeli területekre* (50–500 km, maximum félnapos utazási idő) utazók száma.
- A *közepes távolságú utaknál* (kontinensen belüli utazások) az átlagosnál kisebb ütemű növekedés várható. Tartós trend a déli, egyben olcsóbb országok felé áramlás.
- A *távolsági utaknál* (kontinensek közötti utazások) a mindennapoktól távoli álomcélok és álomstrandok átlagon felüli utasáramlásokat vonzanak. Várható, hogy az ezredfordulóra a nagytávolságú utazások megháromszorozódnak és ez lesz az idegenforgalmi piac legfőbb szektora. Ez csökkenti az Európán belüli utazások arányát.
- A *kiránduló forgalom*, különösen a városokhoz közeli üdülőhelyekre növekvő tendenciájú. A belföldi idegenforgalom szintje mindenhol magas marad.
- *Változik a társadalmi helyzet*, bővül a magasabb képzettségűek aránya; minél magasabb szintű a képzettség, annál magasabb a jövedelem és az utazási kedv. Bővül az idősebb korosztályok száma, – (2000-ben Európa minden negyedik lakosa 55 évesnél idősebb lesz), – utazási kedve. Ők tapasztalt, igényes, jól fizető utascsoportot jelentenek. Egyre mobilabbakká válnak a fiatalok is, többségük viszont gyakorlatilag pénz nélkül, utiköltségeit útközben megkeresve utazik.
- Nő az *egyszemélyes háztartások száma*, a jövőben *több egyedülálló ember fog utazni*.
- *Divatirányzatok* mindig lesznek az utazásokban, aki gyors változásait időben felismeri, mindig „nyerő” lesz az utazási piacokon. Például az egészségügyi szakemberek egyfolytában óvnak a túlzott napozás veszélyeitől.
- *Nő az ártudatosság*, azaz a turista nagyrészt az árszolgáltatás arány alapján dönt és pontosan tudja, hogy pénzéért megkapta-e az ígért szolgáltatást. Ahol ez az arány felbomlik, azt a célterületet elkerüli. A tapasztalt, a hosszú távra tervező országok nagyon vigyáznak ezen arány tartosságára, tehát a turistának mindig lesz választási lehetősége odautazni, ahol pénzéért azt kapja, amit neki előzetesen ígértek.
- Egyre fontosabb lesz az *egész életen át tartó tanulás*, az utazás egyre ismeretszerzőbb, -bővítőbb lesz. Az utazások a szakmai képzést és az egyéni érdeklődést egyaránt szolgálják majd.
- *A többség a jövőben is kikapcsolódnak, passzívan pihenni, erőt gyűjteni utazik, a *regenerálódási motívum* még inkább előtérbe nyomul.
- Nő az *egyéniileg szervezett utak* aránya, hiszen a turista egyre tapasztaltabb lesz. Az utazási irodákat a speciális igényűek, az olcsó utakra jelentkezők és egyes rész-szolgáltatásokra veszik igénybe. Egyre erősebben differenciálódik az idegenforgalmi kínálat. A gyerekeknek, fiataloknak, idősebbeknek, egyedülállóknak, családoknak, egyesületeknek, kluboknak szóló, valamint az egészséget megőrző, hobbi, nyelvi, sport, kulturális, továbbképzési és kalandos, célcsoportokra orientált kínálat iránti érdeklődés a jövőben nőni fog.
- A *gépkocsi* a jövőben is első lesz az utazási eszközök között, de a tömegközlekedési eszközök gyors fejlődése egyre több ember átszállását fogja azokra eredményezni. A vasut kínálatát egyre inkább a repülőhöz közelíti, a repülő a korábbi luxusbuszokhoz, a korszerű buszok ma már a „rugalmas szárazföldi kiránduló hajók” képét veszik fel. A közlekedés sebessége és kényelme tovább nő. Az új repülőgépgyártási technológiák várhatóan kihatnak a gép súlyára és az üzemanyag felhasználás hatékonyságára. Lehet, hogy a hiperszonikus repülőgép már a közel jövőben a *távoli célállomásokat is egy napos kirándulásokká teszi*. Japán új „megalev” (mágneseslebegésű) vonatokkal kísérletezik ami 260 mérföld/óra sebességet is elérhet. A mostani hagyományos sínen járó vonatok 130 (a japán „Bullet train”) és 170 (a francia TVG/mérföld) óra sebességgel közlekednek.

- Az utazások gyakoribbak és rövidebbek lesznek. Egyre több ember megy egy évben kétszer, háromszor, négyszer, sőt ötször üdülni. A közepes és a nagy távolságú utaknál viszonylag magas közlekedési költségek miatt nő a tartózkodási idő.
- A szálláskeresleten belül nő a *paraszállodaipar* vonzása. A hivatásturisták, az egyedülállók és a kiscsaládosok nagyrészt a jövőben is szállodákban szállnak meg, de az üdülők többsége az olcsóbb árú szálláshelyeket keresi.
- *Számunkra nagy tanulság, hogy a kisebb országok idegenforgalmi kínálata csak az egyediségek kiemelt ajánlásával lehet hosszú távon versenyképes. Ez Magyarország esetében a gyógyturizmus!*
- A tartózkodási helyen tanúsított magatartást ma még inkább a gyarmatosítókra emlékeztető magatartásformák jellemzik. Általános az „érezd jól magad, tekintet nélkül másokra” ideológia, az egoista magatartás. Az utazók nagykorúvá válásával általánosabb lesz a tolerancia, a figyelmesség, a szerénység, a felelősségtudat. *Az üdülő aktív lesz az idegen környezetben és a tájjal, lakosaival azonosulni fog, alkalmazkodni fog a „szelid turizmus” normáihoz.*

3. Együttműködés a gyógyidegenforgalomban

Számos ország törekszik a természetes gyógymódok elterjesztésére és keresi azt a lehetőséget, hogy a gyógyidegenforgalomba bekapcsolódhasson. Ez a tendencia találkozik a magyar felfogással és kínálattal. A Danubius-Interkus például évi 200 fő ellátását gyógyításmegelőző, gyógyidegenforgalmi elhelyezését szervezi meg.

Hévízen a bécsi Baleseti Betegbiztosító Intézet folyamatosan 25 ágyat tölt egy biztosítási szerződés alapján. A Holland Ezüstkereszt Biztosító Társaság Balfon kezelleti biztosítottjait.

A legnagyobb perspektíva a Magyarország és más országok között megkötött gyógyidegenforgalmi megállapodás. A szocialista országok között ugyan létezik szanatóriumi csere-üdülés, de ez a szociálturizmus keretén belül valósul meg – például az NDK tenger melletti üdülést ad hévízi mozgásszervi betegellátásért cserében, Csehszlovákia és Magyarország között klimatikus gyógyhelyi kezelésre „betegcserére” megállapodás van.

A szanatóriumi ellátás kínálatát a külföldi biztosítókkal, mint lehetőséget a munkaerő rehabilitációja hangsúlyozásával lehet elfogadtatni. Ez szerződésben garantált, a biztosító által igényelt és előírt kezeléseket tartalmazza. Külföldön ez már valóság. Az osztrák biztosítónak például hat önálló kórháza van, emellett Opatiban is kezelést nyújt. A biztosító határozza meg, hogy kit, hol, s milyen határig kezeltek.

A gyógyturizmus nem állampolgári jog, hanem lehetőség. A gyógyturizmus fejlesztése érdekében a külföldön lévő idegenforgalmi kirendeltségeken fokozottabb figyelem szükséges a magyarországi gyógyturizmus propagálására. Javasolt a gyógyidegenforgalmat előmozdító létesítmények közös beruházásként való megvalósítása. A névhasználati szerződések megkötése, illetve egyes gyógyvizek üzleti bevezetése, a márkateremtés szempontjából is lényeges. Szükséges a fogadókapacitás megfelelő bővítése. Üzleti lehetőség, hogy a külföldi ipari- és kereskedelmi cégek munkatársainak ipari termékekért cserébe fel kell ajánlani a termál, illetve gyógyidegenforgalmi szolgáltatásainkat.⁽¹⁰⁹⁾

Mindezek a lépések, kiegészítve azzal, hogy gyógyidegenforgalmi kínálatot mint kereskedelemre alkalmas terméket ajánljuk esetleg ipari termék ellenében – a nemzetközi kapcsolatok újabb formái előtt nyitja meg a kapukat.

4. A termál és gyógyturizmus helyzete a nemzetközi kínálat piacán

A kínálat és a kereslet egységes rendszert alkot. Valamely területet akkor tekinthetünk gyógyhelynek, ha az rendelkezik valamilyen gyógytényezővel és ennek hasznosításához szükséges intézménnyel. (Pl. sanatórium, kórház, gyógyszálló, gyógyfürdő) Lényeges, hogy a település egészségügyi viszonyai a korszerű követelményeknek megfelelőek legyenek. A terület természetes adottságai, a levegő tisztasága – erdők, parkok – és a megfelelő infrastruktúra megélté a kínálati feltétel alapjához tartozik.

Az *idegenforgalmi kínálat* összetevői a következők:

- *Természeti adottságok*: Ez a földrajzi helyzetnek a hegy- és vízrajzi, valamint domborzati viszonyoknak a függvénye. A terület éghajlata a szezonális lehetőségek egyik meghatározója lehet. Mindezek a természeti táj fogalmaként fogalhatók össze. A turisztikai célpont kínálati tényezői között szerepet játszhat a növény és állatvilág minősége is.
- *A társadalmi adottságok*: Mindazokat ide soroljuk, amelyek nem természet adta tényezők, s az emberi alkotás, illetve elme függvényei. Így a nyelv, a nép, a lakosság mentalitása, a vendégbarátság, tradíciók és a kultúra.
- *Az infrastruktúra*: Ezalatt mindazon intézményeket értjük, melyek az adott terület ellátását szervezik. A színvonalát, a lakossági ellátást, a közművesítést, a kommunális ellátás kiépítettsége, a távközlés színvonala, az egészségmegőrzés és gyógyítás, valamint az ökológiai biztonság megszervezése jelzi.

Az eredeti kínálatot több kínálati követelmény egészíti ki szükségszerűen és feltétlenül. Ezek a speciális *közlekedési* eszközök, a *szállodahelyek*, az ellátást, pihenést, üdülést, gyógyulást nyújtó intézmények és berendezések, a szórakozást szervező intézmények, eszközök, programok, és a szakmai munkát szolgáló létesítmények.

A kínálati tényezők egyik feltétele az *ár* kategóriája. Kereslet kiváltónak az idegenforgalomban az olyan kínálatot tekintjük, amely természeti különlegességekkel, kulturális hagyományokkal és jelennel, történelmi emlékekkel, megfelelő rendezvényekkel, programokkal, szórakozási, rekreációs, kapcsolódási lehetőségekkel, ember alkotta érdekességekkel rendelkezik.⁽¹⁰⁷⁾

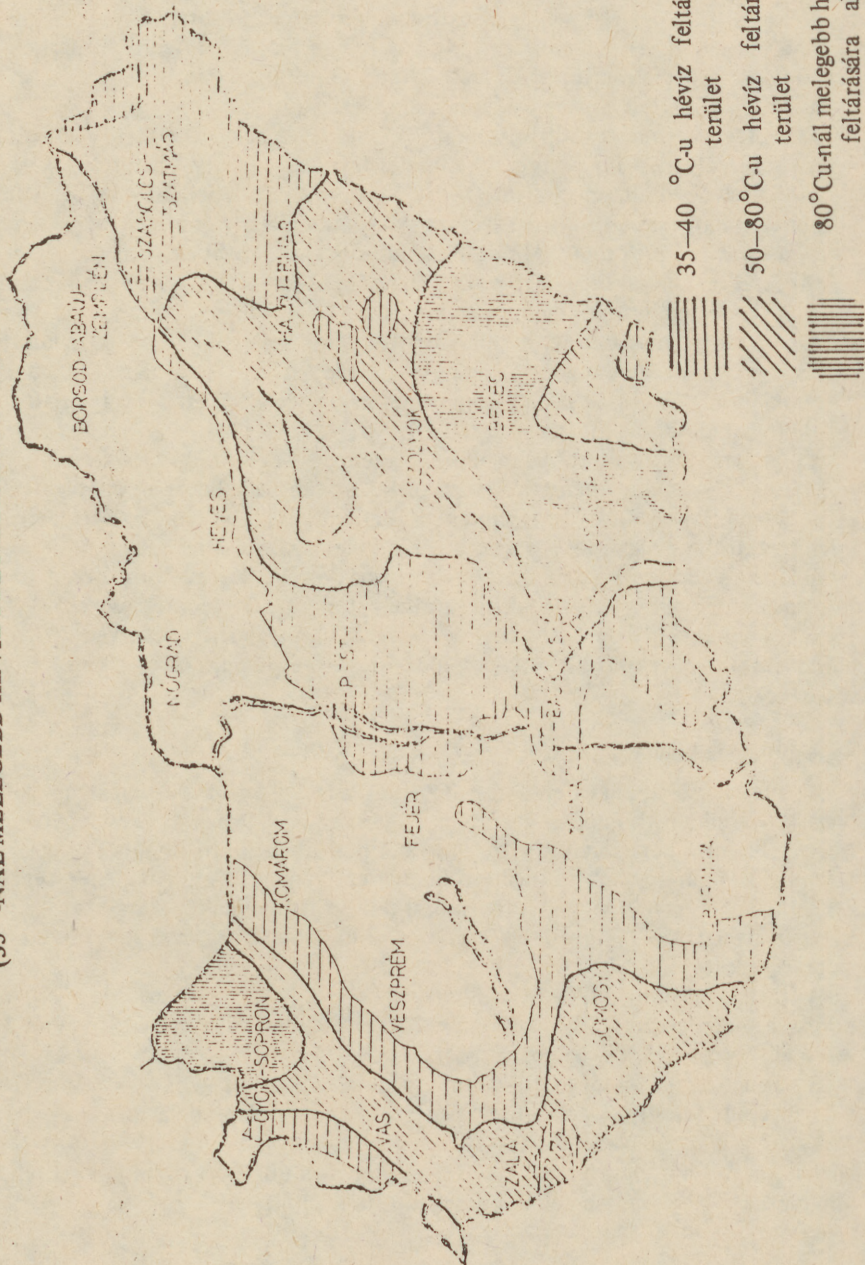
a) A gyógyvíz kínálat jellemzői

Az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság adatai szerint Magyarország alatt a föld mélyén 4900 milliárd köbméter termálvíz helyezkedik el. Az ország területének közel 70 százaléka alkalmas hévízfeltárássra. A felső pannon hávíztároló rétegből elméleti számítások szerint 500 milliárd m³ termelhető ki. Ehhez, a hiányos műszaki lehetőségek miatt csak 10 százaléknyi mennyiségben juthatunk. Eddig csupán ennek 2 százalékát hasznosítottuk. A karsztos hávíztároló, – becslések szerint – 300 milliárd m³ vizet rejt, ez a készlet azonban az utánpótlástól függ.⁽⁴³⁾

A II. világháborúig 58,–35 C°-nál melegebb vizű kút volt ismert. Ma több, mint 600 működik, az úgynevezett felsőpannon geológiai rétegből különösen a Nagyalföld alatt elhelyezkedő termálvízből származnak kútjaink.^(8,233)

A termál- és gyógyidegenforgalom a geológiailag adott gyógy- és ásványvizet, valamint az arra épült létesítményeket hasznosítja. Az eredeti alapkínálatot jelentő termék tehát a Magyarország egyedülálló természetföldrajzi adottságaként szereplő gyógyvízkészlet. Erre a bázisra, vagyis a gyógyforrásokkal és a megfelelő klimatikus viszonyokkal rendelkező üdülőhelyekre sok helyen megfelelő infrastruktúra települt.

MAGYARORSZÁG 500 m-NÉL MÉLYEBBEN TELEPÜLT IPARI JELENTŐSÉGŰ VÍZTARTÓI
(35 °-NÁL MELEGEBB HÉVIZ FELTÁRÁSÁRA ALKALMAS TERÜLETE)

b)

mi
ke
tét
eg
cer
ver

és
gas

szí

fel
bil
ké

5.

mir

Vás

a) n
k

zi k
nár
resl
lets

se
fog
hog
dál

b) A gyógyturizmus kínálati tényezői

A gyógyturizmusnak igen szigorúak a kínálati előfeltételei: a nemzetközileg elismert minősített gyógyvíz, a komplex terápiát biztosító feltételek, (pl. balneoterápia, gyógyszeres kezelés megszervezése), valamint a kedvező földrajzi fekvés és klíma.

A termálvíz az idegenforgalom számára többletvonzerőt jelent. A hasznosítás tárgyi feltétele az infrastruktúra megfelelő kialakítása, a közlekedési hálózat alkalmassá tétele az egyes termál-, illetve gyógyhelyek megközelítésére. Magyarországon ennek érdekében centrális kiépítettségű közúti és vasúti hálózat közötti kapcsolat megteremtése, de transzverzális irányú útvonalak kiépítése is szükséges.

A kínálat fontos eleme a szórakozási, kulturális és sportlehetőségek nyújtása. A gyógy- és termálturizmus megköveteli az idegenforgalomnak ebben az ágában dolgozóktól a magasabb szintű szakmai felkészültséget és nyelvtudást.

A termál és gyógyturizmus nemzetközi piacára igen nehéz betörni. Ez a gyógykezelés színvonalának magas szintű megvalósításával és reális kínálati árak kialakításával érhető el.

A termálvíz felhasználása a kínálati oldalról tekintve a következőképpen lehetséges: felhasználható balneológiai célból, gyógyászati feladatok teljesítésére, rekreációra, rehabilitációra, sport és üdülési célból fitness kúrák eszközeként és kondicionáló módszerként.

5. A termál- és gyógyturizmus helyzete a nemzetközi kereslet piacán

Az idegenforgalmi kereslet mutatóit elemezve, a tartózkodási idő lényegében a turizmus minőségének a mutatója, a kínálat és az üzleti politika helyességének az ellenőrzési pontja.

5. séma

Kereslet

Turisztikai keresleti meghatározó tényezők								
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
Vásárlóerő	Szabadidő	Közlekedési lehetőség	Munkavégzés típus	Fizikum	Kíváncsi-ság	Állandó lakhely	Motívum	Status
a) megtakarítás	szabad rendelkezésű idő	időtartam kénytelen	szellemi	kor	általános	urbani-zációs fokálltában	üdülés	presztizs

Magyarország idegenforgalmi keresletének növekedési üteme dinamikus. A nemzetközi kereslet emelkedett, a turizmus nemzetközi jellege erősödött. A kereslet gazdasági hasznának vizsgálata szerint 1975-ben még csak 9,1 millió, 1985-ben pedig már 49 millió keresleti többletnap alakult ki, ami annyit jelent, hogy napi átlagban az ország 134 ezer többletsokaságot látott el.

A gyógyidegenforgalomnak, mint a termálturizmus részének jelene és a további fejlődése számos kérdés függvénye. Több kormányprogram, szakmai kollégium foglalkozott és foglalkozik ezzel a kérdéssel. A gyógy- és termálturizmus fejlődésének az a biztosítéka, hogy a kereslet oldaláról olyan célpiac alakult ki, akik szabadidejükkel korlátlanul gazdálkodnak, és akik maguk választják meg utazásuk helyét, időtartamát és idejét (a nyugdí-

jas korosztály és a korán visszavonulók rétege növekedésével). A termál- és gyógyturizmus Magyarország számára nagy kihívás és nagy lehetőség.

Több ország már felismerte a gyógyidegenforgalom fejlesztésének idegenforgalmi szükségességét, gazdasági hasznát. Olaszország, Spanyolország, Románia, Csehszlovákia, NSZK nagy beruházásokat eszközölt a természetes gyógymódok elterjesztése érdekében.

A kereslet pontos ismerete érdekében szükségszerű, hogy nézzünk körül, mit igényelnek és honnan számíthatunk vendégekre. A turizmussal foglalkozó prognózisok egyértelműen aláhúzzák, hogy a regenerálódásnak, a gyógyulásnak, az egészség fenntartásnak egyre nagyobb szerepe lesz a turizmusban.

Számunkra kedvező, hogy a potenciális üdülőterületeken, például Svájc, NSZK, Dánia, Hollandia, Belgium területén lényegében alig van 25 C°-nál magasabb hőmérsékletű ásványvíz. (Számszerűen Belgiumban 6, Svájcban 7, Hollandiában 2, Svédországban 7 gyógyvíz előfordulást ismerünk.) Ez a kereslet alakításához stratégiaformáló tényező lehet.

A keresletet befolyásolhatjuk az általunk ajánlott gyógyidegenforgalmi bázis ajánlásával, ha az kedvező területen van (közlekedés, kulturális, történelmi emlékek, kedvező domborzati viszonyok), elismert (minősített) gyógyvízzel rendelkezik, komplex gyógyítást és pihenést ígér.

Ennek alapján meg is határozhatjuk, hogy honnan és hová várható keresleti igény és az milyen hatású:

– Olyan országból, amely *saját gyógyhelyekkel is rendelkezik* és elismeri a komplex gyógykúra jelentőségét (Ausztria, NSZK, Svájc).

– Olyan országból, ahol *nincs gyógyhely*, vagy jelentéktelen, de elismerik a természetes gyógymódok és a gyógyszeres kezelés együttes alkalmazásának jó hatását. (pl. Hollandia, Svédország)

– Olyan országból, ahol természetes gyógyhely nincs, s a komplex gyógykúra sikerében *jelenleg még kételkednek*, de *szemléletváltás várható*. (pl. Japán)

– *Magyar származású külföldi állampolgárok* és hozzátartozóik körében.

Mindezeket olyan gyógyhelyekre érdemes szervezni, melyek megközelítése nem jelent sem időben, sem az útviszonyok tekintetében nehézséget. A programszervezésre speciálisan felkészült szakutazási iroda, vállalat szükséges. Speciális, a körülmények által meghatározott árajánlatra van csupán kereslet. A szálláshelyek befogadóképessége a kialakult igények szerint inkább a kis-, illetve közepes nagyságú, üdülőjellegű, a természeti környezetbe harmonikusan beilleszkedő létesítmények felé fordul. Tőkés államokból származó, gyógyulni, pihenni vágyó turisták inkább a magasabb luxusfokozatú, többcsillagos szállodákat keresik.^(2,20)

Tekintettel arra a speciális körülményre, hogy a gyógyüdülés igen időigényes, a hosszabb tartózkodás megköveteli a gyógyhely infrastruktúrájának megfelelő kiépítettségét, a szolgáltatások magas színvonalát, a terápiás ellátás komplexitását, más jellegű programok ajánlását, az egészségügyi szakszemélyzet – asszisztensek, orvosok – magasszintű szakmai felkészültségét, a szakszemélyzet megfelelő nyelvtudását, a kísérőök, hozzátartozók számára sokrétű program kialakítását.

A gyógyturizmus iránti kereslet felébredéséhez hozzájárult az az *orvosi szemléletváltás*, amely a szigorú gyógyszeres kezelések mellett ma már egyre inkább elismeri a természetes gyógymódok hasznosságát, terápiás sikereit.

A kereslet lehet kielégített, vagy kielégítetlen. Megállapítható, hogy Magyarországon a termálturizmus iránti kereslet még a fejlettség mai állapota alapján kielégítetlen. A kereslet új és visszatérő vendégek igényeként lép fel. A kialakult vendégkör a magasszínvonalú ellátás, a kialakult hírnév, nemzetközi referencia bizonyítéka.

A termálturizmusban résztvevők, vagyis a kereslet alanyai világszerte és hazánkban is a 40 év feletti szabadfoglalkozásúak és a nyugdíjasok. Ennek ismerete, valamint az a tény, hogy a vendégek az idegenforgalom ezen ágában túlnyomó többségében tőkés relációból érkeznek, a szálláshely igényt is meghatározza.

Az idegenforgalom, de a termál- és gyógyturizmus kereslete különösen, azonnal reagál a nemzetközi és belpolitikai eseményekre, a tőzsdei manőverekre, a tömegtájékoztatási eszközök pozitív és negatív töltésű információira, az időjárás változására és a közbiztonság alakulására. Mindezek figyelembevétele a kereslet alakulásának állandó kontrollja, a változásokra való rugalmas reagálás feltétele. Ehhez megfelelő tevékenység, koncepció szükséges.

Aki helyesen ismeri fel, hogy hová és miként kell koncentrálnia erőforrásait, hol hozza befektetése a legnagyobb hasznot, az jó eséllyel indulhat a vendégek kegyeiért folyó küzdelemben.⁽¹⁹⁾

Az utóbbi évtizedekben az idegenforgalmi kereslet növekvő tendenciájú. Növekedését a gazdasági fellendülés, az utazás népszerűségének növekedése, a megnövekedett szabadidő-alap, a nyugdíjas korosztály számbeli növekedése, a választék bővülése motiválják. Emellett szerepe van ebben a fogadó területek könnyebb megközelíthetőségének, a különböző társadalmi berendezkedésű országok nagyobb integrációra való törekvésének.⁽¹⁴²⁾ Az úgynevezett „harmadik korosztály” a lakosságnak olyan rétege, amelynek létszáma minden országban egyre jobban növekszik és amely a specifikus reklámpropagandát, az ilyen típusú utazók számára megfelelő létesítmények létrehozását is igényli. Mivel ez az ügyfélcsoport nagyon érzékeny a biztonság és a kényelem problémáira, létszáma erősen növekedhet vagy csökkenhet attól függően, hogy hogyan alakul a gazdasági helyzet és a sajtó bizonyos eseményeket hogyan „tálat fel”.

Igen lényeges tényező a *kedvező árszinvonal* is. A turizmus, – általunk dinamikus mérlegelvnek nevezett – kereslet és kínálat hatásaként létező viszony függvénye. E két változó viszonylag stabil meghatározó tényezők hatásának nyomán alakul ki. Meghatározó lehet a következő trendek alakulása:⁽²¹⁾

- *gazdasági* trendek (pl. bruttó belföldi termék, valutaárfolyam stb.)
- *demográfiai* trendek (pl. születési görbék stb.)
- a *szabadidő* trendek (pl. korcsoport társadalmi csoportok stb.)
- *nemzetközi politikai* kapcsolatok trendjei,
- *határelőírások* trendjei (pl. vízumkényszer eltörlése stb.)
- a *közlekedés*, szálláshelyek és a marketing trendjei,
- a nemzetközi *versengés* a turistákért az idegenforgalmi piacokért.

A kereslet alakulására hat a *kulturális szinvonal* változás is, mert a műveltségi szint emelkedésével a megismerési, utazási igény is megnövekszik.

6. A kereslet és a kínálat objektív és szubjektív tényezői

A vásárlóerő: nagysága függ a szabadrendelkezési jövedelem turizmusra fordítható részének nagyságától, a megtakarított pénzüsszegek nagyságától és az aktív turizmus szempontjából az ár és az árfolyamviszonyoktól.

Szabadidő: mennyisége, nagysága meghatározója a hosszabb vagy rövidebb utak igényének.

Közlekedési lehetőségek: részben kereslet- meghatározók. Az egyes célcsoportok szempontjából nem közömbös a turisztikai célhely eléréséhez szükséges idő és mód.

A potenciális turista munkájának, *foglalkozásának* típusa szerepet játszik a pihenés és üdülés módjának megválasztásában is. Más az igénye egy szellemi foglalkozású, vagy egy fizikai munkát végző embernek.

A *kíváncsiság*: lehet általános, kulturális, kuriózitást kereső, tudatos művelődést szolgáló.

Fizikai állapot: azaz a turizmusban résztvevők kora, egészségi állapota, neme, alapvetően befolyásolja a keresletet. Itt kell aláhúznunk az idősebb korosztály igényét, amely fizikai lehetőségek függvénye. Éppen az egészség-megőrzés igénye motiválhat egy utazást.

Az *állandó lakóhely*: a kereslet motivációjában nagy szerepet játszik. A lakóhely urbanizációs foka a munkahely távolsága mint pótigénygerjesztő szerepelhet. A tér, a természet, a csend és nyugalom a környezetváltozás iránt.

A *motivum szerepe*: a választandó üdülés indítéka. Ez kiindulhat üdülésre, fizikai vagy pszichikai üdülésre való igényben, kultikus és emberi kapcsolatok iránti keresletben.

A kereslet és a kínálat teljes mértékben a döntési tényezőktől függ. Ez a *bizalom* kérdését is felveti. A turista ugyanis látatlanban vesz terméket, amit megtekintés nélkül, bizalom alapján választ ki. Döntése függ a termék árától, ami a turistacélpont elhatározásának gazdasági korlátja is lehet. A döntés függ természetszerűen a kapott információktól is, az információk minőségétől és mennyiségétől. Ugyanúgy szerepet játszik a költési hajlandóságnál az állam adminisztratív intézkedéseinek milyensége is.

A kereslet fejlesztése számos tudatos üzletpolitikai lépés függvénye. Az első szükséges lépés a *propaganda* munka mennyiségének és hatékonyságának a növelése. Spanyolország, Olaszország, Görögország látványos turisztikai eredményei szorosan kapcsolódnak a propaganda tevékenység színvonalának emelkedéséhez. A régióknak közös fellépése harmadik piacokon újabb és újabb célszegmentek megnyerését jelentheti és új keresletet ébreszthet. ⁽⁵²⁾

A saját- és küldőországok piacáról szerzett információk tájékoztatnak a turizmus aktuális tendenciáiról.

7. A termál- és gyógyturizmus hatékonysága

Hatékonynak akkor nevezhetünk egy tevékenységet, ha az előre meghatározott célt a megadott eszközeink segítségével elértük. Ehhez pontos és konkrét célmegjelölés szükséges. ⁽²²⁶⁾

Ha valamit beruházunk, működtetünk, ha valamit termelünk – mindig az alapkérdés, hogy mindezt milyen hatékonysággal végezzük. Karbuczky I. megfogalmazása szerint „hatékony az a cselekvés, amely a kívánt eredményt hozza”. A hatékonyságot mi a gazdaság területén értelmezzük. Azaz a hatékonyság „a felhasznált erőforrások – élő és holtmunka – működtetésének együttes eredményességét, az eredmény és a ráfordítások egymásközi viszonyát jelenti.” Vagyis „A hatékonyság a gazdasági erőforrások eredményességének értékelése” ^(145,160)

A nemzetközi idegenforgalomban a hatékonyság a ráfordítás és az eredmény összefüggéseit értelmezi, egyúttal politikai gazdaságtani fogalom is. ⁽²²⁰⁾

A turizmus társadalmi-gazdasági kategória is, ezért a gazdasági hatékonyságát az idegenforgalom politikai és gazdasági hatásait figyelembe véve lehet csupán megítélni.

Egy nemzetgazdaságon belül a turizmus hatékonyságát a következő mutatószámok közelítik meg:

- Az ország egy lakosára jutó idegenforgalmi bevétel.
- Az ország idegenforgalmi bevételeinek mértéke az adott ország külkereskedelmi bevételeihez képest,
- Az adott ország nemzetközi idegenforgalmi és külkereskedelmi mérlegei egyenlegeinek aránya.

A külkereskedelemben az egyes termékeket országon kívül realizálják, — mindig a helyi árviszonyok figyelembevételével. Az árhoz szállítási, raktározási és biztosítási költségek is járulnak, valamint a nagy árutétel alacsonyabb árszínvonalat is követel. A turizmus ezzel szemben a hazai, országhatáron belüli árszínvonalon, kis tételekben, kisebb szállítási és egyéb költségekkel dolgozik. Ez határozza meg az idegenforgalom nagyobb hatékonyságát. (160,227)

A nemzetközi turizmus gazdasági hatékonyságának lényeges mutatója az egységnyi devizakitermelés forintrafordítása.

Az új idegenforgalmi beruházások gazdasági számításai, vagy az idegenforgalmi területen dolgozó vállalatok nyereségeinek összehasonlítása más vállalatokkal ugyancsak megbízható mutató. (226)

A hatékonyság az idegenforgalomban lényegében tehát keresztmetszet vizsgálattal tanulmányozható. Minden népgazdasági tervezés alapelve, hogy azon területek fejlesztését támogatja, amelyek a legnagyobb hatékonyságot biztosítják. (220) A hatékonyság megállapítása azonban nem mindig fejezhető ki konkrét számokkal, adatokkal. Az egyedüli támasz az ilyen irányú vizsgálatokban a gazdaságosság megvizsgálása.

A hatékonyság értelmezésekor figyelembe kell venni a társadalmi, politikai és egyéb tényezőket, amelyeknek szerepük lehet a gazdaságosság kérdésében. A mércéje csak a világgazdaság ítélete lehet, vagyis egy termék előállítás egységnyi hazai ráfordítás mellett mekkora hozamot biztosít.

A nemzetközi aktív turizmus hatékonyságvizsgálatának alkotó része a turizmus devizaszerző jellegének elemzése. Ebben az esetben is figyelembe kell venni az egységnyi külföldi fizetőeszközbevételhez szükséges forintrafordítást. A nemzeti jövedelem tartalma (a nettó nemzeti termék bővítési lehetősége a bruttó nemzeti termékhez képest), az aktív turizmus fejlesztésének hatása a lakosság életszínvonalára, a nemzetek közötti közeledés megvalósulása a személyes benyomások alapján. (225)

8. Az idegenforgalmi propaganda

Az idegenforgalom külföldi kapcsolódásában meghatározó szerepe van a reklám-propagandának, amely éppen a lehetséges szolgáltatások sokrétűsége miatt összetettebb, mint más ágazatoknál.

Az intenzív propagandában a hangsúlyt a *jó közérzetre, a közbiztonságra, az idegenforgalmi értékekre* és a turisták által keresett áru-, illetve *szolgáltatás-választékra kell helyezni*. A propaganda tevékenységben előtérbe kell helyezni a mindenkori legmodernebb technikát.

A propagandamunkát nálunk a következő területeken szükséges javítani, illetve segíteni:

- jelenleg a nyomtatott propaganda dominál,
- ki kell alakítani egy valószínű magyarországi image-t, melyben visszatükrözthetők az ország sajátosságai, értékei.

Értékes hagyományainkat megőrizve igazi képet illik festeni Magyarországról, de elkerülve a túlzott egyszerűsítéseket. Ugyanakkor nem szabad előítélettel kezelni az olyan adottságok hangsúlyozását sem, amelyek ugyan nem igazán egyetemes emberi értékek, de nagy üzleti vonzerőt jelentenek.

A nemzeti propaganda végzése alapvetően állami feladat. Eddig ennek terheit az állami költségvetés viselte. Tekintettel arra, hogy a jövőben kialakulnak a helyi önkormányzati szervek és vegyes tulajdonformák lesznek, a nemzeti propagandaköltségeket is ajánlott megosztani.

A magyar idegenforgalomnak, amennyiben a fejlődését biztosítani akarja, a jelenleginél sokkal jobban jelen illik lennie a piacon. Nagyon fontos, hogy a megjelenés időben történjen, hiszen a szakma sajátosságából adódik, hogy a propagandának, reklámnak 1-2 évvel az események előtt kell járni.

1989-ben két országban (Ausztria, NSZK) rendelkezünk önálló nemzeti képvisellel és néhány országban az IBUSZ-szal közösen működtetett iroda látja el a nemzeti képviselést. A jövőben indokolt az önálló nemzeti képviselési hálózat folyamatos kiépítése, amely költségeihez az idegenforgalmi vállalatoknak is szükséges hozzájárulniuk.

Különös figyelmet érdemes fordítani a határainkon kívül élő magyarság felé irányuló propagandára.

A propaganda ráfordítások hatása

Megvizsgáltuk a propaganda költségek nagysága és az idegenforgalmi bevételek alakulása közötti összefüggést. A vizsgálat kiinduló alapfeltételezése az volt, hogy a marketing kommunikációs erőfeszítések nem eredményezték az azonnali forgalomnövekedést, hatásuk kéleltetett. A propagandaköltségek és a devizabevételek alakulásának összefüggését jelzi, hogy az évről-évre növekvő propagandaköltségek egy kumulatív folyamatot indítottak el és erőteljesen hozzájárultak az idegenforgalomból származó konvertibilis devizabevételek növekedéséhez. Érdemes megjegyezni, hogy 1973-ban például az előző évihez képest 22 százalékkal csökkentették a propaganda költségeket és ennek (is) eredményeként 1975-ben az előző évihez képest egy százalékkal, 1976-ban pedig további 5 százalékkal csökkentek az idegenforgalomból származó devizabevételek. Ez a folyamat egészen 1978-ig gyűrűzött.

Az idegenforgalmi bevételeink folyamatosan növekedtek a propaganda költségek növekedésével együtt, (vagy annak hatására.). A *Nielsen-féle index* alapján kimutattuk, hogy míg 1981-ben 1 forint propagandakeret többet 65,95 forint idegenforgalmi bevétel-többet jutott, 1983-ban 1 forint propagandakerettöbbet már 294,63 forint bevétel-többet eredményezett.

Növekedett a marketing kommunikáció hatékonysága. Az ismertett számítások nem abszolút igazságok. Hiszen a forgalomváltozásra hat a politikai-gazdasági helyzet, a különböző rendszabályok, melyek a kommunikációs erőfeszítést, a marketingtevékenységet közömbösíthetik. Mégis megállapítható, hogy bizonyos szint elérése után az idegenforgalmi bevételek és a marketing kommunikáció költségkerete közti összefüggés erősödik. Azaz *egy forint „többet propagandaköltség” egyre gyorsabb ütemben növeli a devizabevételeket.* Ez a népgazdasági bevételek számára nem közömbös.

A gazdaságosság megítélése minden vállalkozás értékelésének a leglényegesebb pontja. A hatékonyság számításához számos adatra van szükségünk, így a vizsgált területen eltöltött vendégéjszakák száma, a vizsgált időszak bevételei, a turisták költés struktúrája, a bevételek költségvetésbe központosítható része. Ez csak a fejlesztés minden területének eredményét tükröző népgazdasági szintű értékelés ismeretében lehetséges.

A fogadási feltételek kedvező megváltoztatása a forgalomnövekedés közvetítésével, a devizabevételek növekedéséhez vezetnek. Az idegenforgalomban az egységnyi devizabevételhez szükséges ráfordításánál jóval kedvezőbb. A fejlesztési területeken realizálódó bevételek nemzeti jövedelem tartalma magasabb a népgazdasági hatásoknál.

A hatékony turizmusnak külpolitikai, nemzetmegítélési következményei is vannak. A kulturpolitikai komponense a hatékonyságnak a hazai és a közeli és távoli országok kultúrájának a megismerésében jelentkezik. A hatékonyság társadalom-politikai szempontja az élet minőségének kiteljesedésében foglalható össze.

A termálturizmus hatékonyságának bizonyítéka az életszínvonal emelkedése, az általános jövedelmezőségi szint javulása és a foglalkoztatottság szerkezetére gyakorolt kedvező hatás. A gyógy- és termálturizmus a gazdasági hatékonyság alapján progresszív tényező a népgazdasági egyensúly megteremtésében.

9. A termál- és gyógyidegenforgalmi piac értékelése

a) A piackutatás

A turizmus fejlesztéséhez nélkülözhetetlen tevékenység lényeges feladata a piackutatás, amely során feldolgozzák az időszerű statisztikai adatokat és reprezentatív felméréseket végezve az igények alakulását is figyelemmel kísérik. A két adathalmazból információkat nyerhatunk a turisták utazási motivációiról, a költsékezési szintről, elégedettségi és/vagy elégedetlenségi fokáról, visszatérési szándékáról, vagyis mindarról, ami az utazási szervezőket további munkájában segítheti.⁽²²²⁾

A piackutatás a kereslet-kínálat tényezőinek megismerésével a prognózis és a tervezés eszköze. Segítségével kijelölhető az optimális üzletpolitikai és piaci cél.

Az információt megkaphatjuk az idegenforgalmi statisztikai kiadványok, tömegkommunikációs eszközök, publikációk tanulmányozása és az idegenforgalmi szakemberek tájékoztatása alapján. Ehhez jó kiegészítés a potenciális, valamint a tényleges turisták interjúja is. A legfontosabb kérdések: mi motiválja az utazást, mi befolyásolja az uticél kiválasztását és kik a potenciális vásárlók?

Az idegenforgalom, s azon belül a gyógy- és termálturizmusunk fejlesztése szempontjából fontos megismerni Nyugat-Európa lakosságának *utazási szokásait*. Egy, a Közös Piac Közlekedési Bizottságának felkérésére készült tanulmány felvilágosítást ad arról, hogy a 12 közös piaci ország turistái miben különböznek utazási szokásaikban. A vizsgálatot azokra is kiterjesztették, akik nem utaztak.⁽¹⁸⁾

Az elemzés alapját egy, a 15 éven felüli lakosság körében végzett reprezentatív mintavétel képezte. Országoként körülbelül 1000 embert kérdeztek meg üdülésükről, kivétel Luxemburg, ahol 300 főt és Nagy-Britannia, ahol 1300 főt interjúvoltak meg. Turistának számított a felmérés szerint az, aki 4 napnál hosszabb időt tölt otthonától távol. A tanulmány szerint a Közös Piac országaiban élő 250 millió ember közül 1985-ben 56 százalék utazott el a szabadsága idején otthonról. Hollandiából 65 %, Dániából 64 %, a nyugatnémetek az angolok után szerepelnek 61, illetve 60 %-os kutazással. A portugálok 31, az írek pedig 39 %-ban utaztak külföldre. A vizsgálat a turistákat két csoportra osztotta: az egy évben egyszer utazók és az egy évben többször utazók csoportjára. Ennek alapján két kategóriába sorolhatók: hét országban a lakosság többsége utazik, ezek általában egy évben többször is. Ide tartozik Hollandia, Dánia, Nagy-Britannia, NSZK, Franciaország, Luxemburg és Olaszország. A másik csoportban, ahová Görögország, Spanyolország, Belgium, Írország és Portugália sorolható, a kisebbség kelt útra és a többség rendszeresen otthon maradt. Külföldre leggyakrabban a luxemburgiak utaznak 90 százalékos arányban, a hollandok 65, a nyugatnémetek 60, a belgák 56 százalékkal szerepelnek a „toplistán”. Jellemző, hogy ezek az országok a legsűrűbben lakottak is.

A legvonzóbb uticél a tenger az európai turisták számára, kivételek a hollandok, akik szívesen töltik szabadságukat a hegyekben. *A hegyek* a hollandokon kívül a nyugatnémeteket, franciákat, a luxemburgokat és az olaszokat is vonzzák. *A városi turizmust* a dánok, az írek, a spanyolok és a portugálok preferálják.

A szálláshelyek közül a nyugatnémetek 43 %-ban, a luxemburgok 53 %-ban a szállodát részesítik előnyben. A portugálok 42, a franciák 33, a spanyolok 32, az írek 30 száza-

lékos gyakorisággal szállnak meg barátoknál, rokonoknál. Saját nyaralójukban leggyakrabban a görögök 15 % és a spanyolok szeretik eltölteni szabadságukat. A luxemburgok 20 százaléka és a belgák 21 százaléka üdülőlakást vagy házat bérel. Kempinget és lakókocsit a hollandok 31, a franciák 22 százalékban vesznek igénybe.

b) Magyarország előkelő helyen

A „Test” nyugatnémet lap értékelte az üdülési célországokat.* 26.552 visszaküldött kérdőív alapján alakította ki a véleményét. Az értékelési skála 1 = nagyon jó, 2 = jó, 3 = kielégítő, 4 = hiányos, 5 = nagyon hiányos.

A 23 értékelt ország között Magyarország a nyolcadik helyen szerepel, megelőzve Ausztriát, Franciaországot, Görögországot, Olaszországot és Spanyolországot! A válaszok alapján biztonság szempontjából csak Svédország áll előttünk és a gyerekek iránti figyelemességben is rendkívül előkelő helyet foglaltunk el. Nagyon jó a vélemény az étkezésről, a vendéglátásról is. Az utazás kifizetődése, mondhatjuk úgy, hogy „értékessége” 1,9 pontot kapott, ami Magyarországot a második helyre sorolja ebben a tekintetben. Az egy személyre egy hétre jutó kiadásokban a harmadik helyen állunk, ami szintén előkelő pozíció. A leggyengébb pontszám a szabadidő eltöltési lehetőségéért és a kiszolgálás színvonaláért járt Magyarországnak.

A „Der Freudenverkehr + das Reisebüro” című nyugatnémet lap 2100 német turista véleménye alapján értékelést ad Magyarországról.

A válaszok a következők:

22. táblázat

Az NSZK turisták értékítélete Magyarországról (1983)

Magyarországot ideális üdülőországnak tartja	19,0 %
Üdülőország kis hibákkal	24,2 %
Körutazásra ideális	21,9 %
Nem volt, egyszer talán fog Magyarországra utazni	9,8 %
Nem jön számításba uticélként	38,6 %
Nincs véleménye Magyarországról	24,4 %

Az ország jellegére vonatkozóan három jelzővel lehetett válaszolni „nagyon”, „meglehetősen”, „valamelyest”. Ennek alapján a következő vélemények alakultak ki:

23. táblázat

Az ország image

kis ország	valamelyest
világpolitikailag jelentős	valamelyest
mezőgazdasági jellegű	valamelyest
szegény ország	valamelyest
haladó	valamelyest
szimpatikusok a lakosok	meglehetősen
biztonságos	valamelyest
olcsó	valamelyest
érdekes	valamelyest
lakói kedvelik a németeket	meglehetősen
könnyen elérhető célország	valamelyest
kedélyesek a lakói	valamelyest
jó időjárású	valamelyest

A felmérés szerint Magyarország a pozitív válaszü kategóriában van, a 15 jellegzetességéből 2 negatív, 9 pozitív tartomány alsó harmadában, 4 pedig a középső harmadában, a „nagyon” egyszer sem szerepelt.

* In., Test c. folyóirat 1983, 2.

c) A magyarok preferált utazási motívumai

A Budapesti Nemzetközi Utazás Kiállításán felmérést végeztünk* többek között a magyar lakosság belföldi turisztikai szokásairól, a szabadidő eltöltésének módjáról. A vizsgálat során 1500 kiállítás-látogatót, egy 41 kérdést tartalmazó kérdőív kitöltésére kértük fel. Az értékelhető kérdőívek száma 1471. A felmérésből kiemeljük a következő adatokat, amelyek a preferált utazási típusok vizsgálat szerinti megoszlását mutatja:

A preferált utazási típusok

24. táblázat

Vízpart, napozás	56,0 %	
Hegyvidék	50,2 %	
Kikapcsolódás	38,7 %	%
Valamilyen közösséggel való együttes élmény	33,2 %	
Műemlékek, népművészet szeretete	23,3 %	
Munkával összefüggő utazás	8,0 %	
Gyógyüdülés	7,9 %	
Gasztronómiai élmények	6,0 %	%
Egyéb	0,4 %	
Téli sportok	13,3 %	

A Belkereskedelmi Kutató Intézet 1988-ban adta közre vizsgálatának eredményét. Az UNESCO TOUR project programjához kapcsolódó vizsgálat a *turizmus emberi tényezőit* vizsgálta. A felmérés Sárvárott történt, ez számunkra éppen témánk jellegéből fakadóan rendkívül érdekes. A mintát 158 külföldi és 103 belföldi válasza jelentették. A turistamintha 58,2 %-a külföldi, 41,8 %-a belföldi. A férfiak aránya 56 % a belföldieknél, a nők aránya 51,8 %. Az összes nyilatkozó kétharmad része 50 év alatti. A külföldiek körében az 50 év felettiek aránya 44 %, ami gyógyjelleg kihasználásának a bizonyítéka.

A látogatás indítékeként a motivációk közül lényeges a fogadóhely gyógyjellege, természeti és éghajlati adottságai (56,4 %). A válaszadók több, mint fele gyógyüdülési, regenerálódási szándékkal érkezett. A külföldieknél ez 59,5 %, a belföldiek esetében pedig 51,2 46 %-a a megkérdezetteknek jelöli meg a gyógyüdülést és a gyógykezelést utazási indítékeként. A turisták elégedettsége és a fogadóhelyre való visszatérési szándéka mintegy 90 %os.

d) A magyar lakosság belföldi utazási szokásai

1988-ban ismét az Utazás Kiállítás adott alkalmat egy felmérés végzésére a magyar lakosság belföldi üdülési szokásairól. A kiállítás 6 napja alatt 4000 db kérdőívet osztottunk szét a véletlenszerűen kiválasztott látogatóknak. A 12 kérdéscsoportot tartalmazó kérdőívet 2172 válaszadó töltötte ki értékelhető módon és juttatta vissza időben.

A közvéleménykutatás célja az volt, hogy megvizsgáljuk a magyar lakosság utazási szokásait – kiemelten kezelve a belföldi üdüléseket –, tanulmányozzuk az utazás indítékait, képet kapjunk a várható kereslet nagyságáról, területi elhelyezkedéséről, az egyes szolgáltatások iránti igényekről stb.

Az eredmények ismertetése előtt hangsúlyoznunk kell, hogy a válaszadók nem reprezentálhatják a teljes lakosságot, hiszen az Utazás Kiállításra minden bizonnyal az utazás iránt legalább átlagos érdeklődést tanúsító látogatóknak el. Ez azonban semmit sem von le a felmérés értékéből, sőt éppen ennek a lakossági rétegnek a véleménye, tapasztalata segítheti az idegenforgalmi munka javítását.

* Jandala Cs., Vadas V.

in: Idegenforgalmi Közlemények, 1988.

A megkérdezettek 33 %-a az elmúlt három évben már részt vett utazási iroda által szervezett belföldi üdülésen, tehát „visszatérő” vendégnek számít.

da) A mintasokaság jellemzői

A mintasokaság főbb személyes ismérveinek vizsgálata elengedhetetlen, mivel ezek a társadalmi, demográfiai jellemzők alapvetően meghatározzák az utazásokat, illetve az utazások alatti szokásokat:

Személyes ismérvek

25. táblázat

Személyes ismérvek	Megoszlás %
1. Nemek	
férfi	48
nő	52
2. Lakóhely	
Budapest	77
többi város	11
község	12
3. Foglalkozás	
tanuló	14
fizikai	18
szellemi	54
nyugdíjas	14
4. Életkor	
14–18 év	6
19–26 év	18
27–35 év	18
36–55 év	39
56 éven felül	19

A kapott adatokból megállapítható, hogy a nemek szerinti megoszlás teljes mértékben megegyezik a magyar lakosság nemek szerinti arányaival, a lakóhely szerinti megoszlás ellenben nem tükrözi az országosan tapasztaltakat. Nem is tükrözheti, hiszen az Utazás Kiállítását nyilvánvalóan elsősorban a fővárosiak keresik fel, s a magyar látogatók kb. 1/4-e érkezik vidékről. Foglalkozásukat tekintve a megkérdezettek legalább 2/3-a az értelmiségi kategóriába sorolható. Ezt a részarányt pontosabban nem tudtuk meghatározni, mert a nyugdíjasok eredeti foglalkozásukat nem tüntették fel.

A személyes ismérvek szerinti megoszlás alátámasztja azt a feltételezést, illetve tapasztalatot, mely szerint az Utazás Kiállítását *ténylegesen utazni vágyók* keresik fel, s ennek megfelelően a *lakosság mobil rétegéhez* tartoznak. A mobilitást pedig döntően az urbanizáció foka, az életkor, az iskolai végzettség, illetve a foglalkozás határozza meg.

db) A szabadság felhasználás céljai

Első kérdésünk arra vonatkozott, vajon a válaszadó évi fizetett szabadságát nagyjából mennyi idővel tölti. Volt, aki több választ is megjelölt (87 %-uk egyet, 10 %-uk kettőt, 3 %-uk hármat), így a következő megoszlás mutatható ki:

Szabadság felhasználás célja

26. táblázat

Cél	Említések %
Üdülés	77
Otthoni pihenés	9
Munkavégzés	7
Tanulás	2
Rövid kirándulás	18

Az üdülés és a rövid kirándulás kategóriáknál kapott kiugróan magas, az országos piac-kutatások eredményeinél lényegesen nagyobb említés-szám magyarázható, hogy aki rendszeresen munkát végez szabadsága idején, az nem érdeklődik az Utazás Kiállítás iránt. Az üdülést a budapesti, szellemi foglalkozású, 36–55 éves nők részesítik előnyben. A nők többször említették az üdülést, mint szabadságfelhasználási célt, a férfiak viszont a kirándulást többször jelölték meg, mint a nők, ennek ellenére a két célt együtt vizsgálva nincs különbség a *nemek között*, az említések 92–92 %-os arányt jelentenek. Egyéb tényezőket vizsgálva megállapítható, hogy a nők az otthoni pihenést, míg a férfiak a munkavégzést, tanulást preferálják.

A *lakóhely szerinti* megoszlást tanulmányozva, az eddig tapasztaltaknak megfelelően, a budapestiek utazás iránti igénye kiemelkedően magas. Ez az urbanizált környezettel, s annak negatív következményeivel magyarázható.

A *foglalkozást tekintve* az egyes csoportokon belül a fizikai dolgozókat kivéve, lényeges eltérés nem tapasztalható. Utóbbiak ugyanis a többi csoporthoz képest többször említették a szabadság alatti munkavégzést, a tanulást ellenben egyszer sem jelölték meg!

A *nyugdíjasok* a szellemi foglalkozásukhoz viszonyítva valamivel jobban kedvelik az otthoni pihenést, illetve a kirándulásokat. Ez az egészségi állapottal, de még inkább az anyagi lehetőségekkel indokolható.

Az *életkort vizsgálva* megállapítható, hogy annak előrehaladtával növekszik a tartós üdülés, illetve az otthoni pihenés iránti igény.

dc) Kedvelt üdülési típusok

A belföldi üdülést tervezőknek feltettük a kérdést, milyen üdülési típus iránt érdeklődnek leginkább (magaslati, vízparti, sport, egyéb), illetve gyermekeik számára mit tartanának megfelelőnek. Több választ is meg lehetett jelölni:

27. táblázat

Választott üdülés	
Üdülési típusok	Megoszlás %
Hegyvidéki	57
Gyógyüdülés	13
Falusi üdülés	14
Vízparti: Balaton	39
Velencei tó	6
Egyéb	13
Sportüdülés: lovaglás	7
teniszezés	6
vízisport	16
egyéb	2
Hobby-üdülés	7

Az üdülési típusok felsorolásánál a gyógyüdülés (13 %), illetve a vízparti „egyéb” kategória (13 %), mint termálturizmus összevonható, azaz 26 %-ot jelent, tehát a mintasokaságnak több, mint a negyede igényli.

Nemek szerint nincs különbség az egyes üdülési típusok közti választásban: a nők valamivel gyakrabban említették a gyógyüdülést, a falusi üdülést, a férfiak többször választották az egyéb sportokat, ellenben a lovaglás, a teniszezés, a vízisportok iránt hasonló az érdeklődésük.

A *budapestiek* az üdüléseknek inkább a passzív formáit részesítik előnyben, az egyéb városokban, illetve községekben lakókat pedig az aktív formák vonzzák.

A *foglalkozást tekintve* már jelentős különbségeket találunk. A tanulóknál egyértelműen dominál a Balaton (67 %), illetve szintén magas az aktív sportok: a lovaglás, tenisz, vízisportok említésének aránya (33 %, 13 %, 40 %). Az aktív dolgozók közül a fizikaiak hegyvidéket részesítik előnyben (55 %), a szellemi foglalkozásúak a hegyvidéket (45 %), a Balatont (38 %) kedvelik, s ezeknél lényegesen ritkábban, de még így is szép számmal említették a falusi üdülést, illetve a vízisportokat (17–17 %). A nyugdíjasok értelemszerűen a hegyvidék és a gyógyüdülés iránt érdeklődnek, e két üdülési típus említésének aránya esetükben kiugróan magas (48 %, ill. 32 %).

Az *életkort elemelve* kimutatható, hogy annak előrehaladtával csökken a Balaton szerepe, s egyre színesebbé válik a kereslet: növekszik a hegyvidék, illetve a gyógyüdülés iránti igény, kedveltebbé válik a Velencei-tó és a falusi üdülés.

dc) Hazánk tájegységeinek ismerete

Választ kerestünk arra, milyen tájegységben, ill. azon belül melyik megyében keresik az üdülési lehetőséget a megkérdezettek. A kapott válaszok teljes mértékben megfelelnek a tapasztalatoknak: a hazai lakosság a Balatonon, ill. Észak-Magyarországon kíván üdülni, s ebből a szempontból alig-alig veszik számításba az Alföldet, ill. Budapest környékét.

Ez a túlzott Balaton-, ill. Mátra-Bükk centrikusság azzal is magyarázható, hogy a lakosság mereven ragaszkodik ezekhez az – egyébként méltán legnépszerűbb – üdüléshelyekhez, s nem szívesen vállalkozik az újra, az ismeretlenre. Ugyanis a leginkább vállalkozó-szemléletűeket kivéve, senki sem akar olyan tájegységben, megyében üdülni, amelyről semmilyen, vagy csupán hiányos, felszínes ismeretekkel rendelkezik. Ezt a következtetésünket igazolja a 28. táblázat is. Legkevesébé ismert tájegységünk az Alföld (itt keresik a legkevesebben üdülési lehetőségüket), legismertebb Budapest környéke és a Balaton. A megyéket tekintve a legtöbb információval Pest, Veszprém, Somogy megyéről rendelkeznek az üdülni vágyók, míg a legmostohább helyzetben Szabolcs-Szatmár, Zala és Csongrád megye van. (Több alternatívát is meg lehetett jelölni.)

Kedvelt és nem ismert tájegységek

Tájegységek	Üdülésre választott	Legkevésbé ismert %
Budapest környéke		
Pest megye	10	—
Észak-Magyarország:		
Nógrád megye	10	5
Heves megye	8	3
Borsod-Abauj–Zemplén megye	32	8
Alföld:		
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	9	19
Hajdú-Bihar megye	3	13
Jász-Nagykun-Szolnok megye	7	13
Békés megye	6	15
Csongrád megye	6	17
Bécs-Kiskun megye	7	12
Dél-Dunántúl:		
Baranya megye	18	14
Tolna megye	5	13
Zala megye	17	18
Balaton:		
Somogy megye	24	3
Veszprém megye	33	—
Észak-Dunántúl:		
Győr–sopron megye	22	8
Vas megye	21	12
Fejér megye	5	6
Komárom – Esztergom megye	4	10

Az adatok alapján érdekesnek tűnik a Dél–Dunántúl: viszonylag sokan üdülnek, üdülénekek ott szívesen, viszont a megkérdezettek jelentős hányada nem ismeri ezt a vidéket. Mindenképpen reklám- és propaganda-tevékenységünk fehér foltjait mutatják az eredmények, melyek megváltoztatása a jövő feladata.

de) Üdülés alatti programok

Üdülés alatt a vendégek nem csupán evés-ivással töltik idejüket, hanem szeretnének tartalmas, olykor szellemi, olykor fizikai igénybevételt kívánó programokon is részt venni. Ezek között a programok között kiemelkedően az első helyet foglalja el a természetjárás, ezt követi – igaz, lényegesen kevesebb említéssel – a múzeumlátogatás, műemlékek felkeresése, különböző sportok üzése, végül a kulturális események (fesztiválprogramok) megtekintése, illetve a gyógyfürdők igénybevétele zárja a sort. (Több választ is meg lehetett jelölni.)

Programszervezés

Programok	Említések %
Természetjárás	72
Múzeumlátogatás	42
Műemléktúra	31
Sportolás	28
Kulturális esemény	21
Gyógyfürdő	15

A *nemek szerinti megoszlás* a következő képet mutatja: a férfiak a fizikai jellegű programokat kevelik (természetjárás 75 %, sportolás 35 %), míg a nőket a kulturális jellegű programok vonzzák a természetjáráson kívül (67 %) – így a múzeumlátogatás (46 %), műemléktúra (32 %), kulturális eseményen való részvétel (22 %). Ugyancsak a nők veszik gyakrabban igénybe a gyógyfürdőket (17 %) – míg a férfiak esetében ez az arány lényegesen alacsonyabb (9 %).

A gyógyfürdők egyébként főleg a budapesti fizikai dolgozó, ill. a nyugdíjas réteget vonzzák. Megfigyelhető, hogy mind a *foglalkozást*, mind az *életkort* tekintve a természetjárás kiugróan magas arányú- (nyilván ennek anyagiakkal kapcsolatos indokai is szerepet játszanak), – azonban az 55 éven felüli – döntően nyugdíjas rétegnél ezt a magas arányt (66 %) is meghaladja a múzeumlátogatást említő válaszok aránya (72 %). A *lakóhely* ebben az esetben nem jelent differenciáló tényezőt.

df) Visszatérő vendégek

Arra a kérdésre, hogy amennyiben elégedett volt üdülésével, ugyanoda tér-e vissza a következő évben, a megkérdezettek 38 %-a igennel felelt, a fennmaradó 62 % inkább máshová utazik.

Amennyiben a nemeket vizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy a férfiak sokkal jobban ragaszkodnak a már megszokott és bevált dolgokhoz, mint a nők: utóbbiak ugyanis sokkal inkább keresik az újat, az ismeretlent (69 % a nem visszatérő nők aránya, míg a férfiaknál csak 54 %.)

A figyelembe vett ismérvek szerint az életkor tekintetében találunk az átlagtól jelentősen eltérő eredményt, az 55 éven felüliek, tehát elsősorban a nyugdíjasok azok, akikre egy-egy fogadóhelyen törzsvendégként számítani lehet – esetükben a visszatérés aránya 56 %.

dg) Az információszerzés módja

Feltétlenül célszerű megvizsgálni, idegenforgalommal – ebben az esetben üdüléssel – kapcsolatos információkat honnan kap, ill. honnan vár a lakosság. A kapott eredmény alapján az utazási irodák, idegenforgalmi hivatalok, szállodavállalatok ajánlataikat a jövőben a legmegfelelőbb csatornán tudják eljuttatni leendő vendégeikhez.

Információszerzés

Módja	Említések %
Utazási Kiállítások	49
Idegenforgalmi prospektusok	62
Sajtó, rádió, TV-közlemények	27
Rokon, barát, ismerős tanácsa	27

Az adatok azt bizonyítják, hogy az érdeklődők többsége egyszerre több forrásból is hozzájut a kívánt információhoz.

10. A piacbefolyásolás lehetőségei marketing tevékenység a termál- és gyógyidegenforgalomban

A marketinget olyan tevékenységek együttesének kell tekinteni, amelynek célja a szolgáltatások megszervezése és továbbítása a potenciális fogyasztóhoz. Ez a piaci követelményekhez való szakadatlan igazodással, a piaci árak megállapításával, a piac közvetlen befolyásolásával és megfelelő értékesítési politikával érhető el.^(99,147)

A marketing tevékenység célja az értékesítés megfelelő megszervezése. Ehhez a belső és a külső piac teljes körű, minden szegmensre kiterjedő ismerete szükséges.

Kemenczei megfogalmazása szerint: „A marketing azokkal a tényezőkkel, módszerekkel és eszközökkel foglalkozik, amelyek helyes alkalmazásával az árukapcsolatok és különböző szolgáltatások síkján a gazdálkodó szerv ... sikert produkálhat.”*

A versenyképesség növelése három alapvető marketing funkció teljesítésével érhető el: a kutatás, a fejlesztés és a piaci műveletek koordinálásával.⁽²⁰⁵⁾

A magyar szóhasználatban a *marketing elsősorban piacszervezést jelent*, azon intézkedések eredője, melyet a marketing orientáció gyakorlatba való áttétele érdekében teszünk.

A marketing kihat a lehetséges és a megvalósult üzlet minden aspektusára. A marketing szemlélet kiindulópontja a fogyasztó. Szervezeteknek, vállalatoknak állandóan alkalmazkodniuk kell a világban végbemenő folyamatokhoz, figyelembe véve a műszaki, gazdasági, politikai és szociológiai tényezőket egyaránt. Olyan marketingpolitika megvalósítása az igény, amely megteremti a fogyasztó elégedettségét, illetve azt fenn is tartja. Ezt az integrált szemléletet a kereslet orientálja.^(20,127,204)

Az idegenforgalmi marketing a WTO által megfogalmazott definíciója a következő: „Az országos idegenforgalmi hivatalok és/vagy az idegenforgalmi vállalatok nemzetközi, országos vagy helyi szinten zajló módszeres és egyeztetett munkája a turisták, csoportok és egyének elégedettségének optimalizálása érdekében a tartós idegenforgalmi növekedés szem előtt tartásával.”** Ez a definíció lényegében iránymutatás a munkaszervezéshez. Az idegenforgalomban szerepe leegyszerűsítve: a kiválasztott célcsoportoknak a leggazdaságosabb módon a legtöbbet nyújtani.⁽²⁴⁹⁾

* Kemenczei R.; A marketing helye és alkalmazási lehetőségei a magyarországi termál idegenforgalomban

Balneológia, Rehabilitáció, Gyógyfürdőügy, 1980, 1,2, 76–84 pp.

** In.; Walko M.; Marketing az idegenforgalomban, mint a hatékonyságnövelés eszköze
1. Idegenforgalmi Téli Akadémia, Siófok, 1983 293–306 pp

Amit nyújtunk, – bármilyen idegenforgalmi termék legyen is az – valamilyen speciálist, valamilyen egyedi elemet kell, hogy tartalmazzon. A marketing nem általában ajánl és szervez, hanem tudatosan és konkrétan. A gyógyturizmusból véve a példát, a gyógyvendégnek éreznie kell, hogy ha neki Zalakarost ajánlottuk, akkor neki az jó, illetve az a legjobb minden tekintetben. Az ilyen jellegű munka emberileg, gazdaságilag is újszerű, egyúttal eredményes is. Ugyanez a munkastilus úgy is érvényes, hogy az adott terméket a megfelelő szempontok alapján kiválasztott körnek ajánljuk, még hozzá egy arra kidolgozott speciális eszköztár segítségével. Ezt a munkát úgy végezzük, úgy határozzuk meg marketing stratégiánkat, hogy ismerjük azt, hogy mire képes, kinek jó és mit tud „elviselni” az a gyógyhely, amit ajánlunk.

A gazdasági-politikai helyzet függvényeként a gyógyidegenforgalmi keresleti tényezők átcsoportosultak s a kínálat struktúrája is megváltozott. Így a termál- és gyógyturizmusban a piaci kívánalmakra reagáló, azt koordináló szemléletű intézkedések születtek.

a) A marketing fogalma

A marketing a termál- és gyógyturizmusban a szükséglet felébresztését, ápolását és a piaci viszonyokra való gyors reagálást jelenti. A gyógy- és termálturizmus, mint szolgáltatás és üzleti tevékenység a gazdasági siker érdekében a marketing hagyományos és új módszereit együtt alkalmazza.

Az idegenforgalmi marketinget I.Krippendorf a következőképpen határozta meg: „...az idegenforgalmi egységek rendszeres és koordinált vállalatpolitikai szabályozása, valamint az egyének és az állam idegenforgalmi politikája helyi-, regionális, nemzeti és nemzetközi szinten, amely az egyes fogyasztói csoportok lehetőleg békés igényére és az egységek megfelelő nyereségére irányul.”*

Az idegenforgalmi marketingtevékenység a potenciális és tényleges turisták, az utazási irodákat, az utazásszervezőket és a tömegtájékoztató fórumait célozza meg. Így válik lehetővé arra, hogy egy utazási célpont, – egy termék –, az úgynevezett marketing mixen keresztül a piacon ismert legyen. Az ajánlatok sokszínűsége ehhez szükséges.

Az idegenforgalomban, így a gyógyturizmusban is, a feladat a szolgáltatás, amely vendégek jelenlétét feltételezi. A szolgáltatásoknak nagy az értékesítési kockázatuk. Ennek oka a kereslet rendkívüli mértékű érzékenysége. A turizmus helyhez, valamint időhöz való kötődése, függőségi helyzete számos körülménytől még feszítettebbé teszi a munkát.⁽²⁰⁶⁾

A *marketingpolitika* a célok kijelölésével kezdődik. Ez lehet általános vagy speciális. Krippendorf szerint: a marketingstratégia legfontosabb irányelve az idegenforgalomban, hogy a visszatérő vendégkör maximális kedvezményt kaphasson. Ezzel a „hely” különleges kiemelését nyer – már az említéskor is és privilégizált helyzetbe kerül a többi hasonló közül.⁽¹⁷²⁾

b) A piac szegmentálása

A sikeres marketing tevékenység lényege, hogy a *piacot csoportokra*, vagyis szegmentumokra *bontja*, így tevékenységünket céltudatosan tudjuk irányítani a kiválasztott csoportra. Ezt a folyamatot nevezzük piaci szegmentációnak, ami elismeri azt az alapvetet, hogy a piacot a sokrétű és folyamatos változás jellemzi. Minden utazási motiváció piaca több független szegmentumból épül fel, annak sajátos igényeivel, azaz akkor megfelelő, ha a motiváció vonzó. Szolgáltatásaink ezért piaci szegmentum orientáltságú legyen.

* Krippendorf J.; Az idegenforgalmi marketing alapjai

In., Szemelvények a nemzetközi idegenforgalmi szaksajtóból 1985 1 5–19 pp.

Az idegenforgalom célpiacai azok a piaci szegmentumok, amelyek a legnagyobb potenciális vonzerőt képezik.⁽⁷⁷⁾Nem kell mindenkinek mindent eladni. A piacot olyan csoportokra bonthatjuk, ahol az üzlet a lehető legnagyobb turista szegmenst hozza mozgásba. Ez lehetséges földrajzi szegmentáció alapján, vagy az utazás célja, a létesítmény igénybevétele vagy az elosztási csatorna, vagy a társadalmi, gazdasági, illetve demográfiai tényezők figyelembevétele, vagy valamilyen – termékhez kapcsolódó elképzelés, vagy pszichográfiai, tehát életstílust, érdeklődést érintő, vagy földrajzi érdeklődés esetében.⁽²⁴⁾Figyelembe kell venni az igénybevételei gyakoriságot és a szezonális mértékét is.

Minél több szegmentációs alapot használunk, annál jobb lehetnek az eredményeink. A kínálatnak mérhető, megközelíthető, jelentős, ugyanakkor tartós és versenyképes tulajdonságokkal is kell rendelkeznie.⁽²³⁾

A termál- és gyógyidegenforgalmi piac relációnkénti szegmentálása Magyarország felé a következő erősrendet mutatja:

– *NSZK*: a nemzetközi turizmus meghatározó országa. Az évi szabadság 31–43 nap, ennek 60 %-át a németek általában külföldön töltik.

– *Ausztria*: üdülési intenzitása 50 %-os. Általában „hűségese” típusú turisták, szeretnek visszatérni a megszokott helyekre.

– *Skandináv-országok*: az összes nemzetközi utazások kiadásából csak 2,3–3,7 %-ban részesednek, de utazási kedvük élenkülönb van és ez a gyógyturizmus szempontjából számunkra fontos.

– *Amerikai Egyesült Államok*: az utazási intenzitás egyre emelkedő. Évente 5–7 millió utazást regisztrálnak Európába. Nem szabad elfeledkezni a hazlátogató, kint élő magyar származású rétegről sem.

Az utazási motiváció szerinti felosztás a termál és gyógyturizmusban résztvevőket gyógyulást keresőkre, úgynevezett manager-betegségben szenvedőkre – (akik a mindennapok stresszhatásaitól aktív pihenéssel kívánnak megszabadulni) –, és kísérőkre osztja, akik különleges programot, sportolási, szűrakozi és városnézési programokat is igényelnek.

c) A marketing tevékenység fázisai

A marketing tevékenység dinamikus piaci fellépést igényel. A *piackutatásnak*, – a marketing researchnak – a feladata, hogy elemzően dolgozza fel a piac fejlődését, feltárja a változásokat és az eredmények ismeretében előrejelzéseket készítsen a gyógyidegenforgalmi termék értékesítésének jelenlegi és jövőbeni lehetőségeiről. Funkciója a gyógyidegenforgalmi termék iránt tanúsított fogyasztói magatartás megismerése, a vállalat piaci helyzetének felmérése, az objektív kereskedelmi helyzet elemzése és megértése, az alternatív lehetőségek értékelése és a döntéselőkészítés. Ennek alapján alakítható ki a működési mód és az ellenőrzés.

A *marketingtanulmány* – marketing study – összefoglalja a gyógyidegenforgalom kereskedelmi lehetőségeit. Valamennyi olyan adat szerepel benne, amelynek feladata bizonyos események prognosztizálása és ezáltal a bevételek növelése. A marketingtanulmányok a kínálat és a kereslet viszonyainak alakulását analizálják, amíg a kínálatkutatás a fejlesztési irányzatok megismerését, a versenytársak és a saját tevékenység mennyiségi és minőségi értékelését jelenti, a keresletkutatás a viszonyok rendezettségének szintjét tanulmányozza, – mennyiségi és strukturális szinten egyaránt.

A piaci műveleteket árpolitikai „éberséggel” kell végezni. A gyógyidegenforgalmi nemzetközi piac jelenlegi meghatározói az NSZK, Ausztria és Franciaország, tehát az árképzés kialakításánál figyelembe kell vennünk a feltételeket, a realitást. A termál- és gyógyforgalom differenciált megítélését követel meg területileg, időben és szolgáltatási nívóban is.⁽¹⁴⁸⁾

A *marketing tanulmányterv* – feasibility study – célja a gyógyidegenforgalomban olyan piaci elemzés készítése, amely a tervberuházás, így a szállodaépítés, gyógyhelykialakítás lehetőségeit is megvizsgálja. A terv elemzi a gazdasági, szociális és idegenforgalmi környezetet, a földrajzi –, gazdasági – demográfiai és idegenforgalmi összefüggéseket, a közlekedési lehetőségeket és a fejlődés tendenciáit. Foglalkozik a vonzáskörzet meghatározásával, a versenytársak kínálatával, a kereslet és a kínálat ütköztetésével, a piac felvevőképességének felméréseivel és egyértelmű piacorientációt teremt meg.

d) A marketing mix

A marketing eszközök közül a piackutatás az egyik legdöntőbb momentum, hiszen a beszerzett információk lényegében csupán kellékek a döntésekhez. A piaci tényezők ismerete nélkülözhetetlen. A marketing eszközök egysége különleges rendszert alkot, egyidejű alkalmazásuk egymás hatását erősíti. Ez a *marketing mix*. Elemeinek alkalmazása függ a piaci erőktől, azaz állami szabályozás és ellenőrzés mértékétől, a kereskedelmi és fogyasztói magatartástól, a szokásoktól. Itt kell megemlíteni, hogy minden ilyen elemzés esetében figyelembe kell venni az idegenforgalmi létesítmény élettartamának, illetve korának jellemzőit és az elvárt haszonnak az ismeretét, amit a fenntartó elképzelt, illetve megtervezett. A marketing eszközök, a termékszerkezet, árszerkezet, az értékesítés, a sales promotion, a reklám, a publikációk és a public relations.

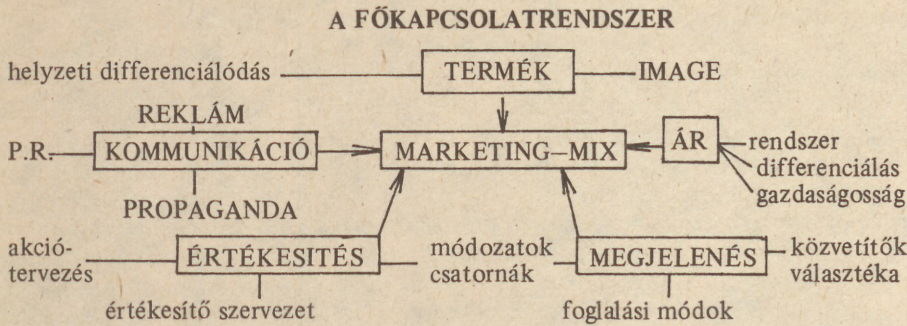
A gyógyidegenforgalmi kínálatban szükséges a kollektív terméket, mint piaci cikket bemutatni. Ehhez csatlakozik a technikai megvalósítás, a „piaci név” – „a hirnév” kiérdemlése.⁽⁵⁴⁾

A gyógyidegenforgalmi marketing jellemzője, hogy az igénylő érdekeit, elvárásait, messzemenően figyelembe veszi. Azért igyekszik adatokat szerezni az optimális termékszerkezethez, a szükséges reklámmódszerek használatához, hogy a hosszú lejáratú irányzatokat megismerje. A legfontosabb feladat a gyógyidegenforgalmi értékesítési piac ismerete, felmérése, kutatása.⁽¹⁷²⁾

A gyógyidegenforgalomban a szervezőknek szükséges a tájékozottság, a kínálati elemek, a kívánatos termékkép kialakításához és fejlesztéséhez, ismerniük kell a fogyasztók igényeit, elvárásait, attitűdjeit. Ez a szemlélet energiát, időt és tőkét takarít meg.

A gyógyidegenforgalmi marketing koncepció az üzletpolitika orientálása, egyben a szervezet tevékenységének a gyakorlati kijelölése. Az idegenforgalmi kínálat az emberek igényei, motivációi, preferenciái alapján határozható meg, mégpedig a piacok meghatározása útján. Ez a tényleges és potenciális piac, a piac struktúrájának az ismeretét és az azokat meghatározó erőknek a tanulmányozását jelenti kommunikáció útján. Feladat a kereslet felébresztése a potenciális turista meggyőzésével a kívánt célpont irányába. Visszacatolás útján segít abban, hogy a termék megfeleljen a tervezett keresletnek. Az eredmények ellenőrzése értékelés és hatékonyságellenőrzés is egyúttal.

A hatékony marketing segítséget nyújt abban is, hogy a főszezonon kívüli üzletmenet növekedjék, a vendégek tartózkodási ideje emelkedjen, az általuk elköltött pénz mennyisége egyre több legyen.

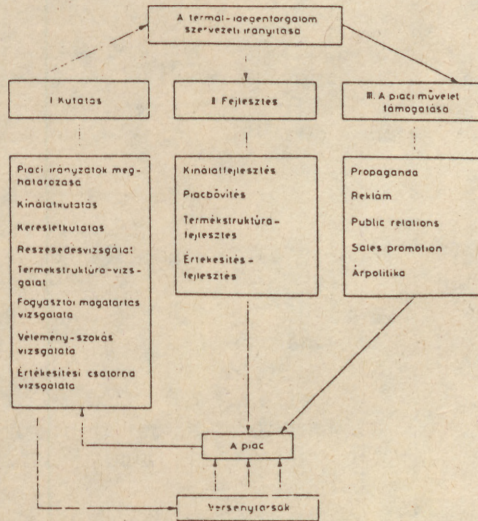

(Forrás : Hotel Revue (Svájc) 1985. október 17.)

c) A marketing stratégia

A marketing átfogó stratégiája két részből áll: piaci szegmentációból és termékelhelyezésből. A marketing célpiacra irányultsága a marketingterv elkészítését követeli meg. Ez a terv lényegében arra keres és ad választ, hogy hol vagyunk jelenleg, ami valójában helyzet-elemzést jelent, mit szeretnénk elérni; ez a marketing cél és stratégia meghatározás. Bemutatja, hogy mit teszünk a célok elérése érdekében; – ez maga a marketingtevékenység. Választ ad arra a kérdésre, hogyan biztosítjuk a cél elérését és, hogy miként tudjuk meg, hogy elértük a célunkat; – de ez már a marketing értékesítési területe.

Marketing részfunkciók és kapcsolatok

(Forrás: Dr.Kemenczei R.: A marketing helye és alkalmazási lehetőségei a magyarországi termál-idegenforgalomban, Balneológia, Rehabilitáció, Gyógyfürdőügy, 1980.I.1.2, 76–84 pp.)

A gyógyidegenforgalmi termék speciális tulajdonságokkal rendelkezik. A vevők választása sokszor ennek ismerete nélkül történik, ezért a vevő számára nagy a kockázati tényező. A gyógyidegenforgalom rendkívül érzékeny a váratlan külső eseményekre, például a politikai zavargásokra, a gazdasági feltételek megváltozására, árfolyamingadozásokra és egyéb tényezőkre.

A gyógyturizmus speciális piaci szemléletmódot igényel. Marketingtevékenység e vezérfonala a fogyasztó – vevő – vagyis „turista orientáltságú”^(5,249)

A gyógyidegenforgalom különleges terméket ajánl, ahol a „csomagolás”, tálalás – vagyis az ajánlás döntő momentum. Tényszerű információk szükségesek a keresleti helyzetről, a potenciális vendégkör szokásáról, igényéről és ...lehetőségeiről. A gyógyidegenforgalmi marketing nem ötletroham, hanem *igényfelmérés és reális tervezés*. A marketingtevékenységet meghatározza egyebek között az exponált terület gyógyvizének milyensége, hozama, összetétele, az aktuális beruházási helyzet és az egyéb idegenforgalmi adottságok megléte. A természeti adottságok közül kiemelendő a mikroklimatikus és bioklimatikus viszony, a környezet állat- és növényvilága. A terület érintetlensége különleges érték ebből a szempontból és idesorolhatók a környezeti ártalmak is: A marketing tevékenység megtervezéséhez ismerni kell a demográfiai viszonyokat is, vagyis az érintett terület lakosságát annak iskolázottsági fokát, kor és foglalkoztatottsági megoszlását, az évente, a szezononként és a havonta nyaralók számát, a lakósűrűség nagyságát. Az idegenforgalmi adottságok közül a vendéglátóipari, kereskedelmi, szálláshelyi ellátottság adatai a legmeghatározóbbak.

A marketing stratégia következő eleme a *piaci cél* meghatározása. Ez a gyógyturizmus esetében olyan állapotjavulás és stabilizálás, amely a munkaképesség teljes vagy részleges helyreállításával jár. Az egészséges állapot megőrzését jelentheti, vagy további állapotromlás megakadályozását, lelassítását biztosítja.

Ehhez a célpiac konkrét kijelölése szükséges, egy céltudatos, határozott piacpolitika megvalósítása. Ismerve ezt a kínálati palettát, differenciálni kell és világosan kategorizálni a gyógyhelyeket.⁽¹⁴⁶⁾

A marketing alapelemei

A marketing tevékenység alapelemei a 4 „p” jegyében zajlanak. Ezek közül „hagyományos” a product, price, place, promotion – vagyis a termék, az ár, az eljuttatás problémaköre és az ösztönzés. Ehhez még hozzátehető öt ismérv, amely csak az idegenforgalomra jellemző: a partner-viszony, csomag összeállítás, programkészítés, elhelyezés és az emberi tényezők. Részletesebben:

Termék: a vendég szempontjából az általunk kínált szolgáltatás, lényegében a várt különböző szolgáltatások. A kínált terméket mindig a vevő szempontjából kell megvizsgálni. Megfigyelhetjük, hogy a termék nagy része olyan elemekből áll, amelyek függetlenek tőlünk – pl. éghajlat, történelem, kulturahagyományok, természeti környezet szépsége. Ezek a – lényegében külső – meghatározó elemek a kereslet kiváltó tényezők, azaz „demand generators”, mivel ezek jelentik a kezdeti keresletet. Ezek mellett a szállás, az étkezés, a közlekedés stb. csak pótlólagos feladatot töltenek be.

Partneri viszony: a jobb szolgáltatási színvonal biztosítása érdekében több termék közös prezentálása a legmagasabb elérhető színvonalon, a vevő igényeinek teljesítése érdekében.

Csomag-összeállítás: a várható gyógyvendégeknek a szolgáltatások bizonyos kombinációját kínálja, mint egyetlen terméket, illetve ügyletet.

Programkészítés: azaz a kínált termék kiegészítése különböző szolgáltatásokkal. Így maga az eredeti termék is bővül, kiteljesedik.

Ár: amit a vendég a szolgáltatás ellenében kifizet. Lényeges, hogy a vevő saját véleménye szerint elégedett legyen a kapott ellátással.

Elhelyezés: az elhelyezésnek konzisztensnek kell lennie, mindig azonos értékek sorolándók egymás mellé.

Hely: az, ahol a vendég a terméket megveszi. Az értékesítés lehet közvetlen, vagy történhet elosztási csatornák igénybevételével.

Kereslet-fejlesztés: a potenciális gyógyvendéggel megismertetjük a kínált terméket és igyekszünk vásárlási készletet elérni.

Emberi tényező: az egyes cégeknél dolgozó emberekre vonatkozik, mert ők jelentik a legfőbb marketing erőit.

A kereslet alakulása, a gyógyidegenforgalom különleges helyzete abban valósul meg, hogy a fogyasztót kell a „termékhez” elszállítani, irányítani. A viszonylag rugalmatlan kínálattal szemben egy rendkívül rugalmas, gyorsan változó és mindenre azonnal reagáló kereslet áll. A személyes kapcsolatok kiépítése ebben nagyon fontos szerepet játszik. A gyógyidegenforgalom nagyrészt függ az egészségügy iránti bizalom mértékétől. Egy új létesítmény bevezetése komoly marketing tevékenységet igényel. Még az átadás előtt „study tour” – okat kell szervezni és a szükséges bel- és külföldi újságírók, az utazási irodák programszervezői és a gyógyászati utazásokat szervezők számára. A piaci bevezetés fontos állomása a létesítmények átadása előtt bemutató utak szervezése a külföldi utazási irodák képviselői és a szakmában érdekelt orvosok részére.⁽¹⁶⁰⁾

A gyógyhely tudományos, egészségügyi bevezetése és elfogadtatása a nemzetközi piacon orvosi feladat. Szükséges a gyógyhatás ismertetése szaklapokban, orvos-kongresszusokon, a nemzetközi idegenforgalmi kiállításokon. Célzott gyógyászati arculatot szükséges produkálni.

Az egyes biztosítók, – külföldön általában magántársaságok –, megnyerése több összetevőtől függ és rendkívül bonyolult feladat. A gazdaságosságot, a biztosító hasznát az üzletben érdemes hangsúlyozni. A marketing, az „image” teremtés érdekében közvetlenül befolyásolja az értékesítési módokat, az árakat, a szolgáltatások milyenségét, a minőségét és mennyiségét. Emellett közvetve hat az érintett „megdolgozandó” piacra, a versenytársakra és a munkaerő adottságokra.⁽¹⁴⁷⁾

g) A public relation

A kommunikáció filozófiai értelemben az általános, a *public relations* a különös és a reklám a specifikus. Az idegenforgalmi kommunikációnak kettős jellege van. Ugynevezett nemzeti propaganda és egy önállóan a gyógyhelyre, a szállodára, fürdőre vonatkozó üzleti tevékenység. A „public relations” jelszava: „Tégy jót, beszélj róla, beszéltess róla!” – amiből az következik, hogy a piaci stratégia alapvető eszköze tervszerű tevékenység-szervezés abból a célból, hogy a közönség és a szálloda, valamint a gyógyhely személyzete között kölcsönös bizalom épüljön ki. Egy gyógyhely jó hímevének, „goodwill”-jének, „image”-ának kialakulása asszociációs folyamatot indít el a szolgáltatások megfelelő színvonaláról. Ez információs visszacsatolás is – a munka kontrollja, a szolgáltatások színvonalának minősítése.

Egy gyógyfürdő marketingjének össze kell fogni a gyógyhely valamennyi erőforrását, figyelembe véve a jövő lehetőségeit. Ez az idegenforgalmi marketing nagy tartaléka és a multinacionális erőfeszítések megvalósulását is ígérheti. Megfelelő célkitűzések szüksége-

sek, amelyeknek a valóság talajáról kell kiindulni, ismerve a hazai piac fejlődési lehetőségeit, az igényeket és az adottságokat. A marketing terv elemei tehát a követendő politika, a kínált termék meghatározása, az árak, a szálláshelyek, a fejlesztés, az információ pontos meghatározása és súlyozása. Az egyes marketing eszközök pontos meghatározása és az akcióprogramok indítása is ebbe a témakörbe tartozik.

A marketing stratégiának a teljességre kell törekednie a gyógyhely egész működésében. A cél minél több gyógyulni vágyót fogadni és az, hogy minél több gyógyulni kívánót kísérenek el családtagjaik is. Mindehhez a szolgáltatások minőségének javítása, állandó kontrollja, újabb és újabb marketing reklám- és propaganda-eszközök bevetése; azaz dinamikus piacpolitika szükséges a fogadás minőségének javítására.

A termál- és gyógyturizmus marketing stratégiája nem feledkezhet meg arról, hogy az emberek, a gyógyturisták nagy többsége a termál-forrásokat felüdülés, rekreáció, pihenés céljából kívánja felhasználni. Ugyanitt érdemes említést tenni a kísérőkről is. Mind a két – arányaiban nagy – csoport megfelelő programokat vár, különleges igényekkel lép fel. Ezért a gyógyhelyeken különböző „mélységű”, „szépségű” és „erősségű”, valamint fitness kúrákat kell szervezni. Egy idegenforgalmi létesítmény nem tud minden igényt kielégíteni. Ezért ki kell választani azt a területet, ahol a szolgáltatás, amit nyújtanak jellegzetes és egyedi, az ami kiemeli a konkurrensok közül, ami megkülönbözteti a többi hasonló „terméktől”. A terméket tehát úgy kell kialakítani, hogy az árban, minőségben és márkaképben egyedi legyen a többi hasonlóhoz képest.⁽⁷³⁾

Mindezen tevékenységnek együtt kell járnia az információáramlás biztosításával. A figyelem-felkeltés, orientálás bel- és külföldre egyaránt a marketing tevékenység részét kell hogy képezze. A korrekt tájékoztatók, program-ajánlatok, sajtó-publikációk és rádió-, TV-műsorok tartalmukkal erőteljesen segítségére lehetnek a sikeres üzletpolitikának. Ahhoz, hogy a kereslet az értékesítés során találkozzék a kínálattal és viszont, megfelelő propaganda-tevékenység szükséges. Az érdeklődés felkeltésével differenciált, célszempontokat megcélzó propagandával, az adott terület egyediségének, különlegességeinek hangsúlyozásával, a szakmai közönségre és a potenciális vendégkörre differenciáltan készülve elvégezni.⁽⁹⁶⁾

h) A propaganda jelentősége

Állandó kapcsolat szükséges a biztosító társaságokkal az érintett, megcélzott lakossági rétegekkel, a betegekkel, az orvostársadalom érdekelt szakembereivel. A gyógyidegenforgalom összetett tevékenység. Ez indokolja, hogy a propaganda is egyszerre több sávon, a leghatékonyabb eszközök harcbevételével kell hogy érvényesüljön. A piac ma már nem létezik reklám nélkül. A termál- és gyógyidegenforgalomban, a propagandában a tervek minél eredményesebb megvalósulását javasolt szolgálja.

A propaganda feladatainak meghatározása egyúttal egy taktikai elképzelés megvalósítása is. Ennek alapján szükséges a többi nívós gyógyidegenforgalommal rendelkező ország tapasztalatainak átvétele, megismerése, figyelembevétele. A propagandában a gyógyítás, a megelőzés, – a gyógyításban a komplex módszerek hangsúlyozása a feladat. Folyamatos szakmai és egészségügyi hírvetés szükséges az idegenforgalmi szakemberek, a sajtó és utazási irodák rendszeres tájékoztatása mellett. Megoldandó a gyógyhelyeket ismertető, eredményeket közlő publikációk folyamatos megjelentetése a szakajtóban és orvoskongresszusokon való aktív szereplés. Feltétel még nívós prospektusok, információs anyagok, propaganda klippek és filmek készítése, és rendszeres bemutatásuk biztosítása, valamint study tourok szervezése.

A gyógyidegenforgalom fejlettsége az egészségügyi szféra bekapcsolása miatt a *bizalom* kérdése is. A *szájpropaganda* roppant nagy szereppel bír a piac alakulásában. A reklám a piaci taktika eszköze, a közvetlen befolyásolás érdekében. Ez egyoldalú kapcsolat, a potenciális turistákkal abból a célból, hogy a gyógyturizmus számára érdeklődést keltsen. Természetesen a kommunikációs eszközök célcsoportonként változnak (rádió, televízió, sajtó, plakát, film stb.)

A célcsoportok meghatározása egyben a piaci lehetőségeket is determinálja. Választ keresünk arra, hogy mely specifikus célcsoportnál van erre lehetőség, ennek milyen a potenciális tartalma, összehasonlítható-e más már megismert és kihasznált lehetőségekkel, tevékenységünkkel milyen előnyökre számíthatunk, mennyibe kerül a lehetőség megvalósítása, mekkora a beruházás várható megtérülési ideje és nem utolsósorban a felelősség kérdése.

A marketing alkalmazása gyógy- és termálturizmus fejlesztésében nélkülözhetetlen. Segít a nemzetközi és a belföldi piacon a helytállásban, a kiélezett versenyhelyzetben pedig a talponmaradásban. A gyógyidegenforgalmi marketing tevékenység előnye, hogy alkalmazásával általában csökken a ráfordítás kockázata, lehetőség van a piaci teljesítés javítására, általa egészségügyi, társadalmi, gazdasági szempontok összhangja teremthetik meg, megismerhetővé válnak a gyógyhelyi szokások, a fajlagos pénzköltés iránya és a közép- és hosszútávú tervek is piaci megerősítést nyernek.⁽¹⁴⁷⁾

A marketing az összefogás politikájának az eszköze, a kisszerű rétegérdekek helyett az összérdeket szolgáló termelési és tevékenység-szervező módszer.

11. A termál- és gyógyidegenforgalom fejlesztésének problémái

Magyarország földrajzi adottságaiból következően igen gazdag hévizekben. Adottságainkat azonban nem használjuk kellőképpen, amit jelez, hogy az 1988. január 1-jén nyilvántartott 1086 db 30 °C-nál melegebb vízü hévíz kút közül mindössze 301 szolgál fürdőzési célokat és ezek közül csupán 70 -et (1945 előtt 13-at, 1945–1977 között 35-öt, és 1977-től napjainkig 22-öt) minősítettek gyógyvízzé.

Gyógy- és termálvízkincsünkre alapozódott a mozgásszervi panaszokkal jelentkező betegek kezelése, egészségük helyreállítása, rekreációs, megelőző karbantartásuk. Erre főképp azért van szükség, mert pl. 1986-ban és 1987-ben is több, mint két millió főt kellett ilyen panaszok miatt megvizsgálni, részükre évente tíz millió alkalommal ambuláns kezelést nyújtani. Emellett 1986-ban 33.182 főt, 1987-ben már 36.467 főt kellett tartós – átlagosan 21 napos – kórházi ápolásban részesíteni. A mozgásszervi panaszok miatt kiesett munkanapok száma az összes betegállományi napok 15,6 %-át teszi ki, s ezzel a „rangsorban” a balesetek mögött a második helyet foglalja el. Mozgásszervi megbetegedések következtében 1975-1985 között évente 4-4,5 ezer főt nyilvánítottak rokkanttá, de ez a szám magában foglalja azt az évi 700–1000 főt, akiket a foglalkoztatáspolitikai és a foglalkozási rehabilitáció átfedései miatt eseti döntésekkel nyilvánítottak rokkanttá (pl. bányászok).⁽⁶⁾

A központi és a helyi összefogás ellenére azonban a szükséges összhang nincs meg mindenütt a fogadókapacitásokat, a gyógyfürdőket, a kapcsolódó idegenforgalmi, kereskedelmi és szolgáltató, valamint egészségügyi létesítményeket üzemeltető szervezetek és vállalatok között. Egyes esetekben az összhang hiánya a fejlesztési célkitűzések megvalósítását késlelteti, akadályozza és zavarja a meglévő kapacitások, szolgáltatások, programok hatékony értékesítését is. Ennek következménye, hogy – bár néhány helyen már mutat-

koznak az átgondoltabb összefogás eredményei — *gyógyhelyeink infrastrukturális ellátottsága*, a fejlődés ellenére, csaknem mindenütt sok *kívánni valót hagy maga után*.

Az adott területeken működő szervezetek egymástól elkülönülő *propagandával* kínálják szolgáltatásaikat. Mindezeknek is következménye, hogy gyógyidegenforgalmi kínálatunkra alapozott gyógyvendégforgalmunk a nyugat-európai országokhoz viszonyítva az elért fejlődés ellenére, ma még nem számottevő. (110)

Emellett nehezíti a gyorsabb ütemű előrehaladást, hogy a *kutak nagy hányada* több, mint 90 %-a, mind a mai napig nincs gyógyászati szempontból minősítve. Ez a minősítési procedura rendkívül hosszú időtartama és költségessége mellett jórészt annak köszönhető, hogy az ötvenes években az Országos Fürdőkutató Intézet, — ahol 25 főállású orvos foglalkozott a tudományos igényű, szervezett balneológiai kutatásokkal — az ORFI létrehozásával egyidejűleg megszűnt és a kutatási feladatokat csökkentették. Ennek is betudható, hogy csupán az utóbbi néhány évben került előtérbe a karsztvíz rendszer és a bányászat, (Hévíz, Beremend), valamint a hévíz kutak vízhozamának, víz hőmérsékletének csökkenése közötti összefüggések vizsgálata. (153)

Több területen nem választották el a gyógyfürdőt a termálvizű strandtól, helyenként pedig a gyógyvizet keverték más források vízával, ami gyógyértékét csökkentette. Emellett számos vizsgált gyógyhelyen a fürdőkapacitásokat, a medencék számát úgy növelték, hogy nem mérték fel kellőképpen: a kút vízhozama képes-e megfelelően biztosítani a medencék töltését. Ezért csúcsidőszakokban a vízcserre folyamatosságát nem mindenütt oldották meg megfelelően. Anyagi okokból általában nem volt lehetőség *vízforogató berendezések* üzemeltetésére sem, amik a higiénés szempontokat maximálisan kielégíthették volna. A kutak túlzott igénybevételét okozza az is, hogy néhol nem csak a fürdőkhöz, hanem egyéb célra is használják vizüket (pl. ivóvíznek). Csúcsidőszakokban ezért szükségessé válnak vízkorlátozási intézkedések is.

Az utóbbi években a helyi tanácsok különböző szinteken tárgyalásokat kezdeményeztek a működési területükön lévő kútak vízének hasznosítására. Néhány helyen azonban a tárgyalásokat már akkor megkezdték, amikor a kút vize még nem volt minősítve. (235)

A külföldiek komfortigénye lényegesen nagyobb a hazai vendégeknél. A hazaiak még elfogadnak olyan feltételeket is, amelyek hiánya a külföldieket távoltartja fürdőink igénybevételétől. Mindenekelőtt a zsúfoltságot és a hiányos kereskedelmi szolgáltatásokat kell megemlíteni. A hazánkba látogató fürdővendégeknek a helyszíni felmérések és becslések alapján csupán 5–15 %-a veszi igénybe a gyógyfürdőket, többségük strandolási céllal vált jegyet termálvizű fürdőinkbe. A külföldiek és a hazaiak gyógyfürdőn belüli különválasztása elsősorban az eltérő keretekhez viszonyított árak miatt indokolt. A tapasztalatok szerint a gyógyhelyeken, (pl. a szállodákban) a külföldieknél alkalmazott árak számukra elfogadhatóak, de a hazai lakosság ezeket az árakat nem tudja megfizetni. Ez a probléma okozza, hogy gyógyidegenforgalmunk és a hazai betegellátás nem vonható össze és nem kezelhető egységes egészként, a nyugati országokban alkalmazott gyakorlat szerint.

Példaként említhető, hogy a gyógyvendégek Bükfürdőn, vagy Balfon, ahol minden szolgáltatáshoz a szállodán belül hozzájutnak a vendégek, kifejezetten elégedettek. A Gellért szállóban megszálló vendégek viszont hamar rájöttek, hogy ugyanazt a gyógyszolgáltatást olcsóbban kapják meg forintért, mintha a szállodában fizetnének érte. Ez jelzi annak az elvnek a fontosságát, hogy *egy gyógyszállón belül minden gyógyszolgáltatást meg kell, hogy kapjon a vendég*. Még olyan látszólag másodlagos kérdésre is figyelni kell, mint a házban belüli közlekedés.

Az épületen belüli szolgáltatások meglétét minden szempontból igénylik a külföldiek és olyan észrevételeket is tettek, amelyek megoldása különösebb anyagi ráfordítások nélkül, jobb szervező munkával is megoldhatók lennének; pl. a kórházakban kezelt külföldiek pénzüket másutt kénytelenek beváltani. (6)

a) Személyi tényezők

A mozgásszervi megbetegedéssel jelentkezők orvosi ellátása évről-évre javult. Ezt jól érzékelteti, hogy míg 1970-ben csak 202 reumatológusi szakvizsgával rendelkező *orvost* tartottak nyilván, addig 1986-ban számuk már 491 volt. Az érdeklődés orvosi körökben egyre nagyobb mértékű. Az utóbbi három évben évente csaknem 40 fő tett szakvizsgát, míg tíz évvel ezelőtt egy év alatt csak 25 fő vizsgázott. A növekvő érdeklődés hatására Debrecenben a DOTE-n megkezdték a reumatológia önálló tantárgyként való oktatását. A gyógyszállók belépését követően azonban az orvosok egy része a kórházakat elhagyja és a szállodákban fejt ki tevékenységét, ahol a magasabb jövedelem mellett, külföldi tanulmányutakon való részvételüket is megoldják.

A szakszemélyzetten belül a *gyógytornászok* száma okoz gondokat, mert jelenleg is közel 100 betöltetlen állás várja a jelentkezőket. Ez részben a túlzott követelményeknek is betudható, mivel alkalmazásuk főiskolai végzettséghez kötött, holott egészségügyi szakközépiskolákban, vagy érettségi után szaktanfolyamokon kiképzettekkel is megoldható lenne egy részük pótlása. A gyógytornászok hiánya miatt az elektroterápiás kezelések túlzottan előtérbe kerültek. A szakember utánpótlást részben az ún. fürdőüzemi dolgozók tanfolyamain szerezhető szakmunkásképzés révén oldják meg.

A gyógyidegenforgalom fejlesztése elképzelhetetlen a közreműködők *nyelvtudása* nélkül. E téren az orvosok zömének nyelvtudása általában kielégítő, a többi közreműködő nyelvtudása hiányos, vagy egyáltalán nincs. Ezen számos helyen nyelvtanfolyamok szervezésével kívánnak segíteni és keresik a közvetlen anyagi ösztönzés lehetőségeit is, mivel az egészségügyi intézményekben nincs nyelvpótlék.

b) Műszaki problémák

Általános tapasztalat, hogy a kórházakban, a szakszervezeti üdülőkről nem is beszélve, a gyógyászati ellátást szolgáló *műszerek, berendezések korszerűtlenek*, hibásak. Erre is visszavezethető, hogy a vizsgált kórházakban az idegenforgalmi célokra rendelkezésre bocsájtott kórházi rehabilitációs férőhelyek kihasználtsága éves átlagban 30–40 %. Ilyen körülmények között kiemelendő a balfi gyógyfürdő-kórház, ahol 80 %-os a szobakihasználtság és a visszatérő betegek aránya 58 %-os. Ez jelzi azt is, hogy megfelelő odafigyeléssel a lehetőségeket ki lehet használni.

A gyógyszállók szobakapacitás kihasználtsága jobb, a vendégek átlagos tartózkodási ideje három-négyszerese, mint az egyéb turisztikai célokkal érkezőké, bevételeiket a gyógyszolgáltatások térítési díjai jelentősen növelik. (A Danubius Vállalat gyógyszállói vendégekörének 97 %-a a tőkés relációból tevődik össze. Átlagos szobakapacitás kihasználtságuk 80,5 %, a gyógyvendégek átlagos tartózkodási ideje 13,1 nap, szemben az azonos kategóriájú szállodák 65,4 %-os, illetve 2,4 napos mutatószámaival. A vállalati adatok szerint a gyógyászati bevétel a szállodai bevételre vetítve 30–50 % között alakul.)

A gyógyszállodák árai az azonos célú és színvonalú nyugateurópai szállodákhoz viszonyítva 50–60 %-osak, de az infrastruktúra hiányosságai miatt jelenleg ezekkel szemben csak így versenyképesek. Az idegenforgalom devizakitermelési mutatóihoz képest (ami a mindenkori árfolyamon belül alakult) mintegy 20 %-kal kedvezőbb a gyógyidegenforgalomé.

Infrastrukturális problémák

A gyógyhelyek, különösen ahol gyógyszállók is épültek, infrastrukturálisan is fejlődtek, de ennek ellenére még számos probléma vár megoldásra. Az infrastrukturális gondokat jól érzékelteti, hogy pl. a nagy múltra visszatekintő Hévízen az ivóvíz hálózatra csak az épületek 75 %-a van rákötve. Több vizsgált területen a csatornázottság csak 30–60 %-os. Békés és Hajdú megyében a gyógyhelyek Budapesttől, illetve a nyugati határtól való távolsága okoz gondokat, ami a külföldi tőke beáramlásának e területeken a legnagyobb akadálya, mivel az lehetetlenné teszi a mozgásszervi megbetegedésben szenvedők számára a megközelítést. Ennek feloldására mindkét területen, de másutt is tervezik a repülőterek kisebb gépek fogadására való alkalmassá tételét. A telefonellátás lényegében csak a bükfürdői és a balfi szállodában megoldott a vidéki gyógyhelyek közül.

A Danubius Vállalat által kialakított és eredményesen működő *külföldi képviselői* kívül a gyógyidegenforgalomban ma még csak az IBUSZ ér el számottevő eredményeket. A többi idegenforgalmi szervezet eredményessége az előbbiekéthöz elmarad, esetenként alig mérhető, részben mert az utóbbi években alakultak, részben mert csak késve ismerték fel a gyógyidegenforgalomban rejlő lehetőségeket.

A gyógyidegenforgalom alapját a gyógyfürdők teremtik meg. Mégis, főleg Budapesten, *a fürdők állapota évről-évre romlik*. A Széchenyi fürdő pl. életveszélyes, a Rudas és Lukács fürdők állaga ehhez hasonló, de nem sokkal jobb a helyzet a vidéki fürdőknél sem! A jelenlegi, a magyar lakosság által még megfizethető árak mellett viszont a fürdők – mint önálló üzemek – állami támogatás nélkül veszteségesek. Az ezekhez kapcsolódó kereskedelmi, szolgáltató és egyéb létesítmények ugyanakkor gazdaságosan, nyereségesen üzemelnek. A gyógyfürdők karbantartásához, fejlesztéséhez nincs elegendő forrás.

A tanácsok a gyógyhelyeken beszedett díjak részét egyéb forráshiány miatt kényszerből nem adják vissza direkt módon idegenforgalmi célokra, hanem azt többnyire a község, vagy város olyan kommunális, kulturális fejlesztésére fordítják, amelyek csak közvetve hatnak ki az idegenforgalomra, a település általános fejlődésén keresztül. A központi források beszűkülése miatt a helyi tanácsok – látva a gyógyidegenforgalom fejlesztéséből adódó gazdasági és társadalmi előnyöket – mind nagyobb mértékben törekednek a fejlesztéshez szükséges forrásokat máshonnan előteremteni. E téren több helyütt sikerült hazai vállalati, szövetkezeti és magántőkét bevonni, főképp a kereskedelmi hálózat bővítésébe, amely azonban még így sem elégíti ki a jogos igényeket. Emellett külföldi és hazai tőkeerős vállalkozókat is keresnek a többnyire csak 1986-88 években kialakított fejlesztési elképzelésükben körvonalazott céljaik megvalósításához, ami egyelőre nem sok sikerrel járt. Ezért a korábbi célkitűzésekben megfogalmazottak ellenére csak néhány helyen egészültek ki a szolgáltatások kulturális programokkal, sportolási lehetőségekkel.

A fejlesztés egyik legnagyobb problémája az irányítási és az üzemeltetési struktúra rendezetlensége. Annyi gazdája van hévizeinknek, gyógy- és ásványvizeinknek, hogy a pénz-eszközök szétforgácsolódása miatt koncentrált, de még valamirevaló fejlesztés sem lehetséges.

A technológiai fejlesztés anyagi okok miatt eszköz és szakember hiány mellett igen nehézkes. A technológiai probléma egyuttal higiéniai gond is: a fertőzés megelőzése és víztakarékossági szempontok a vízforgatási rendszert tennék szükségessé. Igaz, hogy jelenlegi ismereteink szerint a gyógyvizek különleges kémiai és biológiai tulajdonságai miatt a vízforgatás számos esetben kivihetetlen.

A működő gyógyfürdők közül *a divatosak ma már nagyon zsúfoltak*. Az élőmunkaigényes technológiák miatt a legfontosabb feladat, amire a pénzügyi keret szűkössége miatt

koncentráltni kell, a meglévő létesítmények konzerválása, állagának megóvása és a rekonstrukció.

A fejlesztési tervek nincsenek sem közegészségügyi, sem vízügyi szempontból megfelelően kidolgozva, a vízminőség védelme háttérbe szorul.

Az ország vízbázisának feltárása — az eddig nálunk honos és igencsak elterjedt rablógazdálkodás helyett — egyúttal számos gazdasági kérdésre jelentene pozitív megoldást.

Az egyedül elfogadható komplex kezelési módszer egyenrangú része a gyógyforrás és a gyógyfürdő megléte, a környezet infrastruktúrális fejlettsége, a természet eredeti szépségének megőrzése, a megfelelő klíma és a nyugalom megteremtése. Sajnos jelenleg Magyarországon nincs egyetlen gyógyforrásunk környezete sem úgy kialakítva, hogy ott szakszerű ivókúrás és egyéb gyógykezelés megvalósítható lenne a szerény mértékű kiépítettség miatt.

A termál- és gyógyidegenforgalom nagy gondja, hogy nehezen vagy egyáltalán nem biztosított a gyógyvendégek szétválasztása a pihenésre, üdülésre érkezőktől, ami a gyógyvendégek megfelelő ellátását akadályozza.

Probléma az is, hogy a létesítmények, szálláshelyek, étkezőhelyek csupán egy szűk réteg fizetőképességével számolnak, s nem gondolnak a csak szerényebb feltételek és alacsonyabb árak iránt érdeklődő vendégekre, azok lehetőségeire. Pedig éppen ennek a piaci szegmensnek az érdeklődése nyitott a magyarországi üdülésre, gyógyulásra.

A kérdés megoldása komplex módszert igényel. Együtt érdemes megoldani az egyes fürdők területfejlesztési és az adott terület vállalatainak vízenergiagazdálkodási gondjait. Ennek alapján ki kell váltani a termálvizeket az ipari alkalmazásból. A túlszűfolt fürdők megfelelő átépítése, a befogadóképesség bővítése szükséges. A meglévő, felismert gyógy- és ásványvizek széles körű alkalmazási feltételeinek megteremtése a gyógyítási idő lecsökkenéséhez vezethet. A szükséges gépészeti felújítások elvégzése, a szükséges új berendezések (szűrő-forgató berendezések) bevezetése is feltétel.

Elengedhetetlen a megengedhetően kivethető, kitermelhető víz napi, évi mennyiségének tudományos meghatározása.

A bányászati munkálatok állandó figyelemmel kísérése, — a vízszint és a vízminőség alakulása szempontjából és a gyógyvízkészlet épsége szempontjából fontos.

Az egyes ásványvizek hivatalos gyógyvízzé nyilvánításának meggyorsítása a piaci bevezetés feltétele.

Megfelelő vízkitermelési stratégia birtokában a VÁTI számítása szerint napi 3600 köbméter termális és 3450 köbméter karsztvíz váltható ki. Ez éves szinten 1,24 millió m^3 , illetve 1,04 millió m^3 (65)

A stratégia alapvető eleme a nagyobb talpmélységű és így ásványi anyagokban gazdagabb, melegebb vizek feltárása. A vízhozam és minőségvizsgálatok rendszeres végzése és folyamatos értékelése.

Mivel a gyógyidegenforgalom a minőségi turizmus egyik fajtája, a turisták a legmagasabb fokú igénytel lépnek fel ezeknek az elvárásoknak eleget kell tenni. Amint a felmérésekből kiderült, a vendégek *több információt* igényelnek. Több tájékoztató kiadványt szeretnének, idegennyelvű feliratokat várnak, a szolgáltatások fejlesztését óhajtják, az úthálózat és az infrastruktúra jelenlegi helyzetének orvoslását kérik, a szakszemélyzet idegennyelvű ismeretét hiányolják és legelsősorban több propagandát.

Míndezek a problémák jobb szervezéssel, az erők koncentrálásával nagyrészt megoldást nyerhetnek.

A termál- és gyógyturizmus fejlesztésének egyik leglényegesebb feltétele a *financiális kérdések* megoldása. Ez komoly gondot jelent, mert a nyereségadózási és felosztási szabályozók rendkívül rugalmatlanok. Az állami fejlesztési források igen szerények. A külföldi

érdekeltségek, a működő tőke bevonása, hitel, lízing, közösvállalat stb. formájában új lendületet adhat a gyógyturizmus és a termálidegenforgalom fejlesztésének. A működő vegyes vállalatok egyúttal referenciát is jelentenek.⁽¹³⁰⁾

A közvetlen érdekelttség, a tapasztalat átadása, az ilyen pénzügyi akciók külön nyeresége. A vállalatok fejlesztési alapja, kiegészítve a külföldi működő tőke különböző befektetési variánsaival, számos fejlesztési problémát oldana meg. Ehhez azonban a kormányzat és a pénzügyi politika nagyobb rugalmassága szükséges. A termál, illetve gyógyidegenforgalmi beruházás gazdasági vállalkozás, amire azonban az állami hitelpolitika és a jelenlegi elvonási rendszer nem hat ösztönző erővel.

A beruházások több pénzügyi forrásból valósulhatnak meg: állami költségvetésből, bankhitelből, tanácsok, illetve vállalatok saját pénzügyi forrásaiból és magánérőből. A fejlesztés állami támogatása az adók elengedése, vagy konkrét pénzügyi juttatás formájában lehet hatásos, de lehetséges a vissza nem térítendő költségvetési támogatás is. Ez a nemzetgazdaság számára bizonyosan megtérülő befektetés. Az idegenforgalmi alap, bár juttat pénzszközöket fejlesztésre, de a lehetőségei igencsak korlátozottak.⁽²³⁴⁾

12. A termál- és gyógyturizmus tervezése

Míg az idegenforgalmi politika a turizmust érintő alapvető elvek és célok összessége, a terv ebből kiindulva már a gazdasági célokat cselekvésekben, időhöz kötött folyamatokban és ezeket jellemző számokban fogalmazza meg. A gyógyidegenforgalmi tervezés a gyógyidegenforgalmi politika igényeit szolgálja. A turizmust, mint „iparágat” konkrétan speciális feladatok teljesítésére készíti.

Az idegenforgalmi terv a gyakorlati eredmények alapján állandóan rugalmasan kontrollálja és kiigazítja a célok helyességét, tartalmát, a megvalósítás tartamát, a fejlesztési ütem mértékét, valamint annak a helyét és módját.⁽¹⁰⁴⁾

Az idegenforgalomban a tervezésnek, mint minden *tervnek számos követelménye van*. Mindenekelőtt a terveknek a természeti adottságokat, a mennyiség minőségi terhelhetőséget – illik figyelembe vennie, ismerve és értékelve a művi adottságokat – a meglévő kiépítettségi színvonalat, annak gazdaságosságát és bővítési lehetőségeit. A terv feladata az egyenletes területi eloszlás biztosítása, illetve törekvés a cél megvalósítására. Az igények feltárásával, a kellő helyen, kellő mértékű és színvonalú fejlesztések finanszírozása szükséges, amely eben azt is jelenti, hogy a kínálatnak közelítenie ajánlatos az igényekhez, mennyiségben, minőségben és árfekvésben. Ehhez elengedhetetlen a racionális területgazdálkodás megvalósítása. Mindez a foglalkoztatottság és a gazdaságos üzemeltetés megtervezésével jár együtt.

A gyógyidegenforgalmat szolgáló tervek az üdülönépszerűség és a helyi lakosság érdekeit egyaránt figyelembe veszik. A tervezésben nem szabad elfeledkezni az alternatív megoldásokról, hiszen az üdülési szokások, az életmód és az értékrend dinamikusan változó tényezők.

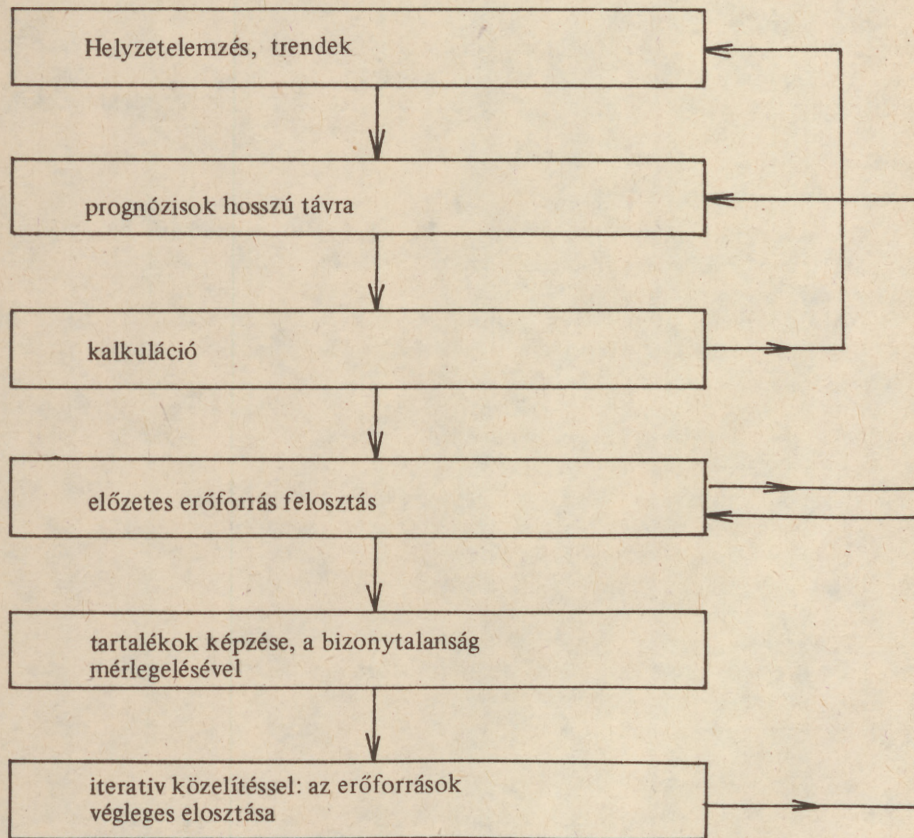
a) A tervezés munkaszakaszai

A gyógyidegenforgalmi tervezés *munkaszakaszai* nem különböznek más tervek készítésétől; azaz helyzetkép készítése, az elemzés hipotézisek felállítására, prognóziskészítés, koncepciókészítés, valamint a tervnek magának az elkészítése a „menetrend”. A tervezés vezérelve az időszak meghatározása, amire az érdeklődés koncentrálódik. Az adatok összevetése ciklus, szezonális, növekedési ütem szempontjából, valamint a hatékonyság-szá-

mítás és ellenőrzés az előzetes kalkulációk készítése az eredmények összehasonlítása az elvekkel, a tervek igazítása a részeredmények alapján.⁽³³⁾ Mindez egy reális terv készítésének az alapja. A hosszú távú tervezés, az irányítás stratégiai programja. Feladata a belföldi turizmus tendenciáinak a bemutatása a tervidőszak alatt, valamint a külföldi turizmus fejlesztésének irányát és mértékét is meghatározza.

8. séma

A tervezés menete

A középtávú idegenforgalmi terv a cselekvési program magja, a hosszú távú terv időarányos részének megvalósítója egyben. Az éves, operatív-idegenforgalmi terv a turizmus irányításának intézkedési programja, a középtávú terv mutatóinak éves megvalósítását határozza meg.

Az említett tervek úgy működnek, mint *generáltervek*. A turizmus egészére hatnak, természetesen azok összefüggéseinek ismeretében. A funkcionális tervek pl. a gyógyturizmust érintők egy konkrét idegenforgalmi feladat megközelítését jelentik. A területi tervek pedig a kiemelt üdülőterületek, illetve közigazgatási egységek fejlesztését szolgálják.

A tervezésnek összetett nemzetközi operációs rendszerekre, azaz számítógépes rendszerek igénybevételére van szüksége. A komputer alkalmazása, a legkorszerűbb technika bevonulását jelenti a turisztikai „iparágba”. Ez a kínálat lehetőségeinek teljes ismeretét és az információk gyors eljuttatását is jelentheti, valamint a konkrét helyfoglalást is megoldaná. A számítógép alkalmazásából eredő alacsonyabb költségek előnyösebb eladási árral járhatnak együtt. Mindezekhez megfelelő távközlési és elektromos adatfeldolgozási rendszer csatlakozása szükséges.

b) Az ENSZ Fejlesztési Program

D. Grove így ír hazánkról: „Magyarország kis ország, de egyetlen más ország (legalábbis Európában) sem dicsekedhet hasonlóan gazdag természeti termálvíz-készlettel.”*

Ezért olyan jelentős, hogy 1977-ben az ENSZ Fejlesztési Programjának, (UNDP) szakmai és pénzügyi támogatásával, az Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium irányításával elkészült a világon elsőként, a termálvizek hasznosításának hosszú távú koncepciója és stratégiája. Ennek jele UNDP(HUN)71/511. Címe pedig „Regionális Fejlesztési Tervezési Project.” Az UNDP részéről az ENSZ, a magyar kormány részéről az Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium volt a gondozója.

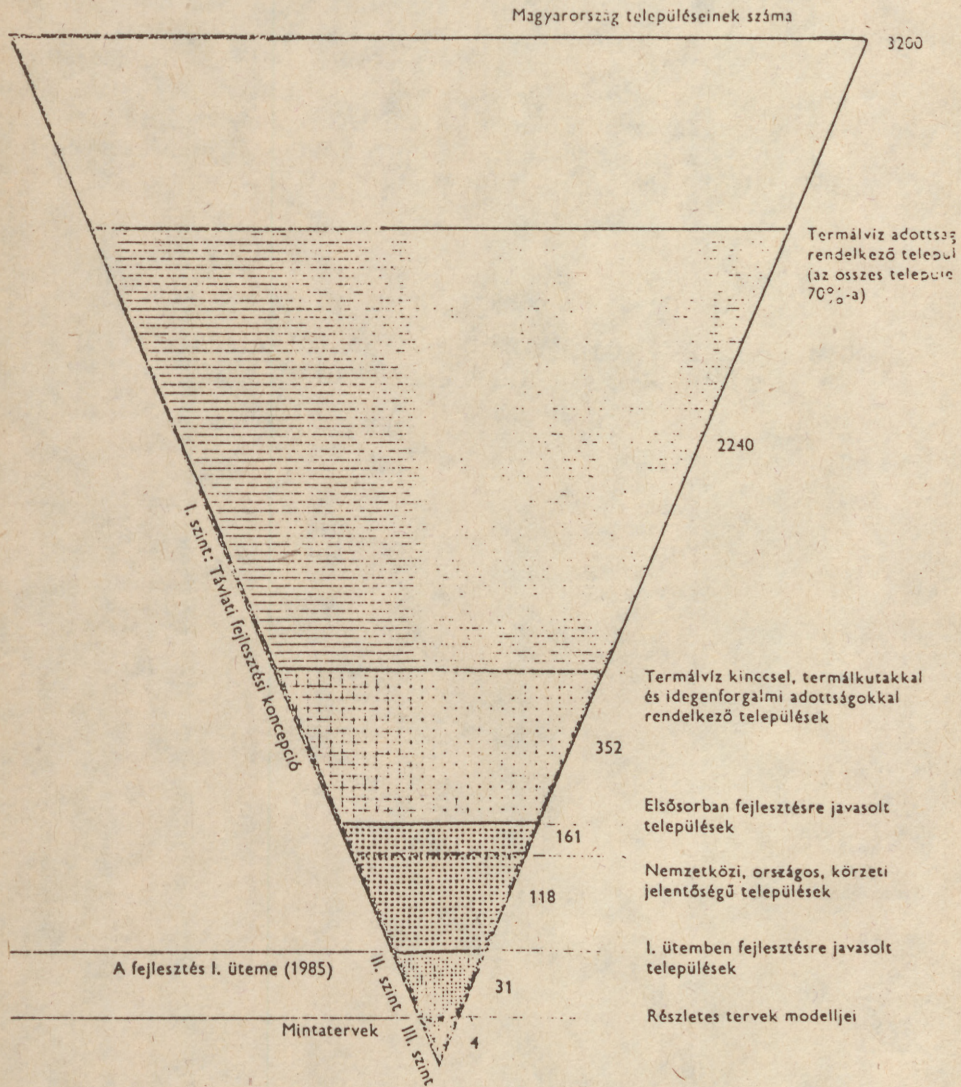
Ez a Project számos feladatot tűzött maga elő. Így vállalta a termálvizek üdülési és idegenforgalmi hasznosítás országos átfogó stratégiájának kidolgozását, a termálvízkincs mennyiségének és minőségének országos felbecsülését, a hasznosítás lehetőségeinek felmérését, a várható kereslet kiszámítását, az optimális feltételek megteremtését a kereslet-kínálat egyensúlyának megteremtéséhez irányelvek kidolgozását, a termálvízvagyon hasznosítására a tervezésre, fejlesztésre, műszaki és gazdasági javaslatok megtételét még a tervezési időszakban (fürdőhely, szállásférőhely, gyógyászat, infrastruktúra), a javasolt fejlődés várható gazdasági, társadalmi következményeinek (általános területfejlesztés, élet-színvonalemelkedés, a foglalkoztatottság szerkezete) bemutatását.

Az idegenforgalmi távlati koncepciója mellett a beruházások fejlesztési tervét is kidolgozták.

A tervezés *több szintben* történt. Az első szinten 2240 településből, ahol vagy valószínűsíthető, vagy már bizonyított termálvíz megléte, 352 kínálatát fogadták el fejleszthetőnek. A további vizsgálatokkal – természeti környezet, klíma, közlekedés stb. – ez a szám 161-re módosult. Ebből 34 nemzetközi jelentőségű, 26 regionális, 58 körzeti, 43 pedig helyi jelentőségű. A nemzetközi jelentőségűek közül Budapest, Bük, Debrecen, Eger, Gyula, Hajdúszoboszló, Harkány, Miskolctapolca, Ráckeve, Sáropatak, Sárvár, Szarvas, Szeged, Szigetvár és Zalakaros emelhető ki.

* Grove D.; Magyarország páratlan természeti kincsei.
Regionális Fejlesztési Tervezési Project, 1977

A tervezés három szintjében szereplő települések
kiválogatásának folyamata

(Forrás; Regionális Fejlesztési Tervezési Project, 1977)

A tervezés második szintjén a fejlesztés optimális sorrendjét határozták meg. Azon a 31 település között, amely a további rostán fennmaradt. A feladatok itt is differenciáltak a beruházások megtervezése terén. Ennek alapján a meglévő színvonal emelése szükséges (Miskolc-tapolcán, Nyíregyházán, Hajdúszoboszlón, Debrecenben, Szolnokon, Szegeden, Zalakaroson és Bükön). A feladat a legmagasabb nemzetközi színvonal elérése, a meglévő létesítmények fejlesztése (Egerben, Harkányban, Gyulán és Hévízen).

Új létesítmények létrehozása (Visegrádon, Kecskeméten, Sárvárott és Ráckevén). Az alap infrastruktúra kialakítása (Sárospatakon, Mosonmagyaróváron, Cegléden, Parádon és Szervason). A fejlesztés a helyi gazdálkodás feladata (Mezőkövesden, Mátraderecsken, Dombóváron, Dávodon, Gödöllőn, Szigetváron, Nyírbátorban, Magyarhertelenden és Beregfürdőn). Javasolt még Budapest fürdőfejlesztésének konkretizálása is. A tervezés harmadik szintje részletes munkatervet ajánl Visegrád, Tiszafüred, Harkány és Eger példáján. Az egyes települések alkalmassága a fejlesztésre, a tartózkodó turizmus, a kiránduló és tranzitidegenforgalom, valamint a helyi lakosság szempontjából is vizsgálható.

31. táblázat

ENSZ Tervezési Projectjében szereplő települések:

A TERMÁLÜDÜLÉS ÉS GYÓGYIDEGENFORGALOM SZEMPONTJÁBÓL
KIEMELKEDŐ 161 TELEPÜLÉS BESOROLÁSA

I. Nemzetközi és országos vonzású
termál-idegenforgalmi települések

- Budapest
- (Balatonfüred)
- (Balf)
- Bük
- Cegléd
- Debrecen
- Eger
- Gyula
- Hajdúszoboszló
- Harkány-Siklós
- Hévíz
- Karcag-Berekfürdő
- Kecskemét
- Magyarhertelend
- Miskolc-Tapolca
- Mosonmagyaróvár
- Nyírbátor
- Nyíregyháza-Sóstó
- Pará
- Ráckeve
- Sárospatak
- Sárvár
- Szarvas
- Szeged
- Szigetvár
- Szolnok
- Visegrád
- Zalakaros

- Esztergom-Prímásziget
- Fertőd
- Fonyód-Táska
- Gödöllő
- Komárom
- Koppánymonostor
- Mezőhegyes

II. Regionális vonzású
termál-idegenforgalmi települések

- Bükkszék
- Cserkeszőlő
- Csokonyavisonta
- Dávod
- Dombóvár
- Fehérgyarmat
- Győr
- Hajdúnánás
- Igal
- Kaposvár
- Lakitelek-Töserdő
- Mátraderecske
- Mezőkövesd-Zsóri-fürdő
- Orosháza-Gyopáros
- Szentes
- Tarnaméra
- Buzsák-Csiszta-pusztá
- Göd
- Lenti
- Lipót-Hédervár
- Nagyatád
- Nagykanizsa
- Pápa
- Püspökkladány
- Tahi-Vác
- Tiszafüred

Magyarázatok: I., II., III. Település 118
I. ütemben (1985-ig) javasolt fejlesztések

III. Körzeti vonzású termál-idegenforgalmi
települések

Abony
Barcs
Berettyóújfalu
Békés
Békéscsaba
Bogács
Bogáta
Dévaványa
Dunaföldvár
Dunaújváros
Füzesgyarmat
Gyoma
Gyöngyös
Hatvan
Hegykő
Heves
Hódmezővásárhely
Jászpáti
Jászberény
Jászszentandrás
Kálmánca
Kiskunfélegyháza
Kiskunhalas
Kisvárd
Leányfalu
Makó
Mátészalka
Monor
Nagykálló
Nagykőrös
Polgár
Sikonda (Komló)
Szentendre
Szombathely
Tamási
Tizakécske
Tiszavasvári
Törökszentmiklós
Vajta
Zalaegerszeg

Albertirsa
Baktalórántháza
Biatorbágy
Dabas
Hortobágy
Iharos
Mélykút
Mesztegnyő
Szigetszentmárton
Szigetszentmiklós
Taksony
Tapolca
Tápiószentmárton
Tiszacsege
Tiszaörs
Tóalmás
Tura
Vasvár

31. táblázat folytatása

IV. Helyi jelentőségű
termálfürdők

Ásotthalom
Babócsa
Balmazújváros
Csongrád
Csorna
Földes
Hajdúböszörmény
Izsák
Jászárokszállás
Jászboldogháza
Kaba
Kapuvár
Kecel
Kiskőrös
Kisújszállás
Komádi
Kunhegyes
Lajoskomárom
Leninváros
Mesteri
Mezőberény
Mezőkovácsháza
Mezétúr
Mindszent
Mórahalom
Nagybajom
Nagybánhegyes
Nagykorpád
Nagyrabé
Nagyszénás
Nádudvar
Petőháza
Pettend
Sellye
Szentlőrinc
Szulok
Tarany
Tiszaföldvár
Tótkomlós
Vác
Vétegyháza
Vésztő

A termálfürdők befogadóképessége 60 százalékkal növekedne a terv szerint. Az ENSZ Project a termálfürdőhelyek szálláshely számát 5,5 ezerrel 22,5 ezerre javasolta emelni. Az infrastruktúra javítása érdekében a kiskereskedelmi hálózat alapterületét 30 százalékkal, a vendéglátóipari létesítmények alapterületét pedig 135 százalékkal kívánta bővíteni. Emellett kulturális és sport létesítmények felépítését is ajánlotta. Az ENSZ Project, habár egyedülálló volt a maga nemében, a megvalósítására még részben sem került sor. A tervezés időszakában tapasztalt egység és akarat a konkrét lépések megtételekor felbomlott. (1. 10. melléklet)

c) A megvalósulás koncepciói

Az Országos Idegenforgalmi Tanács már 1981-ben elfogadta a termál és gyógyüdülés fejlesztését szolgáló ENSZ által kidolgozott és ajánlott *hosszú távú koncepciót, valamint a VI. ötéves terv gyógyidegenforgalmat érintő fejlesztési tervezetét.*

A fejlesztési koncepciónak a nyelvtudás szerepét, az egészségügyi személyzet kiképzését, gyógytornászok betanítását épp úgy tartalmaznia kell, mint a fürdők szakszemélyzetének továbbképzését. A tárgyi feltételek az elhelyezést biztosító létesítmények, így a szanatórium, kórház, *gyógyszálló vagy üdülőszálló egyaránt lehet.* A fejlesztési program tehát tervezési és ezen kívül gazdasági elemzési feladatok megoldásából is áll.

Az OIT a VI. ötéves tervhez csatlakozó idegenforgalmi koncepció tárgyalásakor a dinamikus szintentartás elvét fejtette ki. Hangsúlyozta, hogy a fejlesztés tervezésénél bizonyos idegenforgalmi súlypontok és célpontok erőteljesebb támogatását irányozza elő. Ennek sorrendje pedig a következő: Balaton, Velencei tó, Dunakanyar, Mátra és a Bükk.

A termál- és gyógyturizmus fejlesztése *számos követelményt támaszt.* Így megfelelő természeti és művi környezetet, magas ellátási, elszállásolási színvonalat és komfortot, tökéletes higiéniai feltételeket, újszerű építészeti megoldásokat igényel. Olyan kínálatot kell felmutatni, amely megteremti a keresletet. Találónan fogalmazott az ENSZ Project, amikor így összegezte a termál- és gyógyturizmus magyarországi lehetőségeit: „A vizsgálatok alapján megállapíthatjuk, hogy a termálforgalom nem keresleti, hanem elsősorban kínálati probléma.” *

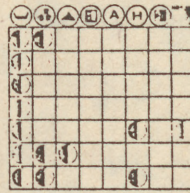
Kirajzolódott egy *gyógyidegenforgalmi központ* terve is, amely Budapesten az Árpád fejedelem út, a Margit utca és a Komjádi uszoda által határolt területen valósulna meg. 1987-ben a Fővárosi Tanács távlati fejlesztésének elképzeléseiben mint „gyógyidegenforgalmi negyed” elnevezés szerepelt. A hely kijelölését a hagyomány, a természeti lehetőségek és a meglévő intézmények is szorgalmazták. Ezen a területen már a római kortól kezdve – folyamatosan – a gyógyforrások mellé települt a gyógytevékenység is. Az ORFI helyén régen számos gyógyszálló és panzió volt. Mivel fürdők önmagukat nem tudják eltartani, feladat a gyógyturizmus – szanatórium – kórházi – szállodai ellátás forrásainak fejlesztése, a rekreációs tevékenység hangsúlyozása. Fejlesztendő a terv szerint egy központi ambulancia, ahol koncentrált, diagnosztikus és terápiás lehetőségek valósulnának meg. Lényeges a hirtelfunkció kibővítés, az új panziók, illetve a régi gyógyszállók eredeti funkciójába való visszaállítása. A progresszív ellátás megteremtése, a gyógyászati kutatóbázis továbbfejlesztése és az egészségügyi továbbképzés nemzetközi kiszélesítése garancia arra, hogy ez a komplex struktúra, mint gyógyászati és egyben idegenforgalmi tevékenység nemzetközi jelentőségűvé válhasson. A tervezet, a vegyes vállalati konstrukció megvalósítását is szorgalmazza. Több ország érdeklődik gyógy- és termálturizmusunk, mint beruházási lehetőség iránt.

* In.; Grove D.; Magyarország páratlan természeti kincsei
Regionális Fejlesztési Tervezési Project, 1977

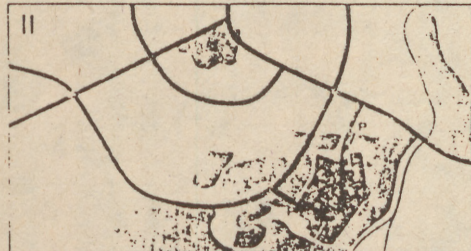
TERMÁLFÜRDŐ-TELEPEK FEJLŐDÉSE

Első fokozat 1—10 ha

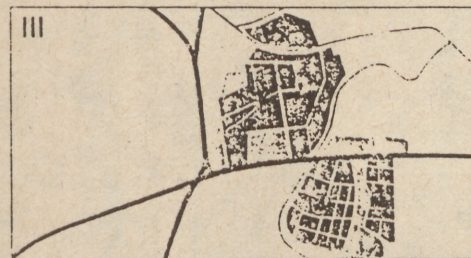
- Leányfalu
- Mosonmagyaróvár
- Ráckeve
- Szigetvár
- Sárvár
- Sárospatak
- Tiszacsege

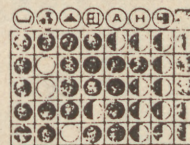
Második fokozat 10—20 ha

- Karcag-Berekfürdő
- Szentendre
- Dombóvár
- Tiszafüred
- Magyarhertelend

Harmadik fokozat > 20 ha

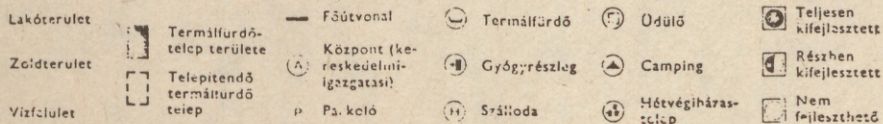
- Harkány
- Miskolc-Tapolca
- Debrecen
- Zalakaros
- Hajdúszoboszló

Negyedik fokozat
Fürdőcsoport

- Eger
- Gyula
- Hévíz

(Forrás: Regionális Fejlesztési Tervezési Project, 1977)

13. A termál- és gyógyturizmus fejlesztésének feladatai

Az idegenforgalomban a módszeres fejlesztés alapja a tervezés. A tervek egyben prognózisok is a várható forgalmi adatokra vonatkozólag. Ezek a mutatók reális esélyt nyújtanak a fogadási és ellátási feltételek fejlesztésének menetéhez. (80,247)

A fejlesztésnek két lehetősége van, vagy az új beruházások megvalósítása, vagy a rekonstrukció. Mindkét forma az idegenforgalomban, mint iparágban, hasznosított. A turizmus fejlesztése akkor optimális és gazdaságos, ha a társadalmi költségek legalacsonyabban tartása mellett a legmagasabb társadalmi előnyöket nyújtja. A fejlesztés formáit a várható kereslet szabja meg. (30,33,35)

Az előrejelzések 2000-ig 25–30 új fürdő létesítését, az összbefogadóképesség 150 ezer főre való növelését irányozzák elő. A fejlesztésnél figyelembe kell venni a gyógyhelyek határterületeit, területi elhelyezkedését, meglévő felszereltségét, esetleges nemzetközi, országos, térségi vagy helyi jelentőségét. (34,196)

32. táblázat

A hosszútávú 2000-ig terjedő fejlesztési koncepció által kiemelt gyógyidegenforgalmi fejlesztésre javasolt települések

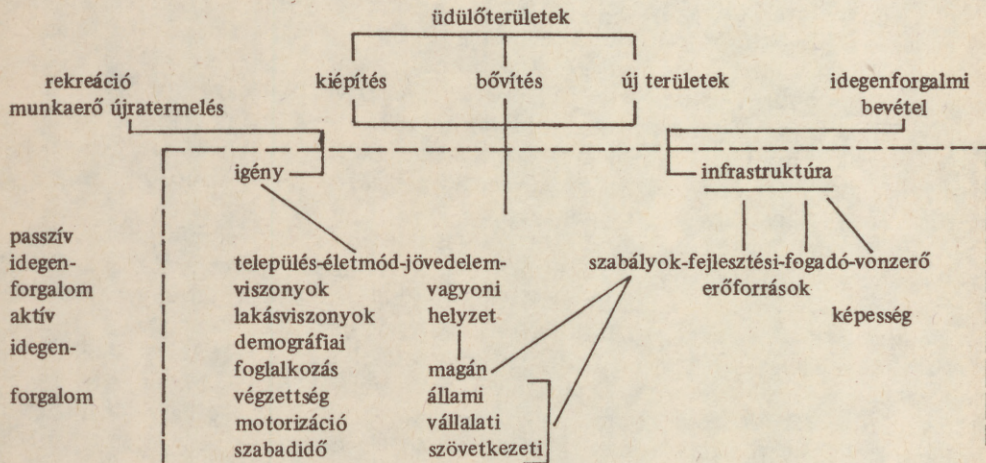
Balatonfüred	Veszprém megye
Balf	Győr–Sopron megye
Budapest	Pest megye
Bük	Vas megye
Debrecen	Hajdú–Bihar megye
Eger	Heves megye
Gyula	Békés megye
Hajduszoboszló	Hajdú–Bihar megye
Harkány	Baranya megye
Hévíz	Zala megye
Miskolc–Tapolca	B–A–Z megye
Mosonmagyaróvár	Győr–Sopron megye
Parád	Heves megye
Sárvár	Vas megye
Szeged	Csongrád megye
Szolnok	Jász-Nagykun-Szolnok megye
Visegrád	Pest megye
Zalakaros	Zala megye

Az elmúlt években az ország szállodai fogadókapacitása osztrák hitelből 7000 szállodai ágygal bővült. A további fejlesztések finanszírozására állami vállalati, intézményi, tanácsi és lakossági, valamint külföldi pénzeszközök egyaránt szóbajönnek. (11,106)

A szelektív fejlődésnek a módja a kereskedelmi szálláshelyek bővítése, minőségi összetételének javítása és a tőkés piacról származó aktív turizmus növelése. Ezt a gazdasági egyensúly érdekében tett lényeges lépésnek tekinthetjük. Fejlesztési feladat a szolgáltatások körének szélesítése és a turizmust szolgáló infrastruktúra javítása is. Szükséges a turizmus decentralizálása, a tömegigények figyelembevétele. Ehhez az idegenforgalmat szolgáló útvonalak és gócpontok – cél és tranzitállomások – továbbfejlesztése a feladat. Mindezek a környezetvédelem tiszteletbentartásával kell, hogy megtörténjenek. (36,37)

Az országos üdülőtérületi tervkoncepció (OUT) Magyarországon 24 kijelölt üdülőkörzetet határolt be, amelyek egyidejűleg 1,5 millió üdülővendéget képesek ellátni. A fejlesztés az Alföld 7 százalékos turizmusrészesedését 11 %-ra, Észak-Magyarországot pedig 12 %-ról 14 %-ra kívánta emelni. A decentralizálás megvalósításához a termálfürdők jelentős segédeszközök. (39,40,121)

**Az Országos Üdülőterületi Tervkoncepció
sematikus vázlata**

(OUT alapján. Építészeti és Településfejlesztési Főosztály) Bp. 1982.

A fejlesztés a hévíz hármás értékét óhajtja figyelembe venni, mégpedig a vízértéket, az energetikai és gyógyászati értéket. A hasznosítás regionális és mikroszinten történik, mindenkor figyelembevéve a vízadólencsék helyét és az idegenforgalmi főáramlási vonalakat.

Elengedhetetlen a propagandamunka bővítése, színvonalának javítása a gyógyturizmus érdekében. Elsősorban a gyógyhatását érdemes ismertetni, az üdülésre, a megelőzésre, a relaxációra, felüdülésre a hangsúlyt adnunk propaganda tevékenységünkben. A meglévő gyógyfürdők mellé, a lehetőségekhez mérten, a helynek megfelelő infrastruktúrát és a szálláskapacitást szükséges megteremteni.^(129,148)

A helyi lakosság jobb ellátását is elősegíti a kiépítendő vagy kiépített infrastruktúra. A termálturizmus és a gyógyidegenforgalom bővíti a vakációs, körutazó, átmenő és sportturizmus motivációit.^(123,224)

A feladat az, hogy a gyógyidegenforgalmi célpontra a fogadóképesség legszélesebb lehetőségeit valósíthatassuk meg, a legváltozatosabb szálláshely-igény kielégítésével. A kínálat fejlesztésének a gátja és éppen ezért alapkérdése, a fogadóbázis megléte, illetve megteremtése. Ennek mindig az idegenforgalmi adottságok optimális kihasználását kell elősegítenie, valamint a forgalomnak a kereslethez való teljes összhangját elérnie. A területi megoszlás figyelembevétele az idegenforgalmi fogadóképek komplex fejlesztését, az idegenforgalmi funkció kiteljesedésével szolgálja. Mindezt a gazdasági és társadalmi feladatok figyelembevételével lehet megszervezni.^(56,62,85)

A célhelyet, a szolgáltatást sokszínűen érdemes bemutatni. A kínálat fejlesztésének feladata az erő koncentrációja, hiszen a hazai működő tőke hiánya csupán közös beruházással enyhíthető.

A belföldi termálturizmus és a gyógyidegenforgalom fejlesztésében figyelembe kell venni, hogy Magyarországon az évi szabadság átlagosan már 22-23 nap, a pihenőnapok száma pedig több, mint 100. A napi szabadidő statisztikai vizsgálatok tanúsága szerint pedig 7 óra. A KSH reprezentatív felmérése szerint az átlagos napi netto szabadidő az országos átlaghoz viszonyítva a szellemi dolgozók esetében 130 %-os, a munkásoknál 107 %-os, az önálló foglalkozásúaknál 92, a parasztnál pedig 83 %-os. Ha ezt a település típusa szerint vizsgáljuk, akkor Budapesten ez 130, vidéki városokban 119, községekben 97 %-ot jelent. A korcsoportokat vizsgálva a 15–29 év közöttiekéknél 138 %-os, a 30 és 59 év közöttiek esetében 97 és a 60 év felettiéknél pedig 112 %-os. Férfiaknál 120, ez a mutató az országos átlaghoz képest, a nőknél pedig 96 %-ot jelentenek. Mindezek olyan adatok, a termál- és gyógyturizmus szervezése szempontjából rendkívül fontosak.

Sajnálatos, hogy még ma sem rendelkezünk megfelelő statisztikai adatokkal, pedig a tervezés egyik legfontosabb meghatározóját jelentené. Ebből adódik tehát az, hogy a statisztikai adatgyűjtést és adatszolgáltatást, annak rendszerességét és alaposságát meg kell teremteni a gyógyidegenforgalom területén is.

A fejlesztési feladatok megvalósításának feltétele újabb gyógyidegenforgalomra alkalmas területek feltárása, bevonása a forgalomba, a vérkeringésbe.⁽³⁸⁾ Az ökológiai korlátok figyelembevételével az igények szerinti üdülési forma hozandó létre. A tartós gyógykezelésre, üdülésre érkezőket a hétfégi turizmusban résztvevőktől fontos elválasztani. Az idény meghosszabbításának kívánalma a zúfoltság enyhítésével is együtt jár.⁽⁶³⁾ További feladatok az optimális turistamozgás feltételeinek megteremtése, a széleskörűen értelmezett infrastruktúra fejlesztése a szükséges szintre. A fejlesztést abból az alapállásból kell megvalósítani, ami elismeri, hogy termálvízkincsünk olyan természeti adomány, amelyet a bel- és külföldi turizmus számára feltétlenül ki kell használni.

Ehhez speciális vízügyi, idegenforgalmi és egészségügyi profillal rendelkező vállalatok megszervezése szükséges. A gyógyidegenforgalom gazdaságosságát fokozhatja, ha a belföldi vendégeknek, illetve azok egy részének a szolgáltatásokat úgy szervezik meg, hogy a gyógyellátás a társadalombiztosítás terhére, a szálláshely pedig a magánérvényesítéssel történne. A férőhely-kapacitás problémái szervezési úton, adminisztratív döntéssel a SZOT kihasználatlan férőhelyeinek igénybevételével, nagyban csökkenthetők.

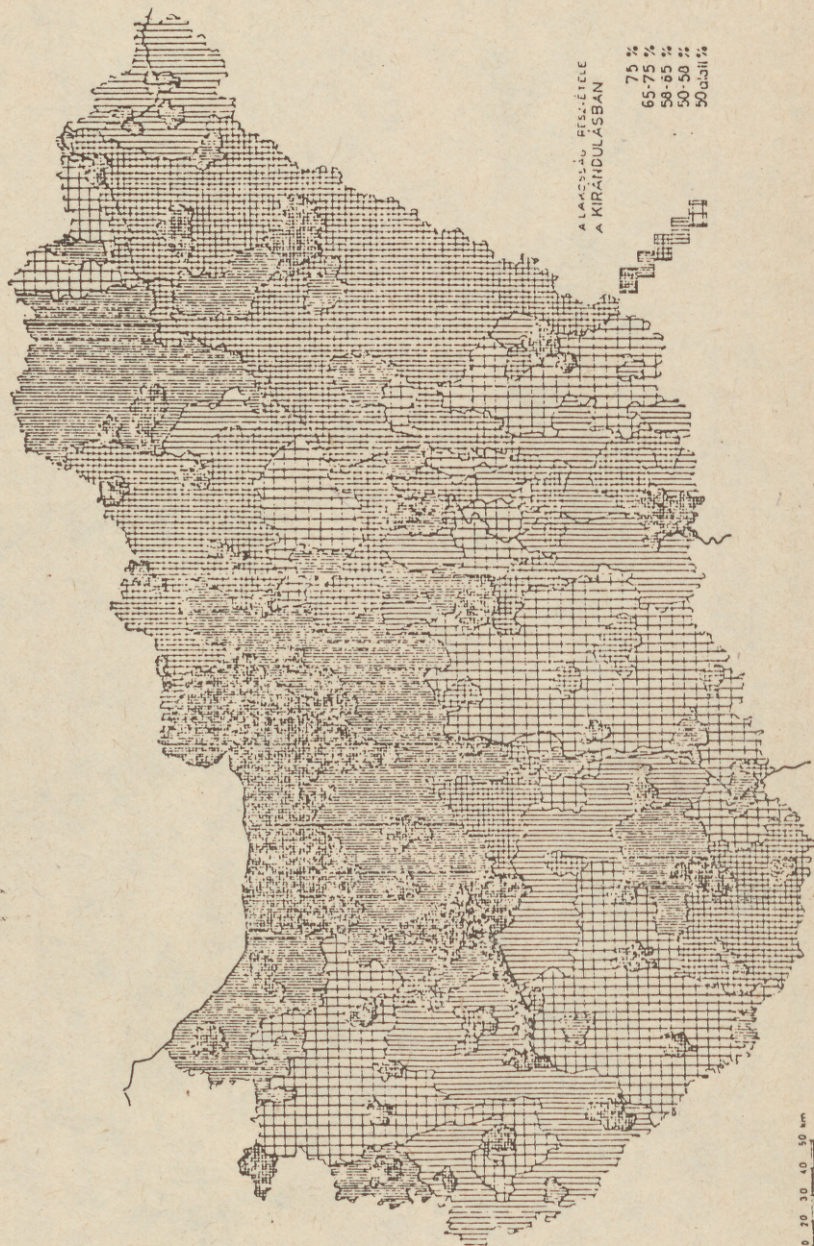
A fejlesztés feladatai

A VÁTI tanulmánya alapján a következőképpen foglalhatók össze a fejlesztés feladatai a termál- és gyógyturizmus területén; a készlet meghatározója a termális karsztvíz mennyisége. Ezen alapul a mennyiségi, illetve minőségi vízkészletgazdálkodás színvonala. A kitermelés lehetősége függ a térség geológiai és településfejlettségi viszonyaitól, valamint azoktól a különböző mértékű beavatkozásoktól, amelyek az érintett területen történtek, illetve történnek.

A fejlesztés optimális megtervezéséhez szükséges a víztárolóhelyek mutatóinak rendszeres ellenőrzése (például vízáradóképesség, vízminőség), a gazdálkodás rentabilitása érdekében gazdaságos – víztakarékos, vízvisszaforgatásos vízüzemeltetési mód és a gyógyvíz távvezetéken keresztüli szállítása.

A fejlesztésnek három indoka van. Mégpedig társadalompolitikai, szociálpolitikai, gazdaságpolitikai (bel- és külföldi idegenforgalom fejlesztése). *Társadalompolitikai indokok*, a lakosság egészségügye, egészségügyi helyzetének égető kérdései. Feladat, hogy létszükségletté váljék az igény a fürdőkultúra iránt. Tény, hogy az egészséges életmód kialakítása a munkaképesség megőrzésének a feltétele.

LAKOSSÁG KIRÁNDULÁSI IGÉNYÉNEK TERÜLETI ALAKULÁSA
2000

Szociálpolitikai indokok, mert ez szociális szolgáltatás, mint állampolgári jog része, bár megtérülése közvetlenül nem mutatható ki. A társadalom, illetve szociálpolitikai megfontolások alapján tehát megállapítható, hogy a gyógyvízkincs kihasználása, fejlesztése részben állami feladat, annak számos anyagi vetületével.

Gazdasági indokok: a bel- és külföldi gyógyidegenforgalom fejlesztése által, mint kiegészítő jellegű vonzerő és szolgáltatás jelentkezik és ország, hely image részeként szerepel. A gyógyidegenforgalom költségvetési tényező, valutaszerezési lehetőség.

A gazdaságpolitikai indokok alapján történő fejlesztés egyben befektetés is a népgazdaság számára; egy várhatóan nyereséges vállalkozás szükséges előzetes lépése. Az idegenforgalom fejlesztése számos tényező függvénye. Egyaránt hat rá és befolyásolja eredményességét az aktuális külpolitikai helyzet, a gazdasági, katonai mozgások, a belpolitikai események és az időjárás alakulása is. Ezen „változók” ismeretében kell az idegenforgalmi folyamatokat megtervezni, s a megfelelő beruházásokat végrehajtani. A tervezés-fejlesztés további feltétele a potenciális turisták kor, szakmai stb. összetételének, a piaci mozgásoknak, a kereslet okainak a pontos ismerete. Minden fejlesztésnek a természetvédelemmel karöltve kell megvalósulnia !

33. táblázat

**GYÓGYSZÁLLÓ–GYÓGYÜDÜLŐ FÉRŐHELY HOSSZÚTÁVÚ
FEJLESZTÉSI JAVASLATA**

Me: férőhely

Megnevezés	1980 évi állapot	2000 évi várható
Miskolc	—	500
Eger	—	550
Bükkszék	120	270
Cegléd	—	300
Igal	—	500
Nagyatád	—	160
Dombóvár	—	200
Hévíz	2518	3550
Zalakaros	80	3568
Győr	—	100
Mosonmagyaróvár	—	100
Szolnok	—	100
Karcag – Berekfürdő	—	100
Harkány	—	300
Komló-Sikonda	—	100
Hajdúszoboszló	2450	2850
Gyula	400	600
Szarvas	—	100
Orosháza	—	100
Szeged	—	200
Nyíregyháza	—	250
Bük	450	1050

ORSZÁGOS ÜDÜLŐTERÜLETI TERVKONCEPCIÓ
AZ ÜDÜLÉS SZÁMÁRA A JÖVŐBEN MÉG IGÉNYBEVEHETŐ
TERÜLETEK ÉS TELEPÜLÉSEK

14. Kiegészítő programok szükségessége

A vendég, a turista, az idegenforgalmi termékben elsősorban a felhasználás lehetőségeit értékeli, az élményt, a hasznosságot keresi. Ez különösen érvényes a termál, illetve a gyógyturizmusban résztvevőkre. A turizmus szervezése nem fejeződik be a szálláshely és az étkezés megoldásával. Ezek az alapok, ezekre kell építkezni. A fogyasztó számára ezek másodlagosak, lényeges a *megfelelő programkészítés*. A termál- és gyógyturizmusban résztvevők, a kísérő családtagok egyaránt igénylik, hogy a fürdés, gyógykezelés után kulturális programokat, kirándulásokat, kikapcsolódást elősegítő lehetőségeket – szervezeten – nyújtsanak a számukra. Ilyen programok szervezése és hirdetése növeli az üzleti forgalmat, elősegíti a vendégek visszatérési kedvét, egyúttal természetesen megnöveli a turisták tartózkodási hajlandóságát is, ami együtt jár a pénzbevétel növekedésével is. Nem utolsó szempont az sem, hogy a létesítmények kihasználtsági foka így egyenletessé válhat. A vendégek elégedettsége növekedhet, egyúttal olyan idegenforgalmi termék jön létre, ami új vendégrétegek számára válhat vonzóvá és érdekessé. Az ilyen tartalommal megtervezett, kialakított program kivitelezése nagyobb pénzügyi sikerrel járhat, mint magának a létesítménynek a bővítéséből származó beruházási visszatérülés.

A programajánlatnak a megcélzott fogyasztói csoport igényeiből, sajátosságaiból kell kiindulnia. Azokra a piaci területekre, társadalmi rétegekre kell különösen figyelni, amelyeket meg szeretnénk hódítani. Ez lehet egy már „megnyert” csoport, de lehet olyan, amelyet most kell „bevenni”.

Ismernünk kell a „kiválasztottak” igényeit, szükségleteit. A programajánlat vagy mindent, vagy néhány kiemelt csoportot, vagy csak egy réteget céloz meg, annak igényeit kívánja kielégíteni, teljesíteni. Elképzelhető például, hogy míg a szülők regeneráló gyógykúrán vesznek részt, a gyerekek részére ugyanakkor úszó-, vagy tenisztanfolyamot szerveznek.

A programkészítés és a „csomagösszeállítás” kiegészítik egymást, de míg a programkiegészítés sajátos idegenforgalmi termék vagy szolgáltatás felhasználási szempontból való megteremtése, a csomagösszeállítás már több ennél, – az egyébként megvásárolható termékek és szolgáltatások összekapcsolása abból a célból, hogy a csomagban egységesen, egy terméként, egy áron kerüljenek értékesítésre.

A csomagprogram igénybevételével a vevőnek, az idegenforgalmi vendégnek számos előnye származik, így a kényelem, a megtakarítás, az előnyösebb üdüléstervezés, minőségi garancia és biztonság.

A termál- és gyógyturizmus, de különösen inkább az utóbbi egyik problémája, hogy a potenciális vendégköre az idősebb korosztályból kerül ki. Ez a tapasztalat különleges, speciális ellátást, szálláshelykialakítást és étrendet igényel. Az életkornak még természetesen egyéb vonzata, illetve szolgáltatási követelményei is vannak.

A gyógyturizmus „közlekedési érzékenysége” rendkívül éles. Meggondolandó, hogy megfelelő szervezéssel hogyan valósítható meg egy rentábilis belföldi légitranszport, ami természetesen a termál-, illetve gyógyhelyek bekapcsolódásával feltétlenül kifizetődővé válhat.

A termálturizmusban, illetve gyógyidegenforgalomban résztvevők a legkultúrígényesebb turistarétegek. Az előbbieknél számára a rekreáció, a pihenés, üdülés kiegészítése, az utóbbi csoportnak pedig a gyógyászati beavatkozás mellett a kikapcsolódás biztosítását is jelenti. Természetesen a kísérő családtagokat méginkább érinti a kiegészítő programnyújtás megfelelő megoldása.

15. A gyógyfürdők üzemeltetésének kérdései

A fürdőhasználat ma társadalmi igény. Magyarország 369 közfürdője ezzel az egyre növekvő bel- és külföldi igénnyel igyekszik megbirkózni. A fürdők egyidejű befogadóképessége 450 ezer fő. Az igénybe vett terület 1031 ha., az évi látogatói forgalom eléri az 50 millió főt.

A közfürdők átlagos fajlagos terhelését Öllös G. képlete alapján számíthatjuk ki:¹⁸⁸

$$F_t = \frac{N}{V \cdot n}$$

ahol az N – a látogatók összes száma a nyitvatartás alatt,

v – az úszómedencék víztérfogata (m),

n – a medence nyitvatartásának óraszámja,

F_t – a medencék terhelésének a mutatója.

A fürdők működése számos intézmény között oszlott meg, mégpedig: Környezet és Vízgazdálkodási Minisztérium (164 fürdő), tanácsi szervek (162), Kereskedelmi Minisztérium (31), Állami Ifjúsági és Sporthivatal (7), Szociális és Egészségügyi Minisztérium (5).

Az üzemeltetést 24 regionális vízmű, 26 önálló fürdővállalat, 114 tanácsi víz- és csatornamű fürdővállalat, valamint helyi tanácsok, egészségügyi intézmények és sportegyesületek végzik.

A fürdők jelentőségük alapján nemzetközi, országos, körzeti és helyi jellegűek, illetve ilyen besorolást kaphatnak.

A Vízgazdálkodási Intézet 1984-től folyamatosan a közüzemi vállalatok fürdőinek törzsadatait egységes számítógépes nyilvántartásban tárolja. Ennek alapján 358 gyógyszolgáltatást végző egység működik a gyógyfürdők mellett, ami lehet medencefürdő, iszapkezelés, súly-, szénsavas-, villanyfürdő, vizalatti sugármasszázs, gyógytorna, ivókúra, vizalatti torna, iontoforézis, rövidhullámkezelés, paraffinpakolás, széndioxidkezelés, fogínyzuhany, kád-, iszapfürdő, súlyhúzásos ágykezelés, inhalálás, zuhanykezelés, ultrarövidhullám, vagy/és ingeráram- és galvánkezelés.

Elismert gyógyvizet 39 fürdő használ, elismert ásványvizet 3, a felhasznált víz jellege alapján közműhálózati vízzel 139 fürdő, felszíni vízzel 14, míg felszínalatti vízzel 128 közfürdő működik.

Ha elhelyezkedésük, fekvésük szerint vizsgáljuk fürdőinket: gyógyhelyen 5, üdülőhelyen 11, egyéb helyen 146 közfürdő működik. A gyógyászati értéke alapján: elismert gyógyfürdő 20, országos jelentőségű 11, körzeti jelentőségű 8 közfürdőnk.

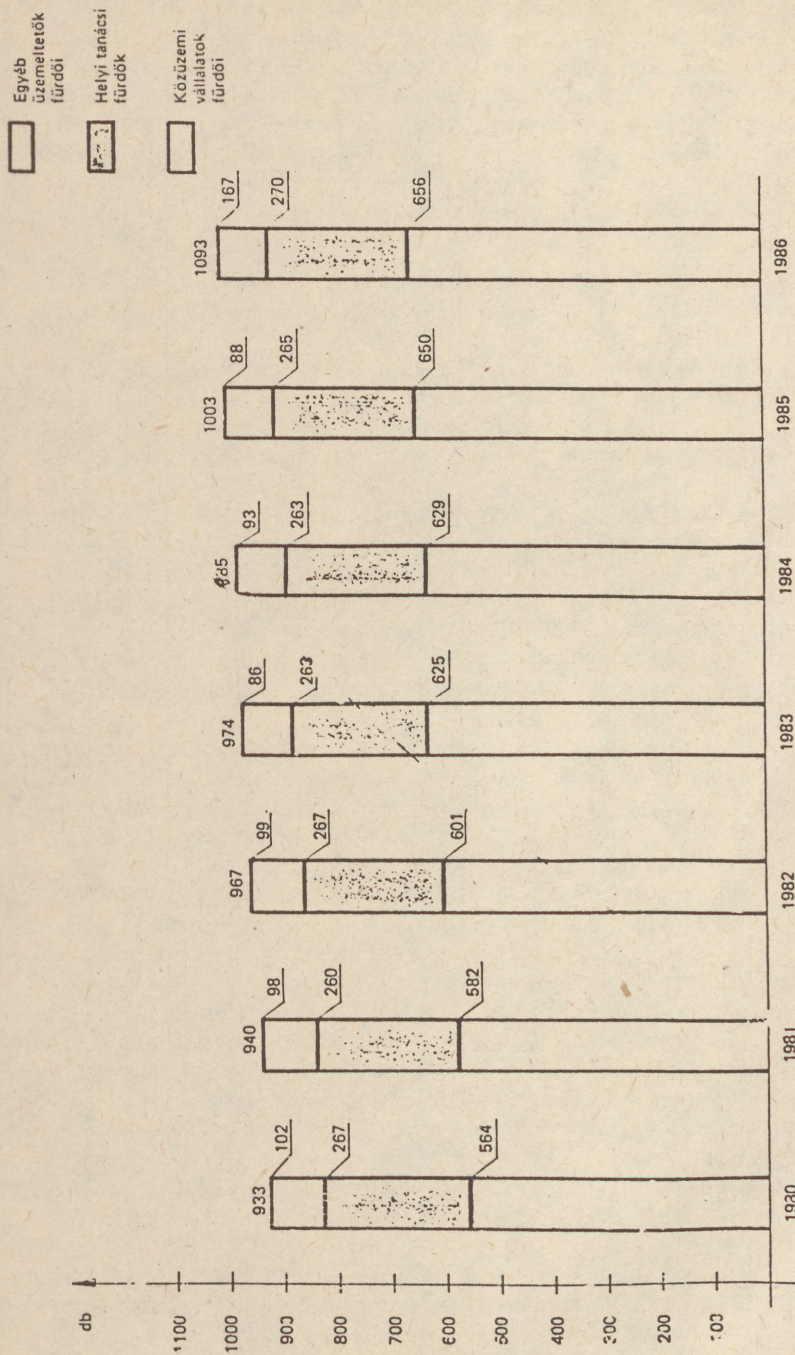
Az 1096 működő medence közül üzem mód alapján 536 töltőürítő, 92 pedig vízvisszaforgató rendszerű. Egyéb elven 159 működik. Nyitott 396, időszakosan zárttéri 12, szélfogóval ellátott 13, védőtetővel 8 rendelkezik, zárttéri 296.

A vízbázisok összesített adatai alapján a kutak összesített vízhozama 236.183 l/perc. Az elismert gyógyvizek közül 6 kút ad 30 °C-nál alacsonyabb vizet, míg 65 kút 30 °C feletti vizet szolgáltat.⁽¹³⁷⁾

Az államigazgatás egyre inkább eláll a fürdőtámogatás központi biztosításától. Amíg a VII. ötéves terv a vízgazdálkodás prioritását irányozta elő (vízminőség és az egészséges ivóvíz megőrzését) – a közfürdők fejlesztése helyett a szükséges rekonstrukció biztosítását is mellőzve és átlépvé, csupán a fenntartásra elegendő anyagiak állnak rendelkezésre.

12. séma

A medencék számának alakulása és megoszlása a fürdő üzemeltetők szerint

(Forrás: Magyarország fürdői; OVH, 1988)

A minőségi fejlesztés – a szolgáltatások színvonalának emelése, az üzemeltetési biztonság fokozása, a vízforgató-berendezések felszerelése a szükséges helyeken, a kulturáltabb kiszolgálás – már egy másik gazdasági koncepcióba fér csak bele.^(93,201)

Magyarországon több, mint ezer termálkút hasznosítására lenne lehetőség. Ez a szám – a kimerülő olajkútak hévízkitermelésre való átállításával – még emelkedni fog.

Az ország hévízeinek mennyisége, széles hőfokskálája, és kiváló minősége koncentráltabb irányítást és a jó értelemben vett, üzleti szellem felébredését és gyakorlását igényli. Ehhez a vízügyi, kereskedelmi, egészségügyi és vendéglátószervek együttes kooperatív fellépése és közös érdekeltsgű fejlesztési összefogása szükséges.^(200,221)

16. A termál- és gyógyturizmussal foglalkozó vállalat szervezésének, működésének alapjai, intézményei (A Danubius Szálloda és Gyógyüdülő Vállalat tevékenysége)

A gyógy- és termálturizmus fejlesztése a gazdaságos és tervszerű hasznosítást igényli. A jelenlegi szálláskínálata azonos problémákkal küzd, mint általában a magyar idegenforgalom, azaz a szálláshely férőhelyek területileg túlzottan koncentrálnak, a szállásférőhelyek száma és összetétele sem megfelelő. Ez a gyógyidegenforgalom szempontjából jelentős gond.⁽⁵¹⁾

A termálturizmus és a gyógyidegenforgalom rendkívül magas színvonalú ellátást és kínálatot követel. Ennek érdekében tevékenykedik a Danubius Szálloda és Gyógyüdülő Vállalat. Az üdülő és termálturizmus szervezésében és a férőhelykapacitás bővítésében szerepe van a Coophotel láncnak, amely a klimatikus és a termálvizek köré, illetve közelében épít és szervez üdülőszövetkezeteket. Létrejöttének az ad különlegesen nagy fontosságot, hogy állami feladatot vállal át a magánérő, a magánkezdeményezés igénybevitelével hoz létre a külföldi és belföldi vendégeknek egyaránt használható, megfelelő színvonalú szálláshely lehetőséget.⁽¹⁰⁴⁾

1972-ben vált ki a Hungar Hotels-ből a Belkereskedelmi Minisztérium által alapított Danubius Szálloda és Gyógyüdülő Vállalat.

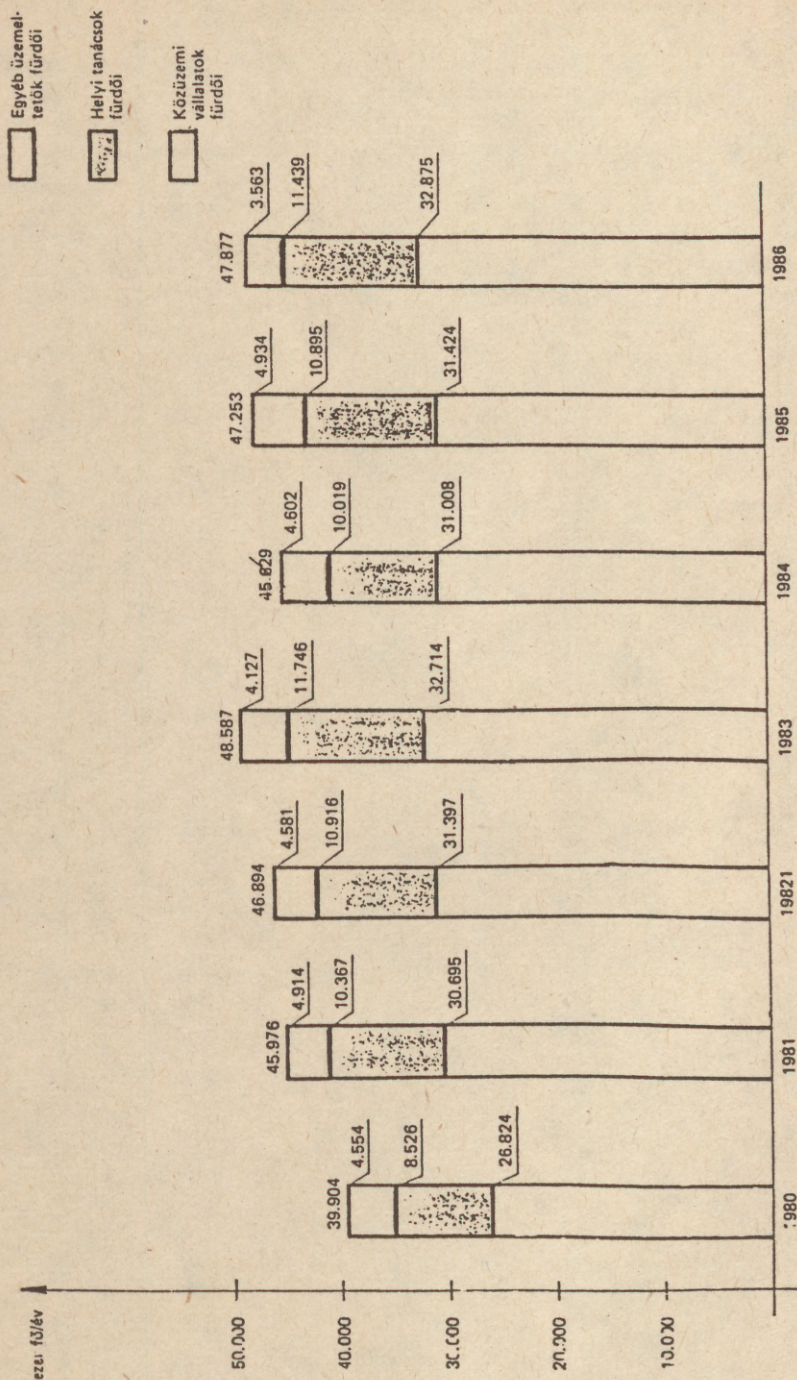
A Danubius Szálloda és Gyógyüdülő Vállalat alapvető tevékenysége a magyarországi turizmus fellendítése és magas színvonalú szállodákban kiváló gyógykezelés nyújtása. A vállalat 1972. április 1-jén alakult, azt a Duna latin nevére Danubius-ra keresztelték, mivel tevékenysége szorosan összefügg a vízzel, különösen a gyógyvizekkel. Megalakulásakor két szállodával rendelkezett, a budapesti Grand Hotel Margitsziget-tel és a keszthelyi Hotel Helikon-nal.

Működésének évei során megépítette és üzemelteti

- 1976. márciustól a hévizi THERMAL HOTEL HÉVÍZ-et, amely 4 csillagos, 203 szobás, komplett gyógyászattal, fitness központtal, fogászattal felszerelt modern szálloda.
- 1977. januártól a BUDAPEST HILTON HOTEL-t, amely 5 csillagos de luxe, 323 szobás városi szálloda, 8 rendezvényterme konferenciák és egyéb rendezvények kiszolgálására alkalmas. Nyáron szabadtéri szinpadí előadásokat rendeznek a szálló Dominikánus udvarában.
- 1979. márciustól a THERMAL HOTEL MARGITSZIGET-et. Az 5 csillagos, 206 szobás létesítmény, a Thermal Hotel Hévízhez hasonló felszereléssel és feladattal ellátott gyógyszálloda.
- 1981. januártól a HOTEL GELLÉRT-et, amely 4 csillagos, 235 szobás városi-gyógy-szálloda, közvetlenül a világhírű Gellért-Gyógyfürdő mellett. Komplett gyógyászati és fitness központja van, 6 rendezvényterme népszerű a konferencia szervezők körében.
- 1981. áprilistól a CASINO BUDAPEST-et, amely Magyarországon az első játékkaszinó

13. séma

A fürdők személyforgalmának alakulása és megszálása üzemeltetők szerint

(Forrás: Magyarország fürdői; OVH, 1988)

- a Budapest Hilton 6. emeletén. Játéklehetőségek: francia és amerikai roulette, Baccara, Blac Jack, játékautomaták.
- 1984. júniustól a hévizi THERMAL HOTEL AQUA-t és a Casino Héviz-et a thermal Hotel Héviz-ben. 4 csillagos, 231 szobás szálloda a hévizi tó közelében, komplett gyógy-szolgáltatással, fitness központtal. A CASINO HÉVIZ a 2. játékkaszinó Magyarországon. Játéklehetőségek: francia és amerikai roulette, Black Jack, Boule, játékautomaták.
- 1985. júliustól a THERMAL HOTEL SÁRVÁR-t. A 4 csillagos, 136 szobás gyógyszál-loda, komplett gyógyászattal, fitness központtal, fogászattal és szemészettel.
- 1986. áprilistól a THERMAL HOTEL BÜK-öt, a 4 csillagos 200 szobás gyógyszálloda, komplett gyógyászattal, fitness központtal, fogászattal.
- 1988. nyarától a BUDAPEST GOLF PARK-ot. 35 km-re Budapesttől, Kisorosziban a Szentendrei-szigeten található a 9 lyukú, 2989 m-es pálya, klubházzal.
- 1988. nyarától a GYÓGYKEMPING HÉVIZ-ALSÓPÁHOK-ot. A 4 csillagos kemping a Hévizi-tótól 1 km-re, 16 lakosztállyal, 92 lakókocsi és 122 sátorhellyel, elektroterá-pia és fitness lehetőségek várják a gyógyulni és pihenni vágyókat.
- 1989. márciustól a CASINO SOPRON-t. Magyarországon a 3. játékkaszinó a Liszt F. Művelődési Központban. Játéklehetőségek: francia és amerikai roulette, Black Jack, játékautomaták.
- 1989. júniustól a CASINO SCHÖNBRUNN hajókaszinót. A Dunán a Lánchíd pesti híd-főjénél horgonyzó 1912-13-ban épített hajón berendezett kaszinó játéklehetőségei: amerikai roulette, Black Jack, játékautomaták.
- 1990. szeptemberében megnyílt a Hotel Hélia. A finn magyar kooperációban épült 5 csillagos szálló a pesti Dunaparton.

Közben átépítették a Margitsziget Grand Hotelét, s 1987. júniusban újranitották RA-MADA GRAND HOTEL néven, mint a Ramada International szállodalánc új tagját. A 4 csillagos, 163 szobás szálloda vendégei földalatti folyosón közelíthetik meg a szomszédos Thermal Hotel Margitsziget terápiás részlegét.

1988. január 1-jén megalakították a vállalat második szállodaláncát a DANUBIUS BETA HOTELS-t, amelynek 1990-ben már 7 szállodája működik:

- Esztergomban a BETA HOTEL ESZTERGOM,
- Keszthelyen a BETA HOTEL PHOENIX és BETA HOTEL HULLÁM,
- Hévizen a BETA HOTEL PARK és BETA HOTEL NAPSUGÁR,
- Bük-fürdőn a BETA HOTEL ABLÁNC és BETA HOTEL KASTÉLY.

A 13-78 szobás 1-3 csillagos szállodák segítségével elsősorban belföldi vendégeknek kí-vánnak kultúrált szálláslehetőséget nyújtani elfogadható áron, valamint olyan új osztrák és nyugatnémet vendégeket megnyerni, akik eddig ilyen kiemelt üdülőhelyeken nem ta-láltak pénztárcájuknak megfelelő szálláslehetőséget.

Létrehozták saját utazási iroda hálózatukat, a DANUBIUS TRAVELS-t, melynek szol-gáltatásai: szobafoglalás, rent-a-car, pénzváltás, menetjegy, színházjegy, idegenvezetés, transfer, továbbá a SOLAR UŢAZÁSI IRODA-t, amely Keszthely, Héviz, Badacsony kör-nyékén magánszállásfoglalással, sport- és fitness ajánlatokkal, városnézés szervezéssel, pénzváltással, koncert és színházjegyek árusításával foglalkozik.

Kialakították saját képviselőiteket külföldön, ilyen

- Linz-ben a Raml Reisen-nel közösen üzemeltetett képviselet.
- Frankfurtban a Hilton International-lel közösen működő iroda, ami elsősorban a Hilton számára szerez üzleteket, de a többi Danubius szállodát is értékesíti.
- és Los Angelesben a két másik szállodavállalattal létrehozott Hungarian Hotel Sales Office.

A vállalat fennállásának 17 éve alatt elért kapacitás fejlődést a következő táblázat reprezentálja:

A Danubius Vállalat főbb mutatói
1972–1988

Év	Árbevétel ezer Ft	Vendégéjszaka alakulása
1972	105.248	111.743
1975	154.806	121.206
1980	687.215	335.470
1982	976.606	476.472
1983	1.060.456	466.524
1984	1.320.151	551.249
1985	1.509.315	621.588
1986	1.679.340	588.378
1987	2.263.256	745.699
1988	2.562.511	841.708

Értékesítés: A vállalat tevékenységi körének megfelelően fő feladat a gyógyszállodák és egyéb idegenforgalmi szolgáltatások értékesítése, a vállalat devizabevételeinek növelése. Szállodák foglaltsága 1983-ban 71,7 % volt.

Legjelentősebb küldő országok: NSZK, Ausztria, Svájc, USA Kanada. A vállalat többcsatornás értékesítést folytat, melynek keretében pl. több nagy, gyógyturizmusra szakosodott utazásszervezővel állnak kontingens-szerződéses kapcsolatban. Az NSZK-ban pl. IKD, FIT, ABR, NUR, UOR, AMEROPA, IBUSZ/NSZK. Ausztriában: BLAGUSS, Kultur und Reise Union, Phönix Taborreisen, IBUSZ/WIEN. Ausztriában a linzi Raml irodában évek óta működő Danubius képviselet is jelentős forgalmat bonyolít le.

Magyar külképviseleteken keresztül is értékesítik házaikat pl. IBUSZ, HungarHotels, Pannónia, MALÉV külképviseletek. Szállodáik több nagy nemzetközi helyfoglalási rendszernek tagjai, pl.: HRS, SRS, UTELL, SAS, MALÉV.

A szállodák belső programjait és más külső programokat az utazási irodák szervezik és értékesítik (Danubius Travels és Solar Travels). Áraikat az évenként megjelenő tarifában jelentetik meg angol (USD árak) és német (DEM árak) nyelven, míg a BETA tarifát csak német nyelven. A tarifákkal egyidőben adják ki az éves árlapokat német nyelven DEM, ATS és CHF árakkal.

Bevételeik növekedését a fajlagos költség és a tartózkodási idő növelésével szeretnék elérni. Ez utóbbi célt szolgálják az elő- és utószezoni kedvezményes akciók.

Bár vendégeik 94,6 %-ban a tőkés piacról érkeznek, a belföldiek részére is szerveznek kedvezményes áru elő- és utószezoni ajánlatokat.

A legtöbb magyar utazási irodával szerződéses kapcsolatban állnak. Ezek közül az IBUSZ és a COOPTOURIST a két legjelentősebb. Megemlítendő még, hogy az új vegyesvállalatoknál (Thermal Hotel Helia és Thermal Hotel Aquincum) a Danubius marketing know-how-ja maradéktalanul érvényesül.⁽²⁾

a) A vállalat reklám-propaganda tevékenysége

A vállalat értékesítési munkájához szorosan kapcsolódik a reklámpropaganda tevékenység. Rendszeresen megjelentetik szálloda-hirdetéseiket a külföldi katalógusokban, külföldön és belföldön hirdetnek szaklapokban, napilapokban (mindig utazási irodákkal közösen, 50-50 %-os költségviseléssel, biztosítva így a helyi információt és foglalási lehetőséget), és évi 25–30 küldöldi idegenforgalmi szakkiállításon propagálják az éppen aktuális ajánlatokat. Angol, japán és német nyelvű NEWSLETTER-üket kéthavonta postázzák

szerte a világba. A vállalat 1982 óta eseti külkereskedelmi joggal gasztronómiai rendezvényeket szervez külföldön. Évente átlagosan 10 ilyen jellegű eseményen vesznek részt, többnyire a szállodák szervezésében. Mivel ezek a rendezvények nyereségorientáltak, a MALÉV-val közösen vesznek részt, hogy az utazási költségeket csökkentsék. A Magyar Hetek a két vállalat reklámozásán kívül jelentős szerepet töltenek be az országpropagandában is. Segítségükkel olyan helyekre is elviszik szolgáltatásaik hírét, ahová egyébként nem volna lehetőségük akvizíciós utat szervezni, mint pl. Kína, Tajvan, Szingapur, Thaiföld, Venezuela, stb.

b) A vállalat eredményessége

A vállalat 1988. évi összes árbevétele 2562,5 millió Ft-ot tett ki, a bázisidőszakénál 13,2 %-kal 299 millió Ft-tal volt több. A vállalat mérleg szerinti eredménye 400,4 millió Ft, az eredmény szint 15,6 %-ra alakult. A szolgáltatásokból származó nettó konvertibilis devizabevétel Ft-ban 1971,7 millió Ft, az előző évinél 32,5 %-os, míg USD-ben számolva 39,1 millió USD, 24,2 %-os növekedést mutat. A valutaváltás Ft-ban 366,9 millió Ft, 8,4 %-kal, USD-ban 7,3 millió USD, 2 %-kal növekedett.

A szállodai szobafoglaltság az előző évi 70,2 %-ról 71,7 %-ra nőtt. A vendégéjszakák száma 890 ezer, az előző évinél 8,7 %-kal volt több. A vállalat 1988-ban 306 millió Ft általános forgalmi adót fizetett be. A személyi jövedelemadó mintegy 50 millió Ft költségnövekedést jelentett.

A vállalati vagyonarányos nyereségmutató 26,68 %. A vagyonzárváltozás mutató 148,5 %.

A GYÓGYSZÁLLÓK JELLEMZŐ MUTATÓSZÁMAI

Szálloda	Év	Kihasználatosság %		Átlagos tartózkodási idő		A szálloda üzemi nyeresége	
		Szoba	Agy	Teljes kereslet	Gyógykezelés keres	mill. Ft.	szint %
Az első teljes üzemelésű évben							
1. MSz. Thermál	1980	75,4	64,5	3,3	11,0	-	-
2. Hévízi Th.	1977	65,4	61,5	4,7	12,9	82,4	28,7
3. Aqua Th.	1985	75,5	65,0	8,3	12,4	112,7	48,0
4. Sárvári Th.	1986	64,4	52,3	7,7	14,1	105,1	42,8
5. Büki Th.	1987	62,3	51,2	5,2	9,5	19,1	14,7
1987. év							
1. Ramada Grand H.		51,8	44,5	4,1	16,1	-	-
2. MSz. Thermál		76,8	58,0	5,6	16,5	82,4	28,7
3. Hévízi Th.Sz.		84,7	76,0	9,8	13,9	112,7	48,0
4. Aqua Th.Sz.		82,3	70,8	9,4	13,3	105,1	42,8
5. Sárvári Th.Sz.		80,0	65,2	7,3	14,7	19,1	14,7
6. Büki Th. Szálló		62,3	51,2	5,2	9,5	-	-
1988. év							
1. Ramada Grand H.		60,3	44,7	4,1	14,7	-	-
2. MSz. Thermál Sz.		76,9	57,5	6,0	16,3	68,0	24,9
3. Hévízi Th.Sz.		83,7	74,5	10,7	13,3	121,2	53,8
4. Aqua Thermál Sz.		81,6	69,6	10,1	12,6	99,4	42,1
5. Sárvári Thermál Sz.		92,9	77,0	9,5	14,2	37,2	24,8
6. Büki Thermál Sz.		88,0	73,8	8,4	11,5	35,6	19,0
1989. év							
1. Ramada Grand H.		73,1	58,9	4,1	14,8	-	-
2. MSz. Thermál		78,9	60,1	5,6	16,2	89,2	25,6
3. Hévízi Th.Sz.		78,0	61,2	10,5	12,1	132,4	52,2
4. Aqua Th.Sz.		77,4	66,0	9,3	11,6	112,9	43,5
5. Sárvári Th.Sz.		92,2	77,9	10,1	14,2	63,8	33,3
6. Büki Th.Sz.		88,0	73,0	9,4	12,4	70,6	29,4

c) A vállalat beruházási tevékenysége

A vállalat fejlesztési, beruházási tevékenységének meghatározásánál alapvető szempont, hogy segítse elő

- hazánk gyógyvizeinek mind szélesebb körű és az eddiginél differenciáltabb, egyben hatékonyabb és jövedelmezőbb felhasználását,
- fogadóképességük és kínálatuk bővítése útján valutabevételeik növelését,
- meglévő hálózatuk színvonal emelése révén értékarányos árak, s ezáltal nagyobb nyereség elérését.

Figyelembevéve azt a körülményt, hogy a vállalat anyagi lehetősége – a korábbi évek fejlesztéseinek törlesztési kötelezettségei miatt – igen korlátozott, ezért célkitűzéseik megvalósítása csak abban az esetben lehetséges, ha a jelentősebb beruházások vegyesvállalati formában – külföldi partner bevonásával – illetve lízing konstrukcióban valósulnak meg. Ennek alapján:

- az idegenforgalmi szakmában elsőként finn-magyar vegyesvállalat alakult 25 évre (Magyar-Finn Szálloda RT) a THERMAL HOTEL HELIA – 262 szobás, 524 férőhelyes – gyógyszálloda építésére és üzemeltetésére. A szálloda fejlesztési költsége mintegy 2,1 milliárd Ft, melyhez 63 millió DEM hitelt vett fel az RT. A Helia D International-lel kötött szerződés alapján, a gyógyszállodák értékesítése szempontjából 2–3 hetes gyógykúrák mellett lehetővé vált az észak-amerikai és nyugat-európai piacokon keresett szépség- és fitness-kúrák bevezetésével új vendégkör megszerzése.

- A THERMAL HOTEL AQUINCUM – 312 szobás, 580 férőhelyes – gyógyszálloda építésére és üzemeltetésére a svájci Hafrina-Bau AG cég részvételével korlátolt felelősségű társaság (Kft) alakult 27 évre. A szálloda fejlesztési költsége 2,3 milliárd Ft, melyhez 74 millió DEM hitelt vett fel a kft. A szálloda elsősorban a budai szállodai férőhely problémák enyhítését és a margitszigeti gyógyvíz kihasználtságát hivatott elősegíteni.

- Előkészítés alatt áll a Hajógyári szigeten egy 204 szobás 408 férőhelyes sportszálloda és nemzetközi yacht-kikötő létesítése, a Csongrád-aranyszigeti, a harkányi gyógyszállodák, a kisoroszi Golf Club II. üteme, a büki golf-pálya létesítése.

1990-ben folyamatban van a Hilton, a Gellért és a keszthelyi Helikon szállodák rekonstrukciója, előkészítés alatt áll a Thermal Hotel Hévíz és a Thermal Hotel Margitsziget felújítása.⁹⁸

A GYÓGYSZÁLLÓK FORGALMÁNAK ADATAI

Szálloda	Teljes kereslet				Vendégéjszaka		Gyógykez. célzatú kereslet		
	Vendég szocialista		tökés		összes	szocialista	tökés	Vendég	Vendégéjszaka
	összes	szocialista	összes	tökés					
	1988. év								
1. Ramada G.H.	12509	248	12049	51678	678	50178	693	101184	
2. MSz. Termál Sz.	14816	257	14346	88194	902	86500	2805	45805	
3. Hévíz Termál Sz.	9751	89	9021	104437	369	101837	6552	86854	
4. Aqua Thermal Sz.	11687	141	10997	117743	711	115667	8041	101461	
5. Sárvári Th. Sz.	8152	61	7390	77798	336	73650	4715	66828	
6. Büki Termál Sz.	12929	69	10477	108035	250	101345	8282	94923	
Összesen:	69844	865	64280	547885	3246	531177	31088	406055	
	1989. év								
1. Ramada G.H.	16390	465	15785	67968	1401	65917	696	10304	
2. MSz. Termál Sz.	16451	298	15928	91901	1004	89858	2198	35660	
3. Hévíz Th. Sz.	9352	347	8535	98102	558	96139	7124	86221	
4. Aqua Th. Sz.	11940	114	11201	111243	667	109228	9041	104834	
5. Sárvár Th. Sz.	7789	59	7123	78483	512	76273	4839	68518	
6. Büki Th. Sz.	11364	67	9622	106584	228	101577	7647	94759	
Összesen:	73286	1350	68194	554281	4370	538992	31545	500296	

17. Társasági formák a termál- és gyógyidegenforgalomban

A külföldi érdekeltség megvalósítása kölcsöntőke, vagyis hitel és működő tőke, azaz vegyesvállalat formájában lehetséges. A fejlesztés egyik lehetősége új típusú vállalkozások megszervezése, létrehozása, minek az a lényege, hogy a népgazdaság szempontjait az idegenforgalom különleges adottságainak felhasználásánál vegyék figyelembe.

Az idegen tőke magyarországi bevonásának lehetőségei és annak a nemzetközi turizmus szolgálatába állítása rendkívüli jelentőségű, mert Magyarország iránti érdeklődés az utóbbi időben megelégnült – évente a határátlépők száma külföldről a 20 millió felé közeledik. Ezzel a problémával a jelenlegi fogadóbázis képtelen megbirkózni, bár az utóbbi időszakban a szálláshelykapacitás jelentős mértékben nőtt.

A magyar idegenforgalomra jellemző, hogy a külföldiek egy főre jutó költsége alacsony. A hozzánk érkező turisták vásárlóereje közepes, illetve mérsékeltnek mondható. Éppen ezt figyelembe véve kiemelt jelentőségű a gyógyturizmus fejlesztése, mert jóval nagyobb költségigényt jelent a turisták részéről.

A gyógyidegenforgalom fejlesztésének döntő lépése a különböző vállalkozások, társulások megszervezése. Az olyan jogi személyiséggel bíró vállalkozásokat, amelynek létrejöttét és funkcionálását szerződés biztosítja, *társulásnak* nevezzük. A társulások létrehozásának biztosítéka a gazdaságirányítás rendszerének reformja. 1988. január 1-től magán-személyek és ezek jogi személyiséggel nem rendelkező közös név alatt működő társasági – jogi személyekkel közösen korlátozott felelősségű társaságot is alakíthatnak. Mindezek alaplehetőséget jelentenek a külföldi működő tőke bevonására, vagyis vegyesvállalatok létrehozására. Mindez új forrás a fejlesztés számára. Biztosíthatja a legfejlettebb technika elérését, új piaci szegmensek megnyerését. Ezáltal kikerüli a bankhitel rendkívül magas kamatszintjét, s emellett a szállodák és az idegenforgalmi létesítmények töltését is biztonságosabban teszi.

Vegyesvállalatnak nevezzük az állami vállalatok, trösztök, gazdálkodó szervezetek, szövetkezetek, szövetkezeti vállalatok jogi személyiséggel rendelkező gazdasági társulását. A vegyesvállalatok eredményük terhére csak az adóköteles nyereség 40 százalékát kitevő társulási adót fizetik. Ez a kritérium az idegenforgalomban még kedvezőbb, ötévi adómentességet ígér, sőt a hatodik évtől a társulási adó mértéke csupán 20 százalék. Ha a bizonyos 5 év alatt a beruházás eredményes devizatermelést bizonyít, további adókedvezmény igényelhető. Az alapításhoz igénybe vett és devizamentes importként engedélyezett apportra ötéves vámfizetési kedvezmény is adható. Az ilyen beruházás a vegyesvállalatok számára beruházási illeték és építési adómentes. A Magyar Nemzeti Bank garantálja a külföldi partnernek, hogy járandóságát a szerződés által meghatározott pénznemben átutalhatja külföldre. Kilépés esetén pedig az őt megillető vagyonhányad külföldre átutalásához is hozzájárul.

Hosszabb távon piaci körülmények között a szállodaépítés belföldi és külföldi befektetőnek jövedelmező vállalkozás, rövid távon azonban jelenleg nem versenyképesek a szabad tőkéért folyó versenyben. A vállalatok a saját tőkearányba beleszámítják az állami alapjuttatást is, melyet a számlavezető bankon keresztül az Állami Fejlesztési Intézettől lehet igényelni.

Az OIH javaslatára 1988-tól az IFA-ból is igényelhető alapjuttatás. Lényegében ez is járadékkal terhelt alapjuttatás, a tőkét ugyanis 10 éven belül kell visszafizetni. A támogatás odaítéléséről pályázat alapján döntenek.

Az idegenforgalmi Vállalatok – eladósodásuk miatt – újabb hitelfelveteleket nehezen tudnak megvalósítani, ehelyett a külföldi működő tőke bevonását, vagyis a vegyesvállalatok alapítását favorizálják.

Magyarországon többszáz vegyesvállalat került bejegyzésre és vették fel a cégjegyzékbe, ami 60–70 százalékban a szövetkezeti szektorban történt.

A külföldi partnerrel szembeni elvárások marketing, know-how, technológia, public relations, munkaszervezés és pénz biztosítása. A vegyesvállalatok létrehozásában a Magyar Gazdasági Kamara Külföldi Tőkebevonást Előmozdító Titkársága is segítséget nyújt. A gyógyidegenforgalomban is a vegyesvállalatok az első öt évben tehát adómentesek.

A nemzetközi tőke különösen a gyógyidegenforgalomban található meg a számítását, amit a gyorsabb megtérülési lehetőség magyaráz. A vegyesvállalatok alapításához magánvállalatoknak és szövetkezeteknek az International Finance Corporation (IFC – a Nemzetközi Pénzügyi Társaság) nyújt szaktanácsadást és pénzügyi segítséget is. Ez lehet hitel, illetve alaptőke hozzájárulás is. Az IFC bekapcsolódása már biztosítéknak is tekinthető egyes létesítmények létrehozásához. Az IEC a hitelt az, átlagos kereskedelmi banki feltételekkel kéri visszafizetni.

A külföldi fél megválasztásában és a társulási forma „kigondolásában” számos szemont játszik szerepet. A működő külföldi tőke bevonásával olyan jogi személy létrehozása a legfontosabb cél, amelyben biztosított a tőkebevitel arányában az eredményelosztás is. A magyar fél általában a rendelkezésére álló meglévő helyiséget viszi be apportként a társaságokba. A külföldi partnernek igen tőkeerősnek kell lennie. A know-how-t a külföldi partner betéti részeként tekintik. Lényeges, hogy a társult külföldi partnernek megfelelő tapasztalata legyen az idegenforgalmi piacberuházások szervezése terén, ugyanakkor feltehető, hogy a külföldi partner vállalon részt a létesítmény töltésében.

A gazdasági társaságok és vegyesvállalatok fejlődéséhez a gazdasági, politikai, valamint reformfolyamatok megélénkülése, a pénzügyi szféra intenzívebb és invitativ jellegű intézkedései, a szabályozó és ösztönzési rendszer nagyobb rugalmassága, az érdekeltségi viszonyok határozott érvényre juttatása szükséges. Csak így lehet befektetést vonzó és kedvezőbb megítélést előidéző tevékenységet folytatni.

A külföldi működő tőke bevonásának példái a Club Tihanyon kívül az utazási irodák működő vegyesvállalatai. Így például a Blaguss-Volánbusz, az OTP-Pentatours, a Falcontravel-Pannonia Kft. Ismert külföldi cégekkel névhasználati szerződések is vannak életben, így az Intercontinental, Fórum, Hyatt, Ramada stb. Ez minőségi és szolgáltatási garanciát jelent. A külföldi cégek lizing formájában is bekapcsolódhatnak és működtethetnek szállodákat Magyarországon, ami azt jelenti, hogy a beruházó külföldi partner saját tőkéből építi fel a létesítményt és azt a magyar félnek bérbe adja, aki azt működteti és bizonyos idő után meg is vásárolhatja. A külföldi fél a szálloda töltésében is részt vállal.

a) A közös vállalkozásban épülő és épült gyógyszállók és a turizmust szolgáló kezdeményezések

Dráva utcai gyógyüdülő-szálló (Hévia)

262 szobás, tárgyi apport nélkül, a fejlesztési költség 1943 millió forint. A finanszírozó finn bank és a vegyesvállalat között hitelszerződést kötöttek, az OIH az IFA-ból folyósított támogatást.

Termál Hotel Aquincum

Magyar és svájci fél szervezésében 312 szobás szállodai beruházás. A szálloda tárgyi apport nélküli, fejlesztési költsége 2.220 millió forint. A Magyar Nemzeti Bank kedvező finanszírozási ajánlatot kapott a Zentralsparkasse und Kredit Banktól. A hitelfolyósítás feltétele a visszafizetésre vonatkozó száz-százalékos Magyar Nemzeti Bank deviza transzfer garancia.

Budavári szálloda (A volt Sándor palota)

Ez a koncepció a vári szállodát, mint exkluzív törzsszállodát szerepelteti a vidéki kastélyszállókkal együttműködve. A szállodai komplexum politikai, kulturális és tudományos rendezvények, kiállítások megtartására is alkalmas lenne. Több cég érdeklődik a létesítmény beruházása iránt. Két vegyesvállalatot terveznek egyidejűleg. Az egyik a beruházó részvénytársaság, amely a beruházás megvalósítását, finanszírozását végzi, a másik pedig az üzemeltető részvénytársaság, amely a jövedelmező működtetést valósítja meg. A befektetés tárgyi apporttal növelt fejlesztési költsége 2.245 millió forint.

Liget Szálloda

A középkategóriájú szálloda 130 szobás. Oszták-magyar hitelből épült, magyar részről a Taverna Vállalat és a Magyar Hitel Bank, külföldi részről pedig az osztrák Rella cég részvételével. A fővállalkozói előírányzat 105 millió osztrák schilling.

Emellett még számos nyugati, főleg osztrák, NSZk, amerikai (kanadai, egyesült államokbeli, dél-koreai, japán stb.) cég folytat tárgyalásokat. Ezeken a tárgyalásokon három szempont van: A közös érdekeltég megteremtése, a külföldi cégek kedvezményeinek biztosítása és a finanszírozási kérdések megfelelő megoldása.

OSZIR

Az „Országos Számítógépes Idegenforgalmi Információs Rendszer” megvalósítása 1982 óta törekvés. Erre gazdasági társaság jött létre COMPUTOUR gazdasági társaság néven. A résztvevő szállodavállalatok célja a szállodák ellátása olyan számítástechnikai rendszerrel, melynek feladata a szálloda értékesítés és számlázás. A vállalkozók ehhez, az IBM-S-1-Lodgistix szállodai rendszert választották. A megvalósítás 247 millió forintba kerül.

b) Kisvállalkozások az idegenforgalomban

1980 óta folyamatosan nő az igény a belföldi lakosság anyagi erejének bevonására a népgazdasági fejlesztési célok érdekében. Ezek a lehetőségek az idegenforgalomban a „rések” betömését szolgálják, bizonyos gazdasági célok elérésében így is nagy jelentőségűek.

Az idegenforgalom szükségletei igénylik a kis- és közepes vállalkozásokat. A kisebb utazási irodák, a személyesebb, az egyedibb kiszolgálást, az egyéni igénykielégítést vannak hivatva teljesíteni. Az idegenforgalomban létjogosulttá váltak az új típusú vállalkozási formák közül a gazdasági munkaközösségek, ezek magánszemélyek által létrehozott szervezetek, amelyek szolgáltatások nyújtásával, a gazdálkodó szervezetek működését egészítik ki, ami lehet kulturális és szórakoztató tevékenység, programajánlat, egyéb idegenforgalmi szolgáltatások.

A vállalati gazdasági munkaközösségek tagjai adott vállalat dolgozói és tagjai, akik a vállalat munkaeszközeit használják. A társulás előnye, hogy a vállalat szűk kapacitását tágítja ki s a dolgozók szabadidejét aktivizálják. Programszervezést, gépkocsikarbantartást és bérbeadást, fizetővendég szoba kiadást is vállalhatnak.⁽¹³⁹⁾

A polgári jogi társaságok a tagok gazdasági tevékenysége útján működnek együtt, s a működésükhöz szükséges eszközöket közösen biztosítják.

A kisszövetkezetek az állampolgárok önkéntes személyes vagyoni közösségei, amelyek már jogosultak komplex idegenforgalmi tevékenységre.

A fizetővendéglátás a szálláskapacitás szempontjából meghatározó jelentőségű. A fizetővendég szálláshelyek a magyarországi kereskedelmi szálláshelyek mintegy 65 százalékát nyújtják.

18. A termál- és gyógyidegenforgalom fejlesztésének prognóza

A jövő kutatása régi problémája az emberiségnek. A népesség földünkön rendkívüli mértékben növekszik. A lakosság növekedése egymagában is az idegenforgalom keresletének emelkedéséhez vezet. Megváltozik a korösszetétel is, folytatódik a népesség elöregedése. E tény önmagában a gyógy- és termálturizmus iránti igény növekedését is jelenti.

Az országok többsége egyre nagyobb jelentőséget tulajdonít a nemzetközi idegenforgalomnak, mint a devizakitermelés eszközének. A turizmus részaránya a fogadó országok exportbevételében egyre nagyobb jelentőségű. Az idegenforgalom fejlődése meghaladja az egyes országok átlagos gazdasági fejlődését.⁽⁴⁰⁾

A fejlődés egyik motorja a hivatalos szabadságidő megnövekedése, ami bizonyos szint fölött a szabadság eltöltésének megosztásával jár. Ez a közeli turistacélpontok iránti idegenforgalmi érdeklődés növekedését eredményezheti.

A turistamozgások elemzése lehetőséget ad a várható igények, vendégszámok kiszámításához, a kedvelt turisztikai célpontok pontosabb ismeretéhez a tervezés érdekében.

A prognózishoz szükséges az adott földrajzi struktúrák tanulmányozása, s annak feltérképezése, hogy az egyes területeken, illetve területek között eddig milyen turistamozgások voltak. Ez az alapinformáció is egyben az egyes beruházások megvalósításához. Figyelembe kell venni, hogy számunkra – és a világturizmus számára is – a meghatározó a küldő és fogadóhelyek szempontjából – Európa. Az eddig ismert és népszerű idegenforgalmi célpontok továbbra is prioritást fognak élvezni, ami azonban nagyfokú zsúfoltság-hoz is vezethet néhány népszerű helyen.

A prognózis készítéséhez az utazóközönség kor, szakma szerinti összetételének ismerete nélkülözhetetlen.

Az intenzívebb fejlődés nem nélkülözheti a különböző társadalmi rendszerű országok közeledését a gazdasági, kulturális, politikai kapcsolatok javulását, a nemzetközi belpolitikai stabilitást.

A fentiek alapján várható a tömegturizmus, közelebbről a szervezett idegenforgalom fejlődése. A szabadidő megnövekedésével életelemmé vált az utazás, a kikapcsolódás keresése, a környezetváltással. A turisztikai kereslet emelkedése meghaladja a reáljövedelmek emelkedésének szintjét.⁽⁶⁴⁾

Európában – így Magyarországon is – évi mintegy 150 szabadnap megteremti az úgynevezett „második vakáció” lehetőségét. A szabad hétvégék egyenletes idegenforgalmi pezsgést „jósolnak”.

Az Edwards-féle jelentés szerint 1995-ig az éves turistaforgalom összértéke a világban 370 milliárd dollár lesz, míg az idegenforgalomban részt vevők száma 784 millió. A prognosztikai adatok a vendégéjszakák várható emelkedéséről még demonstratívabbak

35. táblázat

A világ idegenforgalmának fejlődése 1983–1995

	1983	1990	1995
turisták száma (millió)	535	657	784
vendégéjszakák száma	3083	4080	5014

A belföldi turizmus a nyugat-európai országokban a következőképpen alakul:

**A belföldi turizmus fejlődése Nyugatnémetországban
1980–2000**

	Belföldi idegenforgalom alakulása (millió főben)
1980	1200
1990	1500 – 1520
2000	2000 – 2200

Az idegenforgalom szempontjából legfontosabb húsz országban a költésszint a következőképpen alakul:

1975–83 között a költés reáláron évente	6 %-kal emelkedett,
1990-ben a költés alakulása	7 %-os emelkedést mutat,
1990–95 között a költés alakulása évente	8 %-os emelkedést feltételez.

A nemzetközi gazdasági élet fejlődése, a különböző társadalmi rendszerű országok közeledése, egyre több államot és népet kapcsol be az idegenforgalom áramlatába.

Az idegenforgalom prognózisa a tervezett növekedés és a rendelkezésre álló háztartási reál-bevételek; a tervezett változások mértéke a külföldi utazások költségeiben a korábbi árakhoz viszonyítva; az állandó vagy időarányos növekedési ráta figyelembevételével és a külföldi utazások „plafonjának” ismeretében számítható ki. A tőkés országok 1995-ig nemzeti termelésük 1,8 százalékát (1983-ban 1,2 százalékát) fogják turizmusra költeni. Ez már a világgereszkedelemből 10 százalékos részesedést jelent.

Magyarországon 2000-re a gyógyturizmusban résztvevők, illetve az eltöltött vendégéjszakák száma az egészségügy területén 8 ezer, illetve 150 ezer, összesen 50 ezer gyógyvendégre, 700 ezer vendégéjszakára számíthatunk. A szálláskapacitás javításában Magyarországon a SZOT szabad gyógy- és szálláshelyei nagy szerepet játszhatnak.

A hagyományos turistaküldő országok ismerete orientál, segít az üzleti stratégia kifejlesztésében a helyes árszabás, kínálat és megfelelő propaganda megválasztásában. Egyúttal újabb, eddig „érintetlen” területekre is, mint potenciális piaci lehetőségekre is felfigyelhetünk.

Várható a városlátogató és a falusi turizmus előretörése. A megszokott célállomások azonban telítettek. A prognózisok szerint a tömegturizmus igényeit kielégítő, mérsékelt árú elszállásolási és étkezési lehetőségek megeremtése a cél. A számítógépes adatnyilvántartás (szabad szálláskapacitás programok stb.) nélkül elképzelhetetlen a fejlesztés.

A magyarországi programajánlatokban nagyobb helyet kapnak a termál- és gyógyvízadottságok, ez világviszonylatban is számottevő felfutási lehetőség.

Mivel termálfürdőhely az ország szinte minden részén van, illetve bárhol könnyedén elérhető, a külföldi turistáknak ez a pár órás kikapcsolódás nemcsak pihenés a városnézések megszokott programjaihoz képest, hanem egy plusz kínálati elem ajánlása is. Ismerve a turizmus alakulását befolyásoló tényezők, azok közül is a lakosság elöregedésének tendenciáját, a belföldi turizmus szempontjából a gyógyidegenforgalom, mint legdinamikusabban fejlődő iparág szerepel.

A gyógyturizmus fejlődésének prognosztizálása igen nehéz feladat. Fejlesztése az ország gazdasági lehetősége mellett jelentős mértékben a nemzetközi egyezmények megkötésétől függ. Mivel a gyógyturizmus, – az egyes gyógyhelyek legjobb propagandája a saájpropaganda – az egyéni vendégkör bővülésében bízhatunk. Ehhez a gyógyvizek diffe-

renciáltabb kínálata és a hivatalos minősítések mellett a gyógyhelyek infrastruktúrájának gyorsabb fejlesztése is szükséges.

Feltételezhető, hogy az idegenforgalmat, közelebbről a gyógyidegenforgalmat áruként felfogva – a gyógyhelyeinket, gyógyvizeinket – kereskedelmi cserealapnak tekintve a további fejlesztés előtt lévő akadályok jó része megszüntethető lesz. Ilyen üzletpolitikai lépés után dinamikus előrehaladás prognosztizálható.

19. A gyógyidegenforgalom szerepe a Budapest–Bécs Világkiállítás megrendezésében

Magyarország, Ausztriával együtt az 1995-ben megrendezendő Világkiállítás házigazdája lesz. Esélyt kaptunk, hogy bemutatkozzunk a világnak; ha szűken számoljuk, akkor is hat hónapra kibéreltük a világ hírközlő szerveit, kommunikációs rendszerét, összes létező médiáját, hogy velünk foglalkozzon, hogy reflektorfénybe kerüljünk. Valójában nem hat hónapról van szó, hanem öt kemény esztendőről, amikor folyamatosan beszámolnak rólunk, figyelnek bennünket és drukkolnak nekünk. 43 ország úgy döntött, hogy bizalmat szavaz nekünk, mert Magyarország megfelelő hely arra, hogy a világ itt találkozzon és egymásnak tükröt tartson; hol is tartunk?

A Világkiállítás Magyarország számára lehetőség a nemzeti talentum bizonyítására, esély arra, hogy infrastrukturális lemaradásunk Európától „szintre”, vagy esetleg „szint fölé” emelkedjék.

A megnyitásig viszonylag rövid idő áll rendelkezésre ahhoz, hogy a nemzetközi igényeknek megfelelő létesítmények megszülessenek és ezáltal tisztességes bevételhez juttassa az országot. A legnagyobb probléma, hogy mit tudunk mutatni magunkból a világnak olyat, ami számára érdekes, vonzó és olyan, ami esetleg csak nálunk van, vagy amiben legalábbis egyedülállóan gazdagok vagyunk?

Az egész rendezvény koncepcióját, annak stratégiáját ennek alapján szükséges kialakítani. A meglévő adottságok ismeretében, a lehetőségek tudtával, a feltételek figyelembe vételével kell a terveket kidolgozni. Magyarországon jelenleg van ilyen vonzerő, – amit egy olyan iparág valósíthat meg, amelyet évtizedekig, mint szükséges rosszat tűrtek meg, vagy agyonhallgattak, – félreértelmeztek; ez az idegenforgalom. Éppen itt érdemes a lehetőségek elébe menni, hiszen a turizmus az egész magyar gazdaságot képes mozgásba lendíteni, érdekeltté tenni. Ennek az idegenforgalomnak legnagyobb tartaléka gyógyvízbáziusunkra épülő gyógyturizmusunk.

A Világkiállítás az egész ország rendezvénye, minden gazdasági területnek megvan a maga feladata a siker érdekében, de az alapproblémát az *idegenforgalomnak* kell megoldania. Ennek egyik lehetősége a gyógyturizmus.

A gyakorlat és a prognosztikai számítások azt ígéri, hogy már a Világkiállítás hírének jótékony hatása lesz a külföldi befektetők körében és ez a hatás „elhúzódik” a rendezvény utáni időszakra is. Ugyanez tapasztalható a turizmus mennyiségi fejlődését tekintve is. Ez természetesen megköveteli a szálláshelyek megfelelő kiépítését, az ellátást biztosító kereskedelmi-, sport-, és kulturális infrastruktúra megtéremtését.

Az *idegenforgalom* belül a *gyógyturizmus* a *jelenlegi helyzetben attrakciója, vonzereje lehet* nemcsak Budapestnek, hanem az egész országnak a Világkiállítás ideje alatt is. Mind ehhez Magyarországon magasszinten képzett orvosi kar, egészségügyi szakszemélyzet és megfelelő korszerű technikai segédeszközök állnak rendelkezésre. A gyógy- és termásvizek emellett rendkívül hasznosak a rekreációs – fitness – rehabilitációs programok megszervezésére is. Nem szabad elfelejtenünk az úgynevezett manager betegségekről sem, amelyek megelőzésének, kezelésének, valamint a kondíciótartásnak *legjobb módszere egy*

kellemes környezetben megszervezett fürdőkúra. Mindehhez a magyarországi lehetőségek adottak. A gyógyszállóink kitűnően felszerelt gyógyászati blokkal várják a gyógyvendégeket, de bármelyik szállodában is lakik az országba érkező turista, gyorsan megszervezhető a vendég kívánságának és igényeinek megfelelő fürdőkúra. Ez természetesen nemcsak Budapesten, az ország fővárosában van így, hanem az ország bármely városában és településében. Bátran állíthatjuk, hogy nagyon közeli távolságban, percek alatt elérhető helyen, igényes fürdőhelyet talál az ilyen igényű utazó.

A gyógy és termálvizek egy magyarországi tartózkodást tartalmassá, élvezhetővé, és egyúttal hasznossá tehetik; az ország látnivalóihoz méltó ajánlat.

Az igaz, hogy a Világkiállítás „jegyzett” városa Budapest lesz, de egy olyan kis ország esetében, mint amilyen hazánk, ennek nincs különösebb jelentősége, mert a rendezvény az egész országot ismertté teheti. Ehhez a gyógy- és termálvíz kincs komoly segítséget jelenthet.

A Világkiállítást vállalkozási alapon érdemes előkészíteni és szervezni. Mindezt úgy, hogy hatása ne csak Budapesten és az ország nyugati határa mentén, hanem minden területre érvényes legyen. Megfelelő gyógyidegenforgalmi beruházás és rekonstrukció nélkül a vállalkozás nem lesz rentábilis. Éppen ezért olyan rövid – és középtávú fejlesztésekre érdemes gondolni és szorgalmazni azok megvalósulását, amelyek biztosítják az egyes területek folyamatos és egyenletes fejlődését. Ennek már képesnek kell lennie a növekedő idegenforgalmi és azon belül a gyógyidegenforgalmi-, igényeket magas színvonalon kielégíteni nemcsak a Világkiállítás idején, hanem az ezredforduló után is magas színvonalon.

Ez igényli a gyógyidegenforgalmi fogadóképesség komplex fejlesztését, ami annyit jelent, hogy a kereskedelmi szálláshelyek minden kategóriájában bővíteni kell a férőhelyek számát a szolgáltatások színvonalának egyidejű javítása mellett. A gyógyászati lehetőségek színvonalas megteremtése, a közlekedési-, kereskedelmi-, vendéglátási feltételek kiépítése, a nagyobb érdeklődést is ki kell tudnia elégíteni.

A gyógyidegenforgalomnak speciális személyi feltételei vannak. Magas szakmai felkészültség és nyelvtudás nélkülözhetetlen a vendégfogadáshoz, a korszerű gyógymódok alkalmazásához. Mindezek mellett olyan gazdasági szabályozók és ösztönzők bevezetése ajánlatos, amely érdekeltté teszik a vállalkozókat, a vállalatokat, a magánszemélyeket a sokatígérő idegenforgalmi és gyógyidegenforgalmi vállalkozásokban való részvétellel.

A gyógyturizmust szolgáló infrastruktúra, jelenlegi állapotában, még sok kívánnivalót hagy maga után. A szállodák építésénél például gondolni kell a gyógyászati rész megfelelő kialakítására. A gyógyturizmus a magyar gazdaság olyan ágazata, amely a külföldi működő tőke érdeklődésére számíthat.

A Világkiállítás és a gyógyidegenforgalom kapcsolatából új munkalehetőségek teremődnek, az egyes tájegységek infrastruktúrája jótékony változáson megy keresztül. A gyógyturizmus olyan „eszköz”, ami a Bécs–Budapest közös megrendezés miatt felvetődő „választási” problémát átbillentheti a mi oldalunkra. A „csak” Bécsbe látogatni szándékozók számára pedig agitatív vonzerő a kikapcsolódásra és a pihenésre.

Budapest már évszázadok óta élvezzi nemzetközi fürdővárosi rangját, nemzetközi tisztelet által adományozott címét. Szerencse, hogy éppen itt van az ország gyógy- és ásványvízkincsének legjava, kilenc gyógyfürdő és tizenkét strand áll készenlétben a vendégek fogadására. Ha már most gondolunk arra, hogy ezek milyen szerepet fognak játszani a Világkiállítás folyamán és megfelelő „kondícióba” hozzuk őket, akkor még időben „helyzetbe kerülhetnek” és olyan egyedülálló vonzerőt alakíthatunk ki, ami az egész rendezvényesorozat értelmét önmagában garantálja, gazdaságosságát, – hosszútávon –, biztosítja.

A már meglévő tervek szerint, a gyógyidegenforgalom fejlesztése érdekében mintegy ötezer férőhely építése szükséges, amihez számítások szerint *legalább tíz gyógyszállót kell felépíteni*. Ennek alapján – észak-keleten kezdenének gyógyszálló építéséhez – Egerben, Mezőkövesden, Miskolctapolcán, Nyíregyháza–Sóstón, Debrecenben és Hajduszoboszlón. Ezután Kecskemét, Szolnok, Gyula majd Harkány, Zalakaros, Bük, Sárvár, Győr következnek.

Budapesten a Széchenyi- és a Lukács fürdők rekonstrukciója történne meg, megújuló infrastruktúra mellett, de a Rudas-, a Rác-, a Paskál- és a Csillaghegyi fürdő ugyancsak fejlesztendők.

A gyógyidegenforgalom fejlesztése nemcsak a turizmus érdeke, társadalmi összefogás és akarat szükséges a megfelelő infrastruktúra, a közlekedés megteremtéséhez amellel célorientált piaci tevékenység ajánlatos. A gyógyturizmus már jelenleg is „megél”, az adottságok évezredek óta megvannak. Üzleti- kormányzati koncepció függvénye, hogy a valóságban mekkora hangsúlyt és ezzel egyenrangú „törődést” kap. Ennek alapján konkrét megfogalmazást kell kapnia a finanszírozási és beruházási lehetőségeknek, a tulajdonjog problémájának, természetesen soha el nem felejtve a magyar ipar és munkaerő érdekeit.

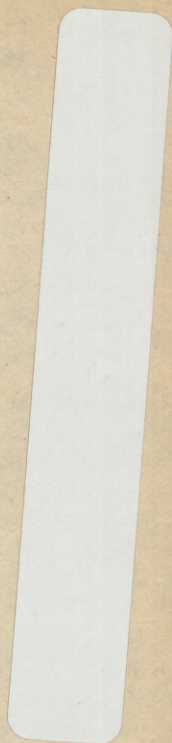
Mindehhez szükséges a potenciális befektetők korrekt tájékoztatása, a gyógyvizek hatásának, felhasználási lehetőségének ismertetése. Már külföldön, a Világkiállítás beharangozó-propagandájában nagy hangsúllyal szükséges szemléltetnünk gyógyturizmusunk lehetőségeit, visszatérő rendszerességgel. Lényeges, hogy orvos- egészségügyi szempontból meggyőző, bizonyított, kísérletes és tudományos anyagot biztosítsunk az érdeklődőknek. Ezeket kongresszusokon, szakmai folyóiratokban is érdemes bemutatni.

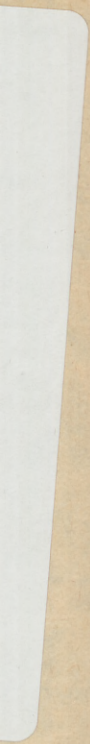
Már évek óta készen áll a magyar gyógyvíz-kincs hasznosításának lehetőségeivel foglalkozó ENSZ project. Ennek alapelvei most is élők, de számos megállapítása módosításra szorul. Mivel azonban a teendők adottak, „csupán” teljesíteni kell, megfelelő sorrendben.

Természetesen az idegenforgalom-, és azon belül a gyógyturizmus, – *nem Világkiállítás függő*. Ez utóbbi inkább a katalizátor szerepét töltheti be egy megfelelő invitatív országimage kialakításához. A Világkiállítás – lehetőség, amit azért érdemes komolyan megragadni, mert hosszú távon lehetővé teszi az ország iránti érdeklődés fenntartását. A gyógyidegenforgalom éppen a minőségi turizmus legmagasabb igényeivel lép fel, ehhez pedig a szolgáltatások magas színvonala szükséges.

A *gyógyidegenforgalom* fejlesztése tehát, nemcsak azért szükséges, mert Világkiállítás lesz, hanem mert ez *gazdasági szükségesség*, a nemzetgazdaságnak működtető motorja is lehet.

109

A szerzők munkájukban az idegenforgalom legdinamikusabban fejlődő ágazatának magyarországi helyzetét és lehetőségeit mutatják be.

Az idegenforgalomnak, mint gazdasági ágazatnak a jelentőségét és fejlődésének tendenciáit elemezve teljes képet adnak Magyarország részesezéséről és szerepéről a nemzetközi idegenforgalomban. Kijelölik a termál- és gyógyturizmus helyét a gazdasági életben. A gyógyturizmus jelentőségének alátámasztására elemzik a termálturizmus szerepét az idegenforgalomban, valamint ezen túlmenően a gyógyidegenforgalom lehetőségeit és tartalékait. Mindezt a fürdő kultúra magyarországi kialakulásának és fejlődésének történeti áttekintésével és kialakult hagyományainak ismertetésével támasztják alá.

A magyarországi gyógyidegenforgalmi adottságait ismertető fejezetben a természetföldrajzi környezet és a gyógyidegenforgalom összefüggéseit, valamint a klimatikus adottságok jelentőségét mutatják be a szerzők. A geológiai és vízföldtani tényezőket bemutatva ismertetik az ásvány és gyógyvizek élettani hatását, tudományos osztályozását.

A szerzők elemző áttekintést adnak a gyógyidegenforgalom irányítási feladatairól, a termál- és gyógyvíz hasznosítás lehetőségeiről, az alkalmas módszereiről.

Külön rész ismerteti a gyógyvizek balneológiai alkalmazásának javallatait és ellenjavallatait, aminek ismerete nemcsak az egészségügyben dolgozóknak, hanem az utazásszervezőknek is nélkülözhetetlen.

A balanggyógyászat a gyógyturizmus egyik tartaléka. A magyarországi lehetőségek nemzetközi szempontból is kiemelkedőek. A barlangterápia hatótényezőinek és adottságoknak a számbavételre felhívja a figyelmet erre a gyógyidegenforgalmi lehetőségnek a perspektívájára.

A szerzők Magyarország gazdasági életének és imázsának kapcsolatát elemezve hangsúlyozzák a gyógyturizmusnak mint imázs alakító tényezőnek a szerepét. Elemzik a termál- és gyógyturizmus és a piac kérdését, a nemzetközi kapcsolatok feladatát a gyógyidegenforgalom szervezésében. A kereslet és a kínálat objektív és szubjektív tényezőinek ismertetése a hatékonyság, a megfelelő marketingpolitika kialakítása szempontjából lényeges.

A szerzők bemutatják a termál- és gyógyturizmus fejlesztésének problémáit, a tervezés feladatait, az üzemeltetés megoldandó kérdéseit. Ismertetik azokat a társasági formákat, amelyek a termál- és gyógyidegenforgalom működtetésében szerepet kaphatnak, felvillantják a lehetőséget, hogy a Világkiállítás során, a gyógyidegenforgalom vonzerőként – gazdasági tényezőként – szerephez jusson.

A szervezők a munka második részében bemutatják – a gyógyidegenforgalom általános kérdéseinek taglalása után –, hogy milyen bázison nyugszik a magyarországi gyógyturizmus. Részletesen bemutatják a jelentősebb gyógy- és termálfürdőket. A fürdőket az idegenforgalmi tájegységbe tartozásuk alapján szerepeltetik. Ismertetik a fürdők földrajzi elhelyezkedését, a láttnivalóit. Bemutatják az egyes fürdők és gyógyfürdők vizének jellegét, összetételét, felhasználásának javallatait.

A mellékletekben a szerzők fontos kiegészítő adatokkal – így például az elismert ásványvizek, gyógyvizek, gyógyiszapok és forrástermékek jegyzékével, a fontosabb gyógyfürdők szolgáltatásainak ismertetésével, gyógyidegenforgalmi alapfogalmak meghatározása, államigazgatási és kormányzati döntések a termál- és gyógyidegenforgalomban, stb. – tesz teljesebbé a magyarországi gyógyidegenforgalomról megrajzolt képet.

A gyógyidegenforgalom összefoglaló kézikönyve nélkülözhetetlen a gyógyturizmusban dolgozó egészségügyi és idegenforgalmi szakemberek számára, sőt az érdeklődő nagy közönségnek is.

Vajda Róbert—Vadas Vera: MAGYARORSZÁG GYÓGYALMA I.